This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

Dette er en digital kopi af en bog, der har været bevaret i generationer på bibliotekshylder, før den omhyggeligt er scannet af Google som del af et projekt, der går ud på at gøre verdens bøger tilgængelige online.

Den har overlevet længe nok til, at ophavsretten er udløbet, og til at bogen er blevet offentlig ejendom. En offentligt ejet bog er en bog, der aldrig har været underlagt copyright, eller hvor de juridiske copyrightvilkår er udløbet. Om en bog er offentlig ejendom varierer fra land til land. Bøger, der er offentlig ejendom, er vores indblik i fortiden og repræsenterer en rigdom af historie, kultur og viden, der ofte er vanskelig at opdage.

Mærker, kommentarer og andre marginalnoter, der er vises i det oprindelige bind, vises i denne fil - en påmindelse om denne bogs lange rejse fra udgiver til et bibliotek og endelig til dig.

Retningslinjer for anvendelse

Google er stolte over at indgå partnerskaber med biblioteker om at digitalisere offentligt ejede materialer og gøre dem bredt tilgængelige. Offentligt ejede bøger tilhører alle og vi er blot deres vogtere. Selvom dette arbejde er kostbart, så har vi taget skridt i retning af at forhindre misbrug fra kommerciel side, herunder placering af tekniske begrænsninger på automatiserede forespørgsler for fortsat at kunne tilvejebringe denne kilde.

Vi beder dig også om følgende:

- Anvend kun disse filer til ikke-kommercielt brug
  Vi designede Google Bogsøgning til enkeltpersoner, og vi beder dig om at bruge disse filer til personlige, ikke-kommercielle formål.
- Undlad at bruge automatiserede forespørgsler
  Undlad at sende automatiserede søgninger af nogen som helst art til Googles system. Hvis du foretager undersøgelse af maskinoversættelse, optisk tegngenkendelse eller andre områder, hvor adgangen til store mængder tekst er nyttig, bør du kontakte os. Vi opmuntrer til anvendelse af offentligt ejede materialer til disse formål, og kan måske hjælpe.
- Bevar tilegnelse
  Det Google-"vandmærke" du ser på hver fil er en vigtig måde at fortælle mennesker om dette projekt og hjælpe dem med at finde yderligere materialer ved brug af Google Bogsøgning. Lad være med at fjerne det.
- Overhold reglerne
  Uanset hvad du bruger, skal du huske, at du er ansvarlig for at sikre, at det du gør er lovligt. Antag ikke, at bare fordi vi tror, at en bog er offentlig ejendom for brugere i USA, at værket også er offentlig ejendom for brugere i andre lande. Om en bog stadig er underlagt copyright varierer fra land til land, og vi kan ikke tilbyde vejledning i, om en bestemt anvendelse af en bog er tilladt. Antag ikke at en bogs tilstedeværelse i Google Bogsøgning betyder, at den kan bruges på enhver måde overalt i verden. Erstatningspligten for krænkelse af copyright kan være ganske alvorlig.

Om Google Bogsøgning

Det er Googles mission at organisere alverdens oplysninger for at gøre dem almindeligt tilgængelige og nyttige. Google Bogsøgning hjælper læsere med at opdage alverdens bøger, samtidig med at det hjælper forfattere og udgivere med at nå nye målgrupper. Du kan søge gennem hele teksten i denne bog på internettet på `http://books.google.com`

HN ND8B 9

- 4 loge
Scan 6606.133

HARVARD
COLLEGE
LIBRARY

VERITAS

BOUGHT WITH THE INCOME OF THE

JOHN L. WARREN FUND

Mindeblade om Grundtvigs Jubelfest
saml. og udg. af Fr. Barfod
Karl Schønbergs forl. Kbh 1861

Mindeblomster paa Biskop
Grundtvigs Grav, saml af
E.L. Thaarups, Kbhvn 1872.

Om Grundtvigs store Fundfald
Et Gjensvar til Biskop Martensens
Selvforsvar af L. Helveg, Ordets Tjeneste
milde Bøger, Odense 1864

Til Grundtvigs Venner
Rundbrev fra F. L. Grundtvig
3. Opl. Karl Schønberg, Kbhvn 187?

Mindeblade

om

Grundtvigs Jubelfest,

samlede og udgivne

af

Frederik Barfod.

Kjøbenhavn 1861.

Karl Schønbergs Forlag.

G. S. Wibes Bogtrykkeri.

Scan 6606.133

HARVARD
UNIVERSITY
LIBRARY
MAY 13 1964

„Med Sagastav og Pedersſværd i Haand
han arved Saxos Blik og Ringos Aand;
fra gamle Nord hans Øje ſaae mod Øſten,
og Aander har han vakt ved Kæmperøſten."

B. S. Ingemann.

Nikolaj Frederik Severin Grundtvig

blev født i Udby ved Vordingborg d. 8de Septb. 1783. Sine Drengeaar (1792-98) tilbragte han paa en jydsk Hede, kom saa i Aarhus Latinskole, blev Student 1800 og var 1801 fra Toldbodbroen et Øjenvidne til Skærtorsdagskampen. Noget senere hørte han sin Fætter Steffens's berømte Forelæsninger over Goethes Digte, tog theologisk Attestats d. 25. Oktb. 1803 og tog nu fat paa Vedels Saxe, Clausens Snorre og hele den gamle islandske Bogskat. Fra 1805 til 1808 var han Huslærer paa Langeland, hvor han i Aanden omgikkes med det nyere Evropas Hoveddigtere og Filosoffer. 1808—11 laa han paa Valkendorfs Kollegium, og imens, 17. Marts 1810, holdt han sin Dimisprædiken: „Hvi er Herrens Ord forsvundet af hans Hus?“ (s. Tillæg I.), ved hvilken han „ganske uformodentlig“ ragede i en Strid med næsten hele Kjøbenhavns Gejstlighed, som fik en uberegnelig Indflydelse paa hans Livsbane. Dog blev han 3. Maj 1811 kaldet til Kapellan i Udby og Ørsløv hos sin Fader, og modtog den præstelige Indvielse 29. Maj 1811. — Allerede 5. Jan. 1813 blev han imidlertid atter ledig ved sin Faders Død, og de næste otte Aar levede han i Kjøbenhavn uden Ansættelse, ja næsten uden at kunne faa Lov til at bestige en eneste af Byens Prædikestole. Endelig kaldte Frederik den sjette ham d. 2. Febr. 1821 uden Ansøgning til Præst for Præstø og Skibbinge Menigheder, hvorfra han efter sit Ønske 6. Novb. 1822 kaldtes som resíderende Kapellan ved Vor Frelsers

Kirke paa Kristianshavn. Medens han var her, skrev Professor H. N. Clausen 1825 sin „Katolicismens og Protestantismens Kirkeforfatning" o. s. v., mod hvilken Grundtvig øjeblikkelig udstædte sin „Kirkens Gjenmæle." For dette sit Skrift kom han under Politiets Censur, og da man desuden ved den danske Kirkes Tusindaarsfest (14. Maj 1826) forbød Brugen af hans Festpsalmer (blandt hvilke „Den signede Dag med Fryd vi ser"), søgte han sin Afsked, som han modtog 26. Maj 1826. Atter levede han nu uden Embede, skjøndt han 2. Marts 1832 fik Frederik den sjettes Tilladelse til som „fri Aftensangsprædikant" at bruge Frederikskirken paa Kristianshavn, dog uden at maatte uddele noget af Naademidlerne. Men i sit sidste Leveaar tilbød Frederik den sjette ham Præstekaldet ved Vartov Hospital, og da han efter nogen Betænkning gik ind paa Tilbudet, modtog han 28. Maj 1839 den kongelige Kaldelse. I dette Embede har han siden levet og virket; imens deltog han som Medlem af den grundlovgivende Rigsforsamling (1848—49) i at slaa Tros- og Samvittighedsfriheden fast i Danmarks Riges Grundlov, og fejrede atter 4. April 1855 en herlig Sejr, da Sognebaandets Løsning, for hvilken han i saa mange Aar havde kæmpet, endelig blev til Lov, foreslaaet af selve Regeringen, vedtaget af begge Rigsdagens Ting og stadfæstet af Kong Frederik den syvende. Lovene af 13. Apr. 1851 (ɔ: Indførelsen af borgerligt Ægteskab samt Tvangsdaabens Ophør) og 4. Marts 1857 (Daabstvangens Ophør) vare mere umiddelbare Virkninger af Grundlovens Bud om Trosfrihed for alle og enhver.

Den 29. Maj 1861 var altsaa Grundtvigs Gyldenaarsdag, var Halvhundredaarsdagen efter at han havde modtaget den præstelige Indvielse. Intet Under, at hans fri Menighed, der hverken er begrændset af Sogneskjellet eller Landeskjellet, imødesaae denne Dag med glad Forventning og med en inderlig Taknemlighed mod Vorherre, som saa længe havde sparet sin gamle Tjeners Liv og Kraft; intet

Under, at dens Glæde deltes af alle de mange, som, uden at kunne slutte sig til Grundtvigs kirkelige Anskuelse, havde baade Aand og Hjerte til at se og føle, at Grundtvigs Liv og Virksomhed, ihvad man saa ellers maatte dømme om den, havde været af en ualmindelig vækkende Betydning for Kirken; deltes af alle de mange, som elskede og beundrede hans Sang, den aandelige med den verdslige, elskede eller beundrede hans vækkende og befrugtende Kraft som Taler og Forfatter, som Frihedens Ven, som Fædrelandets og Modersmaalets Ven. Sjælden har vel ogsaa nogen Jubeloldking modtaget flere, større og varmere Vidnesbyrd om uskrømtet Højagtelse og vedholdende Kjærlighed.

En af hans gamle Venner, der dog hverken i kirkelig, folkelig eller borgerlig Retning er ubetinget enig med ham, har paa fleres Opfordring paataget sig at samle de fleste af disse Vidnesbyrd som en Mindekrands fra den Dag, der er os alle saa kjær. Alt kan jeg dog af flere Grunde ikke meddele, iblandt andet fordi næppe alt er kommet til min Kundskab. Enkelte Digte og Sange, dels særskilt trykte, dels trykte i et eller andet Blad, har jeg desuden af flere Grunde ment at burde udelade. Det vil da komme an paa, om jeg fremdeles kan hævde det Ord for at „huske godt og samle omhyggelig“, som sagtens bragte ærede Venner til at ønske, at jeg vilde paatage mig Udgivelsen af nærværende Samling.

Den første Hilsen paa sin Guldendag modtog Grundtvig fra en stor Mængde Kvinder trindt i Landet, ældre og yngre. De havde ikke alene broderet et nyt Overtræk til hans dagligе Læenestol, hvormed han i den tidlige Morgen fandt denne betrukken, men de havde desuden broderet et Tæppe, som lau under hans Stol og Skrivebord, et Tæppe med tilhørende to Skamler til Gulvet i hans Bogstue, desuden to Puder til hans Vindue og et Tæppe, som fra Vinduet

hænger ned ad Væggen for at lune Stuen ved at afvende Træk. Alle disse Tæpper vare sammensatte af en stor Mængde smaa Firkanter, af hvilke hver enkelt Kvinde havde syet sin. Mynstret, som er ens i dem alle, er taget fra et Kapel i Rom, men Professor Const. Hansen havde rettet en Smule ved Tegningen, ligesom han ogsaa havde valgt Farverne.

I den tidlige Morgenstund droge Børnene fra Dronningens Asylskole med nogle andre Børn ud til Grundtvigs Bolig paa Gammelkongevej med et stort Danebrogsflag, som de alle havde hjulpet hverandre at sy. Da de naaede Huset, sang de „Den signede Dag med Fryd vi seer," saa Grundtvig løftede Hovedet op fra sin Prædiken, ved hvilken han just sad, gik ud paa Altanen og nynnede hel bevæget Sangen med. Da den var sunget, tog Præsten P. O. Boisen Ordet som Ordfører for Asylskolen, hvilken han bestyrer:

„Ja, „Den signede Dag" vilde de smaa gjærne i denne Morgenstund synge ind for Dem, kjære Pastor Grundtvig! til Tak fordi De har sjunget baade den og saamange andre gode Sange ud for os alle, store og smaa, sjunget dem saa godt og saa længe, til selv de smaa ere komne til gladelig at fornemme, at „den signede Dag" skinner over dem med sit Lys og med sin Varme, ret som denne milde Sommerdag nu lyser over os. Saa give da Gud, at den til Gjengjæld maa lyse over Dem med sin lifligste Aftenrøde, mens alle de smaa bede Dem ved mig, om de maa hejse dette Danebrogsflag, hvilket de mange smaa Hænder have sammensyet, over Deres Hus, til et godt Varsel, ligesom De altid har varslet godt for hele det danske Hus! — Længe leve Pastor Grundtvig under gamle Danebrog!"

Derpaa hejsedes Børnenes Danebrog under Hurra og til Sangen „Sol er oppe," — eet Danebrogsflag blandt de mange, der denne Dag prydede Have og Hus. — Den store Flagstang, som Drengene i Asylets Haandværksskole ligeledes selv havde gjort, blev først nogle Dage senere færdig.

I sin Stol i Kirken fandt Grundtvig en Lænestol, til hvis Broderi Professor Skovgaard havde givet Tegningen: en Bøgegren paa blaa Grund. Selve Broderiet var udført af enogtyve af de Kvinder, der staa Grundtvig nærmest, og man skal maaske lede længe, inden man finder et smukkere og smagfuldere Arbejde. Ligeledes fandt han Gulvet i sin Stol belagt med et nyt, broderet Tæppe. — Selve Kirken var rigt og smagfuldt smykket med Krandse og Guirlander af levende Blomster og Grønt. Det var Kammerherrinde Neergaard, som havde ladet dette udrette ved Gartner Westerbye fra Prierskov. Det sædvanlige Kor af Skolebørn var denne Dag afløst ved et Kor af unge Kvinder og Mænd, saa mange som kunde faa Plads om Orgelet. Kirkens Kor var forbeholdt de tilstedeværende Præster, omtrent et halvhundrede, som alle mødte i Embedsdragt. Blandt disse Præster fandtes Kirkeminister Monrad, alle de tre Præster ved Frelsers Kirke paa Kristianshavn, og alle de fire Præster ved Garnisons Kirke i Kjøbenhavn; de øvrige vare trindt omkring fra hele Landet, fra Øerne, fra Sønder- og Nørrejylland. Det følger af sig selv, at Kirken var saa fuld af Tilhørere, som den paa nogen Maade kunde være.

Kl. 10 begyndte Gudstjenesten. Pastor P. O. Boisen, Grundtvigs Svigersøn og Kapellan, læste i Kordøren. Først sang man Psalmen „Fra Himlen kom den Helligaand“ (Nr. 645 i Grundtvigs „Fest-Psalmer“), derpaa „Almindelig er Kristi Kirke“ (Nr. 727) og „Jesus! hvor er Du dog henne“ (Nr. 658); hvorpaa Grundtvig besteg Prædikestolen og holdt, som „Fædrelandet“ med fuld Føje bemærkede, sin Prædiken „med en næsten ungdommelig Kraft,“ ja med hele den mærkelige Kraft, hvormed Vorherre saa vidunderlig har fyldt ham, selv midt under al den legemlige Svaghed, som i det sidste Aarstid saa jævnlig har hjemsøgt ham, men under hvilken det tit syntes, som om Legemet kun led, for at Aanden kunde hæve sig saa meget kækkere og friere.

Bøn.

Vorherre Jesu Kristi og vor Fader! Himmelens og Jordens Skaber! Dit Ord er Sandhed. Dit Naades Ord til os ved Din enbaarne Søn, Vorherre Jesus Kristus, er Aand og Liv, lad det være os nær, i vor Mund og i vort Hjerte, det Troens og Haabets og Kjærlighedens Ord, som maa høres og tros og bekjendes, for at Din gode Gjerning ved Din Helligaand kan fuldføres hos os til Vorherres Jesu Kristi Dag!

Af den Helligaands Naade bøjer vi vore Knæ for Vorherres Jesu Kristi Fader, bedende i Vorherres Jesu Kristi Navn hans egen og hele hans Menigheds Bøn: Vor Fader! Du, som er i Himlen &c.

Text.

Rom. X. 6—15 og 17.

(Naar) Tros-Retfærdigheden taler saaledes: Sig Du ikke i Dit Hjerte: hvem skal fare op til Himmelen? da er det: for at hente Kristus ned; eller: hvem skal fare ned i Afgrunden? da er det: for at hente Kristus op fra de døde; men naar den siger: Ordet er Dig nær i Din Mund og i Dit Hjerte, da er det Tros-Ordet, som vi udraaber, saa at, hvis Du bekjender den Herre Jesus med Din Mund og tror i Dit Hjerte, at Gud opvakte ham fra de døde, da bliver Du frelst; thi med Hjertet tros der til Retfærdighed, og med Munden bekjendes der til Frelsning, som Skriften siger: hvosomhelst der tror paa Ham, skal ikke beskæmmes.

Her er da ingen Forskjel mellem Jøde og Græker, thi den samme er alles Herre, rig til alle dem, som ham paakalde, saa enhver, som paakalder Herren ved Navn, skal frelses. Men hvordan skulde de paakalde den, som de ikke tro paa? (og) hvordan skal de tro paa nogen, de ikke har hørt? (og) hvordan skal de høre uden nogen Udraaber? (og) hvem skal udraabe uden de udsendte, som skrevet staar: hvor dejlige er ikke deres Fødder, som bære Fredens glædelige Budskab, som bære de gode Tings glædelige Budskab!

Saa kommer da Troen af Hørelsen: Guds-Ordets Hørelse!

Kristne Venner! Det slaar lige til med Søndags-Evangelierne, thi for et halvt Aarhundrede siden holdt jeg min Tiltrædelses-Prædiken med Evangeliet om den rige Mand og Lazarus, og i Søndags sluttedes Omløbet, som vi alle veed, med Evangeliet om Nikodemus og Gjenfødelsen; men det er dog langt fra, at jeg uafbrudt har kunnet eller maattet ud-

raabe det glædelige Budskab, at Herren har forbarmet sig over Zion og vil trøste Jerusalem, saa nu skal Evangelisternes Fodspor igjen være dejlige, fordi Glæden opvoxer i dem og Freden følger dem. Nej, dersom Herren virkelig skyldte sin Tjener fulde halvtredsindstyve frugtbare Embeds-Aar, da maatte jeg endnu have en Del tilgode for de Aar, som jeg vel med Profeten Joels Ord kan sige: Græshoppen og Oldenborren, Kaalormen og Gnaveren fortærede. Men hvad skylder Herren os, uden hvad vi maa bede ham ikke at betale, som Psalmisten synger: Herre! gak ikke irette med Din Tjener, thi intet Kjød kan retfærdiggjøre sig for Dig, og som Apostelen spørger: hvem har givet Ham noget forud, som skulde gjengjældes! Saa er det da Naade over Naade, at Herren vil lægge det evige Livs-Ord paa Støvets Tunge og lade sin Velsignelse følge med, var det ogsaa kun eet Aar af de mange, han skænkede mig, selv under de graa Haar, saa han ogsaa paa mig klarlig har bevist, at han slaar ikke Haanden af sine Tjenere i Alderdommens Tid og forlader dem ikke, naar deres Styrke forgaar.

Dog, det er ingenlunde blot de mange Embeds-Aar med sjælden Kraft og Sundhed, og med et urimelig godt, men ubeskæmmet Haab i mange mørke Dage og stormfulde Nætter, ikke det alene, jeg i dette mit Gyldenaar har at takke Gud og Faderen for i Vorherres Jesu Kristi Navn, thi det er først og sidst for det Lys, vi, de seneste Evangelister, har set i Herrens Lys, og den Velsignelse til Liv og Fred, langt stærkere end vore Fædres Velsignelse, som har fulgt det ældgamle Evangelium fra vore Læber, som om det var nyfødt paa vor Tunge, en Velsignelse til Liv og Fred, som vi, Gud ske Lov! ikke skal tage med os i Graven, men som vi veed, skal langt overleve os og voxe som Dagslyset fra Morgengry til Middagshøjde, mens Skoven sjunger og Engene blomstre og Marken bølger med rig Afgrøde. Ja, Kr. V! Verden siger og haaber vel endnu, at det skal briste som et Eventyr,

alt hvad jeg har talt og sjunget om Guds-Folkets, Kristi Menigheds, Gyldenaar, da Herren gjengjælder dem de mange Aar, han, for deres Mistros Skyld, lod Græshoppen og Oldenborren fortære, det Gyldenaar, da Herren vil udgyde af sin Aand over alt Kjød, selv over Trælle-Ætten, saa deres Ungersvende skal have Syner, og deres ældste have Drømme, som duer; men det har ingen Nød, at jo Guds saakaldte „Daarskab" ogsaa nu skal findes visere end Menneskene, og vi veed det alt af Erfaring, saamange, som har opladt Øren og Hjerte for det levende Guds-Ord, som virker Tro og skaber Lys og føder Liv, skænker Fred og udsaar Vorherres Glæde, vi veed, det er intet Eventyr, men Guds Sandhed, som varer evindelig.

Ja, Kr. V., vore hedenske Forfædre havde et Eventyr om deres Guder, at, da de begyndte at ældes, faldt der en ny Gudinde ned fra Skyerne med Guld-Æbler, som fornyede Guddoms-Livet, og skjøndt det vel i Verdens Øren klinger endnu eventyrligere, hvad vi kalder den aandelige Oplysning af Guddoms-Livet, i Troens og Haabets og Kjærlighedens Ord af Herrens egen Mund til os, der skal forynge Kristi Menighed, saa den aldrig mer forældes, men voxer en guddommelig Væxt til at møde Herren i Skyen, saa er det dog en glædelig Sandhed, at der ved denne Oplysning er oprundet et nyt Ungdomsliv i Bekjendelsen, Forkyndelsen og Lovsangen, som gaar frem fra Kraft til Kraft og fra Klarhed til Klarhed.

Ja, Kr. V., jeg lægger hele Vægten paa Ordet „Oplysning" i aandelig og hjertelig, i kristelig Forstand, thi denne Oplysning er jo det eneste ny, der er oprundet for os, da al vor Oplysning drejer sig om det ældgamle, om det, som vi har hørt fra Begyndelsen og læser om i Herrens Bog, saa det ene fattes ikke det andet, fordi, som skrevet staar: Herrens Mund har talet det og Herrens Aande har samlet det. Saaledes har vi jo hørt fra Be-

gyndelsen og læser i Pauli Brev til Romerne, at Troen kommer af Guds-Ordets Hørelse, og at det er dette Guds-Ord i de troendes Mund og Hjerte, som lader dem føle og mærke, at Vorherre Jesus Kristus er lyslevende tilstede hos sine, skjøndt Verden ikke seer ham, saa de føler ingen Trang til, at en Engel skal hente ham ned fra Himlen eller en Troldmand opmane ham af Graven. Ja, det var jo netop med denne grundkristelige Sandhed om det levende Guds-Ord, at Morten Luther, højlovlig Ihukommelse, slog den selvgjorte Kristi Statholder med hele hans Hær af Marken, og det hørte jo til vor lutherske Børnelærdom, at, ligesom den Helligaand er Vorherres Jesu Kristi eneste Statholder paa Jorden, saaledes er det med „Ordet og Troen," Guds-Ordet af Herrens egen Mund og Hjertets Tro derpaa, at den Helligaand baade har begyndt og vil fuldføre den store og gode Gjerning i Menigheden til Vorherres Jesu Kristi Dag.

Og se, dette er jo Oplysningen, som Aanden ved os har givet Menigheden, som han herefter vil meddele alle dem, han kalder og indvier til den ny Pagts Embedsmænd, og som han vil selv bekræfte og besegle hos den troende Menighed, at det er altsammen sandt, hvad der staar skrevet efter Aandens Tilsigelse, og altsammen sandt, hvad Morten Luther lærte Guds Børn, saa det syntes kun at skuffe, syntes kun at være et tomt Mundsvejr, hvad der blev sagt om den Helligaands Gjerning og om Herrens virkelige Nærværelse og om Livet i Kristus, fordi man ikke troede rigtig paa den Helligaand i hans guddommelige Personlighed eller Bevidsthed, ikke blot som Skriftens og de troende Præsters Aand, men først og sidst som Herrens og hele hans Menigheds Fælles-Aand, som gjør levende, og kun derfor kunde man lade sig indbilde, at der var ingen Forskjel paa Liv og Død i Aandens Verden, saa Troen kunde være meget ægte uden Bekjendelse, og Bekjendelsen og For-

kyndelsen være lige kraftige uden Troen, at Aanden kunde ligesaa godt føres i Pennen som findes paa de gløbende Tunger, og at Apostelen Paulus derfor ligesaa godt kunde have skrevet, at Troen kom af Skriftens Læsning som af Guds=Ordets Hørelse, og skulde forstaas, som om han havde skrevet det.

Intet Under, siger vi med Rette, at Menigheden under disse Omstændigheder nedsank i den dybe Døds=Dvale, hvori de ældste af os fandt den, da den aandløseste Vantro og Selvklogskab, under Navn af fornuftig Oplysning, herskede med et Jernspir, saa at midt i den saakaldte lutherske Kirke gjaldt det for en stor Skam at bekjende sig til Luthers Tro og for en stor Forbrydelse at forkynde Kristi Evangelium som en Guds Kraft til Salighed for hver den som tror, og dermed at bygge paa det Herrens Hus, som var forsvundet med hans Ord!

Lovet være da Gud, Vorherres Jesu Kristi Fader, som, saasnart vi bad om hans Aand til Ledsager, førte os ved Aanden til Daaben efter Herrens egen Indstiftelse, hvor han, som ingenlunde vilde sætte det Lys, han tændte, under en Skjæppe, satte det i Troens og Pagtens og hele Indstiftelsens Ord paa en Lysestage til at skinne for alle dem, som er i Huset; og lovet være Han, som med samme Aand daglig velsigner denne Oplysning, saa den aabner Menighedens Øje for Herligheden i Vorherres Jesu Kristi Aasyn, der ikke, som Glandsen hos Moses, skal dækkes med Slør, men meddeler sig til hans troende Menighed, saa den herliggjøres med ham, her af Aanden og hisset af Faderen selv, i Hvis Rige alt, hvad der tilhører Hans elskelige Børn, skal straale som Solen.

Ja, Kr. V., saavist som den frimodige Bekjendelse, den kraftige Forkyndelse, og den enstemmige Lovsang af og for den i Kjødet komne Herre Jesus Kristus, korsfæstet og opstanden, har fra Begyndelsen været og maa til Enden

blive de eneste kjendelige Livstegn hos den kristne Menighed, saavist har vi i den sidste Menneske-Alder, ved Herrens Højrehaand, som er hans Aand, gjort et Kæmpeskridt fra de dødes Rige til de levendes Land, og har nu den samme Løbebane for os, som Apostelen Paulus beskriver, hvor Krandsen ved Maalet er af uforkrænkelig Art, er Livets Krone; og det nedslaar ikke, men opløfter os, at vi veed, uden Herren kan vi slet intet gjøre, fordi Herren er med os i sit Munds-Ord til os, med hele sin Aands-Kraft, rede til at gjøre alt, hvad vi bede Faderen om i hans Navn, for at Faderen kan herliggjøres i Sønnen!

Derfor er jeg vis paa, at denne Dag, da Skarerne flokkedes om den gamle, hartad udlevede Evangeliets Tjener, med en ny Sang i sin Mund, som selv Verden maa finde liflig, denne Dag skal, længe efter at jeg er gaaet til Hvile, mindes til Velsignelse i Herrens Menighed, som en Glædesdag, Herren gjorde, til et Pant derpaa, at, ligesom det er sket med mig, saaledes skal hans Folks Bedrøvelse forvandles til Glæde, hvert Hjertesuk til Frydesang! — Amen! i Vorherres Jesu Navn, Amen!

Efter Prædikenen bleve Psalmerne: „Vor Alderdoms Trøst og Støttestav" (Nr. 844) og „Rejs op Dit Hoved, al Kristenhed" (Nr. 676) afsungne, hvorpaa Pastor Boisen atter læste i Kordøren. Messningen havde Grundtvig selv forrettet. — Næppe vil nogensinde nogen af de tilstedeværende glemme en Gudstjeneste, fra hvilken det synes, at den blotte Nysgjærrighed med sjælden Takt havde holdt sig borte, at der kunde blive Plads for den virkelige Deltagelse.

En Timestid efter endt Gudstjeneste indfandt Hendes Majestæt Enkedronning Karoline Amalie sig med en Kreds af Kvinder paa Grundtvigs Bopæl. Deres Hværv

var at overrække ham den store sølvarmede Guldlysestage, til hvilken der, ifølge en Indbydelse fra danske og svenske Kvinder (se Tillæg II.), var indsamlet Bidrag fra hele Norden, fra baade Danmark, Norge og Sverrig. Henved en Alen høj, er den med stor Konst og Finhed udført i tyve Karats Guld af Guldsmed C. C. Green, efter en Tegning af Billedhugger C. Peters, som i sit Udkast fornemmelig har fulgt Beskrivelsen (se 2den Mosebog 25de Kapittel) af den gamle Tempelstage. Denne Lysestage overrakte nu altsaa Enkedronningen Grundtvig med følgende Ord:

„Maatte denne Guldarmstage minde Dem om Lyset, der nu skinner i den danske Kirke. Det tændtes paany for halvtredsindstyve Aar siden, da Livet atter vaktes igjennem Deres Røst. Maatte De endnu længe leve iblandt os og se dette Lys gaa altid klarere og klarere op for Menigheden, se Troslivet udvikle sig hos os til det kjærligste Samfundsliv! Dette ønske vi alle, der her bringe Dem vore Gaver som Tegn paa vor levende og dybe Paaskjønnelse, trofaste Kjærlighed og varme Hengivenhed."

Grundtvig takkede Dronningen og gjennem hende alle de mange Givere og Giverinder for den betydningsfulde og kostelige Gave, der var bragt ham; hvorpaa følgende Sang af Chr. M. Kragballe blev afsunget:

Som Foraarssolen morgenrød.

Hvad **Moses** saae paa Bjergets Tind,
hvor han hos Herren luktes ind
i fyrretyve Dage,
det var et Syn, som Oldtids Nat
beriged med en Billedskat,
der leder om sin Mage.

Som efter Herrens Mund han skrev,
henrykt saa underlig han blev
og brændende i Aanden;
i Himmelspejlet saae han grant,
hvordan af Naade Støvet fandt
det tabte efterhaanden.

Et Billed af det Bad han saae,
hvorfor Gud Fader af de smaa
skal prises højt herneden,
og Bordet med det Himmelbrød,
som skænker Lægedom for Død
og Liv for Evigheden.

Han saae Gudsfolkets Levnetsløb
udvikle sig af Barnesvøb
i Troen paa Guds Naade;
og paa hans Vandring, klædt i Muld,
det trøsted ham saa underfuld,
og fryded overmaade.

Og hvad han saae og maled af,
han tog ej med sig i sin Grav,
det vandret har med Solen:
Guldstagen med det Alterbord,
Keruben i det høje Kor,
Guds Ark med Naadestolen.

Halvandet Tusindaar svandt hen,
da timedes det Syn igjen
Vorherres Ven paa Jorden;
men ingensteds det ændset blev,
hvad Herren ved sin Ven dog skrev,
som her hos os i Norden.

Her lærer Gud nu Børn forstaa,
hvad Verdens Vise aldrig saae
var af Vorherre skrevet,
hans Venneraad, hans Trøstensord
alt til hans **Menighed** paa Jord,
som gammel nu er blevet.

Hvem undtes det da her især
at aabne for **Gudsordets** Færd
vort Hjerte og vort Øje,
af Naade Hans, som os har frelst,
og med det bedste allerhelst
os altid vil fornøje.

Det var jo **Dig,** vor kjære Præst,
som sad i Aanden Herren næst
og lytted til hans Tale,
og tog ham paa hans Venneord,
som ved hans Bad saa ved hans Bord,
som evig kan husvale.

Dig rørte atter Aandens Lyn,
Dig timedes det Undersyn,
som Herren under sine,
der barnlig bøjer sig for Ham,
som bar vor Synd og tog vor Skam
og taalte Dødens Pine!

Derfor vor Tak vi bringe Dig,
som for Gudsordets Kongevej
nu aabnet har vort Øje,
og ønske, at vor Lovsang fin
maa sammensmelte ret med Din
til Fader i det høje!

Kort efter at Kragballes Sang var afsungen, mødte Stiftsprovst Paulli og Konfessionarius Münter som Deputation for den kjøbenhavnske Gejstlighed, da Biskop Martensen var fraværende paa Visitats, og da man fandt det mindre i sin Orden, hvis hele Hovedstadens Gejstlighed gik ud til den gamle. — Strax efter bragte Fru Linde ham en Fodkurv, paa hvilken den smukke, simple Indskrift: „1795. Fra Tvende af Karen Bjørns Børnebørns Børnebørn“, omgivet af en Kjærmindekrands, var broderet i Guld paa en sort Fløjels Bund. Det var naturligvis en venlig Tak for det smukke Digt: „Karen Bjørns Minde,“ som Grundtvig 1813 havde skrevet (og 1815 optaget i „Kvædlinger“) over den berømte Tyge Rothes fortræffelige Hustru, hvis Dødsaar, 1795, Fodkurvens Indskrift angiver. — Nu indfandt næsten alle de Præster sig, som om Morgenen havde haft Plads i Kirkekoret. De vilde personlig hilse paa Jubeloldingen, og som deres Ordfører talte Dr. Kalkar:

„Hvi er Herrens Ord forsvundet fra hans Hus? — Det var et af de første brusende Ord, der i Deres Ungdomsdage udgik fra Dem, højærværdige Olding! over Danmarks Kirke. Dengang stod De temmelig ene, og mange forargedes over den dristige Tale. Naar De nu ser hen over den samme Kirke, da stiger et andet Syn frem for Deres Blik, og De maa folde Deres Hænder og kan dybt bevæget svare paa: Hvorfor fylde atter Herrens Ord hans Hus? og mange af Danmarks gejstlige staa ved Deres Side og omringe Dem med den samme Følelse. Vi sige ikke, at det er Deres Værk, at Herrens Ord nu atter fylder Herrens Hus saa mange Steder i Landet; thi vi vide, at ingen er villigere end De til at erkjende, at Æren alene tilkommer Ham, som udsender sin Aand, da skabes den, som fornyer Jordens Skikkelse; men det sige vi med Tak til Gud, med Højagtelse og Erkjendtlighed imod Dem, at De allevegne har været den levendegjørende, den for-

nyende, den frigjørende Aands Bærer til os geistlige, baade for dem, der følte sig hendragne til Dem med hjertelig Samstemning, og for mange af dem, der ikke kunde følge Dem i alt. — Det er ikke en lille Kreds af Præster, som i mange Aar har været greben af Deres Ords Kraft og Fylde, af Deres Syn og Sang, der her bringer Dem sin Tak, for hvad vi alle mere eller mindre skylde Dem. Vi have ingen Bemyndigelse til at tale i den danske Geistligheds Navn; men vi have den Bemyndigelse, som vor Taknemlighed giver os. Og da man har ønsket, at jeg skulde være Ordfører for denne Tak paa denne Deres Højtidsdag, saa være det mig tilladt at udtale det som min Overbevisning, at der ikke lever mange Præster i Danmark, som forstaa at være Kristi Tjenere og Husholdere over hans Naadegaver, uden at de mægtigen have fornummet Indvirkningen af Deres mægtige Aand, og uden at de have faaet et Stød fremad af Dem, hvad enten det var i inderlig Samklang, eller De fremkaldte en Modstand, som ikke lod os have Ro, førend vi havde klaret os Tidens Opgave og vort Stade i den. — Derfor spørger Oldingen ikke mere: „Hvi er Herrens Ord forsvundet af hans Hus, men siger med David: Salig er den, som Du udvælger og lader komme nær til; vi skulle mættes i Dit Huses Gode med Dit Tempels herlige Ting (Ps. 65, 5); og mange danske Præster takke Gud og Frelseren, at vi i Dem have haft og endnu have en saa aabenlys Bekræftelse herpaa."

Da Kalkar havde sluttet sin Tale, sang man: „Alt staar i Guds Faderhaand" („Fest-Psalmerne", Nr. 830). — Kort efter kom Kirke- og Undervisningsminister Monrad med det kongelige Budskab om Grundtvigs Udnævnelse til Biskop. Han ytrede ved denne Lejlighed, at, da vore to ældre store Psalmedigtere, Kingo og Brorson, begge havde været Biskopper, saa havde Hans Majestæt Kongen anset det for ret, at give den tredie store Psalmedigter, Pastor

Grundtvig, Rang med Sællands Bisfop, for at det kunde vides, at Allerhøjstsamme ikke mindre end hans Forgængere paa Danmarks Trone sætter Pris paa en udmærket digterisk Begavelse, anvendt i Kirkens Tjeneste. — (I det theologiske Fakultet havde Professor Fr. Hammerich stillet det Forslag, at Fakultetet som en Paaskjønnelse af Grundtvigs Betydning for Kirken og Videnskaben skulde give ham Æresdiplomet som Doktor i Theologien; men Fakultetets Flerhed mente, at Grundtvigs Stilling baade til Universitetet og til Fakultetet havde altid været af den Natur, at han næppe vilde kunne sætte Pris paa dets Doktorgrad.)

Til Middag samlede sig en Kreds af Grundtvigs nærmeste Venner og Slægtninger om hans Bord, ved hvilket ogsaa Kirkeminister Monrad efter Indbydelse tog Sæde. Hvad der her vexledes af Alvor, Skjæmt og Gammensord, tilhører ikke Offentligheden, men til „Gamle Grundtvigs Skaal" blev følgende Sang af Præsten C. J. Brandt afsungen:

Mel. Længe var Nordens.

Vaaren har vundet,
Vinteren bundet,
blødelig bælter sig Bøgen om Vang.
Blomster ved Bække
blaaøjet dække
Tuer, som tone den nyfødte Sang!

Aanden har vundet,
Uvætten bundet,
Dødsnatten dreves fra Danernes Vang.
Svinde maa Sorgen,
født blev det Morgen,
Livet sig løfted saa liflig med Sang!

Glad mellem Gæster
gaar nu den Mester,
Banneret bar i det bragende Gny,
svang, saa det kjender,
Sværdet mod Fjender;
Skrald eller Skrammer ham ej gjorde sky!

Skjøndt vi paa Skamle
sad knap, da gamle
Grundtvig gik gullokket for os i Strid,
Aand kan ej ældes,
aldrig han fældes,
Kræfterne klares, naar Lokken bli'r hvid.

Lykkelig længe
leve i Bænge
Gubben, hvis Gjerning skal leve i Nord,
vidt over Brimlen,
vendt imod Himlen,
medens vor Moder har levende Ord!

I Grundtvigs Have var der oprejst et stort Telt, hvis Udkast skyldtes Kandidat C. H. Thurah, der ogsaa havde ledet baade Udførelsen og Udsmykkelsen. For den konstnerske Udstyrelses Vedkommende havde han modtaget Hjælp af flere ældre og yngre Konstnere, og med Hensyn til Materialet af flere Haandværkere, Kjøbmænd og Bønder, hvilke sidste navnlig vare behjælpelige med Tilkjørslen af Sejldug, Tømmer, Grønt osv. En stor Del af det grønne havde Enkedronningen givet fra sin egen Skov paa Sorgenfri, og selv ladet det kjøre ind. — Teltet var femogtredive Alen langt og femten Alen bredt; til Rygningen var det halvtiende Alen højt, medens Væggene kun vare sex Alen. Udvendig var

det i begge Gavlene prydet med Danebrogsflag, og langs Siderne vajede lignende paa frit opstillede Flagstænger; Indgangen dannedes ligeledes af store Danebrogsflag. Tagværket, der var af Træ, beklædt med Sejl, var smykket med en Mængde af alle Folkefærds Flag og Vimpler, og paa samme Maade var Bagsiden smykket. — Indvendig var Teltet hel bedækket med Gran- og Fyrreris, imellem hvilket der hang elleve store Kultegninger og tolv Skjolde. I Teltsalens øverste Ende hang Erkebiskop Absalons kolossale Brystbillede (udført af Professor Const. Hansen). Det var omgivet af Danebrogsfaner og havde Underskriften:

„Naar Hvides Stamme skyder højest Skud,
da kan det ses i alle Nordens Lande.“

Til begge Sider ad det og langs ned ad Teltet hang lignende Billeder af Mænd, som Grundtvig særlig har vedkjendt sig som sine aandelige Frænder. Til højre Side ad Absalon hang saaledes: Hans Tavsen (udført af Landskabsmaler Kyhn), Thomas Kingo (af Professor Skovgaard), Biskop Brorson (af Genremaler Rosenstand), Biskop Balle (af Genremaler E. Laub) og Jakob Kristian Lindberg (af Genremaler Ley); til venstre: Ansgar, Nordens Apostel (af Genremaler Ley), Kædmon, Angelsaxernes Skjald (af Prof. Const. Hansen), Morten Luther (af Genremaler Rosenstand), Nordahl Brun (af Genremaler Laub) og Henrik Steffens (af Genremaler Ley). — Imellem Portrætterne hang de tolv Skjolde, udførte dels af Thurah selv, dels af Billedhugger Hermansen. Deres Indskrifter betegnede de mærkeligste Dage og Begivenheder i Grundtvigs Liv (jævnfør den korte Udsigt over hans Liv i min Indledning til nærværende Blade): „17. Marts 1810“ — „3. Maj 1811“ — „2. Februar 1821“ — „6. Novb. 1822“ — „26. Maj 1826“ — „2. Marts 1832“ — „28. Maj 1839“ — „Nyaars-Morgen 1824“ — „Kirkens Gjenmæle 1825“ — „Søndags-Bogen 1827—30“ — „Sang-Værket 1837—41“ — og „Sognebaandets Løsning 4. April

1855." Formodentlig var det af Rumshensyn, at man hverken havde medtaget „Nordens Sindbilledsprog" eller „Verdenskrøniken" eller flere andre Skrifter.

Langs Teltets Sider stod der dækkede Borde med Forfriskninger, og hele Teltet var oplyst af tre mægtige Lysekroner.

I Alleen, som fører ned til Vilhelminelyst havde der henved Kl. 7 samlet sig en stor Mængde yngre Mænd og unge Mennesker: Handlende, Konstnere, Haandværkere, Kandidater, Studenter, Elever af Landbohøjskolen, af Grundtvigs Folkehøjskole, af et Par fynske Bondehøjskoler o. s. v. Ordnede tre og tre sammen, gik den lange Række ad Gammelkongevej til Bianko-Lunos Allee, hvor Grundtvigs Hus ligger. Saasnart den traadte ind i sidstnævnte Allee, istemte den Ingemanns: „I alle de Riger og Lande", under hvilken Sang den drog ind i Grundtvigs Have. Her havde allerede dengang en uhyre Folkemængde samlet sig, og Grundtvig og hans Venner, som lige havde forladt Middagsbordet, befandt sig dels paa Altanen, dels i den tilstødende Bogstue. — De unges Tog ordnede sig nedenunder Altanen og afsang her Gotfred Rodes „Sang til Høvdingen":

Mel. I alle de Riger og Lande.

En Gubbe vi Høvding kalder
og følge med frejdig Hu,
og er han end graa af Alder,
han fører os godt endnu.

I Aandens Riger og Lande,
hvorhen paa Tog han udfoer,
han kæmped „med aaben Pande,
for hvad han for Alvor tror."

Fra aarle Morgentide,
naar Hanen galer paa Hald,
han er fuldfærdig at stride,
hvor Livet han værne skal.

Da lyser hans Hjelm paa Tinge,
da luer Korset i Skjold,
da drager han Ordets Klinge
og giver sig Gud i Vold.

Og vi, som hans Røst, den stærke,
i Sjælens Dyb fornam,
vi stille os under hans Mærke
og jublende følge ham.

Men vil til Hvile han hænge
det blanke Glavind hen,
saa griber han Harpens Strenge
og sjunger for sine Mænd.

Da maa vi vel Øret bøje
og lytte med Sjæl og Sind,
da stiger os Taaren i Øje
og Blusset paa vor Kind.

Og Aandens stærkeste Flammer
de tænde sig og derved,
men dybest i Hjertets Kammer
de mildeste Luer med.

Thi Fuglesangen fra Lunde
og Oltidsluren fra Nord
og Malm fra Orgelets Munde
i Oldingens Harpe bor. —

En Gubbe vi Høvding kalder
og følge med frejdig Hu;
Krist signe hans sølvgraa Alder!
han føre os længe endnu!

hvorpaa Fred. Barfod udraabte: „Den danske Ungdom bringer igjennem mig gamle Grundtvig et hjerteligt „længe Leve", hvilket den nu vil besegle med et nifoldigt Hurra."
Efter at nedenstaaende Sang af C. J. Brandt:

Mel. Mindes vi en fuldtro Ven.

Herrens Aand er hovedrig,
rundt Han haver alt at raade,
deler ud misskundelig
som af Sandhed saa af Naade.
Gruben hans er evig fuld
af det ægte røde Guld.

Træffer Han en Hyrdedreng
vogte Lam med Lyst paa Engen,
Harpe fin med Gyldenstreng
danner Han og rækker Drengen,
for at Zions Takkesang
tone maa med Orgelklang.

Finder Han en Bjergmandssøn
grublende med Suk i Graven,
kysser Han ham mildt i Løn,
lejer ham til Gavn i Haven,
peger paa og siger huld:
„Hent mig her mit ægte Guld!"

Bjergmandssøn fra Sletteland!
Hyrdedreng fra Præstegaarden!
ogsaa Dig besøgte Han,
da Du gik og vogted Hjorden,
kysſed Dig og hviſked huld:
„Her er Harpen min af Guld!

„Slaa Du den af Hjertens Lyst,
slaa den under Taarevæde,
grib i den med Tro til Trøst,
saa af Sorg udspringer Glæde!“
— Og Du slog den, saa med Klang
Dag oprandt i Danevang!

Aanden peged paa sin Skat,
lærte dig at føre Spade,
Bud der kom til Klippen brat,
Du fandt Malm paa Marker flade,
fandt det Guld, som Kongen god,
møntet har til Sjælebod.

Han, som ogsaa trøsted Dig,
tage vil vor Tak før Gaven,
at Han, evig rund og rig,
rakte Harpen Dig og Staven,
gav Dig under hvide Haar
gylden Høst og frejdig Vaar!

var sungen, tog Præsten P. A. Fenger Ordet. Han gik ud fra Davids 71de Psalme, Vers 14—19, og i jævne, hjertelige Ord bad han Grundtvig paa Menighedens Vegne, hvis det var ham muligt, da at besørge en samlet Udgave af alle hans Psalmer og aandelige Sange, baade de hidtil trykte, men paa mange Steder spredte, og de hidtil utrykte.

Til dette Arbejdes Fremme, og for at Udgaven kunde vorde saa tilgængelig som muligt for baade høje og lave, rige og fattige, i Nutid og Eftertid, havde nogle af hans Venner udstædt en Indbydelse, og ved Sammenskud, navnlig fra Danmark og Norge, var der indkommet en Sum af omtrent 3000 Rdl. Denne Sum bad han ligeledes Grundtvig modtage, for at det saaledes kunde blive lettere muligt for ham at opfylde Menighedens Ønske. — Endelig gav Fenger Ordet til Præsten G. Busck, som talte saaledes:

„I de halvhundrede Aar, Du, min Ven! forkyndte iblandt os det Kristi Evangelium, Du bar som en Guds Kraft i Dit Hjerte, gik Du altid ud fra og vendte tilbage til det apostoliske Ord. Lad da ogsaa mig, idet jeg nu skal udføre det mig her betroede Hværv, gaa ud fra et Apostelord, det Ord, hvormed Paulus ender det første Kapittel af sit Brev til Galaterne, hvor han skriver:

„Og de prisede Gud for mig."

De, som Du i Forsamlingen i Herrens Hus kalder Dine kristelige Venner, de ville paa denne Din Højtidsdag, om muligt, glæde Dig ved at overrække Dig en Skuemønt, prentet for denne Dag til en Ihukommelse af Dine halvhundrede Præsteaar, en Skuemønt, i hvilken Guldet har det mindste Værd, men, hvad den viser hen til, har en dyb og hellig — ja, vi ville haabe det til Gud — uforglemmelig Betydning af Dit Liv, der er udtrykt med disse Ord:

„Over Daabens Pagt med Troens Ord
Helligaanden spredte Lys i Nord."

Ja, dette livsalige Naadens Lys, i hvilket nu mange saa trøstige og frimodige vandre ind ad den aabnede Dør til Guds Rige og Himmel, som ingen kan tillukke, dette Naadens Lys oprandt for Dig, da Du dybt bedrøvet ledte om den tabte Guldpenge, den gamle sejrsalige Tro, som med Herrens Ord syntes forsvunden af Herrens Hus og Menighed; og

som Du selv med Tak til Gud frydedes ved dette Lys, Naadesolen i Troens Ord over Daaben, da Helligaanden oplod Dit Øje for det, saa kæmpede Du ærlig og udholdende af al Din Magt for at tilbagedrive Mørket, der skjulte dette Lys, fra Dine medforløste Brødre og Søstre, at ogsaa de, Guds Børn som Du i Daaben, maatte faae Øje paa det store Lys med Hjertelag for Ham, der selv er Lyset i det Troens Ord, som han alene er Vejen og Sandheden og Livet, uden hvilken ingen kan komme til Faderen.

For dette Dit Arbejde, Din trofaste Gjerning gjennem mange Aar i Herrens Vingaard, er det, at Dine kristne Venner takke Dig med deres Hjerters inderlige Kjærlighed og ønske af denne at kunne berede Dig en Glæde med denne Guldpenge, som et Mindetegn for Slægten, som er, og for dem, som komme, at de paaskjønne denne Din Kjærligheds Gjerning for dem gjennem de mange Aar; og, idet de dog aldrig glemme, men levende mindes, at det — som Apostelordet lød — er Gud, som skal prises for Dig, bede de Dig, at Du i Kjærlighed vil modtage denne lille Gave, som Kjærlighed rækker Dig. Men vi har noget langt større og bedre for Dig, som vi ret af Hjertet unde Dig, den gamle Nikolaj Frederik Severin Grundtvig, noget, vi vel ikke saaledes kan overrække Dig, men som vi dog kunne være med at berede Dig fra ham, som hører vore Bønner i Jesu Navn, og af Ham bede vi — frimodigen fordi Vorherre vil, at hans Venner skulle bede, at de kunne faa og deres Glæde blive fuldkommen — bede, at Gud vil give Dig, for hvem Livets Dag nu helder, en lang og livsalig Aftenstund i sin Fred og i Vorherres Glæde, saa Dit Hjerte — om Verden end har sin Trængsel for Dig — dog altid tillidsfuldere og gladere maa nynne paa den Sang, Du og vi — med Guds Naades Bistand — alle med Dig skulle engang istemme for Tronen i det høje: Gud være lovet og takket, som gjorde det vel altsammen!"

Indbydelsen til at give Bidrag til en smuk og billig ny Udgave af alle Grundtvigs Psalmer og aandelige Sange (se Tillæg III.), alle omhyggelig ordnede og forsynede med oplysende Anmærkninger, — finder sin tilstrækkelige Grund deri, at „Sangværket“ forlængst er udsolgt, ja selv hos Antikvarerne sjælden at overkomme, medens et større Tal af Psalmer og Sange kun findes spredte trindt i Bøger og Blade, og mange endnu henligge utrykte. — Af Skuemønten, til hvilken Bidragene nærmest ere indsamlede i Danmark og Norge (see Tillæg IV), og som er særdeles smukt udført af Medaillør H. Conradsen, skulle vi her meddele baade Forsiden og Bagsiden.

Grundtvig takkede for den smukke Skuemønt, man havde rakt ham, og som han dobbelt gjærne modtog, siden den var gjort til en Mindepenge om det Lys, der var opgaaet over Daaben. Hvad Psalmeværket angik, bevidnede han, at man ikke havde kunnet gjøre ham en større Glæde end ved at sætte ham i Stand til at give en ny og samlet Udgave af alle hans aandelige Sange. Han skulde derfor med Glæde gjøre sit til at faa en saadan tilvejebragt.

Dernæst afsang man følgende Sang af C. Hostrup:

Som: Apostlerne sad i Jerusalem.

Den Konning han kalder ad Svenden sin,
han under ham Daaden den bedste;
han siger: „Den Gjerning skal være Din,
Din Herre en Brud at fæste.“

Afsted drog da Svenden i Hjertet fro,
han saae sig slet ikke tilbage;
han ledte, han sukked, han fandt ej Ro,
og Aarene gik som Dage.

Saa god som hans Drot var ej Mand paa Jord,
hans Hus kan ej loves formeget;
dog agted kun lidt man paa Svendens Ord,
men lo kun og priste sit eget.

Hans Herre var Drot over Drotters Hær,
slet ingen kan staa for hans Vælde;
dog trued han ej med hans skarpe Sværd,
han søger en Brud, ingen Trælle.

Han vandrer, hvor Bølgen paa salten Strøm
i Aftenens Røde sig hæver;
han søger det Hjerte, hvis Barndomsdrøm
end gløder i Mindet og bæver.

Han vandrer, hvor Bøgen har strakt sin Top
saa højt, at den krones med Guldet;
han søger det Hjerte, som higer op,
men føler sig lænket til Muldet.

Han vandrer, hvor Blomsten ved Sølverelv
for Solstraalen Hovedet bøjer,
han taler til Hjertet, som, fattigt selv,
ydmyges, naar man det ophøjer.

Han bejled for ham, som sig selv hengav,
saa Hjertet tilsidst maatte gløde,
og viste saa Vejen, ad Døren lav,
den levende Drot imøde.

Han tørrede Taaren af Brudens Kind,
saa trøstelig føjed han Ordet,
og peged paa Lysenes milde Skin,
der funkled fra Brudebordet.

Ja, nu er der Bryllup i Danevang,
den Svend vel sin Lykke maa love;
han kvæded den lifligste Bryllupssang,
som toned i Nordens Skove.

Og Bruden, som gaar til sin Herre hen,
og rødmende hører hans Stemme,
saa vist som hun ej bliver ked af den,
ej heller hans Tjener vil glemme.

Den Herre, som troner paa Himmelslot,
og dog blev paa Jorden vor Næste,
Vorherre, som gav ham det Værk fuldgodt,
Han give ham Glæden den bedste!

Ogsaa Professor Fr. Hammerich havde skrevet en Sang, til hvilken hans Søn Asger Hammerich havde sat Melodi. Denne var forinden indøvet af en større Kreds af Ynglinger og unge Piger, som nu samlede sig og afsang den, akkompagneret af flere Blæseinstrumenter. Den lyder saaledes:

Moderato maestoso. Asger Hammerich.

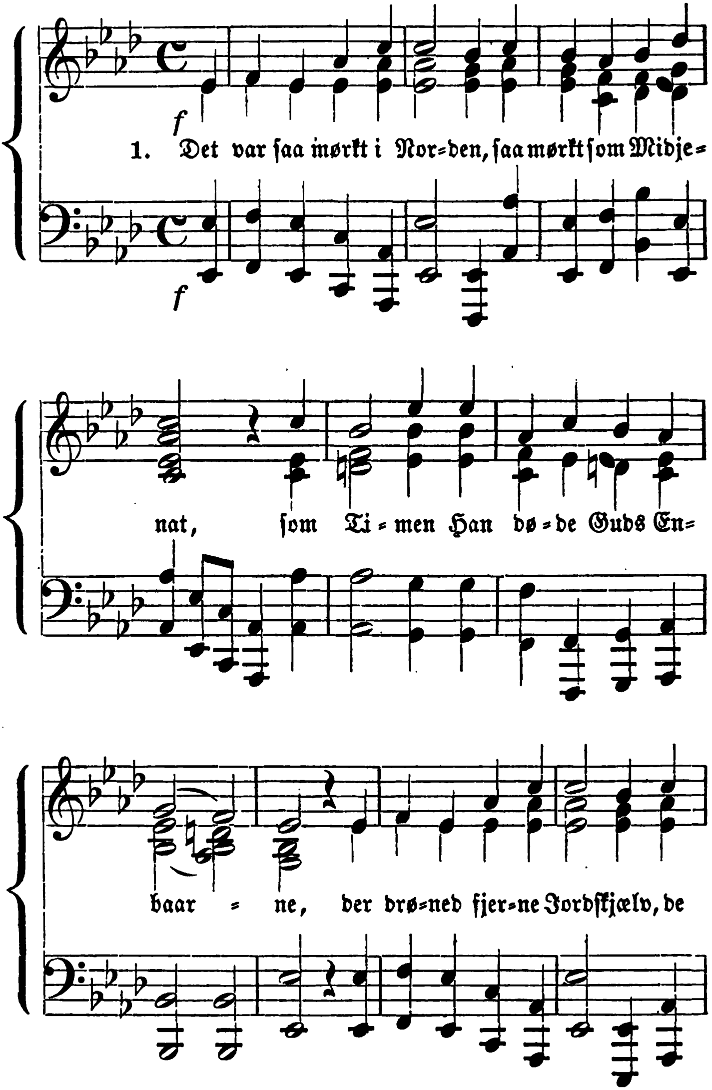

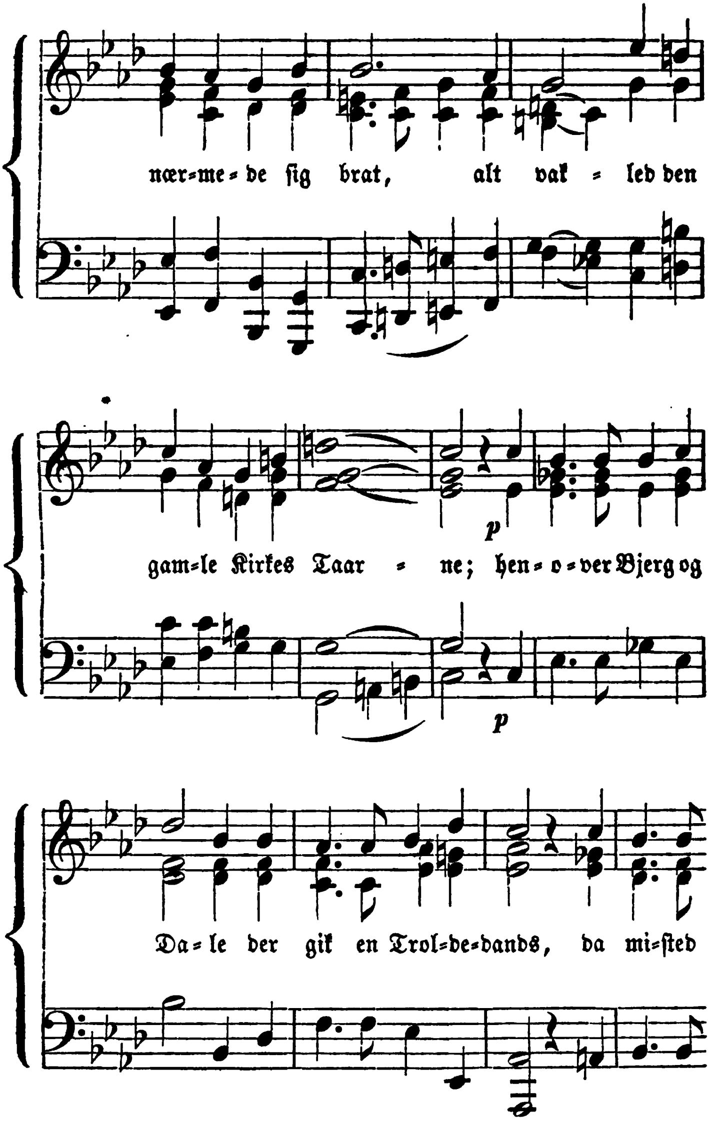
nær=me=de sig brat, alt vak=led den
p
gam=le Kirkes Taar=ne; hen=o=ver Bjerg og
p
Da=le der gik en Trol=de=dands, da mi=sted

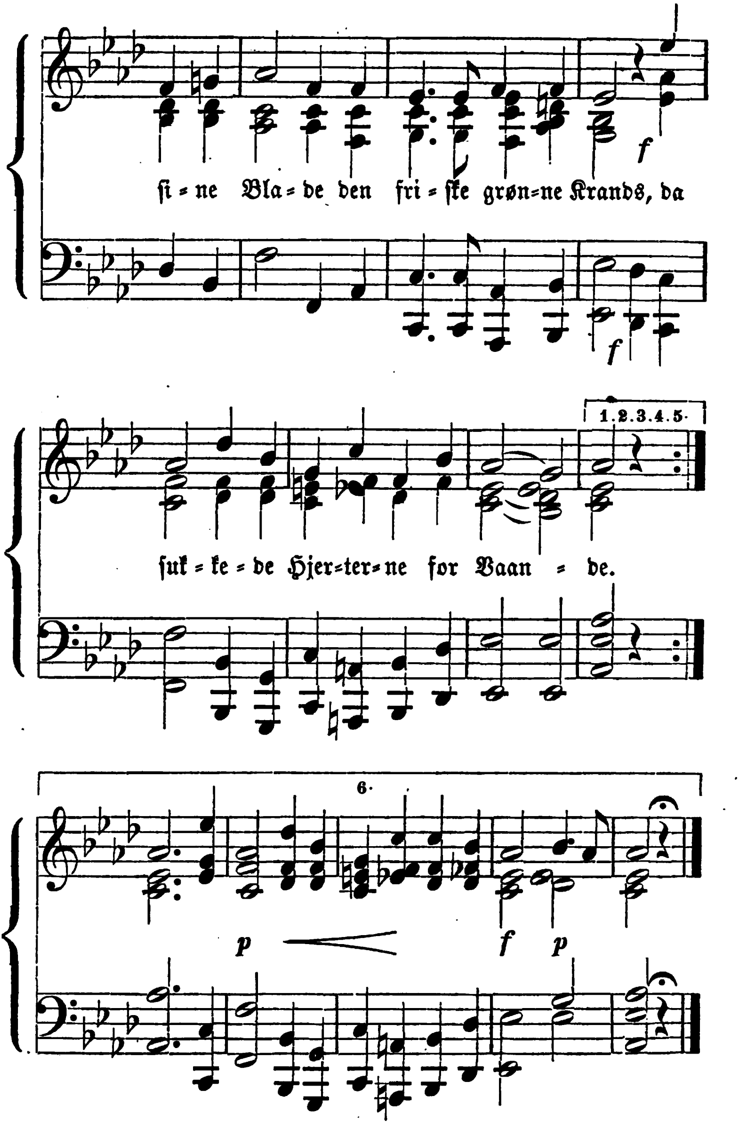
ſi = ne Bla = de den fri = ſke grøn=ne Krands, da
ſuk = ke = de Hjer=ter=ne for Baan = de.
1.2.3.4.5.
6.

Men ved det første Dagskær, hvor rig en Fuglesang,
hvor dugklar og duftende laa Engen!
Ved Fossen og ved Sundet, i Skov og Li og Vang
de vaagnende Skjalde rørte Strengen;
og Tonerne, der fuldest udaanded Liv og Trøst,
de dybe Orgeltoner, den stærke Volarøst,
de kom fra Dit Bryst, Du gamle Sanger!

Og Daad og Sange mødtes, gik sammen Haand i Haand;
det gjaldt imod Natten og dens Hære
en Kamp for Lys og Frihed, for Fædres Tro og Aand,
for Korsets i Støv nedtraadte Ære.
Og forrest iblandt Korsmænd i Herrens Pilgrimsfærd,
og forrest iblandt Stridsmænd med Ordets gode Sværd,
der fandt Du Din Plads, Du gamle Kæmpe!

Der staar i Sagas Runer saamangen dunkel Skrift,
og Aandens og Ordets dybe Gaade
og Hjertets Længsler alle, dets lysende Bedrift
forstaar kun en Seer af Guds Naade.
Vel mangen sad og grubled sig baade træt og mat;
men der, hvor Lampen brændte saa klart den ganske Nat,
der lysned det for Dig, gamle Seer!

Og nu, da Folkeaanden har sprængt sin Grav i Nord
og slaar sine gyldne Vinger sammen,
da rundtom Døbefonten og rundtom Altrets Bord
Guds Menighed synger lydt sit Amen,
nu Sangen, Du har sunget, og Ordet, Du har saa't,
og Kampen, Du har kæmpet, og Sejren, Du har spaa't,
bekrandse Dit Graahaar med Kjærminder.

Efter Sangen talte Prof. Fr. Hammerich saaledes:

„Vi har i Sang bragt Grundtvig vor Tak for hans Livs Bedrift, lad os nu ogsaa bringe ham den i jævne Ord! Hvorledes saae det ud i Norden for et halvhundrede Aar siden? De fleste af os vare dengang slet ikke endnu til eller laa dog i Vuggen, men en ung kan spørge ligesaa langt tilbage, som den gamle kan huske, og Historien vil svare paa vore Spørgsmaal.

Det var for et halvhundrede Aar siden de sidste Dage af en af de mørkeste og tungeste Tider, Kristenheden har oplevet; det var blevet vitterligt, at de fleste af den store Hob, som kaldte sig Kristne, vare vor Herres Kristi Modstandere, hvert Øjeblik rede til paany at raabe: korsfæst. Kun hist og her holdt en lille Flok, de rette frivillige, endnu fast ved Troen paa den korsfæstede, men Tidsaandens Magt tyngede haardt paa dem. Nu stilledes de hellige Ord ligesom paa Hovedet, det hed: tragt først efter Verdens Rige og dens Retfærdighed; Kirken toges for en Art Politianstalt, der kunde have sin begrændsede, borgerlige Nytte, saalænge Oplysningen ikke var trængt dybt nok ned til Folkemasserne, men efterhaanden vilde blive ganske overflødig. Paaskemorgen kunde man høre Prædiken om Nytten af at staa tidlig op, om det smukke i at pynte de afdødes Grave, Juledag om Nytten af Staldfodring osv. Enkelte fromme Mennesker søgte ved Præmier at fremkalde Prædikener om Kristi Forsoning. At bekjende den Herre Kristus i anstændigt Selskab gjaldt mildest talt for en Usømmelighed, visse Steder for en Forbrydelse, og det kunde vel ske, at den theologiske Student, som indfandt sig i en af de faa Kirker i Hovedstaden, hvor Fædrenes Tro endnu bekjendtes, saasnart Prædiken var ude, skyndte sig bort og over paa den anden Side af Gaden, at endelig ingen skulde bemærke ham og sætte ham med paa Listen over Obskuranterne. For menneskelige Øjne saae det næsten ud, som Helvedes Porte havde faaet Magt over Guds Kirke.

Og ligesom det var tungt dengang at leve i Menig-

heden, saaledes ogsaa i Folket: Hovedstaden var en Tid i Fjendevold, rundtom i Bælter og Sunde vajede Fjendens Flag, Folkeaanden laa i Døs og Dvale. Hvorhen Blikket vendte sig, mødte det Aandløshed, Modløshed, Raadløshed.

Der levede dengang en ung begavet Mand, Nikolaj Frederik Severin Grundtvig, af en navnkundig Æt, paa mødrene Side nedstammende fra Skjalm Hvide, ogsaa nær beslægtet med Balle. Allerede som Dreng havde han følt sine Kinder blusse, naar han læste om de gamle, store Dage, og mere end engang havde han ønsket at være Mand, for som Vaabendrager at træde ved Balles Side. Tidsaanden havde imidlertid en Stund dysset ogsaa ham i Søvn, da var han halvvejs vaagnet op, ligesom vakt af Torden og Lynild, af Tordenen fra Kongedybet den anden April og af Lynet, det levende Ord, som lynede, naar hans Frænde, Henrik Steffens, talte. Hans Kjærlighed var delt mellem det gamle Norden og Kristus, for hans Betragtning smeltede Fædrenes Aand sammen med Fædrenes Tro, fordybet i de store Minder gik han hen som en Nattevandrer, saaledes skildrer han sig selv: kastede han nu og da Blikket ud over sine Omgivelser, da blødte Hjertet ved Folkets og Landets Nød. Grundtonen i al hans Skrift var en skarp Anklage mod Tidens Vanart. Denne unge Mand slog nu til Lyd med Haanden og spurgte, med en Røst, der snart rungede gjennem hele Landet: Hvi er Herrens Ord forsvundet af hans Hus? Det er Grundtvigs Dimisprædiken, jeg sigter til. Han har selv fortalt os, at den første ret fromme Taare, han i mange Aar havde grædt, faldt ned paa Papiret, medens han sad og udarbejdede den; det var en af de Taarer, Guds Engle gjemme. Prædikenens første Virkning var en almindelig Forargelse over det raa, smagløse unge Menneske, som førte slig Tale midt i en højt oplyst Tid: „man agtede, skrev han, det for en Forbrydelse, at jeg selv i Drømme i den faldefærdige Kirke med Fædres Grave offrede den en Taare.“ Da gaves der, som Bisskop

Mynster bemærker, Kjøbenhavns Præsteskab ret Lejlighed til grundig at prostituere sig; en Klage over Grundtvig blev sendt omkring blandt Præsterne, og de undertegnede den; kun en eneste, gamle Bisskop Fabricius, skrev paa den: Fabricius føler sig ikke truffen*). Den lønlige Plan var at faa Grundtvig udslettet af Kandidatlisten og saaledes tvinge ham over i Sværmernes og Sektstifternes Række, fordi han havde vovet at sukke saa dybt over Tidens Vantro. Saaledes stod det til for halvhundrede Aar siden.

Men Planen fik ingen Fremgang, Vorherre var den imod, og Grundtvig slap med en Irettesættelse, fordi han havde ladet sin Prædiken trykke. Man greb nu til andre Midler: man kunde ej udstøde ham, man forsøgte da paa at udsulte ham. Kjøbenhavns Prædikestole lukkedes for ham, naar han søgte om Befordring, mødte han et Skuldertræk, Kancelliet spurgte forsigtig hos Stiftsøvrigheden, om den turde tage imod en Mand som ham, og i en Række Aar maatte han idelig banke paa, og fik dog intet. Da brugte Herren Frederik den sjettes personlige Godhed imod ham, og han blev kaldet til Præst først i Præstø, siden i Kjøbenhavn.

Saaledes var Begyndelsen af Grundtvigs offentlige Liv, og det blev, som det varslede, Kamp i Kamp, nu gjennem halvhundrede Aar. Kan nogen tilegne sig Pauli Ord: Vi ere forsøgte i Ære, Vanære, godt Rygte, ondt Rygte, bedrøvede og dog altid glade, fattige, som gjøre mange rige, som de der dø, og se, vi leve; — da kan sandelig Grundtvig det. Hvad han stred for, imod Vantro, Unatur og Mørke, begejstret stred for, var: Kristi Tro og Nordens Aand, Frihed og Lys. Under denne mægtige Kamp klarede hans historisk-poetiske Anskuelse af Menneskelivet sig, det lysnede for ham over Troen og Daaben med dens Pagt, over Nadveren og

*) Hvis Udgiveren ikke er fejl underrettet, skrev Præsten R. Fenger det samme. Heller ikke han følte sig truffen.

det levende Ords Magt, over Menighedslivet som et virkeligt Folkeliv. Og Sangens Gave forsødede ham mangen bitter Stund; thi han forstod det: at synge sig glad. Han sang og saae forud i Aanden, og trøstede sig med hvad der vilde, der maatte komme. Derfor nævner Kirken i Norden ham som sin ypperste Sanger, og Nordens Folk tæller ham mellem sine Hovedskjalde. Og saalænge Hjertet mindes sin Barndoms Drøm og higer fremad i Haabet, saalænge: dejlig er den Himmel blaa, saalænge: den signede Dag med Fryd vi ser, saalænge: Sol er oppe, Skovens Toppe glimre alt som Gimles Tag, saalænge: Modersmaal er en hellig Lyd, saalænge det danske Folk og den danske kristne Menighed kan synge: saalænge skal Mesteren i Nordens Højsang ikke blive glemt.

Og nu, Du gamle Grundtvig, se omkring Dig: Fimbulvinteren er forbi, hvad Du saae i Synerne gjennem lange halvtredsindstyve Aar, det udfolder sig i Virkeligheden, det er i sin Vorden! Er Nordens Folkehjerte vaagnet op af sin Dvale, klinger Malmen atter i vort gamle Tungemaal, er her Frihed for alt, hvad der stammer fra Aand, forkyndes atter Kristi Ord med Liv og Kraft i vore Kirker, samler Menigheden, unge og gamle, sig atter om Daaben og Nadverbordet, er en sand kristelig Oplysningstid begyndt: Du har Din Lod, Din gode Lod i alt dette! Dog ikke Du, det veed Du bedst selv, men den Herre, hvis Redskab Du blev. Kun faa har det været givet, allerede hernede at se saameget af hvad de troede!

Hvilken mild, yndig Aften! Den dalende Sol strør sit Guld over Blomsterenge, Skov og Hav, over denne grødefulde Majnatur, medens Fuglen synger sin Aftenpsalme. Ligner Dit Livs Aften ikke denne Aftenstund? Du saaede med Taarer, Du høster med Frydesang. Tak, Hjertenstak, Du gamle og dog saa unge, for hvad Du har stridt og lidt, saaet og sunget, levet og virket! Med uudslettelig Skrift staar Dit Navn tegnet i Danmarks, i Nordens Historie."

Efter Hammerichs Tale fordelte man sig trindt i den store Have, hvorpaa Teltet blev aabnet, og, saa godt det lod sig gjøre, tog man sig her en kold Aftensmad (en svensk „Sexa"). Det store Telt kunde dog naturligvis kun rumme en ringe Del af Gæsterne, og selv naar man tog Bogstuen og de tilstødende Værelser med — thi ogsaa til dem stod Adgangen aaben — var der kun kort Tid for den enkelte til at søge sig legemlig Forfriskning, saafremt han da ellers havde en Tanke tilovers for de mange, som stode udenfor.

Da man atter samledes foran Altanen, holdt Gaardejer Peter Larsen fra Dons (ved Kolding) følgende Tale:

„Man har givet mig Ordet, og jeg kan jo ikke nægte, at jeg ogsaa gjærne idag vilde takke gamle Grundtvig; men jeg ser dog godt, at jeg idag finder mig i en Kreds, som er en hel anden end min sædvanlige, og jeg føler mig ikke saa lidet ængstlig ved, at jeg som en jævn jydsk Bonde skal træde saaledes frem i dette Lag.

Professor Hammerich sagde os før, hvorledes det saae ud i Kirken for halvtredsindstyve Aar siden. Det var i den saakaldte Stats- eller Folkekirke, for med Navnene kommer det mesten ud paa et. Men der var dog ogsaa dengang Folk, som ikke skammede sig ved Vorherre. De vare dybt grebne i deres Indre af Længsel efter Sjælens Frelse, søgte og fandt ogsaa Fred hos Herren. Der var og blev imidlertid stor Meningsforskjel imellem dem, eftersom de bleve paavirkede af de forskjellige gudelige Bøger, de kom til at læse, eller af de Retninger, som de Folk havde, der virkede ind paa dem; og de kom mere til at søge deres Trøst og Beroligelse i deres egne indre Rørelser og Følelser, samt i gudelige Bøger, end i Herrens Naademidler. Og det er det store, vi have at takke Gud for, at han ved og gjennem Grundtvig har klaret det for os, har vist os hen til Vorherres egne

Indstiftelser og peget paa det Troens Ord, der bærer og sammenbinder de Kristne. Det er vel sandt, at de indvortes Rørelser og Følelser ere eller kunne være Virkninger af Guds Aand, men de ere desuagtet noget, som kommer og gaar, og der er ingen fast Grund at bygge paa, hvorfor der ogsaa har været stor Forvirring og Splidagtighed iblandt dem, som dog i Oprigtighed søgte Sjælens Frelse. Der er vel en Del Forvirring endnu, men Gud ske Lov og Tak! det har klaret sig meget, og med Guds Hjælp vil det klare sig endnu mere; og derfor takke vi ogsaa Grundtvig, hvem Gud har brugt til at samle og til at tænde Lys i det meget Vilderede, skjøndt det holder haardt for mange at gaa med ham.

Jeg tænker paa, hvad jeg et Sted har læst, at Luther har sagt: Hvad der kommer først i Karret, vil det længst smage af. Derfor ere I unge, som nu opdrages, langt lykkeligere end vi gamle, der have indsuget saa meget af den papistiske Surdejg, idet I strax blive henviste til den rene Lære. Det kan ogsaa siges til Jer, at I gaa en god Gjenvej, idet I strax blive henviste til Herrens egne Indstiftelser og derved kunne slippe for at komme ind i de mange forskjellige Retninger, som en Del af os ældre have maattet tumle os i. Nu — Gud velsigne gamle Grundtvig for alt, hvad han har gjort og udrettet! Han lade det dages og klares mere og mere, at det kan bære mange Frugter til det evige Liv!"

Larsen havde ikke selv tænkt paa at tage Ordet, og han tog det kun efter gjentagen Opfordring. Hans jævne Tale, som blev holdt med et ejendommeligt Liv, der vidnede om, at den strømmede frit og naturlig fra Hjertet, gjorde imidlertid et godt og velgjørende Indtryk. Da han havde udtalt, gik han hen til Grundtvig og takkede endnu engang den gamle Lærefader med et Par venlige Ord og et hjerteligt Haandtryk, som visselig blev gjengjældt. — Derpaa blev følgende Sang af Ludvig Wagner sunget:

Mel. Der er et yndigt Land.

Der er en Blomstertid,
som Folkets Kraft gjenføder,
foryngrer Fædres Id.
Den Sommertid i Nordens Vang
nu se vi klart tilstunde
med Lys og Liv og Sang.

I Ungdoms friske Vaar
om Nyaarstid Du varsled,
om Nordens Gyldenaar.
Paa Fædres Grav en Bavtasten
med Korsets Tegn Du vied,
med Fredens Palmegren.

I Manddoms stærke Tid
mod Fimbulvintrens Vætter
Du stod i haarden Strid.
Du peged klart paa Herrens Ord,
som Modersmaal gjenføder
trindt om i høje Nord.

Vel snehvidt er Dit Haar;
men end kom ej Din Vinter,
den veg for Nordens Vaar.
Thi Fuglesangen, vakt paany,
fra Fjeld, fra Bøgens Krone,
sig svinger højt i Sky.

hvorpaa Kandidat Ludvig Schrøder talte saaledes:

„Da jeg blev opfordret til i de unges Navn i Aften at bringe en Hilsen til gamle Grundtvig, kom jeg til at tænke paa et Ord af Herder, som De for over 40 Aar siden gjorde

til Deres, da De følte Dem ene i Kampen for det aandelige Danevirke*). Det var dette Ord: „Skriv for de døde, — for dem, Du elsker i Fortiden; thi de skulle komme igjen som Efterslægt." Det var, som De dengang ved Deres Forfattervirksomhed vilde henlægge en Arv til de kommende Slægter. Da jeg første Gang læste dette Ord, og naar jeg siden kom til at tænke paa det, saa kom det Spørgsmaal frem for mig: hører ogsaa Du til dem, for hvem Grundtvig dengang skrev? Nu veed jeg nok, at der er mange ældre, prøvede Mænd, som først og fremmest høre til hin Efterslægt. Men jeg tør dog paa mine egne og paa de andre unges Vegne, i hvis Navn jeg taler, gjøre Fordring paa at være med iblandt dem, der skulle løfte Arven, De dengang samlede. Det tør vi fordre, fordi vi følte det, naar vi læste i de gamle Skrifter, at vort Hjerte blev underlig bevæget, som om der var et Slægtskab mellem os og Aanden, der gik igjennem Bøgerne. Men ere vi saaledes gamle Grundtvigs aandelige Arvinger, da er det, fordi vi først ere blevne hans aandelige Børn, og det bleve vi, da De kaldte os med den levende Faderrøst, og da De lagde os det levende Modersmaal paa Læben i Deres Psalmer og Sange. Men vi tro ogsaa, at det ikke blot er os, der føle os som Deres Børn. Vi tro, at De ogsaa har et Faderhjerte imod os. Det mærkede den Kreds af os, for hvem De i Vinter aabnede Deres Hjem, og det har ogsaa de andre af os unge mærket, naar De saa tit i Tale og Sang vendte Dem til os. Saaledes maa vi da i Aften vel takke for Arven, men først og fremmest dog takke Faderen for Oplysningen og Hjertevarmen, han bragte sine Børn, takke for den levende Røst og den kvægende Sang. Og skulle vi til Takken knytte et Løfte, da er det dette, at vi ville stræbe at ligne Faderen

*) Se Fortalen til andet Bind af Tidsskriftet „Danne-Virke", skrevet d. 13de Maj 1817.

i det levende Haab, som ej blev beskæmmet, Haabet, hvormed han selv under det tætteste Natmørke turde synge: „Sol er oppe."

Hertil svarede Grundtvig, at det altid havde staaet klart for ham, at han ikke kom i sit eget Navn, men med Fædrenes Røst, og at han derfor trofast havde holdt fast ved Haabet, som de andre havde spottet med, medens de sang:

En Kapellan kan gammel blive
og holde sig ved Haab ilive.

Han kunde imidlertid nu gjærne tage dette Vers for ramme Alvor, da Haabet jo virkelig havde holdt ham ilive, til han blev gammel; og han var endnu lige fast i sin Ungdoms Haab, ja om muligt endnu fastere, da han saae en Slægt voxe op omkring sig, i hvilken hans Haab begyndte at gaa saaledes i Opfyldelse som ingensinde tidligere, og om hvilken han sikkert troede, at den aldrig vilde lade sig rokke fra det, som den havde faaet ret Syn for.

Nu sang man O. Arvesens „Hilsen fra Norge":

Mel. Mens Nordhavet bruser.

Alt Vaaren er kommen til Norriges Fjeld,
og Blomsterne vaagner af Dvalen;
Smaabækkene dandser i Lier og Hæld
mod Elven der dybt ned i Dalen;
Smaafuglen synger i lystigt Kor
og hilser med Glæde den nye Vaar.

Hel mørk udi Hu og med bistert Sind
sig Vinteren trækker tilbage;
omgjordet med Taage og Nordenvind
end kæmper den Nætter og Dage;
men paa sin lysende Dronningstol
gaar sejerrig fremad den milde Sol.

Som Blomst under Sne og som Elv i Baand,
som Fugl bor i Klippernes Rifter,
laa Kræfterne skjulte i Folkets Aand,
og glemte var Fortids Bedrifter.
Ej hørtes Sanger i Skov og Fjeld,
som lukket var Mindernes rige Væld.

Graaskaldede Klippe, som endnu staar
og ser ned paa Folket i Dalen,
Du husker det godt, at Du saae en Vaar
i Hytten og Kongesalen;
da blussede Kæmperosens Flor
med Lyst midt i Kamplivets Urtegaard.

Som Fos skummer frit ned fra Fjeldets Tind —
og rolig som Elven i Dalen —
saa Friheden lyste af Folkets Sind
og strømmed i Sangen og Talen.
Omkaps med Tordnerens Tordenskrald
gik Skjaldenes dristige Tonefald.

Graaskaldede Klippe! Du saae med Sorg
mit Norge nedsynke i Gruset:
Sankt Olafs Kirke og Haralds Borg,
mens Vinterstormene suseb.
Naar kommer dog atter til Norden Vaar!
Du sukked i sex Gange hundred Aar.

Da oprandt en Vaar over Danevang,
Smaafugle begyndte at sjunge;
da gjenfødtes Fædrenes Liv i Sang,
som glødede paa Danskjaldens Tunge.
Han øjnede Guldet i Tidens Strøm,
han tolkede dejlig den gamle Drøm.

Ja, mer end den Drøm, som i Oldtid graa
hos Fædrene kom tilorde, —
hvad dybest i Nordboens Hjerte laa,
med Suk efter frit at vorde,
det klarede Aanden med Glimt af Lyn
i Lys for den nordiske Seers Syn.

Ja, salvet har Himlens Gud Din Mund
til Ordet for ham at føre,
at vise den gamle Kirkegrund,
de ældgamle Kirkedøre,
at vidne med Aandens Røst i Nord
om Herrens levende Vej paa Jord.

Syng højt da, mit Fædrelands Kvinder og Mænd,
for Lyset i Danmark oprunden!
Tak Gud for den Livsherold, som end
os fryder i Aftenstunden!
Bland Røsten med i en Jubelfest
for Nordens Højskjald og ypperste Præst!

Hvorpaa Sangens Forfatter talte saaledes:

„Ja, ogsaa Norge vil gjærne være med paa denne Din Glædesdag og sende Dig sin Hilsen, sin Tak og sine bedste Ønsker over Dit Livs Aften. Det sender Dig sin inderlige Tak ikke blot for de mange gode Ord, Du har talt til Norge baade her nede fra Sletten og mellem vore egne Fjelde, og for de gode Forhaabninger, Du har udtalt om Norges Fremtid, men fornemmelig fordi Din Røst som nordisk Historiker, Skjald og Præst har været den blandt alle Danmarks vækkende og opmuntrende Røster, der har grebet Fjeldfolket dybest, og som med Guds Hjælp ogsaa vil trænge dybest ind og være varigst i sine Virkninger. Den har nemlig ikke blot gjenvakt Kjærligheden til vore gamle Fædre, til Moders-

maalet og Folkesangen og alle de gamle Minder fra Nordens lyse Tider, men vakt den med Toner saa hjemlige og dybe, at vi hørte de gamles Hjerte banke deri — og, hvad der er endnu langt mere, ladet et klart kristeligt Lys skinne derover, saa vi kunne se, hvad der maa vrages, og hvad der i Sandhed kan frelses og bevares. Thi dette er det, der nødvendig maa gribe ethvert alvorligt Folk og oplive de gamle Dage til en glædelig Ihukommelse, dette at Slægtens Levnetsløb ses i et Lys, der ikke udbrænder i Tiden.

Men til Takken for denne folkelige Oplysning og Oplivelse kommer paa denne Dag i Særdeleshed en Hilsen og Tak fra de mange, som ved Din femtiaarige Forkyndelse af Kristi Evangelium ere vakte til kristeligt Syn og Sang. De takke Gud, fordi han atter ved Dig har ladet det gamle Evangelium skinne frem af Mørket og givet Dig Mod til i de trange og mørke, som i de lyse Tider, at kæmpe for Troens Renhed og forjætte Lyset og Livet en herlig Sejr, og det netop i en Tid, da saa mangt et falsk Evangelium har truet ogsaa vor Afkrog af Verden.

De takke Dig for Udholdenheden i Din Kamp for Frihed, for Aandens, Ordets og Samvittighedens Frihed, en Frihed, som ogsaa vort Folk i Grunden længe har savnet og inderlig længtes efter, men vidste ikke ret, hvor den var at finde.

Og saa endelig Tak for alle Dine Psalmer og Sange paa de gamle og paa de ny Toner, som alt længe have stemt tusinde Hjerter til Fryd oppe mellem Fjeldene!

Som Du nu ved al Din rige Sang og Tale har skænket ogsaa Norge ikke blot et dejligt Morgengry men Haabet om en lang, lys og velsignet Dag, saa ønsker nu Norge Dig igjen en lang, lys og velsignet Livsaften!"

Herpaa svarede Grundtvig, at han hos Normændene altid havde fundet baade Aabenhed og Dybde, aabent Øre for Ordet og for Kræfterne i Aandens Verden og Hjerte til

at bevare det. Lys og Sandhed havde stedse fundet en aaben Sands hos Fjeldfolket. Og skjøndt Normændenes aandelige Hovedretning er som et Fjeldfolks i Almindelighed, hvad man med et Konstord plejer kalde den idyllisk=romantiske, med Sands for det skjønne og kraftige i Naturen, saa baade haabede og troede han dog for vist, at Folkekarakteren var for dyb til at besejres af den Fristelse, som altid maatte ligge nær, nemlig at forgude Skinnet isteden for det sande Lys og Naturmagten for Aandens Kræfter. Dette var han saa meget vissere paa, som han troede at have fundet aabne Øren og Hjerter hos Norges Ungdom for det Ord, som han i sin Tid havde haft Anledning til at tale til den, da han paa Studenternes Norgesrejse for ti Aar siden sammenlignede Norges aandelige Arvegods med Holges Kæmpehøj, hvorom Sagnet siger, at den fra Grunden af og lige op har Lag paa Lag af Sølv og Muld, saa der stedse er et Lag ægte Sølv og et Lag Muld. — Og hvad Normændenes Velvillie for ham selv angik, saa havde han idag faaet saa mange Vidnesbyrd om denne, at han umulig, selv om han vilde, kunde tvivle paa den. Han havde i Dagens Løb faaet venlige Hilsener med Telegrafen baade fra Kristiania, fra Bergen, og fra Trondhjem, og mens den Taler, han nu svarede, havde Ordet, havde Telegrafen bragt ham ny Hilsener fra Frederikshald og fra Kragerø.

Nu havde Fred. Barfod Ordet:

„Der er et Par Gange talt om „Norden"; men hvad er „Norden"? — Skulde jeg misunde det store Tyskland noget, da blev det visselig hverken dets Storhed eller dets Videnskabelighed, men det blev den Erkjendelse, som er fælles for alle Tyskere, at hele Tyskland er en Enhed, ihvor delt og splittet det end iøvrigt kan være. Maatte vi Nordboer dog vinde den samme Erkjendelse, at hele Norden er vort Fædreland! Eller er Danmark Norden? Er Norge Norden? Ere Danmark og Norge det i Forening? Nej, Sverrig hører

med som det tredie Blad i Kløverbladet, og kun Danmark, Norge og Sverrig i Forening danne Norden. Men bringer „Norden“ Dig idag sin Hilsen, saa skal det være det hele Norden, og saa skal heller ikke Sverrig sidde stum. Det er i sin Orden, at Danmark har taget Broderparten af Hilsenen, thi, er Du end hele Nordens Søn, Du er dog først og nærmest Danmarks. Ogsaa Norge har hilst Dig, og det er igjennem flere norske Stemmer blevet Dig kundbart, at Din Højtidsdag ogsaa er en Højtidsdag i Norge. Saa lad da mig bringe Dig Sverrigs Hilsen, thi vel er det sandt, at det aandelige Samkvem mellem Danmark og Sverrig har hidtil af flere Grunde været langt sjældnere og sparsommere, end ønskeligt kunde være, men Du vilde dog tage mærkelig fejl, hvis Du et Øjeblik tvivlede om, hvorvidt Din Malmrøst ogsaa virkelig var trængt over Sundets Vover ind i Klippernes og Skovenes Hjembygd. Sandelig, Du har ikke faa Venner i Sverrig, og Du vinder alt flere og flere, eftersom baade Din kristelige og folkelige Oplysning bringes alt videre og videre paa det levende Ords Vinger. Du har Venner der i Borgen, og Du har Venner i Hytten, men naar jeg idag bringer Dig Sverrigs Hilsen, da er det, fordi den Mand, som helst selv havde bragt den, ligger fængslet til Sygelejet. Han er tyve Aar yngre end Du, men imens Du endnu rejser Dig kæk og kraftig imellem os og toner Din vældige Røst med næsten ungdommelig Kraft og Varme, har gamle P. G. Ahnfelt allerede i over tyve Aar været en af haarde Sygdomme bøjet og stækket Krøbling. Derfor kan han ikke være her idag, og derfor har han bedt mig om at bringe Dig hans og Sverrigs Hilsen. Jeg skal gjøre det med hans egne Ord, idet jeg dog paa Grund af Omstændighederne skal indskrænke mig til at oplæse Slutningen af hans Digt*):

*) Her meddeles hele Digtet, men Barfod oplæste kun Slutningen fra: „En blott är tron, ett dop“ o. s. v.

„Hel dig, siare-skald! I dag för femtio år sen
tog du med brinnande håg herdestafven i hand.
Korad var du dertill att blifva en pelare väldig,
blifva en mur i Guds stad, satt emot fiendens hop.
Med Jeremias du såg „en vakande staf.“ Detta tecken
tröstade mäktigt din själ, räddhågan vek derifrån.
Nyss du syntes dig sjelf för svag, „för ung at predika;“
nu förnam du en kraft ofvanefter beskärd.
Herren dig lofvade sjelf att „vaka öfver det ordet,“
Han dig predika bjöd. Så gick du dristigt åstad.
Hjorden såg du väl irra omkring i den brännande öcknen,
Men här och der en oas erbjöd svalka och skygd.
Grönskande bete der fanns, till exempel i Ubby, din faders
pastorala gebit. Dit du vände din håg.
Länge din fader vittnat med kraft mot rationalismen,
som predikades fräckt rundtomkring i hvar by.
Nu var han gammal och trött, behöfde ett stöd vid sin sida:
detta stödet blef du. Balle beredde det så.
Snart den gamle likväl blef hemförlofvad af Herran;
dermed förflyttad du blef bort från den vänliga fläck.
Kom så till staden igen, till medelpunkten i Dana,
tänkte predika ock der. Sådant förmentes dig dock.
Presterna stängde för dig predikostolarne alla,
ty de mindes det väl hur du predikat engång:
„Hvarför är Herrans ord ur Herrans tempel försvunnet?“
Sådant bestraffningens ord kunde de icke fördra!
Ingen hade väl då förmodat, att straffarens stämma
skulle engång bli hörd såsom en mästares röst.
Mästare är du dock nu i Israel erkänd af många
öfverallt i ditt land, lärjungar har du i mängd.
Hvadan en sådan förändring om ej från Honom som leder
menniskors tankar och råd vattubäckarne likt?
Seger Han gaf åt den lära du dref om „lefvande ordet,“
trons och döpelsens ord, kyrkans förblifvande grund.

Alltsen det ljuset gått upp en „nyårsnatt“ för ditt öga,
klarnade mera ditt tal, starkare blef ock din sång.
Kring den sanningen slöts ett förbund af lefvande prester —
Kyrkarne, ödsliga nyss, fyllde församlingen nu —
Alla de lärt utaf dig hvad aldrig i tiden de glömma,
lärt det som alltid består, trots all den lärda kritik:
Trosbekännelsens sanning och lif, dess eviga väsen,
oberoende af alla blott yttre betyg.
Sådana tarfvar hon ej — det apostoliska credo
sjelf bevisar sig nog. Den traditionen består.
Aldrig förstummad, den spåras så långt tillbaka i tiden
kyrkans historia går. Biblen bevittnar den sjelf:
„Ordet är dig ju nära, så i din mun som ditt hjerta:
„tron dig rättfärdigan gör, salig bekännelsens makt.
„Detta är ordet om tron som vi predike,“ sad' Paulus.
Så betygar ock han, älskade lärjungen sjelf:
„Eder förlåtes all synd, för Hans namn skull allena I lefven.“
Detta är barndomens tro — „Eder jag skrifver, I barn!“
Mognade ålderns ock, ty — „Eder jag skrifver, I fäder!“
Trosbekännelsens grund hela kyrkan bär upp.
Fast som klippan hon står, ej helvetets portar den rubba.
Detta visste de väl, alla som trott på Guds Son.
Den upplysning du fått, en nyckel dock blef oss till kyrkans
uppkomst och första princip samt till dess framtids bestånd.
„En blott är tron, ett dop, en Gud och allas vår Fader.“
Vigten af detta Guds ord lade i dagen du klart.
Enkel är läran helt visst — ett barn kan fatta dess mening —
men att lägga den fram, din mission det dock var.
Derom du talat och stridt en menniskoålder igenom,
oförtröttad alltjemt, hur förkättrad du blef.
Christna församlingens rätt, dess lif och frihet och ära
stod i nära förbund med ditt lefnadsproblem.
Derföre var du ock en reformens man och en hjelte
alltid i främsta led mot hvarje tvång och förtryck.

Dessa ideer för hvilka du gick i härnad, de vunno
framgång alltmer och terräng. En blott står dig igen.
Löfte om seger den har på församlingsutvecklingens bana
der din siareblick skådar framåt alltjemt.
Sällan beskärdes väl någon som dig att i lifvet få skörda
frukter utaf det han sått. Hvad du ville och bad,
hvad du talade för, hvad du sjöng om, tänkte och drömde,
småningom vexte det fram, verklighet tog och gestalt.
Hel dig åldrige skald! Sjung ännu länge ibland oss.
Väldige trospredikant! Blif oss alltmer en prophet."

Endvidere talte Etatsraad Flor saaledes:

„Jeg er bleven opfordret til at bringe Pastor Grundtvig den danske Folkehøjskoles Tak, og jeg følger denne Opfordring saa meget villigere, som jeg ogsaa udtaler min personlige Tak i den almindelige.

Af Herren havde Grundtvig faaet Evne og Kald til at blive Aandens Præst og Stridsmand iblandt os. Under sine Granskninger over Menneskeaandens jordiske Liv og Bedrifter bemærkede han, hvor forskjellige de Folkeslag ere, som have beboet og bebo vor Jord, og hvor forskjellige de Aander, som besjæle og beherske disse Folkestammer, ere fra hverandre. Han saae iblandt disse Aander en særegen nordisk Aand og gjenkjendte i den vor egen Folkeaand, den Aand, der ene kan tale til os Nordboer saaledes, at vi tilfulde forstaa Meningen, der ene kan anvise os den Gjerning, som vi have naturlig Evne og Lyst til at udføre. Det er denne Nordens Aand, som saa mange Gange og paa saa mangfoldige Maader har talt til os igjennem Grundtvigs Tale og Skrift.

Men vi leve ikke mere i vor Slægts Ungdom, ikke engang mere i dens første Manddom, hvor Fantasien begejstrer og Følelsen driver til store og dristige Handlinger uden klar Forestilling om, hvad disse føre med sig. Vor

Slægt er bleven ældre, langsommere og betænksommere: skal vi betræde en Vej, vil vi vide, hvor den fører hen; skal vi begynde en Handling, vil vi kunne beregne dens sandsynlige Følger. Vi leve i Oplysningens Tid: klart Lys er os kjært og behageligt, ja det er en Fryd for vort Hjerte. Men just derfor trænge vi til den rette Oplysning, den, som kan gavne og glæde os paa vor jordiske Vandring; og det kan kun den, som stemmer med vore naturlige Anlæg og Tilbøjeligheder, den, som er traadt i vor Folkeaands Tjeneste.

I Aarhundreder har denne vor Folkeaand været ukjendt og uændset af de oplyste; thi kun ved enkelte Lejligheder traadte den frem og viste sig, men drog sig snart atter tilbage. Endelig lykkedes det Oehlenschlæger, Nordens Aladdin, at mane Nordens Aand saa stærkt og saa kraftig frem, at ikke blot vi Danske, men ogsaa de to andre Broderstammer vaagnede til Følelsen af en aandelig nordisk Selvstændighed. Men først Grundtvig blev det forundt, selv klart at se og at vise det tydelig for os andre, hvem og hvorledes den mægtige Aand var, som saa pludselig havde vakt hele Norden af dens dybe Slummer, og at bringe det til vor Bevidsthed, at kun efter dens Bud var al nordisk Stordaad øvet, og at kun i Lydighed mod dens Bud kan fremdeles nogen Stordaad øves her i Norden. Grundtvig har gjort os det klart, hvorledes alle de fremmede Aander, som i de senere Aarhundreder have trængt og listet sig ind iblandt os, med Løfte om at skaffe os den sande Oplysning, have bragt Mørke og Forvirring i vor naturlige Tankegang isteden for Lys og Orden. Han har gjort os det klart, at, først naar vi uddrive disse falske Lysaander fra vore Oplysningsanstalter og indbyde vor egen nordiske Folkeaand til at indtage dens retmæssige Magt med Myndighed til at udnævne Folkets Lærere og styre det hele Lærerværk, først da kan vi faa en Folkeoplysning, hvoraf hele Folket, fra den højeste til den laveste, kan have baade Gavn og Glæde.

Denne Overbevisning har begyndt at gjøre sig gjældende i Landet; de mange Folkehøjskoler rundt omkring vidne derom. Vistnok er det rette Syn for Sagen hos os, som kalde os Grundtvigs Disciple, skjøndt mere eller mindre klart, hos ingen af os saa klart som hos Mesteren selv; men dette Syn breder sig dog mer og mer, klarer sig mer og mer.

Højærværdige Biskop Grundtvig! det er de danske Folkehøjskolers oprigtige og inderlige Tak for Lys og Liv i Skolen, jeg hermed overbringer Dem, disse Højskolers oprindelige og egentlige Skaber, en Tak ikke alene fra Lærerne og Eleverne, men ogsaa fra Folket i Almindelighed. Thi disse Skolers Velsignelser føles og kjendes allerede af saare mange og paa mange Maader, og med Tiden ville de blive erkjendte af hele det danske Folk."

Paa Flors Tale svarede Grundtvig, at det var ham kjært at modtage denne Tak, dobbelt kjært, da den bragtes ham gjennem en Mands Mund, som havde større Fortjenester af den folkelige Oplysning end nogen anden: af den Mand, som havde haft Mod og Hjerte til at stifte Rødding Højskole. Man havde i Førstningen mødt denne Skole med alt andet end Tillid, fordi man hverken kunde fatte dens Maal eller billige de Midler, som den vilde bruge for at naa Maalet. Imidlertid havde den dog faaet Folkets Understøttelse, fordi den jo dog altid, mente man, kunde være et Vaaben iblandt flere mod Tyskheden i Sønderjylland; men da den fik Lov til at virke, havde den da ogsaa vist sig som saa virkelig dansk og folkelig i hele sit Væsen, at den snart gav Anledning til andre lignende Højskolers Oprettelse trindt i Landet. Men dertil kunde han ikkun lykønske Landet, idet han til sin Lykønskning vilde føje det Ønske, at en saadan Oplysning ret snart maatte vorde ret kjær for hele Folkehjertet, fordi virkelig Oplysning kun var Lys over Livet, det folkelige og borgerlige med det gudelige Liv.

Mørket var allerede længst faldet paa, og da Grundtvig havde svaret Flor, gik man derfor efter en lille Pavse ned i det oplyste Telt. Til Melodien „Unge Gjenbyrds Liv i Norden" sang man her først en Sang af Vilh. Birkedal, der begynder saaledes:

„Skaal for Hejmdal, Kæmpen ranke,
som med Gjallerhornets Røst
blæste Liv i Nordens Tanke,
fylked Kæmper Bryst ved Bryst!
som ved Nordlysskin med Gløden,
i det store Ragnarok,
blæste Aser frem mod Døden,
samled Nordens „faste Stok".

og hvis sidste Vers lyder saaledes:

„Bannerfører for Din Mester,
Mærkismand for trofast Hær,
Lærer, Du, for Bisper, Præster
og for „Børnene" især, —
Fader kjære! Du er gammel, —
se Dig om! — Din Børnerad
fra den lille Barneskammel
rækker Dig et Hjerteblad!"

Hvorpaa Sangens Forfatter holdt følgende Tale:

„Efter den Sang, som nu er sunget, skulde der egentlig udbringes et Leve for gamle Grundtvig. Dette er imidlertid sket saa ofte og saa hjertelig idag, at jeg hellere vil benytte mig af den Tilladelse, jeg har faaet til at tale et Ord, i en anden Retning. Jeg vil bringe gamle Grundtvig en Hilsen fra „de bedste Grundtvigianere." Og hvem er det? Vi ældre, som have den Ære at kaldes efter Grundtvig, kunne maaske vanskelig hævde os Ret til at nævnes „de bedste."

Jeg er vis paa, at der er mange, selv i denne Forsamling, som slet ikke synes, at vi ere synderlig elskværdige, og i al Fald maa vi selv fralægge os Benævnelsen „de bedste.“ Ligesaadan gaar det vistnok med de yngre, med Studenter og Kandidater og andre unge Mænd. De bedste Grundtvigianere ere Børnene, og det er fra dem, jeg bringer gamle Grundtvig en varm, en inderlig kjærlig Hilsen; og jeg tror nok, at jeg kan tale i deres Navn, da jeg selv derhjemme har elleve større og mindre Grundtvigianere af dette Slags. Men det, veed jeg, er en Hilsen, som vil glæde den gamle. Det er jo saa, at enhver aandelig Retning, enhver Oplysning, ethvert Liv, og da først og fremst i det kristelige, som ikke kan vinde Børnene for sig og fylde deres Hjerter med Glæde, — den Oplysning og det Liv er dermed dømt, fordi det kan ikke forplante sig, har altsaa igrunden ingen Fremtid, men dukker kun op for snart igjen at dukke ned. Og hvad Kristendommen angaar, da maa alt, som bydes Børnene, ikke være en Pine og Plage for dem, men maa være Liv og Lyst, saa de smaa kunne omgaas Vorherre som Børn, ikke som forskruede, gammelkloge Børn, men som glade Børn, omgaas ham, som de alene kunne det, ved at synge og lege med ham. Og det er just Tilfældet med den Kristendom, som Grundtvig peger paa og forkynder, og som har vundet ikke blot voxne Mænd og Kvinder, men ogsaa Børnene, og som nu har forplantet sig paa tredie Slægt. Derfor ere Børnene gamle Grundtvigs bedste og troskyldigste Venner og hans bedste Fremtidshaab iblandt Menneskene. Fra dem bringer jeg en Hilsen. — Naar vi derhjemme en Morgen synge vor Morgensang, og jeg spørger min mindste Datter, der er imellem tre og fire Aar: Hvad skal vi synge? da svarer hun: „Eja, eja“ (ɔ: Grundtvigs Sang: „Lad det klinge sødt i Sky“). Da jeg igaar ved Afrejsen spurgte: Hvem er den bedste, den kjæreste Mand i Kjøbenhavn, som Fader skal hilse fra Jer? da blev Svaret blandt mine smaa:

„Gamle Grundtvig"; og naar jeg peger paa hans Billede og siger: Hvem er det? da svarer baade den næstmindste og den allermindste: „Det er jo gamle Grundtvig!" — Ja, en Hilsen fra „de bedste Grundtvigianere", og den kommer til en Mand, der, jo ældre han er bleven, med det samme blev barnligere og forkyndte det store Julebud, Barnetroen, med et mildere og blødere Guds Børns Tonefald. Han gaar i Barndom, ikke som Verden forstaar Ordet, men som det gjælder i Guds Rige, hvor kun de, som gaa i Barndom og ere som Børn, der tage og tro Faderen paa Ordet til os, have hjemme. Idet jeg derfor bringer ham Hilsenen fra „de bedste Grundtvigianere", tillader jeg mig at udtale det Ønske, at vi alle saaledes maatte alt mere og mere komme til at „gaa i Barndom" trods al Verdens Spot og Haan, og saaledes blive alt bedre og bedre „Grundtvigianere"!

Grundtvig takkede med nogle faa Ord, hvorpaa Præsten M. Melbye holdt følgende Tale:

„Ja, jeg kunde ogsaa nok have Lyst til at sige et Par Ord; men da Tiden er fremrykket, skal jeg fatte mig i al Korthed. — Det er en Højtidsdag for Grundtvig og for alle hans Venner, og der er talt mange og sande Ord om hans Livs Betydning, om den Kamp og Strid, han har haft; men just derfor kan vi ikke glemme at fremhæve et af de Midler, hvormed Herren har styrket ham under Kampen. Han har altid haft et godt og velsignet Hjem herneden, et Hjem, hvor trofast Kjærlighed og milde Øjne mødte ham. Og er nu et saadant Hjem allerede et kosteligt Gode for alle, selv for dem, der leve under mere rolige Forholde, hvor meget større Betydning maa det da ikke have haft for en Natur som Grundtvigs, for et Liv, der er ført under saa megen Kamp som hans! Vi kan derfor ikke glemme Kvinden, som er Livet i Huset, og navnlig ikke den Kvinde, der gjør, at den gamles Hjem ogsaa i hans Livs Aften er et kjærligt

og velsignet Hjem baade for ham selv og for hans Børn. Jeg kan idetmindste slet ikke tænke mig, hvorledes det skulde have været muligt, at Grundtvig uden en saadan jordisk Støtte, uden et saadant Hjem skulde have kunnet vedblive at virke med den Kraft og det Liv, som vi alle kjende, og som vi idag paany have fornummet. Og naar hans Venner rundt omkring i Landet sidste Efteraar og Vinter hørte, at den kjære gamle var syg, og vi da følte en Længsel efter, en Lyst til, om vi dog paa nogen Maade kunde være ham til lidt Trøst og Opmuntring, maatte det da ikke slaa os, at just det, vi saa gjærne vilde, men med vor bedste Villie slet ikke formaaede at bringe ham, det var saa vidunderlig skænket ham, idet der stod en Hustru ved hans Side, hvis Hjerte tilfulde forstod ham, og hvis inderlige Kjærlighed forstod at berede ham Hjemmets bedste Trøst og Pleje. Derfor kan Grundtvigs Venner navnlig paa denne Dag heller ikke andet, end at de med Taknemlighed maa tænke paa den Kvinde, der har haft en saa stor og væsentlig Del i, at hans Livs Aften og denne Højtidsdag er bleven saa lys og velsignet; og jeg er vis paa, at det finder Gjenlyd i manges Hjerter, naar jeg nu udbringer et Leve for den Kvinde, der nu staar Grundtvig nærmest, for hans bedste Veninde, hans trofaste og kjærlige Hustru. Ja, Bispinde Grundtvig leve!"

Endelig blev følgende Sang af C. H. Thurah sunget:

Mel. Det er saa yndigt at følges ad.

Med Taarne høje, med Skib og Kor,
med Funt og Alter og Lysestage,
stod Herrens Kirke i høje Nord,
i Aanden bygget fra gamle Dage;

men Vaabenhuset
laa dybt i Gruset,
af Storm omsuset
til Daarers Fryd.

Da lød i Norden en Røst fuldstærk;
af Herrens Aande den laante Stemme,
og højt den priste det Kæmpeværk,
hvis Mester hører i Himlen hjemme.
Ja, født den spaa'de
om al Guds Naade,
som Himlens Gaade
i Hjerter løst.

Som Avner spredtes da Støv og Sten
fra Kirkedøren med gyldne Fløje,
og Hovedstenen som Grundvold ren
kom grant tilsyne for lyskjært Øje,
og klart derinde,
som Straaler skinne,
blev alt at finde
i Herrens Hus.

Nu vandre kan over Kirkevang
Gudsfolket lislig i Læ af Palmer;
nu falder Ordet med gylden Klang;
nu løftes Sjæle i Sky med Psalmer;
og Kjærligheden
skal kysse Freden,
som i Guds Eden,
til Engles Fryd.

Men Du, som gik i den størstes Navn
halvhundred Aar gjennem Strid herneden,
Du har i Aanden faa't Bod for Savn
med Sejersglæden og Hjertefreden.
Mens Tider svinde,
Dit Navn skal skinne
i saligt Minde
til Herrens Pris.

Hvorpaa Præsten Fr. Boisen talte saaledes:

„Blandt de mange gode Ord, som Grundtvig talte til os i Kirken idag, var der især et, der faldt mig godt ved Hjerte, og det var endda et urimeligt Ord. Han sagde nemlig: „Jeg har altid haft et urimelig godt Haab, som endda aldrig blev beskæmmet.“ Jeg anvendte dette urimelige Haab baade paa det jordiske og himmelske Fædreneland; og jeg er vis paa, han mente det ogsaa om begge Dele. Og det er netop ogsaa et urimeligt Haab, vi trænge til; thi alle de Konster, hvormed de beflitte sig paa, at vort Haab baade for Danmark og for Himmerige skal blive rimeligt, har for mig haft den Virkning, at de sloge Haabet rent ihjel. For mig, som aldrig i mit hele Liv har kunnet rime to Linier sammen, er det da ogsaa en Nødvendighed, naar jeg overhovedet skal have noget Haab, da at holde mig til det urimelige. Og saa er det mig da en stor Trøst, at dette urimelige Haab har holdt vor gamle Kæmpe op indtil denne Dag, saa han nu kan give det det Vidnesbyrd, at det aldrig blev beskæmmet. Gid da dette urimelige Haab maa blive vort Arvegods efter ham, da skal det ogsaa med Hensyn til os vise sig, at, hvad vi haabe for vort Fædreneland herneden og for det heroven, det skal ikke blive beskæmmet.“

„Det var en god Tanke at gaa hjem med,“ Tanken om „det urimelig gode Haab“. Og Stunden nærmede sig nu

ogsaa, da man skulde skilles. Foran Husets vestlige Ende vare allerede de blussende Begkrandse tændte, og i deres Lys afsang man Gotfred Rodes „Farvel":

Du gamla, du friska, du fjällhöga Nord!

Snart slukkes nu Blussenes brændende Krands,
mod Enden de Festens Timer ile; —
ak blev for Din Sjæl som en stille Aftenglands
dog Minderne, naar alting gaar til Hvile!

Thi kunde de lyse lidt mildt for Din Kvæld,
da gav dog en Tak vi Dig i Eje,
er end den kun ringe mod Daglysets Væld,
som Du har spredt ud paa vore Veje.

Men Han, af hvis Naade Du selv monne faa
hint Væld, som igjen Du os oplukker,
Han lyse for Dig bedre, end vi det formaa,
til Du skal se det Lys, som intet slukker!

Grundtvig svarede med et varmt Farvel og Tak, hvorpaa han atter hilstes med et rungende „længe Leve!" og man skiltes. Kun nogle af Grundtvigs nærmeste Venner tilbragte endnu en kort Stund hos Jubeloldingen, der syntes aldeles upaavirket af den lange Dags mange og uafbrudte Anstrængelser. — Festen for det gyldne Minde var tillige en Fest for det grønskende Haab: under Graahaarskronens mangehaande Erindringer og Erfaringer groede endnu Ungdomsmodet til at fortsætte den mangeaarige Kamp for Livet, Lyset og Friheden, ja vel, om det saa skulde være, til at begynde den paa ny. Da han derfor næste Søndag atter prædikede over det selvsamme Evangelium, som han Søndagen efter sin Indvielse, for halvtredsindstyve Aar siden, første Gang havde

prædiket over i Udby, da fik hans talrige Tilhørere ogsaa meget mere Fornemmelsen af en ny og frisk Begyndelse end af en sen og fildig Afslutning.

Grundtvig nævnede lejlighedsvis i sit Svar til Arvesen nogle norske Telegrammer, han den Dag havde faaet (jvfr. S. 48). Han fik mange Telegrammer og endnu flere Breve paa sin Jubelfest. Af Telegrammerne agter jeg mig berettiget til at nævne følgende: fra Præsten P. V. Christensen i Tønning; fra Bjerreherred ved Horsens gjennem Præsten C. Fog i Skjold („En Kreds af Mænd og Kvinder i Jyllands Bjerreherred fejrer Dagen i Forening og sender Dem, Trosordets Forkæmper, Frihedens, Danskhedens Talsmand, vor hjerteligste Hilsen og kjærligste Lykønskning med Tak for Livet og Lyset, som Herren ved Dem har bragt Guds Menighed"); fra Biskop P. C. Kierkegaard i Aalborg; fra „nogle Venner, mest Soldater," af Nyborg; fra „tredive festlig forsamlede Venner og Veninder" i Frederikshald („Tak for Deres velsignelsesrige femtioaarige Virken! Herrens Velsignelse over Jubeloldingen!"); fra Kandidat H. Brun i Kristiania („Mandags-Foreningen takker og lykønsker paa Jubeldagen; Pastor Wexels taler"); fra Lodsoldermand Bentsen, Brugsbestyrer Schultze, Birgithe Torjussen, Arnolda Bentsen, Kirkesanger Hougen, Telegrafist Aadnesen, Skolelærer Knudsen og Sagfører Bentsen i Kragerø („Venner og Veninder i Kragerø hilse og lykønske Dem paa Deres femtiaarige daadrige Embedsdag i Gudsordets og Menneskelivets Tjeneste"); fra Kjøbmand Helland og Venner i Bergen („Barnetroens Værge! fra Norges Bjerge Takkebud for Lys over Livets Vej!"); og fra „tresindstyve Venner og Veninder i Trondhjem" ved Præsten Wexelsen („Tak for femti Aars Stordaad! Gud evig velsigne Dem!").

Endnu skal jeg meddele følgende Telegram fra S. G.:

Da Herren Dig kaldte ind i sin Vang,
den tyktes saa gold og øde;
Du planted og vanded den Dag saa lang,
og Herren gav Vært og Grøde;
de bølgende Ax under Lærkesang
Du i Aftensolen ser gløde.

Og naar Du indbærer den gode Neg
for Din Herres det høje Sæde,
hvad her Du stammed til Strengeleg,
skal Englene for Dig kvæde;
da taler Ordet, som aldrig sveg:
„Gak ind til Din Herres Glæde!"

Dagens Betydning for Grundtvig selv vil man skjønne af det Digt, som han 1. Juni indrykkede i „Fædrelandet":

Taksigelse for Majdagen.

Højtids-Dagen kom og svandt,
det er Lov for alle Dage;
Gud ske Lov: det er dog sandt,
Mindet blev med Liv tilbage;
Dagens Minde, født i Kvæld,
ingen Nat slaar det ihjel!

Mindes skal den Majdag varm,
efter mange kolde saare,
selv naar Lægen i min Barm
finder kun et Lig paa Baare;
Majdags-Mindet ved Guds „Bliv!"
Det er født til evigt Liv!

Over os er Nordens Aand,
hos os bølger Danmarks Hjerte,
rører, som en Liljevaand,
Sjælens Dyb i Fryd og Smerte;
Mærkedag for Gyldenaar
kaldes skal den Dag igaar!

Alt som Straaler gaa fra Sol,
Kongen paa sin Folke-Trone,
Hjertet paa sin Dronning-Stol,
vilde Graahaars-Skjalden krone,
sætte i Guldstage sin
Nordlys-Sang, som kaldtes min!

Derved for den gamle Præst,
hos de gamle og de unge,
rørtes, hvad der toner bedst:
Barnets Læber, Skjaldens Tunge,
og, som i en gylden Høst,
hele Menighedens Røst!

Derved for den gamle Skjald
Konstens Øje, Konstens Hænder
rørtes efter Tonefald,
ved de Lys, som Ordet tænder,
trylled frem fra Nattens Skød
Helteblik i Aftenrød!

Randt nu Ønskets Hædersdag
op med hele Sommer-Glandsen,
under Nordens Kongeflag
bølgende med Majløvs-Kransen,
som en Mærkedag den spaar
klart om Nordens Gyldenaar!

Ønsket, slumrende iløn,
om hvad knap jeg turde haabe,
aarled nu, en Morgen skjøn,
Virkeligheds Purpur-Kaabe;
hvad skal times da mit Haab,
højt og lydt som Hejmdals Raab!

Majdag under Danebrog!
Favrt min Tak har Du frembaaret,
vidner, som et Norne-Sprog,
for min Sang om Gyldenaaret:
Gyldenaar paa Mark og Fjeld,
med Din Morgen, med Din Kvæld!

Saga slaar af Sølv og Guld
egenhændig Skue-Pengen:
Livets Flod sig yndefuld
slynger der igjennem Engen,
lyttende til Kvad fra Nord
staar i Kreds en Rosenflor!

Stort er Kvadet: Nordens Aand
samler sine Skjalde-Sange,
Bindet, et Kjærminde-Baand,
vævedes i Gladhjems Vange,
Værkets Navn er Asamaal,
Mærketegnet Balders Baal!

N. F. S. Grundtvig.

(Et Par Trykfejl i næstsidste Linie af syvende Vers har jeg rettet efter „Kirketidenden" Nr. 25, for 9. Juni 1861.)

Tillæg I.

Hvi er Herrens Ord forsvundet af Hans Hus?

Man tænder ikke et Lys og sætter det under en Skjeppe, men paa en Lysestage, at det kan lyse for alle dem, som ere i Huset. Saa lader ogsaa Eders Lys skinne for Menneskene, at de se Eders gode Gjerninger og prise Eders Fader, som er i Himmelen!

Math. 5—16, 17.

Saaledes talte Jesus fordum til sine Disciple, for at lægge dem paa Hjerte, at de ej frygtagtige skulde fortie den Lærdom, han havde overantvordet dem, men forkynde den frit for Menneskene til deres himmelske Faders Forherligelse. Vel var en saadan Formaning nødtørftig, thi mange vare de Grunde, hvormed Klogskaben maatte friste dem til Tavshed. Naar de oplode Munden til at forkynde den store Gudfrygtigheds Hemmelighed, at Gud var aabenbaret i Kjød, da maatte de vente at udlees og forhaanes af den blinde, vantro Hob; naar de straffede Tidens Vanart, naar de afhyllede den selvgjorte Retfærdighed og viste den at være en kalket Grav; naar de lærte, at Guddommen ej forsones ved Bøn og Offring, men kun ved et rent Hjerte og en hellig Tro; naar de saaledes nedbrøde alt, hvorpaa Menneskene stolede, og hvormed de søgte at neddysse Samvittighedens anklagende Stemme; naar de nødte dem til at stirre ned i den Afgrund, paa hvis Rand de tumlede sig i affindig Glæde — da vare de visse paa at hades og forfølges som Slægtens Fjender, at undvære alt, hvad Menneskene attraa paa Jord, og endelig gjennem haarde Pinsler gaa til en forsmædelig Død. Hvad

skulde da vel bevæge dem til at tale? hvad, uden den faste Tro, at det var Forsyndelse mod Lyset, som brændte i deres Inderste, og mod Herren, som tændte det, hvis de ej lode det skinne! hvad, uden den fulde Vished, at de vare Jordens Salt, og at det vilde ligge tungt paa deres Sjæle, dersom de ej af al Magt stræbte at kalde Liv og Sundhed tilbage i den Jord, der var nær ved at forfules! Dog denne Tro og denne Vished boede ogsaa i dem, og ej havde Herren kaldet dem forgæves. Der han var hengangen til sin Fader, vandrede de trindt ud i Landene, fulde af Sandhedens Aand, trodsede Armod og Bespottelse, Fængsel og Død, for at udbrede den korsfæstedes hellige Lære. Ogsaa de ginge til Faderen og deres forklarede Lærer, men deres Ord nedlagdes ej med dem i Graven: Folkenes mange Tusinder havde i Ordet erkjendt en Guddomsrøst og bevarede det trolig i deres Hjerte. Herrens Evangelium gik fra Slægt til Slægt, Tiderne fremrullede det med sig, og selv vi, som bygge saa højt udi Nord, vi, der fødtes mere end sytten Aarhundreder, efter at de Læber blegnede, som fjernt i Østen forkyndte det glade Budskab, selv vi have annammet det af vore Fædre, og skulle gjennem Børn og Børnebørn nedsende det til de sildigste Slægter. Vi skulle, men gjøre vi det ogsaa? Trænger Jesu hellige Navn fra den bedende Faders og Moders Læbe ind i Barnets Øre og Sjæl? Fremstilles og prises Frelseren i vore Forsamlinger som Guds Herligheds Glands og Jorderigs Sol? Sønderknusende er det at maatte nægte det, men nægtes maa det. Som en Lyd uden Værd og Betydning høre de yngre iblandt os Jesu Navn almindelig at nævnes, ja stort maa vi kalde det, naar de kun høre det saa, naar det ej kommer til dem, svøbt i Bespottelse og Haan. Og nu vore Kirker, jeg siger vore, thi Kristi ere de ej længer, hvad høres vel der? Hel ofte forfængelig Snak om alskens Smaating paa Jord, og kommer det højt, da brammende Ord og kløgtige Taler, men idel Lærdomme, som kun ere Menneskens Bud. Herrens Ord er forsvundet af Hans Hus, thi naar det og lyder, er det ikke det, som høres, ikke det, som udlægges og indskærpes; det maa lade sig forvende og bruge til hos den enfoldige at styrke Menneskers Mening.

Hvorfor er det saa? hvorfor dølge de, som kaldes Kristi Tjenere, det Lys, han tændte? Behøve Menneskene det ej

længer? have de maaske nu selv faaet Forstands oplyste Øjne til at kjende Retfærdigheds Vej? have de hellig Villie til at kaare den, Styrke til at vandre paa den med faste Skridt, Styrke mod Syndens Tillokkelser? trænge de ej mer til Guds Barmhjertighed, til Trøst i Farer, Lidelse og Død? Ej behøve vi at svare: hine, som lade deres eget isteden for Kristi Lys skinne i Menigheden, de klage jo selv lydelig nok over Slægtens Dorskhed og Vanart, over Menneskenes Blindhed for det højere og dyriske Hang til sandselige Nydelser. Men hvorfor omgjorde de da ikke deres Lænder med hin guddommelige Sandhed, hvi gribe de ej hine himmelske Vaaben, som ene mægte at korsfæste Verden med dens Begjæringer?

Vigtigt er Spørgsmaalet, vigtigt for Sjælenes Ro, for deres timelige og evige Vel; og til Betragtninger herover ville vi hellige nærværende Øjeblikke.

Saare forskjellig er den udvortes Tilstand, hvori Ordets Tjenere mellem os befinde sig, fra hine hellige Apostles og alle deres, som forkyndte Kristendommen i de første Dage. Gjennem Trang og Forfølgelse maatte de kæmpe sig frem mellem Byer og Lande, udjoges af Synagogerne og stenedes paa Torvene, ja hvo, som ihjelslog dem, mente, at Guddommen tjentes ved hans Idræt. Vi stande under kristen Øvrighed, som ej blot tillader men under Ed tilholder Ordets Tjenere at forkynde Jesu saliggjørende Lære; de leve af Ordet, i Ro svinde deres Dage, uden Frygt kunne de træde frem i Templet og tale til den forsamlede Skare. Maaske har, desværre, selv dette indviklet dem saa dybt i Jordens Sysler, maaske har selv denne Ro og Sikkerhed kølet deres Nidkjærhed for det hellige Kald; men at binde deres Tunge, at forjage Herrens Ord fra deres Læber, det kunde jo dog saadant ikke mægte. Dog, saa adskillige end Tiderne ere, ligne de alligevel hinanden udi mange Dele. Nu, som da, udøses Haan og Latter over den, som byder Menneskene knæle i Støvet for det Navn, der er over alle Navne; ogsaa nu er Kristus en Forargelse og Daarlighed i manges Øjne, og vore Dages Vantro er saameget kaadere end hines, som den ej udspringer af anden Tro, men af Troens fulde Savn. Paa usikre og møre Støtter hviler, nu som da, de fleste Menneskers Tilfredshed med sig selv; ogsaa nu skære mange Tænder, naar alt det jordiske, hvorpaa de stolede, rives bort fra deres

Øjne, naar alle de Udflugter, hvormed de søgte at daare og søvndysse sig selv, henvejres af Ordets Kraft, naar de nødes til at stande med blottet Inderste for Gud og deres Frelser, ransage Hjertets Dybheder, og erkjende, af hvilken Aand de drives.

Sandelig, lidet maatte man kjende til Menneskene, dersom man tvivlede om, at Ordet dør paa manges Læber af Frygt for Vreden og den skingrende Latter; at mange sige i sig selv: hvad nytter det at tale? kun svag er Ordets Magt, og ej kan det trænge gjennem de tilstoppede Øren; hellere maa vi tie og sukke i Stilhed; følende vor Afmagt maa vi vente, til han, der har den stærke Stemme, taler igjen, som han fordum talte til Fædrene ved Profeterne, og i de senere Dage ved Sønnen. Men, de svage! de have da glemt, at, talte Herren ved Profeterne, saa talte jo de; de have glemt, at, er Gud og Guddommens Røst, Evighed og Menneske os noget mer end blotte Lyde, da maa og Striden for det himmelske Lys være os kjærere end jordisk Rolighed, da maa vi tale, tale, indtil Tungen brister og Mælet forgaar, om os end tyktes, vor Stemme hendøde i den tomme Luft, om den end blev overdøvet af de forvildedes Skrig og Latter. De have endelig glemt, at Guds Ord er ej svagt som Menneskers, at det, ligt et tveegget Sværd, trænger ind til Marv og Ben, at det, som den rullende Torden, skrækker Haansmilet bort fra Spotterens Aasyn og dræber Bespottelsens Ord paa hans Læbe; de have glemt, at Talen ej nu kunde være om Kristus, dersom det ej, gjennem Apostlerne og de andre Jesu Tjenere, havde virket saaledes, dersom det ej havde grebet Folkene i deres Inderste og ydmyget dem for den højeste.

Men, de hellige Mænd troede selv den Lære, de kaldtes til at forkynde. Er det og saa med Mængden af Ordets Tjenere i vore Dage? Ak nej, og derfor var det især, at Herrens Ord forsvandt af Hans Hus, derfor er det, at Tro paa Jesus daglig mer og mer udslukkes selv hos den enfoldige, at Kristendommen snart ej længer vil finde noget Hjem, selv i hine snevre Hytter, til hvilke den flygtede, da den udjoges af de stores Paladser. Fordi Ordets Tjenere, trods Apostelen, mene, at de kunne lægge en anden og bedre Grundvold end den, at Jesus er Kristus, derfor er det ej længer ham, som forkyndes.

Men, have vi beskuet Kristendommens Herlighed, da maa vi vel forbavsede spørge: hvad var dog det, som lukte Kristi Tjeneres Øje for det himmelske Lys, der i ham nedsteg til Jorden? hvad mægtede vel at nedbryde deres Tro, som daglig læste i de hellige Skrifter og kjendte de forbigangne Tider, som saae, hvad Kristendommen og ene den udrettede paa Jorden, som saae, hvorledes den stadfæstede sin guddommelige Oprindelse, ved at afryste alle de Lænker og Skjul, med hvilke Mennesker vilde fængsle og tilhylle den, ved at stande frem i fornyet Glands til Slægtens Vejledning og Frelse? Ja — hvad var det vel, uden hint Uhyre, som styrtede Englene i Tidens forborgne Fødsel, hin Slægtens Arvesynd, som røvede vore første Forældre Guds Billede! Hovmod var det, og Hovmod er det, som blinder Menneskenes Øje for det Guds Væsens rette Billede, der i Kristus skænkedes Jorden. Men — hvorfor ytrer den sig just nu saaledes? hvi laa den i Dvale hos vore Fædre, eller vovede dog ej aabenlyst at bestorme Himmelen? Svaret er let, naar vi kjende Tidernes Gang.

Tungt hvilede i Middelalderen den blinde Tro paa Mennesker med sit Jernaag over det kristne Evropa. Videnskabernes Lysglimt begyndte at adsplitte Mørket i dets Hjem, og Tiden skuede sin Nød. Da fremstod Luther, den stærke Kæmpe, hans Arm var udrustet fra det høje med Kraft til at bryde Aaget, og han brød det; men ydmyg erkjendte han sig som et Redskab i den sammes Haand, der engang løste Verden af en større Nød, ved at skænke den sin enbaarne. Det var saa langt fra, at han rejste Menneskekløgt et Alter paa Overtroens Grus, at han meget mere, med Apostelen, agtede sig intet at vide uden Jesum, den korsfæstede. Dog, den prøvende og opløsende Evne i Menneskesjælen var vaagnet; faa ere de store Mænd, som kunne forene barnlig Tro med udviklet Forstand og udbredt Kundskab; Mængden, som æder af Kundskabstræets Frugt, forføres af den fristende Slange til at tro sig Gud lig; og saaledes skete det, at Lutherdommen, hvis særegne det i Stifteren var og stedse skulde være, at løfte den hellige Skrift højt over al menneskelig Myndighed, at selv den maatte føde Ringeagt for det hellige. Ved hvert Skridt Menneskeaanden gjorde til en lysere Erkjendelse af Tingene trindt os, af Naturen og dens Love, og af sin egen

Virkemaade, troede den sig stedse mere beføjet til at være klog over det, som skrevet staar. Dristigere og dristigere mente den tilsidst, ved Betragtninger over sig selv og det endelige, at kunne fastsætte de Love, hvorefter Guddommen maatte virke, og forvoven bortkastede den nu alt, som ej vilde stemme med disse Begreber. Sit eget ubegribelige Slægtskab med Guddommen kunde den ej nægte, den aandelige Højde, paa hvilken enkelte stode og staa over Millioner af deres Brødre, maatte den erkjende, skjønt ogsaa det var ubegribeligt, men dog paastod den i sin Hovmods Rus, at intet Væsen, inderligere forenet med Guddommen end den følte sig, kunde fremstaa paa Jorden. Paulus spurgte fordum: hvem farer op til Himmelen at nedhente Kristus? Det mente Tidens kloge at kunne gjøre: anden Gang maatte han blive Menneske, ej som i Tidens Fylde for at frelse Slægten, men for at dømmes af Mennesker. Hvad enhver mente selv at have kunnet opfinde, det erklæredes for Sandhed, men det eneste, som gjorde Kristendommen nødvendig, den guddommelige Stadfæstelse paa Menneskets uvisse Haab, paa Naade for den angergivne, Trøst og Styrkelse for den bedrøvede og lidende, det erklæredes for Digt. Eller var det vel andet, man mente, naar man kaldte det Lempning efter Menneskets Fatteevne i den umyndige Alder! Saaledes døde Troen og med den Forkyndelsen; man vedblev at kalde Jesus den største, som fødtes af Kvinder, men ej stort anderledes, end Stridsmændene fordum kaldte ham Jødekonge, thi selv de ringeste mente jo at kunne forbedre hans Lære.

Behøve vi vel at undersøge, om dette er sørgeligt eller ej? Se vi ikke, hvorledes Egennyttens Uhyre omsnor Menneskeheden og fortærer dens ædleste Safter, hvorledes Menneskene, nu da Himlen er bleven dem et intet, stræbe at rodfæste sig i Jorden? Se vi ikke, hvorledes de arme, som ej mere have nogen Glæde i Gud, søge den paa tusinde Veje og finde dog ingen, som kan stille deres Længsel, hvorledes de, for at glemme den og sig selv, daglig beruse sig i Giften, som opæder deres Sjæle! O! kan end ikke dette Syn drive os til at skatte den himmelske Urt, som fordum var Sjælens og Hjertets Lægedom, da lader os gange ind i de Kristnes Forsamlinger og høre, hvad det er, som skal være stærkere end Herrens Ord! lader os dømme, om disse enkelte

Dyder og Laster, udtværede i Sprogets Vand, kunne stille Sjælens Tørst, om disse opløsende Betragtninger over Livets Sysler og disse Klogskabens Raad kunne gribe Mennesket i hans Inderste, virke Afsky for Synden og opvarme Hjertet til hellig Idræt! Lader os dømme, om Selvfornægtelse og Kjærlighed til Gud kan opvoxe af den samme Jord, som føder den lokkende Synd! Dog — vi behøve ej at dømme, lader os blot fæste Øjet paa Tilhørernes Aasyn, thi der stander Dommen at læse! Ej se vi der den glødende Andagt, som vidner om Sjælens Opløftelse, ej er Hjertets Taarekilde opladt ved den dybe Følelse af Sjælens Nød; ligegyldige eller opmærksomme, men altid kolde, staa de der, medens Tanken sover eller løber rundt paa Jord; kolde udgange de af Herrens Tempel, og vide ej, hvor de vare, thi røttes de endog ved Beskrivelsen af jordisk Nød, Lidelse og Kummer, hastig tørredes dog den lette Taare: den døde, hvor den fødtes, i Øjet. Kun hist og her, stedse sjældnere, se vi en hellig Taare bæve i den graahærdede Oldings Øje, men den kvæger ej vor Sjæl, den brænder som Ild, thi den rinder af inderlig Bedrøvelse over, at den gamle ej mer kan finde sin Gud og Frelser der, hvor han forhen aldrig søgte dem forgæves; den rinder over, at han isteden for de hellige Toner, som hans Sjæl forstod, fordi de kom fra alle Aanders Fader og Forløser, nu maa høre fremmede Lyde, som han ikke fatter, eller som forstyrre og udslukke hans Andagt. O! forstod kun Taleren dette Taarens tavse Sprog, kunde han stirre ind i det beklemte Hjerte, hvorfra den og de bange Suk opstege, han vilde grue for sig selv, grue for sin Idræt, hensvømmende i Angers Taarestrøm vilde han love sin Gud aldrig mer at vanhellige Hans Hus med menneskelig Klogskabs overtalende Ord.

Brødre i Kristo! hører og mærker, hvad Herren fordum sagde: nødvendigt er det, at Forargelsen maa komme, men ve ham, ved hvem den kommer! bedre var det for ham, at han var sjunken ned til Havets Bund, end at han skulde forarge en af disse smaa. Dele vi derfor vor Tidsalders Ringeagt og Blindhed for det himmelske Lys, o, da lader os dog ej være forvovne og skamløse nok til at optræde som Kristendommens Tolke og besmitte det hellige Sted! Lader os dog ej sanke gloende Kul paa vort Hoved, ved at røve

vore Brødre det, hvis Savn dog sikkerligen ogsaa vi maa stundom føle dybt: den faste og stadige Tro paa Gud og Hans enbaarne, der opgløder Hjertet til al god Gjernings Øvelse, og trøster det i Modgangs haarde Time! Vov det ej, Du unge, opblæst af daarlig Hovmod og Tillid til Din egen Visdom! Kan Du ej ydmyges og beskæmmes ved at se, at, hvad Du agter for saa let, ved Menneskekløgt at løse Tilværelsens Gaade og afhjælpe Slægtens Trang, er det samme, hvorpaa Oldtidens herligste arbejdede forgæves; o saa bæv dog tilbage for den rystende Sandhed, at den bedrovedes Suk og den trøstesløses Jammer, den fortvivledes Skrig og den døendes Angst vil komme over Dig, vil anklage Dig for den almægtiges Trone, og Du, Du skal da skælvende raabe: falder over mig, skjuler mig, I Høje og I Bjerge, for den retfærdige Dommer! — Ere vi derimod selv Kristne, føle vi os gjennemtrængte af den Overbevisning, at Jesu Kristi hellige Lære, udsprungen af en højere Rod, ene mægter at neddæmpe Forstandens ængstende Tvivl, trøste det kummerfulde Hjerte og lede Mennesket stadig gjennem Fristelse og Gjenvordighed paa Retfærdigheds og Helligheds trange Sti; o, da lader os ej mismodige spørge: hvem tror vort Ord? men tillidsfulde udbryde med Apostelen: Troen kommer af Hørelsen, og Guds Ord er det, som skal høres! Lader os mandigen svinge dette Ordets kraftige Sværd mod Synd og mod Vantro, uden at agte paa Tidens letsindige Spot, uden at frygte for deres Medynk, som tro sig at være kloge! Lader os med den Følelse, som kan gjennemgløde Hjerterne, forkynde Folket det trøstende Evangelium, og selv stirrende mod Himlen, hvortil Herren opfoer, stræbe at vinde Borgere for Hans Naades Rige!

Da skal den Gud, i hvem vi leve og røres og ere, styrke os til vor Gjerning med sin hellige Aand, og Han, som begyndte det gode Værk i os, skal fuldende det indtil Jesu Kristi Dag. Det ske, o Gud! Amen.

Tillæg II.

Da det nu snart, i næstkommende Maj Maaned, er et halvt Aarhundrede siden, at Pastor **Grundtvig** blev indviet til Ordets Tjener, have underskrevne forenet sig om at indsamle Bidrag til en svvarmet Sølvlysestage*), som paa hans Jubeldag kunde overrækkes ham af taknemlige Venner og Tilhørere. Bidragene bedes indsendte snarest mulig til en af os underskrevne.

Kjøbenhavn, d. 20. Januar 1861.

Franzisska Carlsen. Sophie Fenger. Anna Gad. Ida Larsen. Emma Athalia Petersen. Margrethe Rosenmüller. Elvira Schiørring.

Tillæg III.

Den 29de Maj 1811 blev **N. F. S. Grundtvig** viet til Præst. Den 29de Maj 1861 har han altsaa, om Gud vil, i et halvt Aarhundrede virket som Ordets og Aandens indviede Tjener.

For at gjøre ham en Glæde paa den Dag, om Vorherre lader ham fejre den iblandt os, og i al Fald for at mærke Dagen paa en passende Maade, indbyde vi herved til at samle en Sum, der kunde ligge rede paa Jubilæumsdagen, i det Øjemed dermed at bekoste en smuk Udgave af hans *Psalmer og aandelige Sange*, der foruden „Sangværket“ skulde indeholde, hvad der findes adspredt i forskjellige Bøger og Tidsskrifter, samt hvad af den Art endnu henligger

*) Da der indkom saa mange og saa store Bidrag, blev Sølvstagen til en Guldstage (se foran, Side 14).

udtrykt, alt omhyggelig ordnet og forsynet med oplysende Anmærkninger.

Vi have god Grund til at tro, at Grundtvig med Glæde vil række Haand til, at et saadant Værk snart maatte komme i Stand, besørget af en kyndig Mand under hans eget Tilsyn, og vi ere visse paa, at denne Psalmeskat i en god og billig Udgave vil være en kjærkommen og med Guds Bistand velsignelsesrig Gave til Samtid og Eftertid.

En Sum af 3000 Daler vilde dække alle Omkostninger ved et saadant Psalmeværks Udgivelse i 2000 Aftryk, ledsaget af tre Portrætter af Forfatteren, fra hans Ungdom, hans Middelalder og hans Alderdom; og dersom Sammenskuddet blev saa rigeligt, vilde hele Oplaget være Forfatterens Ejendom. Skulde Sammenskuddet end ikke naa denne Sum, vilde det dog altid kunne sikre Værkets Udgivelse, kun at Forfatteren da vilde have ikke hele Oplaget, men kun en Del af det, eller af den ved dets Salg indkommende Sum, til sin Raadighed.

Enhver af os undertegnede er villig til at modtage Bidrag, og jeg P. A. Fenger til at samle det hele og i sin Tid aflægge Regnskab derfor.

Peter Chr. Kierkegaard. Biskop.	V. Wexels. Præst i Kristiania.	L. Boisen. Præst i Vesterborg.
F. Boisen. Præst i Stege.	L. Hagen. Præst i Stepping.	L. Helveg. Præst i Odense.
G. Busck. Præst i Brøndbyvester.	B. S. Ingemann. Konferensraad.	N. Høyen. Professor.
F. Hammerich. Professor i Theologi.	M. Hammerich. Professor.	C. Brandt. Præst i Rønnebæk.

P. A. Fenger.
Præst paa Kristianshavn.

(Af denne Indbydelse fulgte et Aftryk omkring med „Dansk Kirketidende.“)

Tillæg IV.

Den 29de Maj d. A. bliver det 50 Aar siden, at Pastor **N. F. S. Grundtvig** blev indviet til Præst. Vi undertegnede have derfor forenet os om at indbyde dem af vore Medkristne, som med os sætte Pris paa, hvad Grundtvig er og har været for den nordiske Menighed, til i Forening med os ved et ydre Tegn at lægge deres Erkjendtlighed for Dagen. Vi have derfor tænkt at lade slaa en Skuemønt, bærende paa den ene Side: Jubeloldingens Brystbillede, og paa den anden Side: en kort og syndig Udtalelse, hvori hans store Oplysning om Troen og Daaben erkjendes. Denne Skuemønt i Guld vilde da, om Gud vil, blive at overrække ham paa Jubeldagen, og Aftryk i Sølv eller Bronce vilde til en billig Pris være at erholde for hvem, der ønske det.

For at kunne iværksætte denne Plan udfordres en Sum af 700 Rd., og vi tillade os derfor at indbyde Medkristne, som heri samstemme med os, til at tegne deres Bidrag — store eller smaa — idet vi tillige bede dem om at bekjendtgjøre denne vor Indbydelse i deres nærmeste Kreds, og da Tiden er knap, snarest mulig at indsende paategnede Lister eller Bidragene til Komiteens Kasserer, Cand. theol. Gøricke.

De, som ønske at erholde Aftryk af Skuepengen i Sølv til en Pris af 4 Rd., eller i Bronce til 1 Rd., bedes ligeledes at underrette Komiteens Kasserer derom.

Kjøbenhavn, den 31te Januar 1861.

P. Boisen. Præst, Medlem af Komiteen.	G. Busck. Sognepræst.	H. Carlsen. Hofjægermester, Landstingsmand.
L. T. Gjerløff. Cand. theol., Medlem af Komit.	L. Gøricke. Cand. theol., Komit. Kasserer.	H. Hansen. Farver.
L. D. Hass. Præst, Folketingsmand.	Th. Hasle. Proprietær.	V. C. Jacobsen. Cand. theol.
J. Jensen. Gaardmand, Folketingsmand.	H. Jørgensen. Skomagermester.	H. Chr. Larsen. Handskemagermester.
J. Løgstør. Handskemagermester.	J. Mouritsen. Skomagerm., Medl. af Komit.	Peter Mouritsen. Skomagermester.

G. Reitzel. Billedskærer.	C. F. Spangenberg. Handskemagermester.	P. C. Skovgaard. Professor, Landskabsmaler, Medlem af Komit.
George Stephens. Professor.	J. T. A. Tang. Seminariebestyrer.	N. J. Termansen. Gaardmand, Folketingsmand.
Ernst Trier. Stud. theol.	H. Winther. Skræddermester.	C. Winther. Skolelærer.

Tillæg V.

Dels før dels efter Jubelfesten læstes der i enkelte Blade flere Digte, af hvilke jeg her skal gjengive de bedre, idet jeg tillige meddeler et Par, som ikke hidtil have været trykte.

1*).

O hil Dig, Danmarks gamle Kæmpepræst,
ja, hil Dig paa Din høje Jubelfest!
halvhundred Aar som Ordets Tjener god
blandt Slægterne hos os Du herlig stod.

Halvhundred Aar Du Aandens Glavind svang,
skjøndt Kampen tung og haard var mangen Gang;
Du stred for Fædrelandet over Jord
og det, hvor Bøgen nær hos Bølgen gror.

Du stred for Kirkens Liv i Danmarks Dal,
en Pille selv i Nordens Kirkesal;
for Kirkens Ret Du stred med Gud i Pagt,
alt som en Troens Stridsmand uforsagt.

Og djærvt for Danmarks Liv Du ogsaa stred,
højt klang Dit Værge ved dets grønne Bred;
for Modersmaal, for Frihed og for Ret
hel ærlig kæmped Du og blev ej træt.

*) Af „Dansk Kirketidende," 1861, Nr. 23 (ɔ: 26. Maj).

Du nøje skjelned levende fra dødt,
Du vidste godt, af Død ej Liv blir født;
de skjulte Kilder, hvorfra mon udgaa
hver Livets Strømning, dem Du peged paa.

Og Davidsharpen Du i Kingos Aand
til Herrens Ære slog med Mesterhaand;
om Nordens Foraarstid Du varsled glad
med Seerrøst i dybe Skjaldekvad.

Thi han, som gjemmer Glædens Vin tilsidst
og Kroner har til sine Kæmper vist,
han rigt Dig skænke Hjertets søde Fred,
en Forsmag paa Guds Riges Herlighed!

Ja, huldt han krone Dig, Du kjære Præst,
med Aandens Glands her til Din Jubelfest;
han efter Dagens Møje og dens Strid
Dig give ret en Helligaften blid!

Men tusinde, hvem Du i høje Nord
gav Blik for Livets Gaade dyb og stor,
de vil af Hjertets blaa Forglemmigej
en Krands og binde Dig i lyse Maj!

O gid hin Dag, der her i Højtidsdragt
fremstraaler, og saa meget godt har bragt,
engang maa bringe Nordens Folk en Vaar
med Aandens Lys og Kraft og blide Kaar!

Julius Lassen.

2*).

Ej blot de Venner hædre Dig idag,
som skrev Dit Navn paa deres Valfartsflag
og fulgte hvert Dit Trin paa Tankens Stige,
fordi Dit Liv var Kamp for Himlens Rige.

---

*) Af „Fædrelandet" 1861, Nr. 121 (d. 29. Maj).

Selv Aanden, som bestræd Din Tankes Gang,
naar sig Din Aand paa Stormens Vinger svang,
har set Din Kraft, i hver en Kamp den samme,
med Ordets Lyn og Livets Nordlysflamme.

Et halvt Aarhundred standsed ej Din Flugt;
den Sol, Du fløj imod, blev ej udslukt;
om den Du sang, paa den Du tro har peget —
og Aanden i Dit Blik har ej Dig sveget.

Mod samme Lyshav saae Din ældste Ven,
naar han i Himmeldybet stirred hen;
fra samme Sol for levende og døde
kun anderledes Straalerne sig brøde.

Vær hilset og velsignet, gamle Skjald!
Dit Billed staar i Mindets Tempelhal;
lad Vennerøsten fra de gamle Dage
det umodsagte Sandhedsord gjentage:

„Med Sagastav og Pederssværd i Haand
Du arved Saxos Blik og Kingos Aand;
fra gamle Nord Dit Øje saae mod Østen,
og Aander har Du vakt med Kæmperøsten."

B. S. Ingemann.

3*).

Alt staar i Guds Faderhaand:
Liv og Kraft og Sjæl og Aand;
ved Guds Naade gjennem Sønnen
sendes Aanden os i Bønnen;
alt vort Liv er Liv i Ham!

---

*) Af „Dansk Kirketidende", 1861, Nr. 24 (d. 2. Juni). — (Var oprindelig bestemt til Afsyngning ved Middagsbordet.)

Stakket er kun Mandens Arm,
lidt kun hvælver sig hans Barm;
naar Guds Aand han lader raade,
fyldes Barmen dog med Naade,
fylder Armen sig med Kraft.

Ved Guds Bad og ved Guds Bord
lever Aanden i Guds Ord,
sænker ned sig som en Due,
svæver som en hellig Lue
over Øjets tætte Bryn.

Da faar Øjet høje Syn,
klares op af Lyn i Lyn,
Hjertet, som sad nys saa bange,
lives op af Jubelsange,
matte Haand faar Kraft til Daad.

Daaden er dog Hans, som bor
i sit Bad og i sit Ord,
Hans er Kraften, Ham kun være
Lov og Tak og Pris og Ære
her i Muld og hist bag Sky!

Ham og prise skal vor Mund,
prise højt af Hjertens Grund,
at Han gav sin Tjener Styrke
til med Liv og Kraft at dyrke
vore Hjerters Agermuld.

Han, Gud Fader, Søn og Aand,
Fader vor i Daabens Baand,
takket, lovet, priset være,
at sig selv Han lydt gav Ære
i sin gamle Tjeners Mund!

Fred. Barfod.

4*).

Mel. Thomas Kingo er Psalmisten.

Gamle Kæmpe! graa i Striden
blev Du for vor Moders Tarv;
hun alt nær var glemt for Tiden,
skrinlagt hendes Sønners Arv;
da Du fik, som Lyn i Aanden,
Kraft at raade Bod paa Vaanden.

Du stod op med Drift af Aanden
i Vorherres Jesu Navn,
Moderen Du tog ved Haanden,
Barnet med i hendes Favn,
ledte hende, under Bønner,
frem igjen for hendes Sønner.

Med det ægte Sønnekjende:
Kjærlighed i Hjerterod,
talte Du og sang om hende,
som lyslevende hun stod
og i Guddoms-Trillingnavnet
har som smaa os alle favnet.

Som en kjendt og liflig Tale
lytted mangen Søn derpaa;
og blandt vore Fjeld og Dale
klang det sødt for vore smaa,
der tilfode faldt den gamle,
som vil Sønnerne forsamle.

Gud ske Tak, for hvad Du gjorde
i de svundne femti Aar!
Gud ved Dig bød Lyset vorde
atter som i Kirkevaar;
Kirkelyset i Guldstagen
straaler atter klart som Dagen.

*) Af „Dansk Kirketidende", 1861, Nr. 30 (d. 14. Juli). — „Den 29de Maj fejredes Grundtvigs Jubeldag af en Kreds i Kristiania, ved hvilken Leilighed [denne og den følgende Sang] bleve afsungne."

Vi, en liden Flok, med Gammen
paa Din store Jubeldag
glædes vil og synge sammen
i et yndigt Vennelag,
synge: Lykke, Tak og Ære
nu og altid med Dig være!

Hansen.

5*).

Mel. Blandt alle Lande i Øst og Vest.

Du gamle Kæmpe, af Kæmpeæt,
i Aandens Brynje og Pandser klædt!
paa Kirkesnække
med Skjolde dække
Dig Englehær!

For Du har tonet vort Kirkeslag
og det ej strøget i noget Slag,
velsignet være
med Tak og Ære
Du her og hist!

Du gamle Skjald! hvor jeg saae, Du steg
paa Tonebølge med Strængeleg,
Du greb i Strænge,
som hørt ej længe
det var i Nord.

Du sang os fore i Strid og Fred,
saa Hjertet smilte og græd derved,
fik Lyst at kvæde
med Hjertens Glæde
som Fugl i Lund.

*) Se Anmærkningen til foregaaende Sang.

Højnordens Barde! med Sagamaal
skal sene Slægter, fra Old til Old,
paa Lovsangstunge
Dit Navn besjunge,
mens Tiden gaar!

Og først og sidst for Din Vidnerøst
om „Troens Ord“, Du af Ban har løst,
skal Tak Dig sjunge
det evigunge
Gudsfolk i Kor!

Velsignet være Din Jubeldag
i Jesu Navn med Guds Velbehag!
Fra Mand og Kvinde,
som her er inde,
den Hilsen tag!

Hansen.

6.

Godnat*).

Mel. Bjarkemaal.

Sol er nede,
Skygger brede
tæt sig over Skovens Tag;
Stjernetroppe
fra histoppe
mælde om en svunden Dag.
— Mellem mørke Skyggers Sitren
til de kække Flammers Knitren
end en Sang! — og saa Godnat!

---

*) Isteden for dette „Godnat“ valgte man ved Afskeden at bruge G. Rodes „Farvel“ (se Side 61).

Vilde, vrede
Skygger brede
over Jorden sig med Il;
Mørkets Kæmpe
Lys at dæmpe
har sit Kogger og sin Pil;
ej saa tyk skal Nat dog væves,
at den kæmper jo forgæves:
Dag skal sejre, Nat skal dø!

Sol er nede,
Skygger brede
tæt sig over Land og By;
men fra Østen
Kæmperøsten
kalder snart til Kamp paany;
da skal atter danske Drenge
hænge Led for Danmarks Vænge,
rime Dag med Daad paany!

Graaskæg gamle!
vil Du samle
Dine Sønners Flok — saa kald!
trindt fra Slette
de med lette
Fjed om Mærket samles skal;
Mærket — det er Korsets Mærke,
som gjør selv de svage stærke,
under det er Sejren vis!

Fred. Barfod.

1811—1861.

Der var saa mørkt derinde
i Danmarks Kirkehus,
kun mat og døsig skinne
de gamle Alterblus.
Der var saa tyst og stille
ved Orgel og i Kor;
Tidsel og Tjørn skød vilde
af Kirkeagerens Jord.

Igjennem Kirkerude
faldt kun lidt Vintersol
med sparsomme Straaler
til Prædikestol;
Forstand og Vid tog Ordet
fra Guds Hjerte i Arv:
det klædtes af sin Ynde,
berøvedes sin Marv.

Af Sten var Kirkens Piller,
men ej af Troens Guld —
da klang der over Tidens
det slumrende Kuld
en enlig Vægters Stemme
med Alvor i Røst;
og Luer paa Læben lagde
ham Smertens Glød i Bryst.

Han sad ved Bog og Lampe
og saae i Natten ud,
ham ængsted Mørkets Kampe
i det vildsomme Slud.
Han saae fra Borgetinde,
hvor Is paa Hjertesø
fik alle milde Længsler
og Savn til at dø.

Det bedste Haab for Sjælene
i Vantroen brast,
kækt sattes Livets Perler
paa et Tærningekast,
og Kirkens gamle Orgel
i Stormene fik Rift,
og Taagen hartad skjulte
den hellige Skrift.

— Da brast vel ved Guds Naade
hans Sjæl udi Graad,
saa stille Fromheds Længsel
ham gjorde Kinden vaad.
Han bøjed sig for Gud,
og han foldede sin Haand,
men rejste sig for Verden,
at trodse Verdens Aand.

Da klang det gjennem Kirkens
faldefærdige Hus,
da tonede det Orgel,
som halvt laa i Grus,
da blussed Alterflammen
i Vift af Herrens Aand,
frigjort var Ordets Vinge
fra Bast og fra Baand.

Og Slægterne, som stille
i Kirkestolen sad,
med Undren saae, hvor Naadens Sol
opelsked Hjerteblad,
saa der, hvor Tankens Helte
ej kunde Glæde naa,
fra Barnelæber yndig
Lovsangen kunde gaa.

Og Ordet fra Guds Hjerte
i Mildheds Straalenet
nu Hjerter kunde fange
saa varmt og saa let,

mens Roser stød af Kviste,
der bar Tidsel og Torn,
og Kirkeagren bølged
med Sæd og med Korn.

Igjennem Kirkerude
nu falder Sommersol,
mens Aandens Vinge vifter
over Prædikestol.
I dybe Hjertesøer
sig spejler klart og tyst
Guds Rige med de evige
Velsignelsers Lyst.

— Hil være Aandens Vægter
i Nattens mørke Stund,
da Smertensordet vakte
Guds Menighed af Blund!
Hil være Aandens Sanger,
som gav sit Fædrehus
de mægtige, milde Psalmer
i Begejstringens Sus! —

Gud frede om sin Ager
i hvert et Hjertebed,
saa Aftensol med Ynde
kan følge Dag i Fjed!
Da klinger sødt i Lunde
den gamle Sangers Pris —
Aanden ham gav at smelte
Hjertesøernes Is.

H. P. Barfod.

Tillæg VI.

Den 29. Maj 1861*).

Den Dag kaldte Grundtvigs Venner til Kjøbenhavn rundtenom fra Danmarks forskjellige Egne. Ogsaa jeg kom med og siger nu, det hele er forbi: Gud ske Lov, jeg kom med. Vi vilde se ham engang endnu, vor gamle Høvding, vi vilde ogsaa, om vi kunde, berede ham en lille Glæde derved, at han fik os at se til en Forvisning for ham om vor Kjærlighed og Taknemlighed. Man sagde, det var slemt, han ikke vilde vælge en af de større Kirker, f. Ex. Frelsers Kirke paa Kristianshavn, til deri at tale et Ord til sine Venner, men han valgte det Rette, da han blev paa sin gamle Prædikestol i Vartov. Det blev det højtideligste Øjeblik ved den hele Fest, da jeg saae ham der træde frem, da han stod der og saae ud over Vennekredsen. Det var omtrent 30 Aar, siden jeg saae ham første Gang paa Prædikestolen i den tyske Kirke paa Kristianshavn, hvor han dengang havde fundet et Fristed, hvorfra han kunde tale et Ord til Vennerne. Nu var vel de fleste af dem, som dengang samledes om ham, borte, mange af dem vare gangne hjem, vejledte og trøstede ved hans Ord. Da havde han allerede kæmpet saa længe og saa haardt, at man maatte synes, det kunde være nok, han maatte alt dengang kunne trænge til Hvile — men 30 Aar lagde Gud til hans Dage, fulde af Trængsel, Kamp og Møje, og nu stod han der, og mig syntes at se til netop som for 30 Aar siden. Dengang aflagde han Vidnesbyrdet om det levende Ord, som han selv for ikke mange Aar siden havde faaet Syn for, det Ord, om hvilket han allerede for længesiden havde sjunget — jeg tænker mig, uden at det var ham klart, hvad det var for et Ord:

Denne Stjerne lys og mild,
som kan aldrig lede vild,
er hans Guddomsord det klare,
som han os lod aabenbare
til at lyse for vor Fod.

*) Af „Budstikken", 10de Aarg. Nr. 12 (ɔ: 15. Juni 1861).

For 30 Aar siden hørte jeg det første Gang af hans Mund, hvad det var for et Ord, han dermed mente. Det lød saa nyt og saa fremmed for mig, at jeg næppe kunde tro mine egne Øren, at det var det lille Ord, som lyder ved Daaben, og som jeg hidtil aldrig havde agtet paa, han mente; men det blev Begyndelsen for mig til at agte derpaa, og det er heller ikke veget fra min Mund og fra mit Hjerte i de 30 Aar, som fulgte efter. Han gav hverken mig eller nogen af dem, som dengang lyttede til hans Tale, dette Ord — det var givet os for længe siden, uagtet vi vidste det ikke, — men han pegede paa Ordet for os, idet han sagde: dette Ord er det, Jesus mener, naar han siger: „hver den, som tror og bliver døbt, skal blive salig." Der var mange af os, som ledte efter, hvad det dog var, vi skulde tro paa, men vi ledte som Kvinderne efter den levende blandt de døde, og kunde ikke finde ham. Saaledes havde han selv for nylig ledt i sin største Strid, — da havde en Engel opladt hans Øjne og vist ham, hvor den levende var. Og nu stod han der og meddelte os, hvad han havde set, og hvad han allerede dengang snart i ti Aar havde prøvet. Han vidnede om, hvad han havde set, og vi annammede hans Vidnesbyrd, og det gik os, som der staar om mange af Samaritanerne, der troede for Kvindens Tales Skyld, thi vi troede ogsaa for hans Tales Skyld; den lød for os saa forunderlig stadfæstet, den var for os som et Lys, der skinner paa et mørkt Sted, saa vi kunde ikke andet end tro, det var Sandhed, hvad han vidnede. Og Dagen fremstraalede, og Morgenstjernen oprandt i vore Hjerter, saa vi kom ogsaa saavidt, at vi med de samme Samaritaner kunde sige: „nu tro vi ikke længer for Din Tales Skyld, thi vi have selv hørt og vide, at denne er sandeligen den Verdens Frelser, den Kristus."

Hans Tale havde dengang ikke saa liden Lighed med det stærke Vejr, Jordskælvet og Ilden; det var det klare Lys, nylig antændt, der brød frem med stærke Straaler; det var Troen paa det nylig gjenfundne Ord, der udtalte sig med en mægtig Røst — nu, efter at denne Tale har lydt i disse 30 Aar under blide og bange Kaar, er den bleven som en stille, sagte Lyd, og saaledes lød den ud over Vennekredsen fra Vartov Prædikestol den 29. Maj, knyttet til det apo-

stoliske Ord i Brevet til de Romere i det 10de Kapittel. Ved at høre dette Vidnesbyrd var det mig en Hjertens Trøst og Glæde, at nu kunde jeg sige Ja og Amen dertil. Han kaldte det en Oplysning, der, oprunden for ham, skulde meddele sig til alle dem, som vilde se; det var en Oplysning, over hvad der havde været Luthers Trøst, Haab og faste Grund, og han udtalte som sit „urimelige“ gode Haab, at dette Lys skulde ikke udslukkes med ham, men brænde klart og stærkt, ogsaa naar hans Øjne vare lukkede; han pegede paa sit eget lange Liv gjennem mangehaande Trængsler og Kampe, nu mod Aftenstunden saa sødt velsignet af Gud, som et Billede paa Kristi Kirkes Kaar her i Norden, og han spaaede enhver af os, som holdt fast ved det Troens Ord, at, hvad vi end kunde komme til at friste, saa skulde vor Aftenstund blive velsignet som hans.

Saa sang vi hans egne Psalmer med al den Kraft, vi formaaede, og den hele Menighed svarede Amen, da han messede Velsignelsen med den gamle kjendte Røst.

Jeg veed det vist, der lød mangt et Gud være lovet for denne Mand, og for hvad han har været for os; der lød ogsaa et Suk om, at det maatte undes os at beholde ham endnu en lille Stund.

Der blev endnu talt mange gode Ord paa denne Festdag baade af ham selv og andre — men intet kunde lignes med Gudstjenesten i Vartov. Jeg tror, at de mange Vidnesbyrd om Paaskjønnelse og Kjærlighed, han modtog, glædede ham hjerteligen, derfor glædede de ogsaa mig; ellers kunde jeg godt have nøjedes, med hvad jeg hørte og saae i Vartov. Saaledes skal han staa for mig, som jeg saae ham d e r paa Prædikestolen.

Jeg drog hjem med det inderlige Forsæt at udbrede det Lys, som han har tændt for os; det er jo dog en Velsignelse at kunne være med blandt dem, der hjælpe til, at hans Haab maa opfyldes: at dette Lys skal ikke udslukkes i Norden, saalænge Verden staar, og naar denne sammenrulles som et Klædebon, da skal det skinne for os til evig Tid!

F. C. Boisen.

Tillæg VII.

Kristelig Aftensang i Alderdommen.

Kølig falder Aftenduggen,
Natte-Frost den varsler om;
paa sin Helsot bar fra Buggen
Dagen til sin Alderdom;
sært vemodig Aftensangen
lyder selv i Gladhjems-Vangen!

Liv og Død her under Solen
ligner Gud ved Græs og Hø;
vi saavel paa Konge-Stolen
som paa Bænke-Halmen dø;
alle Rosens-Læber blegne,
alle Sangens Røster segne!

Paa hvert Ny her følger Næde,
paa al Latter følger Graad,
Sorgen lurer bag hver Glæde,
Døden træder paa hver Daad,
Verdens-Glandsen i sin Styrke
vender Ryg for Mulm og Mørke!

Men hvor Liv og Lys har hjemme:
i Gud-Faders Favn og Skød,
Kjærlighed kan aldrig glemme
Livets Fare, Livets Nød.
Daglig spaar os Morgenrøden:
Udvej dog der er fra Døden!

Evighedens Morgenrøde,
Ordet, som blev Kjød og Blod,
Kristus, som paa Korset døde,
Jesus, som af Grav opstod,
hos ham er der Udvej fundet,
han har Døden overvundet!

Hvedekornet fra Guds Eden
fandt i Ørknens Sand sin Død,
men dog end i Nørreleden
Hvedens Frugt er Livets Brød;
Dødens Trælle ved Guds-Bordet
frit sig mætte paa Livs-Ordet!

Livs-Vintræet fra Guds-Haven
bar en Drue himmelsød,
spildt paa Korset og i Graven
syntes Saften purpurrød,
men i Herrens Mindes-Bæger
evig dog den vederkvæger!

Derfor Ny vi har i Næde,
Lys i Mørke hos Guds Søn,
og, trods Døden, Liv og Glæde:
Evigheden født i Løn;
Tiden, som til Grav os bærer,
kun vor Sorg og Død fortærer!

Thi hos Ham, som for os døde,
og hvis Ord er Liv og Aand:
Evighedens Morgenrøde,
Herren ved Guds Højrehaand,
vi staar op med Straale-Krandsen,
Kjød og Ben har Sole-Glandsen!

Efterskrift
til mine kriftelige Medtjenere i Ordet.

Med Lykønskning til Graahaaret,
som i Verdens Ørk min Røst
bærer let i Gyldenaaret,
ved Guds-Ordets Kraft og Trøst,
I fra Sletten og fra Fjeldet
nys mig hilsed uforældet!

Med Taksigelsen Farvellet
følges maa, men kan det kun
over Læse-Verdnens Fælled,
uden Mæle, uden Mund,
og kun Kjærlighedens Aande
raader Bod paa Stumheds Baande.

Naar I her se Vink med Haanden
Lynglimt smaa fra Vest til Øst,
hører, om I kan, i Aanden
Broder-Hjertets Slag og Røst!
da for ligestemte Sjæle
faar det stumme Mund og Mæle!

Hører saa da Aftensangen,
som den i mit Hjerte lød!
hører i den Efterklangen
af det Ord, som dræber Død,
af det Ord, hvormed Guds-Munden
aander Liv i Hjertegrunden!

Fra Vorherre ej Kjød-Haanden
Ordet skrev med Blæk og Pen,
selv han skrev det med Guds-Aanden,
som kan aldrig vejres hen,
skrev det, som Guds Engle sjunge,
i vort Hjerte, paa vor Tunge!

„Troens Ord“, som vi bekjender,
„Haabets Ord“ i Herrens Bøn,
„Kjærlighedens Ord“, som brænder:
Himlens Ild og Lys iløn,
det i Sandhed er „Livs-Ordet“
ved „Guds-Badet“ og Guds-Bordet“!

Dette Nordlys Aanden tændte
i min Sjæl ved Nattetid,
med det Lys han mig udsendte,
ej til Pral og ej paa Strid,
men til alles Trøst og Glæde,
som for Lys i Mørket græde!

Se, jeg dør, men Gud med Eder
evig lever i sit Ord,
der ham finder hver, som leder,
der ham favner hver, som tror,
føler, selv i Dødens Pine,
han til Enden elsker sine!

Ej os selv det er, som taler
Herrens Ord med Almagts-Dyd,
Vidne, Talsmand og Husvaler
er Guds Aand i Nord og Syd:
i Guds-Ordet han er Røsten,
i Dødskampen han er Trøsten!

Friheds-Aanden er vor Mester:
taler frit til Øren fri!
taler mildt til Herrens Gæster!
husker, Tjenere er vi!
kives aldrig om Bog-Staven!
Pennen staar i Pagt med Paven!

Glemmer ej, at Tungen gløder
kun paa Folkets Modersmaal!
det hos Hedninger som Jøder
er Guld-Æblets Sølverskaal,
kun paa det, i Fryd og Smerte,
gaar Livs-Ordet os til Hjerte!

Glemmer ej, at Guddoms-Manden
er et Menneske som vi,
saa Umennesket er Fanden
og hans Gudsfrygt Hykleri;
med Guds Billed uforfejlet
Mennesket er Guddoms-Spejlet!

Raaber ud til Verdens Ende:
Jesus Kristus er vor Drot!
god at tjene, næm at kjende,
mindst i stort og størst i smaat;
han, til Gavn for hele Jorden,
vejlyst nu har gjort i Norden!

„Vejlyst", ja, Gud gav mig Ordet,
intet nyt til Mund og Haand,
gammelt Badet er og Bordet,
Ordet, Troen og Guds Aand;
Nordlys-Straaler kun bortfeje,
hvad der mørkner Herrens Veje!

Lad kun Penne mod os hvæsse
løgn og hellig Aandløshed!
Pile fra en værre Esse
ad vort Skjold skal glide ned;
fortest Armod er igrunden
Ord af Haanden kun i Munden!

Over alle Pennefejder
Streg vi slaar med Korsets Tegn,
Aanden, som hos os arbejder,
vidner i hver Himmelegn!
Skin er alt fra Skriverbordet,
Livskraft er kun i Munds-Ordet!

I Guds-Ordet kun med „Livet"
(tydelig det skrevet staar)
Himmel-Lyset os er givet,
Lys til Dagning som til Vaar;
ved det Livs-Lys vi tillige
lære først at se Guds Rige!

Men hvad saa end Skriften kunde,
„evigt Liv" ej skænker den;
dannes Hjerter, skabes Munde
aldrig kan med Blæk og Pen;
kun Guds-Mundens Aande givet
er den Konst at skabe Livet!

Derfor, Venner, samler Eder,
samler alt til Ham i Løn!
hvo ej samler, han adspreder,
Liv og Lys er kun Gud-Søn,
og ved Badet som ved Bordet
er Gud-Søn kun i Munds-Ordet!

Kun paa Aandebrættet farer
han fra Mund til Mund paa Jord,
kun for den sig aabenbarer,
som ham søger i hans Ord;
er med dem kun alle Dage,
som tør ham paa Ordet tage!

N. F. S. Grundtvig.

(Ved de private Fester, som man holdt paa flere Steder i Norge i Anledning af Grundtvigs Jubelfest, skal der være „fremkommet flere Digte og Sange, af hvilke nogle skulle have været meget gode." Jeg har skrevet og skrevet efter disse Digte og Sange, og de skulle ogsaa virkelig være sendte mig, men jeg har ikke modtaget en Linie af dem. Da jeg blev underrettet om dette Uheld, skrev jeg paany og fik tillige andre til at skrive, men har endnu ikke modtaget nogen ny Sending. Jeg tør dog ikke vedblive at vente i en uoverskuelig Tid, men lader nærværende Samling udgaa med den Bevidsthed, at Skylden for dens Mangel paa Fuldstændighed ligger langtfra udelukkende hos mig. Fr. B.)

Mindeblomster

paa

Biskop Grundtvig's Grav.

Med Saga Stav og Peders Sværd i Haand
Han arved Saxos Blik og Kingos Aand.
Fra gamle Nord hans Øje saae mod Østen,
Og Aander har han vakt ved Kjæmperøsten.

Kjøbenhavn, 1872.

Trykt hos S. Trier for Samleren:

C. L. Thaarup.

I.

Prædiken i Vartov

paa 15de Søndag efter Trefoldighed,
den 8de Septbr. 1872,

af

C. J. Brandt.

„Bekymrer Eder ikke for den anden Morgen, thi den Dag imorgen skal bekymre sig for sit eget.“ Det er Herrens Trøsteord til hans Disciple, og det er et godt Trøsteord, fremfor alt fordi det er fra Ham selv, hvem al Magt er given i Himmel og paa Jord, og hvis Ord ikke vender tomt tilbage, hvor det falder i Discipel-Hjærter, som fæster Lid til Ham og hvad Han siger; men det er ogsaa et godt Trøsteord, fordi det er, hvad hans Disciple, de første, efter hvad vi høre, og de sidste, efter hvad vi af egen Erfaring ved, saa tidt og saa haardt kan trænge til. Thi ikke sandt, Kr. V., er der noget, hvori vi af Naturen nøje ligner hverandre, da er det ikke mindst deri, at vi saa let gjør os Bekymringer for den anden Morgen og for den kommende Tid. De kan have meget forskjellig Gjenstand, disse vore Bekymringer, og de kan jo ogsaa være større eller mindre, men alle tilsammen trykker de vort Sind og berøver os Frimodigheden. Saa lad os da ret lægge os dette vor Herres og Mesters velsignede Trøsterord paa Hjærte: „I skal ikke være bekymrede for den anden Morgen!“ Dermed paatager han sig selv at sørge for den Tid, som kommer, og stempler alle vore Forsøg paa at gjøre det, som unyttige.

Saadanne Bekymringer, siger Herren, passer sig kun for Hedninger, og burde næppe nok plage dem, naar de kunde faa Øie paa, hvordan der bliver sørget for de smaa Fugle og de prude Lilier; men som ialtfald vi maa skamme os ved, saasandt vi tror og bekjender det, at vor himmelske Fader ved alt hvad vi har behov længe før og langt bedre, end vi selv forstaar det. Og naar dog alligevel saadanne trykkende Tanker om Fremtiden frister Guds Børn til Bekymringer, da er det af de Pile, Fjenden skyder imod os, og da gjælder det at løfte det Skjold op, der ene kan slukke dem: Troen paa Gud, vor Fader, som raader for alt, og er dog Kjærligheden selv, Ham, der kan det allerstørste, der ved det allermindste og vil det allerbedste. Vokser vi ved Helligaandens Hjælp ret i Tilliden til Ham, der i Jesus Kristus, hans enbaarne Søn, er bleven vor Fader, da blegner alle Børnenes Bekymringer for den kommende Tid, som Natten og Mørket svinder bort, naar Solen rinder op. For Troen siger trøstig om vor Fader: hidtil har Han hjulpet! og sætter med sit „hidtil" ikke Grændser for hans Hjælp, som om den nu skulde høre op, men hviler tryg i sin Erfaring, og udtaler sin Sikkerhed paa, at Herren var igaar og er idag og bliver imorgen den samme.

Og trængte vi, som er samlet her, Kr. V., nogensinde til denne Trøst, som Dagens Evangelium lægger alle Herrens Disciple paa Hjærte, da er det ikke mindst idag. Thi vel har vi sagtens alle hver især vore

Bekymringer, som vi trænge til at værne os imod, men der er dog een fælles Sorg, som idag trykker os alle, og kaster sine Skygger ud, ogsaa som Bekymringer for den kommende Tid. Vi trænger til at faa den udtalt i denne Forsamling. Det er Savnet af vor elskede gamle, nu hedengangne Bisko̧p og Lærefader, om hvem vi netop paa denne hans Fødselsdag i mange Aar plejede at samles med Glæde og Tak, og som endnu sidste Herrens Dag, ligesom paa Dørtærskelen til Dødens Bolig, paa dette Sted vidnede for Eder om den Israels Læge, der helbreder vor Spedalskhed, og har Lægedom for alle Saar, selv for Banesaaret. Og den Herre, der selv fældte Taarer ved sin Ven Lazarus' Grav, han vil ikke tage det til Mistykke, at der rinder mange Taarer ved denne hans Tjeners Hjemkaldelse, som gjennem to Menneskealdere, trofast og kraftig, klart og kjærligt forkyndte hans Naades Evangelium iblandt os.

Ja, Sørgebudskabet, at gamle Grundtvig er død, er nu gaaet som en Løbeild igjennem hele Norden, og hvor stor og stærk end den Modstand var, som han og hans Virksomhed fandt paa hans lange Kæmpebane, — og endnu er —, tror jeg dog, det nu er saaledes, at blandt dem, der mærker mere, end hvad der sker i deres nærmeste Kreds, er der faa i vort Folk, der ikke med vemodig Deltagelse har modtaget Budskabet om hans Død, medens de Aar for Aar er blevne flere, der vil føle og sige ved hans Grav: det var en af vore store Mænd, der gik til Hvile. Men

selv om det bliver sagt, han var en af de største, ja, som en Aandens Kæmpe og Banebryder, den største, vort Fædreland har fostret, og om man med Paaskjønnelse optæller, hvad han har været Redskab til at vække og bane Vej for, maa vi dog føje til: „os var han mere!“

Vi skal villig istemme Takken for, at vi ogsaa ved ham lærte ret at elske det Folk og jordiske Fædreland, vi tilhører, og er visse nok paa, at hans Sang og Tale der vil finde Gjenklang i den sene Efterslægt. Men os var han mere, som lyttede til hans mægtige Forkyndelse af den Forløsning, som er skeet ved Jesus Kristus, vor Herre, den store Gudfrygtighedens Hemmelighed, at Gud er bleven Menneske, at Guds Ord blev Kjød og boede iblandt os, at dette Ord, hvormed vi tiltales i Herrens hellige Indstiftelser, er Liv og Aand, og derfor bliver en Guds Kraft til Salighed for alle dem, der fæste Lid dertil. Han var ikke blot Høvding og stor; men Tjener og lille, var ret egenlig Ordets Tjener iblandt os, det Guds Ords Tjener som bliver evindelig, og han kaldte derfor ikke til sig, men han kaldte til den Herre, han tjente med Troskab. Han var ikke blot „Aandens Ypperstepræst i Norden“, der kunde tale om aandelige Ting med aandelige Ord, og til hvem vi ikke forgjæves gik om Raad og Vejledning i det, som hører til Guds Rige; men, selv den Ældste i Menigheden, var han en Ældste i Erfaring, i Kampens Erfaring og Fredens, der sad ydmyg ved Herrens Fødder og lyttede til hans Munds Ord,

medens han nynnede til sin egen Sjæl, som „det lille Guds Barn i Verden her“:

Hold Dig da til din Fader nær,
Spørg om Hans Magt og Kjærlighed,
Stol kun paa Ham og hvil i Fred!
O Gud ske Lov!

Derfor er jeg vis nok paa, at havde han idag endnu staaet iblandt os med Dagens Evangelium for Øje, vilde han have lagt os Herrens formanende Trøsterord til Disciplene indtrængende paa Hjærte: „bekymrer Eder ikke for den anden Morgen!“ Og, om end udtrykt med andre Ord, var det jo dermed, han bød Menigheden Farvel, da han ifjor sidste Gang i den talrige Vennekreds gjentog for os Patriarken Jakobs Afskedsord til hans store Børneflok: „Se, jeg dør, men Herren skal være med Eder!“ Det var den Trøst, han af sit Hjærtes fulde Tro gav os, som har været vante til at lytte til hans Tale med Tillid og Hengivenhed, og nu har vi god Brug for den. Dermed vilde han lægge os paa Hjærte, at selv var han et skrøbeligt Menneske, og om end Gud havde forundt ham en Levealder langt ud over hvad der falder i de flestes Lod, saa maatte han dog snart faa sit Vandrebudskab, men den Herre, hvis Navn, hvis Magt og hvis Ære han havde givet Vidnesbyrd, Han dør ikke, fordi han indkalder sine tro Tjenere til Hvile, men vil, som Han har lovet, med sin Aand og i sit Ord, være hos sin Menighed, alle sine ærlige Di-

sciple, indtil Dagenes Ende. Og skulde det ikke være den bedste Grund til ikke at gjøre sig Bekymringer for den kommende Tid? Eller er det ikke den egenlige Kilde til alle vore unødige Sorger, at vi ikke ret tror paa, at den Herre, vi bekjender, han lever, at det er den levende Gud, vi tjener. Thi er vi visse derpaa, at Han lever, og at hans Arm er ikke forkortet, saalidt som hans Kraft er svækket, da maa vore Bekymringer vel svinde.

Bliver denne Tro mat og derfor Tilliden svag, er det intet Under, at den ene Sky trækker op efter den anden og formørker enten vor egen lille Synskreds eller vort Fædrelands, eller maaske Menighedens for vort Blik, saa vi bekymrede spørge: hvordan skal det gaa den næste Morgen og den kommende Tid? Der er nu saa meget, der truer og som vort Hjærte gruer for. Den onde Fjende sover ikke, og mindst naar det kan lykkes ham at udsaa Splid og Tvedragt, det er hans Lyst; men han bliver dog ikke mægtigere imorgen, end han var igaar og idag, og han formaar ikke at forstyrre den levende Guds Værk, formaar ikke at rive os ud af hans Varetægt, som oprigtig vil høre Herren til.

Lad rase Mørkets Drot
Med Løgn og Mord og Spot,
Han har dog faaet sin Dom,
Da Krist til Jorden kom,
Guds-Ordet kan ham fælde!

Ja, det skal være vor Trøst, som det var vor hedengangne Vens og Faders Trøst og gav ham den store Frimodighed under alle Omskiftelser; lod ham frejdig gaa den næste Morgen imøde, ja, lagde ham saa mangt et livsfriskt Ord paa Tunge om sit lyse Haab, baade for vort jordiske Fædreland, og da navnlig for Menigheden i Norden, og om den Sejer, Herren fører sit Folk til gjennem Striden; — den Trøst, at „Vor Herre i Himlen han lever", at det er den levende Gud, vi tjener. Det var gamle Grundtvigs Trøst under hans lange Levnedsløb, der jo ingenlunde gled hen som den stille Bæk, der ikke mærker Stormen, men bruste som Floden med de mægtige Strømme. Det var det, der trøstede ham midt i Trængselen og vederkvægede ham med Fred midt i Striden, Aandens Vidnesbyrd, at han stod i den levende Guds Tjeneste, og at det var Hans Sag, han førte, ja meget mere, at Herren selv førte sin Sag, og derfor var Sejren vis.

Og som det var Kilden til hans Trøst og Styrke, saa var det Grundtonen i alt hans Vidnesbyrd. Thi medens det ret egenlig er Kristendom, Troen paa at Gud er ikke de Dødes, men de Levendes Gud, og at han derfor selv styrer for hele sin Husholdning, og i denne sin Naades Husholdning har sendt sin enbaarne Søn, som selv er det levende Guds-Ord, fra Himlen ned til Jorden, saa de, der tage imod dette, faar det evige Liv og Saligheden deri, — saa fattes denne Tro paa en levende Gud, ikke blot der, hvor en jord-

træt vingeløs Aandsfornægtelse lægger sig som Dødens Svimmel over Tanker og Hjærter; men ogsaa hvor man istedetfor hans guddommelige Virksomhed med os og i os, i Grunden stoler paa sin egen Kløgtighed og sin egen Dygtighed, om man end udvortes ærbødig bøjer sig for den himmelske Majestæts tomme Thronstol; og den er ialfald kun svagt tilstede, hvor man har set sig blind paa menneskelige Indretninger og Foranstaltninger, der staar i Dag og imorgen falder sammen, og idelig fristes til at forveksle Maalet og Midlerne.

Der blev forundt Grundtvig et saa langt Levnedsløb i en Tidsalder, der var rig paa aandelig Bevægelse og Udvikling, saa han mødte Fjenden under de forskjellige Skikkelser; men der blev ham ogsaa forundt et saa skarpt Blik, at han gjenkjendte Fjenden under alle hans Forklædninger, og skyede ikke Kampen mod alt hvad der vilde undergrave eller svække Troen paa den levende Gud. Og han var godt rustet til Kampen, thi tog han sig end ud, da han begyndte, som den lille Hyrdedreng, der kun havde sin Stav og Slynge, medens Jetten i sine stærke Kobberplader spottede hans Dumdristighed, saa var ogsaa denne Hyrdedrengs egenlige Rustning „den Herre Sebaots Navn", og hans Trøst var, hvad Profeten meldte: „ikke ved Magt og ikke Styrke, men ved min Aand, siger Herren den Almægtigste." Derfor var der Klang i hans Vaaben og Fynd i hans Tale, saa

Naar Røsten sig hæved
Som Stormen udfor,
Da fnøs eller bæved
Dens Fjender i Nord;

Da lyttede Alle,
Som troede Guds Ord,
Med Brun og med Balle
De Gamle i Nord.

Og i denne Rustning har han stridt den gode Strid, og nu fuldendt Løbet, stridt i den Rustning, hvis enkelte Dele Paulus beskriver i Brevet til Efeser-Menigheden, som: Færdighed i Fredens Evangelium, Sandheds-Beltet, Retfærdigheds-Pantseret, med Guds-Ordet til Sværd, Troen til Skjold, løftet mod alle den Ondes gloende Pile, og Saliggjørelsens Hjelm paa sit Hoved. Og som han lignede Hyrdedrengen fra Bethlehem i Kampen, saa ligned han ham i Sangen, og slog Davidsharpen i Guds Menighed saa liflig hernede, at nu han er gaaet ind til Guds Børns Hvile, vil vi synge om ham som han engang sang om Morten Luther:

Gud glæd hans Sjæl i Himmerig,
Han sang for os saa frydelig!

Nu, kristne Venner! denne Rustning danner Helligaanden ikke blot til Brug for de store og udvalgte Redskaber, men den ifører han alle Herrens ærlige Disciple, og det er alene i den vi kan lære at blive Bekymringerne for den kommende Tid kvit, naar de

vil storme ind paa os, saa vi voxe i Troen paa den levende Gud, der vil af sin Naade gjøre langt mere og gjøre det langt bedre, end vi kan bede eller forstaa, voxe i Tilliden til, at den Herre, som holder Løfter evindelig, han vil heller ikke blandt os svigte sit Løfte, at blive med og hos sin Menighed, og som han har hjulpen hidindtil, saa vil han hjælpe fremdeles; voxe i Sikkerheden paa, at hans gode Helligaand vil i Jesu Navn fuldføre den Gjerning, han selv har begyndt midt iblandt os. Saa lad os kun trøstig gaa Fremtiden imøde og takke Gud af fuldt Hjerte for al den Velsignelse, han gav os hidindtil, og da navnlig ved vor gamle bortkaldte Fader og Lærer, medens vi ogsaa over hans Hjemkaldelse trøstes ved det Led af vor Tro om de „Helliges Fællesskab", saa skjønt han ikke mere vandrer iblandt os og vi ikke hører hans Røst, ved vi dog, han deler nu som hidtil alt godt med os, al Herrens Velsignelse og Naade, og med os priser den samme Herre, som han her bekjendte, og det Navn, som er over alle Navne, højlovet i al Evighed, Amen!

II.

Mindedigte.

Ved

Bisskop N. F. S. Grundtvig's Jordefærd,

den 11te September 1872.

(Efter et Særtryk.)

Som: Kimer, I Klokker! ja kimer.

Kimer, I Klokker! nu slukkes en Sol over Mulde,
Længe den kæmped mod Mørket med Straalerne fulde,
Silbig den sank,
Stor i sin Nedgang og blank.
Æren er Guds i det Høje!

Kimer, I Klokker! dog ikke til Suk for den Døde,
Aftenens Guld over Graven vil Morgenens møde;
Kimer til Dag!
Lyset har vundet sin Sag.
Æren er Guds i det Høje!

Dagen den signede, som han har prist, mens det skumred,
Lyse nu over hans Støv, naar det længe har slumret,
Fatte hans Værk,
Voxe sig solklar og stærk!
Æren er Guds i det Høje!

Kimer, I Klokker! om Herren, som skjænked ham Kraften,
Kimer om Guldet fra Himlen, som gyldned hans Aften.
Kimer for Jord:
Sejer og Fred i Guds Ord!
Æren er Guds i det Høje!

C. Hostrup.

Sørge=Marsch
ved
N. F. S. Grundtvigs
Baare.

Komponeret af Gotfr. Matthison=Hansen.

(Efter et Særtryk.)

See til Os — Herre Krist!
Her vi bære
Een af vore Kære,
Ret en prøvet Ven,
Ak! til Graven hen,
— Støv til Støvet, —
Men i dybt bedrøvet
Saaret Hjerte
Bære vi Savnets knugende Smerte.

See til Ham — Herre Krist!
Haardt at stride,
For Din Tro at lide,
Holde fast sit Haab,
Ordet i sin Daab,

Var hans Glæde; —
Ved Din Haand han træde
Glad og rolig
Ind i Din Faders Herligheds Bolig.

See til Os — Herre Krist!
Hør, vi bede,
Hjelp os, vi er rede
Til den samme Strid; —
Sætte al vor Lid
Til Guds Ordet —
Daaben, Nadverbordet
Gør os stærke —
Giv Du os Aandens Vaaben og Mærke.

H. J. Matthiessen.

Ved

vennemødet i Kasino

den 12te september 1872.

(Efter et Særtryk.)

Tone: Rabna-brydlaupet i kråke-lund.
(Norsk folke-vise.)

Ligesom vølven i Nord-folkets gry
steg over sagnenes vande,
talte om alt under hav, over sky,
dukked som synkende lande, —
talen tilbage, evindelig ny,
skulde stande; —

sådan i Nord-folkets ny-tid han står, —
under nys dukked hans pande, —
synerne efter som sol-skyer går
over de hav-slagne lande; —
Nord-folkets udsigt i tusene år
skal de sande.

Ikke fra drømmenes tågede strand
samled sig grublerens syner;
nej, af det kærligheds hav-dyb, hvis rand
evigheds-håbene bryner; —
ånderne aner et glimtende gran,
når det lyner.

Synerne tog ham; — for mægtige hånd
Hjærternes strænge-leg bæved,
folkene rejste sig, fædrenes ånd
„kamp-ånden" kamp-råbet hæved,
synligt det blev på de bristende bånd,
at den leved.

Yndig igen som i sommer-grøn li'
slynged sig sangene stille,
spejled med morgenens rødme sig i
Dåbs-ordets viede kilde,
lokked hvert håb med Guds-længsel i
bid det vilde.

Nordiske folk, vi ved seerens grav
synker i knæ for vor Fader,
råber, at Han, som os synerne gav,
Vejene også oplader!
Vantroens strømme skil med din stav
Du, vor Fader!

Bjørnstjerne Bjørnson.

4.

(Efter: Hejmdal Nr. 207.)

„Et Sorgens Budskab Norden gjennemsuser
Som Vinterstormen over Blomstens Grav,
Det Danekvindens Hjerte gjennembruser
Som Vinterstrømmen i det vilde Hav,"
Det trænger Taaren frem i Mandens Øje,
Det dugger sorgfri Ynglings klare Blik;
Det vender Tanken opad mod det Høje,
Mod Lysets Hjem, hvor Gubben nys indgik.

Det Budskab er: den gamle Høvding sover!
For sidste Gang er nu hans Øje lukt,
Hans lyse Aand fra Tidens mørke Vover
Sig nylig svang i salig Himmelflugt.
I Gravens Vraa maa tavs og klangløs hænge
Hans Harpe, som tit lød med mægtig Kald,
Nu brustne er dens tonefulde Strænge;
Ti, ak, han slumrer træt, den store Skjald!

Man siger, han er død, men nej: han hviler
Sig ikkun efter lange Dagværk ud,
Hans Aand fra hine bedre Egne smiler
Og vinker Vennerne nu hjem til Gud.
Hans Navn vil højt i hele Norden runge,
Saa længe vi end har et Hjem, et Sprog,
Hans Sang vil leve frisk paa Folkets Tunge,
Saa længe Mænd vil værne Danebrog.

Povl Christensen.

5.

(Efter: Folkebladet Fylla Nr. 36.)

Tier den nu, den vældige Røst
fra Fædernes Arne i Norden?
tier den nu med sin Folketrøst
og synker med Støvet i Jorden?

Tier den nu, den solstærke Røst
fra Himmelens Højeloftssale?
tier den nu med sin evige Trøst
selv ude i Dødsskyggers Dale?

Grundtvig er død! saa det hvisked i Kvæld,
mens Høstsol sig sænked i Voven,
da blev der tyst; men i Taarernes Væld
sig spejled dog Smilet fra oven.

Thi han er død den Retfærdiges Død,
som „Høstsol“ han stædtes til Hvile.
Saa i den stille Time det lød,
mens Rygtet som Lynet mon ile.

End den lyder, den fyldige Røst
fra Fædernes Bryst og fra oven,
end den lyder med Folkelivs Trøst
i Sus over Vang og paa Voven.

End den lyder i Hus og i Gaard
og lyder i Højeloftssale,
end den lyder, hvor Buggerne gaar
og Aanden faar Hjærtet i Tale.

End den lyder hos Pige og Dreng
og hos vor Ungdom i Skolen,
lyder henover Blomsten i Eng
med Fuglen i Morgensolen.

End den lyder, hvor Folket i Vang
om Ordet sig fylker og flokker,
med sin Guldalder til Daad og til Sang
som Harpe og Himmerigs Klokker.

Lov da din Lykke, mit Folk i Nord,
lov Ordet, som vandrer med Røsten,
som lyser op over Folkespor
og bringer Gudsbørnene Trøsten.

Trøsten med Døren, som aaben staar,
fra Tiden til Evigheden
ved Kilden, hvor Trøstens Aand nedfor
med Fynd i Gudsordet med Freden.

Trøsten ved Bordet med Himmelbrød,
som Livet evindelig mætter,
med Vinen af Paradisdruen sød,
der Rødet af Støvet opretter.

Lad da kun Legemet synke i Muld,
ej Ordet skal „Ormene fede",
men Legemet rejses lig lutret Guld
ved Ordet til Himmerigs Glæde.

Morten Eskesen.

Nr. 6.

(Efter: Fædrelandet Nr. 208.)

En Orgelklang gik gjennem Nordens Tempel,
Og dybe Toner fyldte Kirkens Bryst,
Da han dem præged med sit Adelsstempel
Og gav dem Troens Liv og Aandens Røst —
For ham, som laante dem sin stærke Vinge,
Skal som et Sørgedrapa nu de klinge.

Og de skal nævne ham en Aandens Bærer,
Hvis Aand var Kjærlighedens Magt i Nord,
Og de skal kalde ham en Ordets Lærer,
Hvis Ord har klinget højt i Friheds Kor,

Og de skal vidne, naar hans Daad kan svinde,
Er Nutids Danmark kun et halvglemt Minde.

Thi han har havt en Livets Kraft i Eje,
Med Blomst og Frugt en sjelden Sommer lang,
Og han har kæmpet djærvt paa mange Veje,
Men een kun gik hans faste Tro sin Gang,
Thi den var lig Magnetens Kraft i Staalet,
Der peger gjennem Svingningen mod Maalet.

Og han har laant de Svage af sin Styrke,
Thi Tonens Blødhed han i Kraften fik,
Og han har tændt sit Lys, hvor der var Mørke,
Thi høie Syn gav han de lave Blik,
Og det er Hjertets Præg paa Storheds Mærke
At løfte mer det Svage end det Stærke.

En Orgelklang gaar gjennem Nordens Tempel,
Og dybe Toner fylde Kirkens Bryst,
Thi han blev taus, som gav dem Adelsstempel
Af Troens Liv og Aandens høje Røst —
Men om hans Grav, paa Orgelklangens Vinger,
Som Sejerssang hans Sørgedrapa klinger!

L. Budde.

7.

(Efter det norske: Aftenbladet Nr. 208.)

Det aander saa lunt
og saa lifligt i Mindet,
Oldinge-Mindet,
som om han velsigner
fra Paradis!

Hvad han for Kirken
og Norden har været
klare sig venlig
Folket til Held!
Skalde vil kvæde
vel om Bedriften,
Bautasten reises
i Nordens Vang;
rodfast i Fortid
livsoplyst Fremtid,
fuld af hans Sange,
frigjorte Forhold
blive, med Gud, dog
Stor-Mindesmærket,
som fra Høinorden
skinne skal vidt til
Folkenes Held!
Frihed, det Livs-Ord
tone i Mindet,
suse i Sangen som
rensende Vind!

Frihed, I alle,
Høje og Lave,
fremmer kun frit!
i den alene
Hjerter og Tanker
klares kun ret!
ja, med Vorherre,
freder selv Klinten,
freder selv Klinten
for Hvedens Skyld!

Det aander saa lunt
og saa lifligt i Mindet,
Oldinge-Mindet,
som om han velsigner
fra Paradis!

H. Bruun.

8.

(Efter: Holbæk Amts Avis Nr. 209.)

Du gamle Drot, til Dig vi sige
Et langt og smerteligt „Farvel";
Nu er Du i Guds lyse Rige,
Men Gud skee Lov! vi samles vel.

Vi samles skal med Dig, Du Kjære,
Med Dig, Du elskelige Drot,
Med Dig, som Alle kun kan ære,
Om end Du nu er draget bort.

J. K.

9.

(Efter: Dansk Kirketidende Nr. 36.)

Farvel, vor Hyrde, som tro stod Vagt!
Gud-Fader og Sønnen og Aanden,
De saae og kjendte din Id og Agt,
Velsigned Dig Tanken og Haanden.

Farvel, Du Gubbe med Seer-Blik,
Med Barne-Hjærte og -Tunge,
Som Perlefisker paa Tro's-Grund fik
Du Skatte til gamle og unge.

Farvel, Du Skjald, som om Barnet kvad,
Saa Hjærtet gav Gjenlyd derefter,
Som viste os Lammets Blod og bad
For os, trods de svindende Kræfter.

Farvel, vor Tolk med det varme Ord!
Farvel fra os allesammen!
Farvel og Tak fra hver vakt, som tror!
Farvel og Gud lønne Dig! Amen.

Vilhelm.

10.

(Efter: Nær og Fjern Nr. 10.)

I hans Barndoms fjerne Dage
Hørtes Døn Alverden om
Af en Kamp foruden Mage,
Da et krænket Folk holdt Dom;

Og som Yngling stod han atter
Midt i Stridens vilde Gny,
Den Gang Bretlands Krigsfregatter
Stævned frem mod Axels By.

Kampens Aand i ham tog Sæde,
Vied ham til Orlogsfærd.
Som en Høvding saas han træde
Frem i Spidsen for sin Hær.
Brynjeklædt i Præstekaaben
Spejded han fra Skandsens Rand,
Haanden knyttet om sit Vaaben,
— Axels Æt og Eftermand.

Men om Kampen og om Sejren
Sang han i den stille Nat,
Saa det hørtes over Lejren,
Vakte Mænd af Søvnen brat.
Sagte nynnede de efter,
Fatted mer og mer hans Ord,
Saa tilsidst de spredte Kræfter
Toned sammen til et Kor.

Snart i Bondens trange Stue,
Under Skolens lave Tag,
Under Kirkens hvalte Bue
Bølged Sangens djerve Slag.

Som naar Kirkeklokkens Tunge
Kalder lydt til Hjælp i Nød,
Hørtes Modersmaalet runge,
Og om Kamp dets Manen lød:

Kamp mod Fjenden, som vil dræbe
Folkeaanden, vækket nys;
Kamp med Løgnen paa vor Læbe,
Smitten fra et Judaskys;
Kamp for Nordens Sag mod Jetten,
Der vil skille Venner ad,
Kamp mod Smaaheds-Dvergeætten,
Der vil udsaa Tvist og Had.

Kampen har endnu ej Ende,
Skjøndt en Høvding gik til Ro,
Thi hans Aand — det skal man kjende —
Har endnu i Hæren Bo.
Og om en og anden Stemme
Skurrer i det store Kor,
Skal dens lave Klang vi glemme,
Naar blot Aanden i den bor.

Ja, om En og Anden rører
Strengen uden Takt i Klang,
Og om En og Anden fører
Sværdet i Bærsærkergang,

Mødes dog paa samme Bane
Stridsmænd for den gode Aand,
Følge alle samme Fane —
Den, som rejstes af hans Haand.

P. Hansen

11.

(Efter: Langelands Avis Nr. 176.)

Danmark, du sørger, din herlige Søn
Ligger nu bleg paa sin Baare!
Ja; du maa sørge i Lys og i Løn,
Fælde din bittreste Taare!
Bortkaldt er Fyrsten i Skjaldenes Chor,
Hjem til Gudsbørnenes Brimmel,
Hjemkaldt er Skjalden, som løfted' paa Jord
Danskhedens Tegn mod Guds Himmel.

Slumrende Aander han vakte af Muld
Korsbannerkampen han førte,
Livet og Lyset ved Strængenes Guld
Seired', hvor Harpen han rørte.
Stedse mod Mørket og Løgnen han brød,
Modig, med Straaleglandsøie;
„Kjærligheds-Ætten" han Styrke indgjød,
Ledte den frem mod det Høie.

Hyl kun i Sorg dig, mit Fædreneland!
Tabt har du Kjæmpernes Kjæmpe.

Ingen paa Jord kunde bedre end han
Fjendernes Argelist dæmpe.
Ei imod Jætter i Nat og i Gys
Nogen dig værgede bedre;
Ingen dig tændte et skjønnere Lys,
Ufødte Slægter kan hædre.

A. M.

12.

(Efter: Fædrelandet Nr. 209.)

Kæmpeskjalden den gamle er gaaet til Ro,
I, som stod ved hans Side og delte hans Tro,
I saa' jo, hvor højt han svang Dannebrog ud,
Og I vide det Alle, han kæmped for Gud.

Som et Korsbanner løfted han det fra sin Favn,
Og han stred for sit Folk i sin Frelsers Navn;
Og han sagde det højt, „ej af Andet jeg veed
End af Jesus min Frelser til Salighed."

Nu er Tid for hans Venner til sammen at staa,
Og en Skjoldborg af Hjerter om Graven at slaa,
I skal værge hans Hæder og bære hans Bud,
I skal bryde med Alt det, som bryder med Gud.

X.

13.

(Efter: Hejmdal Nr. 210.)

Gamle Gubbe med Din Sølverkrone,
som til Himlens Herlighed gik ind,
hist Du hviler nu ved Naadens Trone,
her Du blev saa barnefrom i Sind.
Standser derfor, Venner, Eders Klage,
synd ej ved at ønske ham tilbage,
men giv de, der lytte til hans Lære,
troende dens Udsæd om i Verden bære;
da skal, hvad han klaret til vor fælles Gavn,
leve, lyse ham i Jesu Navn.

L.

14.

(Efter: Aalborgposten Nr. 212.)

I Klippetro med Herrens Fred
Og Haabets lyse Stjerne
Du bøjede Dit Hoved ned
Og svang Dig til det Fjerne;
Hvad her Du skued' stykkevis
Det ser nu klart i Paradis
Dit barnligfromme Øie.

Dyb er vor Sorg, men i vort Bryst
Du dybere har præntet,
Hvad Du til Nordens Haab og Trøst
Med Seerblik har hentet.

Bort derfor al umandig Graad! —
Dit Minde kalder os til Daad
For Nordens Folk og Kirke.

Med stumme Læber Troen laa,
Og Død sad i dens Øje,
Mens Vantro knuged' Store, Smaa, —
Det kunde Du ej døje.
Da lød Din Røst i Herrens Hus,
Og Spindelvæv og Støv og Grus
Fløj fra Guldlysestagen.

Højt slog Du Harpen paa Dit Skjød,
Saa det gav Lyd i Norden,
Og Lyset gjennem Taagen brød
For Skjaldesangens Torden;
Og Tro og Haab stod op af Blund,
Med Ordet af Guds egen Mund
Du Mørket slog til Jorden.

Du rejste Dig en Bautasten
I Aandens lyse Sale,
Og mægtigt ind til Marv og Ben
Gik Bardens Sang og Tale;
Thi skal Dit Minde aldrig dø,
Saalænge over Land og Sø
Din Psalmetunge røres.

Staar op da, Mænd i højen Nord,
Staar op, I fromme Kvinder!

Han gav os Sang fra Englekor
Og tusinde Kjærminder;
Ton Drapakvad ved Kæmpens Grav,
Med Tak for alt, hvad han os gav,
Vor gamle Kirkefader!

Skallerup Præstegaard, den 7de September 1872.

Fr. Schjøtt.

15.

(Efter: Holbæk Amts-Avis Nr. 211.)

Saa endtes da et Liv saa rigt som faa paa Jorden,
Forstummet er nu brat en Høvdings Røst i Norden;
Et Seerblik, der rakte ud over Land og Riger,
Af Aarene ei sløvet, mod Lyset meer ei higer.

Hvor underfulde Kræfter tildeltes ham af Himlen,
Saa høit han raged op blandt Menneskenes Vrimlen;
Paa stærken Skulder bar han Foragt saavelsom Smiger,
Og gik sin Gang som Helten, der ei tilbageviger.

Hvor mægtig i sin Gjerning, sit Ord og sine Tanker!
Det sagdes tidt: I ham et ædelt Hjerte banker! —
Og naar han maned frem de store Kæmpesyner,
Da lyste det blandt Mængden som naar fra Sky det lyner.

Hvor varmed det i Barmen, naar han fra Folkelivet
Fremmaned Billeder som det kun ham blev givet,
Og naar han slog til Lyd paa Digterharpens Strænge,
Da gik det viden ud blandt Møer og danske Drenge.

Da blev den blege Kind som Rosen rød og fager,
Da blev det golde Sind frugtbart som Mark og Ager,
Da blev den lunkne Tro belyst af Guddomsflammen,
Da maatte Menigheden lydt juble Ja og Amen!

Hav Tak, du gamle Sanger, for al din Daad og Virken,
For hvert et Ord, du talte paa Thinge og i Kirken,
For hver en ædel Frugt, du efterlod i Høsten,
For at du styred frem vort Folkeskib mod Kysten.

Nu har du os forladt! Ei synlig vi dig skue,
Men du har tændt i Hjertets umaalte Dyb en Lue,
Der viser Slægter Veien til Enighed og Lykke,
Til Reden her den lune, til Havnen hist den trygge!

T. S.

16.

(Efter: Berlingske Tidende Nr. 212.)

Din Stridsfærd er endt, og Seierens Fred
Du fanget har,
Til Himmerigs evige Borgeled
Dig Englen bar!
Ja, for hver kvægende, troesmægtig Psalme
Voxer Dig hisset en skyggende Palme,
Men Støvet begrædes i Danmark!

Du raabte med Seerens varslende Røst
Saa vidt om Land,
Mod Tidens Vantro, mod Slægtens Brøst
Du stred som Mand!

Bavnen Du tændte til Lysning paa Vangen,
Folket Du vakte ved Hjertesangen,
Og Mulmet forjog Du fra Danmark!

Du elsked dit Land, og Du elsked dit Folk
Af Hjertets Trang,
I Lykke og Nød Du var jo dets Tolk
Med Bøn og Sang!
Ofte Du Fjender om Danmark saae flokkes,
Aldrig din Tro dog paa Seir kunde rokkes,
Naar Fjenderne hærgede Danmark!

Du elsked dit Modersmaals deilige Klang
Saa dybt og rigt,
Og til dets Priis Du begeistret sang
Dit bedste Digt,
Sang, saa det gjenlød i Bøgelunden,
Sang, saa Du vakte af Sløvheden Bonden,
Og Sangen skal aldrig forglemmes!

Og kunde end Smiger fra Vennemund
Sløve din Sands,
Og klang der end stundom fra Lyrens Bund
En Dissonants,
Stor var din Virken og ædel din Stræben,
Malmfuldt var Ordet, der rulled fra Læben,
Dit Minde skal leve i Danmark!

Martin Kok.

17.

(Efter: Skolenyt og Meddelelser for Lærere Nr. 37.)

Der er ingen Grund til Klage;
der er Grund til Tak og Lovsang
ved den Kæmpes Hvilested.
Lysende var Morgenstunden,
da med Solen han var oppe,
og han slynged Bjarkemaalet
atter over Norden ud.
Lang og hed var Arbejdsdagen,
Skridt for Skridt han frem sig kæmped',
men velsignet blev hans Gjærning,
og ej sejersløs han faldt.
Mild og blid var Aftenstunden;
alle Storme havde lagt sig,
og mens selv han gaar til Hvile
i en stille Sommeraften,
toner det endnu fra Harpen:
„Hvem der smile kan ad Døden,
ham har Jesus smilet til.“
Flaget det skal ikke stryges!
nu skal vi hans Banner løfte,
alle vi, som tro derpaa.
Det er intet Skjælnemærke,
det er Folkets Adelsmærke,
løftet under Kirketag.

Sangen, den skal ej forstumme,
Den er Folkehjærtets Tone,

Menighedens Pinsesang.
Den skal flyve rundt i Vangen,
lyde under Kirkens Bue,
bygge under Hjemmets Tag,
laane Barnetroen Vinge,
Give Ungdomshaabet Kræfter,
være selv et Mindesmærke
over Nordens Kæmpeskjald.

R. J. Holm.

18.

(Efter: Fyens Stiftstidende Nr. 221.)

Det Sorgens Budskab iler over Landet:
„Den gamle Grundtvig han er ikke mer!"
Et Aandens Skib vi atter nu see strandet
imellem Gravenes de sikkre Skjær.

Det lysned op paa hin Skærtorsdagsmorgen,
da Braget af Kanonen vakte Liv
hos Folkene i Hytten og paa Borgen
og tordned til Nationen: Kæmp og bliv!

Da stod en Ungersvend med Ild i Øjet
og skued' paa det underlige Værk;
han følte, at hans Hjerte blev fornøjet,
og at hans Villie blev mere stærk.

Han følte, der var endnu Kraft tilbage
i Danmark, ja i hele Nordens Folk;
han drog Erindring frem om Oldtids Dage
og blev for Nordens Fremtidshaabets Tolk.

Han vidned, der end Liv var i vor Kirke,
skjøndt Mørket hvilede saa tykt og tungt;
han bygged op et Aandens Dannevirke,
hvor Troen gjorde Hjertet glad og ungt.

Hans Daad den blev et lysende Exempel
saa stort som neppe Nogens i vort Land;
og det blev mærket klart med Aandens Stempel,
han var en Ordets og en Troens Mand.

Nu lægges han til Blund i sorten Mulde,
og over Graven sættes der en Sten,
hvori de sande Runer ristes skulle:
Her hvile sig en gammel Kæmpes Ben!

Lad Benene kun trygt bag Højen hvile,
lad Legemet til Støv forvandles kun; —
mens Seklerne henover Graven ile,
hans Ord og Qvad skal gaae fra Mund til Mund.

Hans Gjerninger skal lyse gjennem Tiden
for Slægterne til Glæde og til Gavn,
og hver en Nordbo — voxen eller liden —
skal ofte nævne gamle Grundtvigs Navn.

Kr. P.

19.

(Efter: Koldingposten Nr. 214.)

Nordens folk! hvad har I mistet?
et sorgens budskab trindt om lande iler,
det eder meldes, hvad I har fristet,
vor gamle skjald er gaaet til hvile.

Ja, Nordens store folkedigter han er død,
den røst, som forhen fra ham løb,
som tændte lyset trindt i Nord,
den høres aldrig mer paa jord.

Han tændte lyset i kirke, i skole og stad,
Gud gav ham den glæde, han saa, det brændte;
det brænder saa klart, at højt vi maa skatte
den gjerning, han udførte til sit livs ende.

For oplysningen en fader han var fuldtro,
og alt hvad nordisk man kalder,
derfor hans minde aldrig bortfalder
hos hver oplysningsven og hver ægte nordbo.

Hans folkeaand man trindt i Norden finder,
den sig ej af dødens baand lader binde;
gid den altid lyslevende vil være,
at Grundtvigs idræt og al hans stræben frugt bestandig
bære.

Nu har sorgen sig over Norden lagt,
men husk hvad den gamle skjald selv har sagt:
„dog for dig er det bedste tilbage,
thi end lever den gamle af dage"!

Juhl.

20.

(Efter: Aarhuus Stiftstidende Nr. 216.)

Din Aand har Plads i Lysets Rige,
Thi Herren tog, hvad Herren gav;
Men Mindets Blomster snoe sig rige
Og friske om din brudte Stav;
Erindringsfuglen ved din Gravhøi qvæder,
Og Eftermælet vidner om din Hæder.

En fattig Fugl i Livets Have,
Hvis Toner ikkun sjeldent lød,
Og oftest da ved Død og Grave
Og der, hvor Sorgens Kilde flød,
Han tør vel qviddre ved den Høi, hvorunder
Den store Sanger født og saligt blunder.

Du var en Skjald! — Paa Tonebølge
Du foer om Ø med Strengeleg;
Med dig var Nordens Aand i Følge,
Naar Strengen bruste, Tonen steg,
Saa det blev kjendt: Du sang med Livets Tunge
Som ingen anden Skjald har kunnet sjunge.

Du var en Kæmpe, født til Striden
Mod Jætters og mod Troldes Hær,
Og med dit Pedersværd ved Siden
Du gik fuldtrøst i Ledingsfærd,
Og slog de Helteslag i Aandens Rige,
Som bare Seiersfrugter uden Lige.

Du blev en Hyrde for de Mange,
Som sukked efter Naadens Lys,
Da det var mørkt paa Kirkens Vange
Og Hjerter skjalv i Nattens Gys;
I Tidens Mulm Du viste Vei for Hjorden,
Og Morgenrødens Lys gik op i Norden.

Ja, Du har vidnet, stridt og sjunget,
Du Herrens stærke Sandhedstolk!
Og dine Sange tusindtunget
Skal tone blandt det danske Folk
I Jesu Navn, og til hans Priis og Ære —
Du er hos ham, og der er godt at være.

Jacob Lyngby.

21.

(Efter: Aarhuus Amtstidende Nr. 219.)

Forstummet er din Harpes Guld,
Nu lægges Støvet ned i Muld,
Dog tør ei Sjælen klage.

Jeg hører endnu Aandens Røst,
Som virker Haab og Tro og Trøst,
Den lod han mig tilbage.
Saligt stille
Toner milde
Fra Guds Rige
Til os stige
Ei for Dødens Magt de vige.

Var Kingos Sang ei Seraph-Chor;
Kerubens Kraft var i dit Ord,
En Guds Herold du ligned'.
Med Aandens Lys og Troens Sværd,
En Kæmpe bold i Herrens Hær,
Med Seir af Gud velsignet.
Savnets Smerte
Dog mit Hjerte
Ei skal tvinge
Jeg vil bringe
Gud min Tak paa Haabets Vinge.

D.

22.

(Efter: Randers Avis Nr. 223.)

Hvo skal dit Drapa sjunge?
Hvo løfte tør dit Skjold?
Du Høvding for de Unge,
Du, Ældste for dit Old!

Du, som med Kæmpekraften,
Var Aandens høje Tolk,
Saa' trende Slægters Aften —
Et Lys for trende Folk!

Man siger: taus og øde
Staar Skoven nu i Høst,
Hver gammel Sanger døde,
Hver ny — fik Spurverøst.
Man siger: Skjaldeaaren
Er tømt i Folkets Barm.
Det er ej sandt; — til Vaaren
Den strømmer atter varm.

Kun Glædens Røst er bunden
I Hjertets Kildespring,
Til Livets Sejr er vunden,
Og sluttet Folkets Ring;
End ejer Sorgen Toner,
End Mindets Drosler slaa,
End bo i Lundens Kroner
De Trøstens Fugle smaa.

Du kom, da Mørket ruged
Om Herrens glemte Hus,
Da Hjertets Længsler suged
Sit Liv af Jordens Grus.

Det var din Høvdingstanke,
„Kongstanken" i vort Nord,
Livskræfterne at sanke
I Jesu Christi Spor.

Hver Kjærlighed herneden,
Hver trofast, ærlig Id,
Hvert Aandens Glimt paa Heden
I ny og gammel Tid,
Alt Stort, alt Skjønt, al Ære,
Hver Kraft, der ensom faldt,
Du saa' og vilde bære
Til Ham, din Frelser, Alt.

Først kom der Faa, — nu Mange
Har lyttet til dit Ord
Og sunget dine Sange
I Kirkens høje Kor.
Din Fylking staaer tilbage
Og priser ved din Grav
Ham, der de Smaa og Svage
Den store Gjerning gav.

Ja, mens din Herre glæder
Din Sjæl i Lysets Land,
En stille Skare træder
Med Haab til Gravens Rand

Den Mark, der huldt gav Grøde
til Kongetankens Frø,
Den skal ej lægges øde —
Dit Folk skal ikke dø.

Pauline Worm.

23.

(Efter: et Særtryk.)

Tone: I al sin Glands nu straaler Solen.

I hundred' aar var Danmark øde,
dets Liv var glemt, dets helte døde;
da lysned' det med ét i øst,
og stemmen fyldte fuglens bryst,
ja Droslen sang og Lærken slog
og døden de til graven jog.

Det sused' i de dybe dale,
da vaagned' folkets Aand af dvale,
den reiste kæmper op til strid
for nordens gyldne nytaarstid;
i kampens larm med trofast mod
vor gamle høvding stred og stod.

Det brused' i den lave kirke,
hvor Herrens Aand saa godt kan virke,
og luetunger daled' ned
til ham og Herrens menighed,
han stred med ordet, Aandens sværd,
og for det flygted' mørkets hær.

Hav tak vor Fader for den gamle,
som ei Du lod i mørket famle,
som Du, med glands der svinder ei,
lod sprede lys paa livets vei,
lod bringe ordet for en dag,
som klarer salighedens sag.

Velsignet være kæmpens minde,
hans gjerning glemmes ingensinde,
han samled' ind til Herrens bord
og bøied' sig for ham til jord;
nu kaldtes selv han bort herfrá,
men lever hist, Halleluja!

P. B.

24.

(Efter: Fredericia Avis Nr. 144.)

Ak! den Kirkens store Aand,
Har sin Arm til Hvile sænket;
Ak! nu brast det gamle Baand,
Som har hans Sjæl i Støvet lænket.

Historien hans Navn ei glemmer,
Den Kirkens Fyrste tro og god,
Blandt Efterslægten ej forstummer,
De Sange han os efterlod.

O! for ham der vil opstige
Mangt et Suk og stille Klage,
Vist mangen Taare vil undvige
De Venner, som han lod tilbage.

Sørger ej for ham I Kjære,
Han til Fredens Hjem gik hen,
Hvad han led for Troens Lære,
Erstatter Himlen ham igjen.

Ak! nu gjemmer sorten Muld,
Den utrættelige Oldings Ben;
I Danmarks Døtre, smykk med Guld
Vor „gamle Grundtvigs" Mindesten.

R. H.

25.

(Efter: Fædrelandet Nr. 213.)

Den samles, den flokkes den tætte Hob
Omkring hans lukkede Baare;
I Hjerterne klinge stærke Raab,
Svøbt ind i Tak og i Taare.

Men alle byde de Døden Trods,
Skjøndt Fjenden sit Værk fuldendte;
Thi hvad han leved, det bliver hos os,
Kan Mørkets Magter ej hente.

Han kasted Eliaskappen og gik
Didhen, hvor han altid stunded',
Hvorfra han alle Synerne fik,
Som Nordens Nytid har grundet.

Der kæmped han for det eneste Navn,
Som Tiden og Verden ej magted,
Og frygted ej Skrig fra Ørn eller Ravn,
Mens han paa Synerne agted'.

Og Ild var i hans levende Ord,
Der stammer fra Pintsetiden;
Han tog dem, hvor Aanden bygger og bor,
Og hvor den er stærkest i Striden.

En døsig Slægt har hans Davidsspil
Igjen faaet til at lytte,
Og Folkehjertet han gjorde til
Sin Kjærligheds Rov og Bytte.

Han drog det op af dets dunkle Grund
Og lefled ej med dets Minder,
Men gav det Mæle i Folkemund
Og viste dets gyldne Tinder.

Og aldrig ængstlig han blegned ved,
At Faa ham kun vilde følge,
Naar for sin Frelser, sit Folk han stred
Mod Strømmen og stride Bølger.

Dog fuldt han sejred, som Ben ved Ben
Hans Navn og hans Gjerning værner;
Thi hvor han stirrende stued hen,
Der blinkede Nordens Stjerner.

Nej! do kan ej Aandens høje Tolk,
Og Slangen kun Støvet æder;
Men hvad han levede for sit Folk
Er Mer end et Mindes Hæder!

J. Paludan-Müller.

26.

(Efter det norske: Aftenbladet Nr. 211.)

Et Vemods-Suk over Norden gaaer:
Den Største blandt os ei længer staar.
Det volder saa dyb en Smerte
Alt udi Tusinders Hjerte.

Trods stormfulde Dage og Vantroens Nat,
Stod Grundtvig dog troesstærk, klippefast
Og viste os Frelsen, den søde,
Ved ham, som paa Korset døde.

Af Troesfylde han skrev og sang,
Vidunderlig deilig hans Harpe klang,
Og Ordene brændte paa Tunge
Til Liv for Gamle og Unge.

Hvad Solskin er for den sorte Muld,
Er sand Oplysning for os, — ei Guld,
— Saa sang han aarle og silde
I Toner stærke og milde.

Den store Seer saa klart det saa,
Hvor Maalet hernede for Slægten laa:
Vor Gud og os selv lære at kjende,
Han stred for til Livsdagens Ende.

Han tolket i Aarrækker klart og grant,
Hvad Nornen for Norden paa Tenen spandt.
Hans Skaldeøie, det milde,
Saa dybest i Livsstrømmens Kilde!

Saa sad han dernede ved Øresund
Og vækkede Slægterne af deres Blund.
Tog Aandshøvdingskabet i Norden,
Der stevner mod Himlen fra Norden.

Det gror, hvad han saade i Folkevang,
Det voxer i Tale, i Skrift og Sang.
Det Tog, som nu følger ved Baaren,
Er Varselsbud kun om Vaaren!

P. Chr. Bjørnsgaard.

27.

(Efter: Roeskilde Avis Nr. 215).

Timedes Timen
Nu da den gamle,
Prøvede Gubbe
Gik til Guds Fred.

Stod han som Simeon
Trofast i Templet,
Ventende Herrens
Herligheds Haab.

Lød fra hans Læber
Længe og levende,
Kjærligt og kraftigt
Lovsangens Ord.

Vilde han vække,
Slumrende Sjæle,
Samle til Stordaad
Danrigets Mænd.

Stod han paa Snækken
Fremmest i Stavnen,
Løftende Frihedens
Frelsende Flag.

Stedse for Sandhed
Stred han i Haabet,
Bærende Troens
Staalsatte Skjold.

Kjærligt for Kvinden
Talte hans Tunge,
Vogtende, værgende
Vel hendes Arv.

Længe skal leve
Hellige, hædrede
Hos os hans mange,
Herlige Kvad.

S.

28.

(Efter: Dansk Kirketidende Nr. 37.)

Stille, stille, Skjalden sover,
Slumret ind i sidste Blund,
Over Dødens mørke Vover
Bar ham Ordet af Guds Mund.

Ordet, hvori Gud han kjendte,
Tog som Fader ham i Favn,
Alt som han sin Bøn opsendte
I vor Herres Jesu Navn.

Sammenfalden er hans Hytte,
Længe Bolig for Guds Ord,
Sine Kaar han dog ej bytte
Vil med nogen Sjæl paa Jord.

Thi han lever i Gudsaanden,
Lever i hans Menighed,
Bod paa Sjæls- og Legems-Baanden
Raadet har Guds Kjærlighed.

Aldrig vil hans Gjerning glemmes,
Ihukommes vil hans Navn,
Mens af Herrens Folk istemmes
Ordets Pris med Aand i Favn.

Han med mer end tolv Mands Styrke
Bane brød og løste Baand,
Knyttede i Midnats Mørke
Lumskelig af Luftens Aand.

Kun med Ordet af Guds Hjærte
Kun med Ordet af Guds Mund
Læged han vor Synde-Smerte,
Trøsted os til sidste Stund.

„Troens, Haabets, Kjærlighedens
Ord af Jesu Mund til os,
Det er hele Menighedens
Det kun byder Døden Trods."

Det var Kjærnen i hans Tale,
Sød for Børnene de smaa,
Som af Lærdom ej kan prale,
Men Guds Ord kun stole paa.

Dermed Skjel han vilde sætte,
Hver en Helligdag og Søgn,
Mellem Frelsens Ord det rette
Og den onde Fjendes Løgn.

Derfor, naar med Vemodstaare,
Skjøndt med stille Tak til Gud,
Vi nu flokkes om hans Baare,
Hvor hans Støv sig hviler ud,

Mindes vi med Hjærtensglæde
Alt hvad Gud ved ham os gav,
Det vi ej med Sorg begræde,
Det ej lægges skal i Grav.

Alt hvad grædende vi gjemme
For „en liden Stund" i Jord,
Atter skal med Fryd istemme
Sejerssangen ved Guds Bord!

Chr. M. Kragballe.

29.

(Efter: Dansk Kirketidende Nr. 37.)

Kæmpen, som i Nordens Dale
Kaldte Aanderne af Dvale
Han, hvis Røst lød over Fjelde,
Til et Folk stod op med Vælde,
Han, som over Frændestammer
Tændte Blus med Nordlysflammer,
Nu, mens Høstens Stjerner smile,
Gik til Hvile.

Skjalden, som gav Modersmaalet
Malmklang ren af Kæmpestaalet,
Sang, saa Gjenlyd over Enge
Toner end fra Harpestrænge
Paa Guds Kirkes Enemærker
Om Guds store Underværker,
Han nu fjernt paa Lovsangsvinger
Bort sig svinger.

Hørte I ham, Nordens Slægter,
Raabe: Lys! som Morgnens Vægter!
Hørte I hans Vidnetale
Tone over Vantros Dale!
Vidnesbyrdet fra hans Læbe
Mægted Hjertets Tvivl at dræbe,
Løfted op til Aandens Høje
Hjertets Øje.

Ja, I følte det tilvisse:
Aanden svæved om hans Isse,
Kasted Glands paa Gaader dunkle,
Lod dem i Guds Kirke funkle;
Til at straale over Livet
Blev ham Aandens Klarhed givet,
Liv og Lys paa Dødens Bølge
Nu ham følge!

En Guds Mand han stod ved Daaben,
Mægtig holdt han Døren aaben,
Kristne ham blandt Kirkefædre
Vil i sene Tider hædre,
Han Gudsordets gyldne Fane
Løfted høit paa Kirkebane,
Bred den over ham herneden
Nu med Freden!

Han, Guds Tjener i det Lave,
Gik nu bort til Livets Have,
Til det store Vennemøde
Samlet af de frelste Døde,
Hvor i Herrens Helgenskare
Talerne er perleklare,
Hvor vor Frelser selv vil klæde
Ærens Sæde.

Nu Gudsordets Kæmpe sover,
Fremad rulle Tidens Vover,

Kristne, som i Nord har hjemme,
Hvad I end i Tid vil glemme,
Hold dog fast, som han, paa Fanen,
Følg den frit paa Kirkebanen,
Glem for alt, naar han er jordet
Ej Gudsordet!

Johan Sandel.

30.

(Efter: Dansk Kirketidende Nr. 37.)

Forstummet er den Hyrderøst,
Som planted Herrens rige Trøst
I Menighedens Kjæde;
Som salvet var af Naadens Glød,
Forkyndte Naaden liflig sød
Til Kristen-Folkets Glæde.

Nu Seer-Øjet brustent er,
Som viste Haabets Morgenskjær
For os i „Troes-Ordet".
Hvor Kirkegrunden, evig lagt,
Besegles fast i „Daabens Pagt",
Opelskes ved „Guds-Bordet".

Den Haand, som Davids-Harpen slog
Med Liv og Fynd paa Aandens Sprog,

Den hviler nu saa stille.
Men Efterklangen, himmelsk sød,
Er Eftermælet ved din Død,
Du drak af Livets Kilde.

Ja, i dit Aasyns dybe Fred
Afspejled sig Guds Kjærlighed
Med Glandsen fra det Høje;
Thi al din Tales hele Sum
Var Fredens Evangelium
Til Trøst for Savn og Møje.

Saa skal din Røst i Salme-Sang
Gjenlyde højt i Danevang
Og aldrig der forsvinde.
Ja, Efterslægten prise skal
Med Liv og Lyst det Tonefald,
Som er dit Helte-Minde.

Hav Tak da, ved din brudte Stav,
For hvad du virked, hvad du gav
Af Hjertets fulde Varme.
Nu glædes Du i Paradis
Med mange Venner, til Guds Pris,
I Overhyrdens Arme!

H. Jørgensen.

31.

(Efter: Dansk Kirketidende Nr. 37.)

O, Nordens Folk! den Stemme er forstummet,
Som Malmets Røst fra Guds Basuner rummed,
Og Kirkers Kimen til den lille Flok.
O, Nordens Folk!
Hvor er din bedste Tolk?
Han er hos Ham, hvis Naade var ham nok.

Og Du, Guds Barn! som han til Fanen viste,
Som højt Apostle svang, Maria priste,
Og som er Seglet for Guds Aand i Bryst.
Nu trindt om Land,
Du trøstig vidne kan,
At Pagtens Ord er kjendt som Hjærtets Lyst.

„At Livets Ord kun bor i Gudsdomsmunden",
Han vidned højt og lydt i hele Stunden,
Og hented selv i dette Ord sit Liv.
„At pege kun
Kan herpaa Pen og Mund,
Men aldrig tale selv et Skaberbliv".

Nu er han død, men Røsten, ham blev givet,
Skal vidne højt og vække Folkelivet,
Og bygge dette op paa hjemlig Grund.
Nu er han død,
Men Røsten, stærk og blød
Skal aldrig dø i Dannerfolkets Mund.

Og Vidnesbyrdet om Guds-Livets Kilde,
Og hvad der samle aarle kan og silde
Guds Folk til Hyrden og den ene Hjord,
Skal ikke dø
Hos Barnet eller Mø
Og ej hos Manden i det høje Nord.

Og Lovsangstoner, aldrig hørt saa høje,
Og Hymnekvidren, som kan Hjærter bøje,
Med elskte Modersmaal skal altid bo
I Hjemmets Ly
Og hver en Kirkeby,
Hvor Gud har Folk, som bede og som tro.

Fr. V. Trojel.

32.

(Efter: Hejmdal Nr. 217.)

Kirkeklokke! hæv nu Røsten,
ton det ud: som Sol i Høsten
daler blidt bag Lunden ned,
smilende som Aftenrøden
Herrens Tjener sank i Døden
og sov ind til Lysets Fred.

Barnelivets favre Dage
bragte ham et Glimt tilbage
af de svundne Tiders Aand.

Seklets første Morgenstrimer
og Skjærtorsdags-Kampens Timer
gav ham Aandens Sværd i Haand.

Og med Synet fra det Høje
han med et profetisk Øje
saa udover Døgnets Krav; —
ti han aned Nytaars-Nyet,
og han skimted Morgengryet
bag ved Tidens Taagehav.

Kjækt han stormed Vantros Porte,
Trodsed Bogstavskygger sorte,
rejst paa Aandens Tempelgrus.
Sandheds Ild oplod ham Munden:
„Hvi er Troens Ord forsvunden
bort fra Herrens Kirkehus?"

Men det Ord ved ham fik Mæle,
saa det trængte ind i Sjæle
som Livslys til alle Folk:
det blev nynnet, siden sunget —
nu det bærer tusindtunget
Bud som Hjærteslagets Tolk.

Ja, om Kristenlivets Gaade,
Frelserværkets dybe Naade
og om Salighedens Pant:

Daabens Bad og Nadverbordet —
Præstetungen førte Ordet
saa at tusend Hjærter brandt.

I Sangværkets Orgeltoner
jubled han om vor Forsoner,
om det store Julebud,
saa med Fryd i Menigheden
klang Helleluja for Freden
og et „Ære være Gud!"

Lydt fra Skjaldeharpen lød det,
mægtig frem i Toner brød det:
Frihed følger Aandens Guld,
Nordens Sag er Danmarks Lykke,
Modersmaal er Folkets Smykke,
Solskin kræves over Muld!

Nordens Skjaldehøvding sover!
— Lig et Fyr paa Tidens Vover
blinked hvert hans Tankes Bliv. —
Men hans Daad paa Mindets Tunge
Skal opfostre Slægter unge
Til de store Syners Liv. —

Klokker kime! Fred og Hvile
fandt han, ti han lærte smile
barnlig — glad ved Herrens Ord. —

Ja, til Jesu Kristi Ære
lad hans Værk velsignet være,
lad det lyse over Nord!

11te September 1872.

Andreas Dolleris.

33.

(Efter: Dansk Folketidende Nr. 38.)

Ind i Fredens stille Havn
gled en Heltesnekke,
Korset bar den højt i Stavn,
Guldet over Dække,
sejlede den høje Sø,
kjæmpede sig under Ø
gjennem stride Strømme.

Helten, som med gode Kaar
Snekken monne værge,
kjæmpede fra Ungdomsaar
kjækt mod Tidens Dværge,
løftede sit faste Skjold
som mod Drage saa mod Trold
for hver Skat at vinde.

Ordet var hans hvasse Sværd,
Troens Skjold han førte,
derfor i den Herrefærd
mandig han sig rørte,

kjæmpede til Folkegavn,
kjæmpede i Jesu Navn
altid uforfærdet.

For hans Blik fra Lysets Hjem
Straaler skjød med Styrke,
lyst det blev, hvor han fo'r frem,
lyst trods Mulm og Mørke,
lyst hen over Tidens Hav,
lyst i Nordens Kjæmpegrav,
lyst i Herrens Kirke.

Skatte grov han op af Muld,
som var værd at skue,
Mandhjems ægte Arveguld
straalede paa Tue,
Troens Perle klar og ren,
Kirkens Skat og Ædelsten
han for Lyset bragte.

Naar han bragte hjem fra Tog
Bytte uden Mage,
Han med David Harpen slog
sang med Asa Brage,
snart det lød som Englesang
født for Hyrderne i Vang
snart som Drøn af Lurer.

Lydt i hver en Højtidsstund
toner Salmer klare,
højt som Fuglene i Lund
Folkesange svare;
født deri en Efterklang
af hans Skjalderøst og Sang
bæver over Norden.

Kjæmpen under hvide Haar
mættet blev af Dage,
ønskede til evig Vaar
bort med Fred at drage,
Snekken bar med Kors i Stavn
født ham ind i Fredens Havn
nu til evig Glæde.

Hindholm, den 9de September 1872.

C. H. Thurah.

34.

(Efter: Oplandenes Avis i Fylla Nr. 39.)

En herlig Høvding i vort Nord
sank ned i Dødens Dvale,
en mægtig Kæmpeaand paa Jord
gik ind i Lysets Sale
med Grundtvig, Danmarks Skjald,
hvis dybe Tonefald
og høje Aandens Røst,
udsendt til Nordens Trøst,
nys har blandt os forstummet.

Et halvt Aarhundred saa hans Id,
tre Slægters Liv han leved,
vor Folkestammes Nyaarstid
stod paa hans Mærke skrevet,
vor Sorgs og Glædes Kaar
med ham fik Høst og Vaar,
vor Vintertid blev endt,
og Sommer mod os vendt,
en Blomstringstid i Norden.

I vort Aarhundreds Morgengry
han saa det dybt og gysed,
hvor Dødens tunge Taagesky
udslukked Himmellyset:
i Folkelivets Id
kun smaalig Dværgeflid,
i Herrens høje Hal
kun Jetterøstens Pral
og Aandens Vinterkulde.

Da bad han Gud om „Petri Sværd“
og „Sagas Stav“ i Hænde,
at lære Nordens Folkefærd
sig selv og Gud at kænde!
Og se! Livskilder sprang
høit ved hans Ord og Sang;
de gamle Dages Daad
og nye Tider Raad
sig i hans Røst forened.

„Vend om," saa lød hans Seer-Ord,
som ej han slippe vilde,
„vend om Guds Menighed paa Jord
til Troens gamle Kilde;
der har Du Livets Daab,
hvor grønnes skal dit Haab,
og rundt hvis lyse Bredd
opvokser Kærlighed,
der skal Guds Haab opbygges."

„Vend om," saa lød hans Varselsord
til Folkene i Norden,
„vend om og se Guds dybe Spor
i al din Færd paa Jorden:
Den stærke Livsens Trang,
hvorom din Oldtid sang,
den høje Daadens Drivt,
hvori din Sagaskrivt
har malet af dit Billed.

Vend om til Gud og til Dig selv
og dan dit Liv derefter,
da skal i dine Evners Elv
en Fræmtid samle Kræfter
til end en Gang paa Jord
blandt Folk i Syd og Nord,
med Gud og Aand i Pagt
ved Kristendommens Magt
at bære Livets Grøde."

Det, gamle Seer, var din Røst
igennem alt dit Virke
ifra din Vaar til silbigst Høst,
i Skole og i Kirke:
I Folkesangens Brus,
i Salmen i Guds Hus,
i hvert et Aandens Lyn,
som gik dig under Bryn,
i al din Daad og Tale.

Nu er dit store Livsløb endt,
— Gud gav sin Tjener Hvile —
nu er vor Fræmtids Gærning kendt:
Vi ser en Sommer ile
henover Nordens Vang
med Blomster i sit Fang,
med liflig Fuglerøst
fra hvert et Ungdomsbryst;
den skal hos Gud Dig glæde.

Den Sommer være og til Pris
for Gud, som Dig udsendte,
som paa sin egen Godheds Vis
vor Død til Liv omvendte,
som undte Nordens Folk
endnu en Fræmtids Tolk,
og Nordens Kirkekor
i gamle Luthers Spor
en apostolisk Hyrde!

O. Arvesen.

35.

(Efter: Dansk Kirketidende Nr. 39—40.)

Med Aandens Blik klart Livets Vej han saa
I Daaben med dens Pagt for Herrens smaa;
Og med sin Kæmperøst i Ord og Sang
Han viste hen til den paa Kirkevang.
Som fordum Sankt Johannes, kaldet Døber,
Beredte Herren Vej som hans Forløber,
Saa har Vor Grundtvig i de sidste Dage
Blandt os det gjort alt for hans Gjenkomst fage.

Thi som hist Døberen med Finger sin
Han peged' paa Marias Søn saa fin:
„Se, det Guds Lam, der Verdens Synder bær,
Han døber med Guds Aand i Pindsefskjær!"
Saa har og Grundtvig under Aandens Vinger
Med Sankt Johannis evigunge Finger
Vist hen til Jesus, han som skjult i Ordet
End skaber Liv ved Badet og ved Bordet.

Men yndig har han og paa Seervis
— Til hele Slægtens Ære og dens Pris —
Henpeget paa den Odel, der i Løn
End findes hos det faldne Adams-Kjøn, —
Der drog til Støvet ned Guds Søn, den milde,
Og som la'er Øjet tindre hos den lille,
Og Hjærtet svulme højt i Barmen inde
Af Længsel fyldt med Paradisets Minde.

Derfor, o Trillingfolk i høje Nord,
Du Folk, med Barnehjærtet her paa Jord,
Bevar hin Arv, Johannis Finger* lys,
Som Seer-Gubben efterlod Dig nys!
Ja, lad som Guld den dejlig hos Dig skinne,
At Du ved den kan Livets Vej og finde,
Og stande fast i Stormen, den som farer
For Herren frem, naar han sig aabenbarer.**

Det er det bedste Minde, som Du kan
Her sætte Nordens største Præstemand,
Naar Ordet, hvorfor han har stridt og lidt,
Du giver Rum i Mund og Hjærte dit;
Og da, som Staden, der paa Bjergets Tinde
Ej skjules kan, naar Sol den mon' oprinde,
Du findes skal, Du Menighed i Norden,
Naar Herren kommer med Basuners Torden!

Julius Lassen.

36.

(Efter: Dansk Kirketidende Nr. 41.)

Ved Kjøgebugt, hvor Aasens skjønne Høje
Sig hæve under Bøgens tætte Løv,
Der hviler langt fra Verdens Larm og Møje
En gammel Skjald, man jorded nys hans Støv.

---

* Legenden om Døberens Finger.

** 1 Kong. 19, 11.

Hvor Havets Bølger bruse i det Fjerne,
Og melder os om Fortids Storbedrift,
Hvor tændt ved Mindets Fakkel Nordens Stjerne
Kan tolke Sagas gamle Runeskrift;

Hvor Trofasthed med milde Hænder freder
Om Hedengangnes stille, mørke Grav,
Hvor Kjærligheden Blomstertæppet breder,
Der hviler nu en Hyrde med sin Stav.

En Kæmpe stærk det var i Aandens Rige,
Sit Kald han aldrig svigted nogen Stund,
Og aldrig nogen Fodsbred han mon vige
Fra Herrens Ord, hans faste Klippegrund.

Han elsked Danmarks Folk i Fryd og Smærte,
Hans Stemme vakte det af Sløvheds Blund;
For Friheds Sejer slog hans varme Hjærte,
Ustandset Sangen toned fra hans Mund.

Han sagde: hvad er Verdens stolte Vise
Vel mod et Troens Barn ved Frelsers Bryst;
Han lærte Nordens Slægt sin Gud at prise,
At takke ham med Menighedens Røst.

Derfor en Sang nu toned ved hans Baare,
Der vidned højt om Menighedens Liv,
Det Liv, der skuer gjennem Vemods Taare
Kun Troens Lys og Evighedens Bliv.

Det Liv, der lig et Hav af Tonebølger
Udover Vedtægts stærke Dæmning brød
Og fra den tætte Skare, som ham følger,
En Hjærtets Tak nys jublende gjenlød.

Det Liv, der toned i hans rige Sange,
Der kalder Vennerne i Herrens Navn,
Der samler Kæmperne i Tider trange
Og peger mod et helligt Samfunds Havn.

Det Liv, som sprang af Evighedens Kilde
Og strømmer kun mod Evighedens Hav,
Det Liv, der vækker, kalder, stærkt og stille,
Det breder Palmen nu paa Heltens Grav.

Det Liv, der styrker, trøster, ydmygt bøjer
Og Vidne bær om Aanden, himmelsendt,
Det kristne Sjæle trofast sammenføjer,
Se! det er Grundtvigs største Monument!

E.

37.

(Efter: Dansk Kirketidende Nr. 41.)

Hvil Dig nu i Glæden, trætte Gamle,
fra dit Arbejd for os Folk i Nord,
mens vi til dit Eftermæle samle
Kalk og Sten i Sandheds lyse Spor!

Renten af dit rige Pund hernede
bragte Du os gavmild Dag for Dag;
Arbejd uden Hvile stod tilrede
for dig her til sidste Aandedrag.

Aanden lod dig se med Guddoms-Ordet
Glorien om Jesu Kristi Navn,
viste Dig: ved Badet og ved Bordet
aabner os vor bedste Ven sin Favn.

Evigt Liv — det har Du vist os trolig —
Gik med Kristus ud af Gravens Braa;
Paaskelilier ses paa Dødens Bolig,
vi, som tro, med Herren skal opstaa.

At vort Modersmaal er djærvt som yndigt,
har Du os med Dine Toner lært;
Du har sagt med Sproget klart og fyndigt,
Hvad vort Fødeland for os er værdt.

Fro til Kirke med dit Kvad vi gange,
Psalmen tone til Gud Faders Lov,
og vort Folk vil sjunge dine Sange
lystelig ved Strand, i Mark og Skov.

Sammen skal sig disse Stykker bøje,
skjønt de tale klarlig hver for sig;
Saga skal dem kraftig sammenføje
til et Minde, Præst og Skjald! for Dig.

Gyldenskrift skal staa paa Kirketinden,
sige, Du med Ordet vidnet har,
tale, som din Krands fra Danekvinden,
om dit Værk med Røsten sølverklar.

Vore Børn takkende vil dvæle,
gamle Fader! ved din hvalte Grav!
vi med dem i Tro og Bøn vil knæle,
takke Naadens Gud, som os Dig gav!

Sydvestsjælland.

En gammel Degn.

38.

(Efter det illustrerede Folkeblad: Verdens Gang.)

Nu er Helte-Skalden lagt paa Baaren,
Endt er Livets Kamp og Dagens Strid.
Trende Folk hans Sarkofag med Taaren
Vædet har i denne Sorgens Tid, —
Mindes Alt, han kjæmped for i Livet,
Mindes hvert et Sværdhug der blev givet,
Mindes Lyset, som oprandt,
Da Mørket svandt,
Og Solen frem bag Skyen brandt.

Fri hans Aand sig svunget har af Støvet,
Kristentroens største Aander lig.
Han som de har Korsets Ilddaab prøvet,
Men som de han blev og seierrig;

Løfted Lysets Banner over Graven,
Viste Vei igjennem Dødninghaven:
Veien frem til Herrens Fred
Og Salighed
Ad Jesu Kristi Frelses Led.

Seiren bandt han mægtig til sin Fane,
Aandens Seir i Aandens høie Spor.
Nordens Aand for Nordens Folk at mane,
Var hans Hu, hans Id, hans Tanke stor:
Folkets Liv han vidste var tilende,
Om engang det bort sig kunde vende
Fra sit Udsprings sande Rod,
Sin Livsensbod, —
Og sine Fædres Arv forlod.

Gravens kolde Muld dit Liv ei slukker,
Danmarks store, folkekjære Skald!
Nordens Folk i Hjertet Dig indlukker,
Der Du troner i din Tempelhal. —
Plant da Blomster smaa paa Digtergraven,
Krands med Immorteller Vispestaven,
Skriv paa Stenen over Jord:
„Dit Navn i Nord
Vil altid leve med dit Ord!"

Ja nu hviler Skaldens Støv paa Baaren,
Endt er Livets Kamp og Dagens Strid.
Trende Folk hans Sarkofag med Taaren
Badet har i denne Sorgens Tid:
Mindes Alt, han kjæmped for i Livet,
Mindes hvert et Sværdhug der blev givet,
Mindes hvilket Lys oprandt,
Da Mørket svandt,
Og Helten frem til Seier vandt.

Kr. Mo.

39.

(Efter: Bergens Tidende den 13de September.)

Hvil sødt Du bolde Kjæmpe,
Mens Hjerter savne Dig;
Gud kan vor Sorg vel dæmpe,
Han er saa naaderig!
Han planter Dig til Minde
Hos „Venner" dybt i Løn
En Blomst fra Ærens Tinde,
Som „Paaske-Liljen" skjøn!

Du har nu stredet Kampen
Til Herrens Sejers Pris;
Udslukt er ikke Lampen,
Som gjør en Daare vis!

Al Verdens Afgudsvæsen,
Hovmodets Blændværks-Bram,
Fik trods dets Helgift-Blæsen
Dog Banesaar med Skam.

„De Smaa" Dig derfor takke
Og signe Dig hos Gud;
Dog — hvilket Sprog vil snakke
Vel Verdens blinde Gud —
Naar Sandheds-Røsten gjalder
Med Kraft i højen Sky,
Og sine Børn fremkalder
Til Kjæmpegang paany!

Du forrest stred i Marken
Du fældte Uaands Tjørn,
Du viste Folk til Arken
Med Frelse for Guds Børn.
Det Værk skal aldrig glemmes,
Saalænge Verden staar,
Men Æremindet gjemmes
Til Evighedens Vaar!

Du viste — Døren aaben
Og Vejen til „Guds Hus":
Til Nadveren fra Daaben
Vil nemmes Aandens Sus

Med „Fader vor" at stige
Til Herrens Herlighed —
Just saa er uden Lige
Vor Vej til Salighed!

Du varsled og om Aanden
I Folkets Liv og Færd,
Og Skaden af, at Haanden
Blev sat i højest Værd:
De gjæve Fædres Kampe
Om mer end Guldets Pris
Gav Lys af Gjenskins-Lampe
I Muld fra Paradis.

Det Ord, som deraf fødtes,
Med „Aanden" fromt i Pagt —
Ihvad der ogsaa ødtes —
Giv nøje derpaa Agt:
Forvist derved „Gudsordet"
Særpræget folder ud —
Opstaar da mangt end jordet
Kraftfyldt af Livets Gud.

Livsgnisten var dog værget
Af Herrens Aand i Skjul,
Blev snildt fra Vraget bjerget
Og spaar om liflig Jul,

Om Paaske-Pinsegammen,
Som Aanden vi forstaa —
Men Satan skjænkes Skammen —
Guds Ære skal bestaa!

Saa klang Din Røst om Naaden
I „Jesu Kristi Navn",
Og derved løses Gaaden
Med Bod for Sorg og Savn.
Guds Aand nu styre Røsten
Som Hjerteharpe-Spil
Til Glæden skjær i Høsten
Med Himlens Ynde-Smil!

Som Sol-Lys Du i Norden
Fra Herren til os kom;
Afværg, o Gud! Din Torden,
Værn os med naadig Dom;
Ansvaret ved os hefter,
Som „Lyset" bryder frem —
Sign blandt os „Livets" Kræfter,
Fred om vort Folke-Hjem!

I Haabet glad vi synge
Det bedste som vi kan,
Guds Aand! Du os forynge.
Til Fryd i Himlens Land!

Det var livsaligst Glæde
For Herrens Sendebud,
Hvis Grav nu Taarer væde,
At samles saa hos Gud!

Saa rind kun Taarer milde
Fra Hjertedybets Grav
I Kjærlighedens Kilde
Fra Salighedens Hav —
Lysbæltet os omspænder
I natligt Løndoms=Skjød,
Alt som Guds Under vender
Sig til os i vor Nød.

Guldtaarer smelter Hjerter,
Guldtaarer smelter Aand,
Dem følger Fryd for Smerter,
Som løsner Støvets Baand;
Men Himlen selv sig dukker
Da dybt til Jorden ned,
Naar Hjertet blødest sukker
Og spejler sig i Fred!

Nu har Du Freden fundet
I Fædre=Vangen prud
Med Sejers=Palmen vundet
Paa Livets høje Bud;

Livsfesten Dig omstraaler
Med Livets Gaade løst,
Og Herren selv afmaaler
Sin Skat til evig Høst.

Der Nutid, Fortid — bølger
I evig Harmoni,
Hvor Lyset sig ej dølger,
Og Kviden er forbi;
Sig Morgenrøden fryder
I Gladhjems Fuglesang —
Saa yndesaligt lyder
Den om vor Himmel-Gang!

Din Guldstrøms Toner søde
Om Paradisets Lund
Til Vadets Pris gjenløde
Bradt i Din Højtidsstund!
Nu favnes Du og Luther
I Herrens Aande-Lag,
Hvor Ingen med Jer prutter
Om Aandens dyre Sag.

Hil Dig med Sejerskrone!
Apostelkredsen næst,
I Glansen fra Guds Trone
Som Nordens Seer-Præst!

Dig Aanden hvilte over
I vældigst Kraft paany,
Paa morgengyldne Vover
Du Herren ser i Sky!

I Aanden vor Forsoner
Sambinder os trods Død,
Mens Dine Kirke-Toner,
I himmelsk Straaleglød,
Guds Menighed vil fryde
Til Dages sidste Tal,
Naar uden Plet og Lyde
Vi samles i Guds Hal!

Til Lysliv-Fyldens Hvile
Ved Herrens Almagts-Røst
Glansbaaren vi da ile
At skue Mildheds Lyst,
Hvor Herren „Bruden" kroner
Iført sit Alter-Skrud,
Hvor „Lammet" evig throner,
Hvor Alt tilbeder Gud!

Da med den nye Tunge
Høit over Himmel-Sky
Halleluja skal runge
I Jerusalem det ny,

Naar alle Folkestammer
Blandt Engles Salighed
I Aandens klare Flammer
Slaar Guldtakt i „Guds Fred!“

De Fredens Helgen-Kjæde
I Purpur-Dragten fin
Med Herren tager Sæde,
Som skjænker selv sin Vin —
„Ny-Kalken!“ — hvilket Skue!
Af „Livets Træ“ omstraalt —
I Kjærlighedens Lue
Livsfylden er da maalt!!

Nu Pinseflammen skinner os imøde,
Bebuder snart den gyldne Aftenrøde;
Dog — „Tidens Tegn“ først maner stærkt til Kampen —
Vogt nøje paa, Du Olje har i Lampen —
Og skulde det end gjælde Liv og Lemmer,
Vor Fader, Han i Himlen, os ei glemmer, —
Løft Hoved højt, naar Mørkets Hære larme,
Du lille Hjord! — ili Din Faders Arme —
Syng højt med Fryd til Kjærlighedens Pris:
Gud i sit Raad er evig mild og vis!!

G. Odland.

III.

Folkerøster.

(Meddelt.)

Da der næppe er noget Blad i Norden, som ikke har havt Udtalelser i Anledning af Grundtvigs Død, optages her kun de Artikler, der synes Meddeleren at være de mærkeligste og betydningsfuldeste, og det endda for en Del kun i Uddrag, da det Biografiske og Bibliografiske er udeladt.

1.

(Fædrelandet den 3die September.)

Igaar Eftermiddag Kl. 6 døde Nikolaj Frederik Severin Grundtvig af et Hjerteslag uden forudgaaende Sygdom, efter endnu iforgaars at have prædiket i Vartov Kirke, 5 Dage før han vilde have fyldt sit 89de Aar. Som hans Livs Dage bleve flere, end Mennesker i Almindelighed opnaa, saaledes vare ogsaa hans Livs Formaal højere og hans Livs Gjerning større og betydningsfuldere, end de allerfleste fremragende Mænds; men det er lige umuligt at beskrive dem i faa Ord og at maale deres Rækkevidde gjennem Tiden; heldigvis er hans Navn og hans Ros saa vidt kjendt, at det Første heller ikke behøves, og om det Sidste kan kun siges, at det i nogen Grad vil afhænge af den Sammenholdskraft og Dygtighed, som maatte findes i hans talrige Vennekreds.

Da han for 61 Aar siden udslyngede sin Dimisprædiken: „Hvi er Herrens Ord forsvundet af hans Hus?" fandt hans dristige Ord kun Fordømmelse og Spot hos Tidens flade og aandløse Rationalisme, og han udelukkedes i en Række Aar fra gejstlig Befor-

dring; men han oplevede at se et frodigt kirkeligt Liv voxe frem i vort Fædreland, som han ikke ene har skabt, som heller ikke blot følger hans Spor, som Vennerne, der først vare faa, men efterhaanden bleve mange, have hjulpet til at udbrede, som er blevet næret af en forandret Tidsaand og alvorlige Tilskikkelser, men som dog Ingen mere end han umiddelbart og middelbart ved Tale, Skrift og Sang har bidraget til at fremme. Da han ved samme Tid udgav sin „Nordens Mytologi", sine „Optrin af Kæmpelivets Undergang i Nord", en Række af større og mindre Digte, Bearbejdelser og Oversættelser af Nordens gamle Literatur, deriblandt Saxo og Snorre, da vakte hans stærkt udprægede Ejendommelighed, hans Kundskab om og Kjærlighed til vor Oldtid vel Opmærksomhed og Paaskjønnelse, men hans brede og djærve Sprog stødte den store Mængdes forkjælede og fortydskede Øre, og de af Oehlenschlägers romantiske Pragt blændede Øjne havde ondt ved at finde Skjønhed og Sandhed i hans Digt og Fortælling; efterhaanden som et almindeligere Kjendskab til Sagnene og Sagaerne udbredtes, blev det dog erkjendt, at han havde opfattet og skildret Oldtiden fuldt saa sandt, som hans store Samtidige; en jevnsides Plads i Literaturen og derved en Hoveddel i Æren for den nationale Gjenfødelse indrømmedes ham; og medens hans Ejendommelighed fremkaldte enkelte smagløse Efterligninger, bidrog den mægtig til at udvikle og forme Nutidens Talebrug; hans Sang endelig, navnlig hans Psalmer, vandt Indgang hos Folket

fremfor alle andre, saa at det med Sandhed kan siges, at det er ham, og ham alene, der har gjenfødt vor Kirkesang. Da han i 1813 forsøgte at opflamme den studerende Ungdom til at gaa ud og rejse Folket til Kamp for Fædrelandet, da vilde Forsøget utvivlsomt være mislykket, om Regeringen ikke havde opgivet Kampen; men den Følelse, som da gjennemglødede ham og nogle Faa, den voxede hos Flere i Trængselsaarene, og slog ud i Blomst 1848, da han endnu stod i fuld Kraft og gjorde sit Bedste til at styrke den. Da han i 1810 forsøgte at overtyde de tre nordiske Folk om, at Nordens Forening var ønskelig, da faldt hans Ord goldt og magtesløst til Jorden, men ogsaa denne Tanke spirede i Aarenes Løb; han saa' Nordens Ungdom løfte den i Guldstol; han saa' Folkene bevidst og ubevidst drages mod hinanden af dens Magt, og selve Fyrsterne knæsætte den. Det skal endnu siges, at han tidligere end nogen Anden indsaa, at det vilde være umuligt at binde den helt og halvt fortydskede Del af Sønderjylland til Moderlandet og tilraadede Adskillelse af det, der ikke var og ikke vilde være dansk; og at han, der ved ligestemte Fædrelandsvenners Bistand omsider fik Lov til gjennem Hjælp af sin Ven Flor at gjøre et Forsøg paa at ophjælpe og styrke Danskheden i den nordlige Del af Sønderjylland ved Oprettelsen af den første Folkehøjskole, hvis Virksomhed dengang Ingen ret forstod, og paa hvis Betydning kun Faa med ham troede — han oplevede at se den ene Højskole rejse sig efter den anden hele Landet over, vel ikke alle ledede

i hans Retning, men næsten alle befrugtede af hans Aand.

Det er vel altsaa Grundtvigs almengyldige og alment erkjendte Hæder, at han i de største menneskelige og folkelige Spørgsmaal har været forud for sin Tid, og med Seerøjet og Digterhjertet hinsides Døgnets taagede Synskreds har opdaget den gryende Sol og de blinkende Stjerner, har troet paa sine Opdagelser og dristig forkyndt dem, har baaret den Miskjendelse og Tilsidesættelse, den Haan og Spot, som er alle profetiske Sandsigeres visse Løn, uden at forsage eller tabe Tilliden til sig selv. Ganske vist have hans Syner ikke havt Tankens klare Form, thi de have været grebne med Følelsens Inderlighed; ganske vist har han savnet Evne til at udarbejde dem til Gjennemførelse i Livet, men det kunde heller ikke med Billighed forlanges; ganske vist har ikke Alt, hvad han har set eller troet at se, været lige sandt eller er blevet i samme Grad bekræftet af Erfaringen; men det skal lige saa lidt formindske den Ros, han har fortjent for Alt, hvad han i sit lange og længe haarde Liv har udrettet ved sin Aands Kæmpekraft og sin Jernflid, lige saa lidt som det, at hans ærefrygtbydende Skikkelse dog kun var et skrøbeligt Menneskes. Overfor den Sorg og det Savn, som hans Bortgang naturlig maa vække i vide Kredse, skal kun Taknemmeligheden mod den store Mand finde sit Udtryk. Velsignet være da hans Minde!

2.

(Aarhus Amtstidende den 3die September.)

Vi have idag et Budskab at bringe, som vil blive modtaget med vemodige Følelser overalt i vort Fædreland, om end den Mand, som nu er vandret heden, havde naaet en Alder, da Sorgen over et Dødsfald pleier at være stærkt formildet. En af vore faa tilbagelevende Store fra en stor Fortid, En af dem, som Mange ville kalde den Største blandt vore samtidige Landsmænd, Nikolai Frederik Severin Grundtvig er død iaftes Kl. 6, 8 Dage før han naaede sit 89de Aar. Saaledes lyder det korte Budskab, Telegrafen bragte os for et Par Timer siden, og vi skulle ikke idag tilføie Mere til Minde om den mærkelige Mand, hvis høie Aand, sjeldne Gaver og ædle Frihedssind har havt en saa uberegnelig Virkning med Hensyn til at vække vort Folkeliv, da dette endnu laa i Dvale. Naar en saadan Mand kaldes bort, føler man dog ret, hvorledes vi Alle, trods ulige Meninger, udgjøre en stor Folkefamilie. Det er, som var der pludselig opstaaet en tom Plads i vor Midte, idet Alle, fra den Største til den Mindste, vil føle sig berørt af den Sorg, som paa Grund af den Bortgangnes Høvdings-Stilling i vort Folkeliv, har noget af en Landesorg i sig.

3.

(Dags-Telegrafen den 4de September.)

Historie kan ikke skrives om Handlinger eller Handlingens Mænd, før en rum Tid er gaaet, saa at man kan danne sig en klar Fremstilling om de virkelig historiske Følger af, hvad der er fuldbyrdet, og en historisk Personlighed som Grundtvig lader sig ikke bedømme eller fyldestgjørende skildre i det Øieblik, da han er kaldt bort fra vor Midte. „Tider skal komme, Tider skal henrulle — Slægt skal følge Slægters Gang," før det bliver muligt at overskue den blivende Betydning af denne forunderlige Mands Virksomhed, der har grebet saa dybt ind paa saa mange Omraader af vort Folks Liv, at Vanskeligheden ved strax at dvæle derved fornemlig bestaaer i Vanskeligheden af at begrændse Mangfoldigheden og fæstne Hovedpunkterne.

For den nu levende og handlende Slægt har Grundtvig altid været „Gamle Grundtvig". Faa vare jævnaldrende med Oldingen, som paa Søndag vilde have fyldt 89 Aar; Færre have i saa høi en Alder bevaret den legemlige og aandelige Kraft, at de kunde kappes med ham i at mindes de henfarne Ting; Ingen lever efter ham, som paa en blot tilnærmelsesvis saa virksom Maade har taget Del i de store Hændelser, der fyldte de Aar, som ligge to Menneskealdere tilbage. — —

Da fremdeles nogle mellemliggende Aar havde modnet Ynglingen til Mand, var det, at han — 1810 — slog til Lyd med sin Demisprædiken, hvori han spurgte: „Hvi er Herrens Ord forsvundet af hans

Hus"; han indledede dermed sin præstelige Virksomhed, som han fortsatte til Dagen før sin Død, og som fra Først til Sidst var en Troens Prædiken i Modsætning til enhver Art af Rationalisme. Talende ud af en kraftig Personligheds Fylde, førende Ordet uden Brask og Bram, men djærvt og rigt paa Tanker som paa Stemning, og ledsagende Ordets Udlæggelse med en Række af Psalmer, hvis „Orgelklang" er mere fuld end nogen anden kirkelig Digters — samlede Grundtvig ikke blot Tilhørere, men ogsaa Tilhængere, og skjøndt hans theologiske Lære er bestridt af Mange, kan dog Ingen negte, at han trods Nogen har fremmet kirkeligt Liv.

Men hans Betydning som Kirkens Mand hænger nøie sammen med den Eiendommelighed hos ham, som vistnok gjør ham enestaaende i vore Tider, og hvorved hans Betydning for Samfundet er bleven saa mangfoldig — vi sigte til den inderlige Sammenhæng mellem kirkelig og folkelig Vækkelse. Foreningen af disse to Led, som ellers saa ofte — ogsaa fra Bannerførernes Side — holdes borte fra hinanden, gjorde det muligt for Grundtvig at virke ligesaa varmt og stærkt paa det nationale Liv i verdslig Henseende som i særlig kirkelig Retning. Skjøndt ikke anlagt til at være praktisk Politiker, og skjøndt hans Virksomhed som Rigsdagsmand i en Række af Aar ikke blev særlig betydningsfuld ved hans Deltagelse i Rigsdagens daglige Gjerning, maa det dog siges, at Faa saaledes som Grundtvig have øvet Ind-

flydelse paa vort Folks almene Udvikling, fordi han troede og vedblev at tro paa Folkefrihedens Ret og Nødvendighed.

Han kastede sine Ideer derom frem i Tider, da Sligt var Daarlighed og Forargelse, men han opslevede at se det lyst i Huld og Kjøn af Folket, som den første Samtid havde lyst i Ban, og skjøndt han naaede langt over „Støvets Aar", blev han aldrig ældre end sine Ideer, blev aldrig bange for deres Udvikling, men tog Konsekvensen med Tillid og Tro.

Han var en Seer, en Profet — som det ofte spottende er sagt; men det var dog sandt. Han samlede Menigheden, han lærte Folket, han skrev Psalmer, aandelige Viser og fædrelandske, folkelige Sange, der sent ville forstumme; han kunde tage feil i Dette og Hint, han havde selvfølgelig Svagheder som alle Dødelige, og hos ham faldt Egenskaberne ikke let i det Smaa; men naar han i Aarenes Løb vandt flere og flere Tilhængere, og naar disse nu i særlig Grad med Vemod og Smerte høre Budskabet om hans Død, da ville tillige vi Allesammen fuldt og hjertelig tage Del i den bevægede, grebne Stemning, som maa gjøre sig gjældende ved Betragtningen af et saa langt og saa indflydelsesrigt Liv, i hvilket Samfunds- og Folkelivet, hvori vi Alle røres, har pulseret saa forunderlig stærkt. Med ham har det danske Folk mistet en Høvding gjennem lange Tider, og ved hans Bortgang maa Alle yde ham en Høvdings Ære.

4.

(Lemvig Avis den 5te September.)

Biskop Nikolai Frederik Severin Grundtvig døde pludselig Mandag Eftermiddag omtr. Kl. 6 af et Hjerteslag, uden forudgaaende Sygdom. Om faa Dage vilde Grundtvig have fyldt sit 89de Aar og mange af den Afdødes Venner fra Landets forskjellige Egne vilde, som sædvanlig, i denne Anledning samles til et Vennemøde hos ham. Vorherre har forinden kaldt sin gamle Tjener til et bedre og herligere Møde, og istedetfor at skue de kjære Træk i den Hensovedes Ansigt, ville Vennerne dennegang komme til at følge den sorte Kiste med den kjære Afdødes jordiske Levninger, vel med dyb Sorg i Hjertet, men med Haabet om engang atter at samles med ham og med Tak til Herren for det Lys han ved Grundtvig har tændt i sin Kirke.

5.

(Berlingske Tidende den 10de September.)

Nicolai Frederik Severin Grundtvigs Navn er i disse Dage paa Alles Læber og medens talrige Venner for kort Tid siden endnu beredte sig til at mødes med ham paa hans 89aars Fødselsdag, ville de nu alene kunne naae at samles ved hans Baare, erindrende sig, hvad han ved det sidste Møde med sine Venner talte over Patriarken Jacobs Ord: „See, jeg døer, og Gud vil

være med Eder." Hvad enten man hører til den store Kreds, der har indskrevet Grundtvigs Navn paa sit Banner, eller man staaer udenfor den, maa man føle sig stærkt greben ved hans Bortkaldelse. I Søndags var det hans Fødselsdag, imorgen vil hans Jordefærd finde Sted fra den Kirke, hvorfra hans Ord i tidligere Dage virkede paa saa Mange gjennem de fortræffelige Prædikener, som endnu ere tilgjængelige i hans 3 Binds Samling: „Søndagsbog eller christelige Prædikener", og Dagen derefter ville hans Venner samles til det Møde, der vil blive hans Mindefest. Det vil paa en saadan Tid være naturligt i Erindringen at opfriske Billedet af den store Personlighed, som er gaaet bort fra vor Midte. Skjøndt han forlængst havde naaet Støvets Aar, og man saaledes ikke kunde vente, at hans Dage vilde blive mange, var den pludselige Efterretning om hans Død dog af en gribende Virkning, idet han til det Sidste havde bevaret sin Aandskraft og endnu Dagen før sin Død talte i den Kirke, som i en lang Aarrække havde været et Hjem for ham og hans Venner, og hvor selv den Udenforstaaende uvilkaarlig maatte modtage et Indtryk af det freidige Troesliv, som herskede der, og af det eiendommeligt hjemlige Præg, som Grundtvig havde forstaaet at udbrede paa det Sted, hvor hans Menighed samledes. — —

En saa stor og omfattende Aand som Grundtvigs kunde ikke undlade at gjøre sig gjældende i det hele Samfundsliv. Han holdt historiske Forelæsninger, han var Folketaler og tog activ Deel i det politiske

Liv som Medlem af de repræsentative Forsamlinger. Om han end ofte i det politiske Liv gjorde sig skyldig i Inconseqventser og var Bærer for yderliggaaende Meninger, som hans Tilhængere have udviklet endnu yderligere, og som vi ikke kunne billige, saa gjælder det her at erindre, at naar man er stillet overfor en Mand, der har et saa stort Syn som Grundtvig, saa bør man ogsaa selv see lidt stort paa ham. Selv om hans Digternatur ogsaa her gjorde sig temmelig meget gjældende, selv om de Meninger, han udtalte, saavel her som paa andre Omraader, kun havde en reen subjectiv Gyldighed, saa maa det erkjendes, at han ogsaa her har bidraget til at vække Liv og at sætte store Tanker i Bevægelse. Hans nordiske Aand har blandt Andet viist sig i hans klare Opfattelse af Danskhedens Stilling i Sønderjylland, hvori han, som i saameget Andet, var forud for sin Tid. Hans Folkekjærlighed har sat sig et kraftigt Vidnesbyrd i Oprettelsen af de talrige Høiskoler, der nu findes rundt om i Landet, og som han har den oprindelige Fortjeneste af at have skabt. Det er at haabe, at disse gjennem en videre Udvikling ville kunne give et væsentligt Bidrag til Udbredelsen af sand og sund folkelig Oplysning, som er en Betingelse for, at vor frie Forfatning kan bære sine rette Frugter. Et uforgjængeligt Minde har han sat sig i sin herlige Psalmedigtning, der bringer det ædleste og skjønneste Udtryk af hans varme og levende Tro og Kjærlighed, og som har bidraget mere end noget Andet til Opvækkelsen af

Menighedslivet i vort Fædreland. Hvor deelte end Meningerne have været om Grundtvig, saa lyder der dog fra Alle som Een en Tak til ham for hans Psalmer og en Anerkjendelse af disse som eneståaende. Foruden den store Mængde, som imorgen vil samles ved hans Jordefærd for at hædre hans Minde, vil der rundtom i Landet findes Tusinder, som han enten umiddelbart eller middelbart har ført til Livets høieste Lykke, til Troens Fred.

6.

(Aftonbladet den 4de September.)

Telegrafen bragte oss igår eftermiddag underrättelsen, att Danmark och Norden förlorat en af sina största andliga folkhöfdingar, en bland dem, hvilkas namn under århundraden skola stråla med oförmindskad glans i Nordens kulturhistoria. Den stora och betydande krets, som i religiöst och kyrkligt hänseende närmast slutit sig omkring honom, vill i honom se icke blott en lärofader, utan en profet eller apostel, hvilkens betydelse på detta område måste bli verldshistorisk. Det vissa är, att han direkt och indirekt utöfvat ett omätligt inflytande på den religiöse utvecklingen i Danmark och att hans lif och verksamhet djupt ingripit på flera olika områden. Äfven för vårt land, som förblifvit nästan alldeles oberördt af och främmande för hans kyrkliga verksamhet, har han dock i mer än ett hän-

seende varit af stor och genomgripande betydelse. Vi ära i honom skalden och historikern, som, genomträngd af nordisk anda, djupsinnigt tolkade fornnordisk visdom och skärpte blicken för det sannt nordiska i sång och tal, i saga och häfd; vi ära i honom den kraftige banérföraren för sann folklighet, ifraren för ett fritt, friskt och gladt folklif (himmelsvidt skild från den ljusskygga, hufvudhängande och opraktiska pietism, hvars uppenbarelser vi skönja i vårt land), förste upphofsmannen till de nordiska folkhögskolorna; vi ära i honom den skandinaviska enhetstankens Nestor, som redan för 63 år sedan utropade: »Hela det stolta land, som sträcker sig från Finmarken till Jyllands gräns, icke Danmark eller Sverige eller Norge ensamt, är mitt fädernesland», och som ännu vid nära 90 års ålder med en ynglings entusiastisk värma och tro fasthöll denna öfvertygelse och förhoppning. — —

7.

(Nya dagligt Allahanda den 4de September.)

— »Med honom slocknade ett lif, som brinnande nitälskan verkat utomordentligt mycket för den fosterländska andans höjande och den religiösa utvecklingens främjande både i Danmark och Norge.» Om end, mener Bladet, Grundtvigianismen i theoretisk Henseende er baade »skef, ensidig och mot-

sägande sig sjelf», har den dog i praktisk Henseende paa »ett välsignelserikt sätt verkat sitt verk till väckandet af et kraftigare, ett innerligare kristendomslif. Mest måhända har doch Grundtvigianismen uträttat utanför det egentligt religiösa området, nämligen på det nationella och folkliga. Den har väckt och stärkt kärleken till nordens forntid, bidragit i väsentlig mån till att höja nationalitetskänslan och väcka det nationella sjelfmedvetandet, öppnat sitt folks blickar för de hos det samma befintliga kräfter och anlag och framför allt verkat för folkets upplysning. Det er detta, som mer än något annat skall höja hans namn och hans minne öfver förgängelsen. — —

Grundtvigs uppfatning har äfven i hans fädernesland varit mycket olika bedömd — i ett hafva dock alla varit ense, nämligen i att erkänna den ädla och rena och framtidsdigra syftningen i det ideella väckarekall, som blef hans långa lifs uppgift.

8.

(Göteborgs-Posten den 5te September.)

Med biskop Grundtvigs död ha vi förlorat en stor man, Norden en af dess anda genomträngd stridskämpe och Danmark en varm fosterlandsvän, hvars ord och verk lemnat efter sig spår, dem tiden först sent, om någonsin, skall förmå att utplåna.

Det är derföre vår pligt att i korthet erinra om de mest framträdande data i en sådan mans sällsynt långvariga och handlingskraftiga lefnad. — —

Efter en kort Udsigt over hans Levnet, hvori der udtales Frygt for, at hans Anskuelse om det mundtlige Ords Fortrin skal føre tilbage til Katholicismen og Pavedømmet, medens hans Virksomhed for Frihed anerkjendes, slutter Bladet saaledes:

Dock, nu är Grundtvig kroppsligen död, men såsom en af de lycklige dödlige, hvilka lefva, om de ock döde äro. Öfver hans graf skola stridens böljor ännu länge bryta sig och upphvirfla mycket skum; men öfver all denna äflan, allt detta dagens buller, står dock minnet af den man, hvars verksamhet i mer än ett halft sekel lifligt sysselsatt Danmarks folk och hvars personlighet skall städse intaga ett aktadt rum i Nordens Pantheon.

9.

(Sydsvenska Dagbladet Snällposten den 7de September.)

— En Korrespondance fra Kjøbenhavn. —

Sydsv. Dagbladet har redan meddelat sina läsare underrättelsen om det i måndags inträffade märkliga dödsfallet. Det är naturligtvis icke oväntadt, då en man af 89 års ålder går bort, men dock kännes det såsom något betydelsefullt, då ett folk mister sin störste son, är han än aldrig så gammal. Det är ingen öfverdrift om jag kallar Grundtvig den

största man, som lefvat i Danmark sedan Thorvaldsen, Oehlenschläger och Ørsted slutade sina dagar, och den tid skal måhända komma, då man skall finna, att han både såsom personlighet och genom inflytande på sin tid öfverträffade alla de andra män, som vårt tidehvarf frambragt.

Det är det egendomliga vid Grundtvigs lefnad, att han redan i sin ungdom väckte uppseende och motsägelse, samlade anhängare och — många, många flera motständare, och att dock hans anseende aldrig var större än nu till sist, ja egentligen först under de sista 7—8 åren växte så, att till och med motståndarne och fienderna måste böja sig för detsamma såsom för en sak, som icke kunde nekas eller bortresoneras. — —

Derefter følger saa en temmelig udførlig Biografi, der i det Hele udtaler sig med stor Beundring om Grundtvig og har en Del gode Bemærkninger, men adskillige historiske Fejltagelser.

10.

(Ny Illustrerad Tidning den 14de September.)

Heri findes en Levnetsbeskrivelse af Grundtvig, der just ikke tyder paa meget Aandsslægtskab med Gr., men som udtaler sig med stor Anerkjendelse om Folkehøiskolerne. I denne Levnetsbeskrivelse hedder det:

Danmarks kulturutveckling har många faktorer, och Grundtvig är måhända bland dem lika litet den störste, som han är den ende. Men med rik andelig begåfning och ändå större viljekraft trädde han tidigt inom offentlighetens skrankor, bar herrskarlusten inom sig, ej mindre än herrskarkraften, och blef så småningom profet för de skaror, hvilkas hjertan han vunnit genom sitt »lefvande ord», sitt fosterländska sinne och sin andes kraft. Tidigt genomträngd af en lefvande tro på »försoningens hemlighet», på ordet som »vardt kött och bodde ibland oss», genomträngdes han lika tidigt af kärlek för sitt lands minnen och för sitt folk. Och hans starka personlighet trykte bjert sin egen pregel på allt som kom för hans syn. Han var en kraftig ande med snillets stämpel, men förnuftet var honom något allt för lågt, att han i dess lagar skulle kunnat finna ett rättesnöre. Dette hade han endast i sin tro, i sin vilja, i sitt mål. Det har också händt honom, att han öppet protesterat emot det Kopernikanska verldssystemet, att han både i tal och skrift farit fram som en vild smädare, att han omskrifvit, då han skolat öfversätta o. s. v. — ja, han bröt sin nya kyrkliga bana just genom opposition mot kyrkans främste, hvilka (1817) offentligen yttrat, att »bibelns tolkning är icke bunden af någon annan regel, än den förnuftet gifver», och af hvilken en (1825) skrifvit: »Bibeln er beräknad på väsen, som hafva och bruka förnuftets ljus: genom

historisk kritik skall dess äkthet bevisas, genom filosofisk kritik skall dess innehåll pröfvas» ... Mot sådana »okristligheter» fann Grundtvig inga ord nog skarpa. — —

11.

(Det norske: Aftenbladet den 5te September.)

Da Telegrafen igaar bragte os det korte Budskab, at Biskop Grundtvig var afgaaet ved Døden Mandag Aften, meldte den os en Begivenhed, hvis Magt og Betydning for vort Aandsliv det i Øjeblikket vil være vanskeligere at forklare end at føle; men sikkert er det, at om hans Baare ville Venner og Fiender, Forsvarere og Modstandere, Mænd og Kvinder fra hele Nord samles i ærbødig Tak og Beundring. I Livet har hans mægtige Skikkelse fra Slægt til Slægt været et Tegn til Modsigelse; i Døden vil Fylden af hans Aandsmagt, Kraften i hans Personlighed, Summen af hans Livs Gjerning samle os i Følelsen af hvad vi nu og for al Fremtid skylde den gamle Seers rige og frugtbare Liv.

Der levede ikke i vor Samtid en saa enestaaende Mand. Skjønt det vel oprindelig er Spotterens Udtryk, have de dog truffet det rette, naar de have kaldt ham en Profet i Nyaarstiden. Thi han har fremfor alt vakt og prædiket for sin Samtid. Med et Blik, som skuede dybere i Tilværelsen end andres, med en flammende Begejstring for et sandt og fyldigt

Kristendoms- og Folke-Liv, med en Røst, der snart lød som Tordenens Brag og snart som en ung Piges Hviskken, rejste han sig i Aarhundredets Begyndelse, da Ulykken var brudt ind over Landet, og prædikede fra den Braa, hvor han sad „hælvten Skjald og hælvten Bog-Orm“, om Folkets Omvendelse til Tro og Daabskraft og dets Gjenfødelse i Fortidens Minder. Han havde Geniets vidunderlige Evne til at se hurtigere og klarere end Mængden, han besad Digterens Evne til at føle varmere og højmodigere end de fleste, og han var besjælet af Heltens Mod til heroisk og uforsagt, selvopoffrende og hensynsløst at udtale Sandheden saaledes, som han saa den, at vække alle ædle og mandige Følelser, at nedtordne og beskjæmme alle kolde, usle og smaalige Sind. I Aarrækker blev han saaledes ved; mens hans Ungdoms Samtid efterhaanden ældedes og gik i Graven, fandt den unge Slægt, som fulgte efter, ham endnu i fuld Kraft og Virksomhed; hans Begejstrings Syner var ikke vegne fra ham, Ungdommens Ild og Manddommens Kraft var endnu over ham, og Viljens Renhed eller Styrke var aldrig bleven plettet eller brudt. Med et Liv bag sig som faa, kunde han nu vandre til sine Fædre med en Fremtid i Folket for sine Tanker og sit Arbejde som endnu færre. I Danmark og i Norge har han stiftet Skole for sine theologiske og videnskabelige Meninger, og store Skarer af Disciple have sluttet sig om disse. Men betydningsfuldere end disse bestridte og omtvistelige Læresætninger er den Vækkelse af Fædrelandskjær-

lighed, Frihedssind og Oplysningstrang, som er tændt i begge Folk ved hans Tale og Gjerning, og hvis væsentlige Sandhedsmagt vil bestaa trods de yderligtgaaende Ensidigheder, hvori Mesterens Tanker faar Udtryk i Eftersnakkerens Mund. — —

12.

(Frederiksstads Tilskuer den 6te September.)

Den Mand, der i vort Aarhundrede utvivlsomt har havt den største Indflydelse paa Nordens aandelige Udvikling, Biskop Nikolaj Frederik Severin Grundtvig, er i Mandags Eftermiddag henved Kl. 6 afgaaet ved Døden i Kjøbenhavn. Søndag vilde Grundtvig have fyldt sit ni og ottiende Aar. Hvad han gjennem sit lange, daadrige Liv har virket, ved vel enhver, hvem Aandslivets Rørelser ikke er aldeles ukjendte. Man behøver ikke at høre til hans kirkelige Tilhængere for at anerkjende hans djærve Forsvar for Kristendommen mod Rationalismen, man maa trods kritiske Tvivl anerkjende hans storslaaede Syn paa Historien, saaledes som den aabenbarede sig i hans Verdenskrønike, man maa trods al Nøgternhed gribes af hans geniale Opfattelse af Nordens Gudelære, men først og fremst var han Tidens første Salmedigter. Nu samles hans mange trofaste „Venner" om hans Baare; enhver ægte nordisk Mand og Kvinde vil med dem erkjende, at „Gamle Grundtvigs" Minde vil straale fra Slægt til Slægt i Norden.

13.

(Bergensposten den 7de September.)

— — Hvad Grundtvig har været for Norge, er ikke vanskeligt at sige. Den nære Forbindelse, som navnlig i Grundtvigs Ungdom endnu bestod mellem den danske og norske Kirke, gjorde, at hans Kamp for den rene Tro ogsaa fik Betydning for Norge, ikke at tale om, at han var en „Hjærtensven" af Professor Hersleb og havde Indflydelse paa Professor Stenersen, vore to ældste theologiske Professorer — i „Pavels Dagbøger" omtales Stenersen som Grundtvigianer, det vil da her sige det samme som Orthodox — og stod i venlig Forbindelse med en Del af Haugianerne. Senere har han havt Indflydelse paa mange af vore Geistlige, navnlig Pastor Wexels, og Lægfolk. En stor Del har ogsaa antaget hans theologiske Anskuelser. Hvad Udbredelse disse i sin Helhed vil finde iblandt os, er ikke godt at sige — som bekjendt har de just her i Landet fundet en heftig Modstand — men det er sandsynligt, at de ialfald vil komme til at modificere den hidtil raadende Theologi. Betydningsfuldere turde den Indflydelse være, som Grundtvig har udøvet og kommer til at udøve paa os i folkelig eller, maaske tydeligere udtrykt, i „menneskelig" Retning. Ikke alene de til os forplantede Høiskoler, men overhovedet den Forstaaelse af Grundtvigianismen og Sympathi for den, som i de senere Aar har fæstnet sig i vort Land, lover, at Grundtvigs Indflydelse her vil blive betydelig. Den

Indvending kan ikke gjøres, at vor Udvikling da vilde blive unational, thi har man forstaaet, at det er en sand og sund Menneskelighed, som er Maalet, saa vil man ogsaa forstaa, at „Grundtvigianismen" altid føier sig efter ethvert Folks egen Natur. Det har endog været sagt, at Norge sandsynligvis vil blive den Jordbund, hvori Grundtvigianismen kommer til at bære de rigeste Frugter. Tiden vil vise det, men i ethvert Fald staar ogsaa Norge nu som sørgende ved hans Grav, og seende tilbage over hans vidunderlig lange og daadrige Liv velsigner vi ham for hvad han har gjort, og den Arv af Aand og Sandhed, hvoraf ogsaa vi har faaet vor Lod, skal vi bevare med Troskab og øge efter Evne.

14.

(Det norske: Morgenbladet den 5te September.)

— — Hans vidtdrevne nationale Standpunkt bragte ham i mange Henseender ind paa store Ensidigheder, ikke alene som Historiker og Politiker, men ogsaa som Theolog; det er saaledes, som bekjendt, ikke meget, som mangler paa, at han og hans Skole anvise „Hjertefolkene" (ↄ: Skandinaverne) et nærmere Forhold til Gud end andre Nationer, eller saa omtrent etablerer en moderne skandinavisk Jødedom. Denne til Upligt drevne Betoning af „det Folkelige" har heller ikke undladt at paatrykke de af ham og hans Tilhængere

fremkaldte Skoler for voxne Gutter og Piger af Bondestanden (de saakaldte Folkehøiskoler) et ikke altid heldigt Præg, men det maa her, som overhoved i disse Forhold, aldrig glemmes, at kortsynede Tilhængere gjerne gaa videre end sin Mester.

Det vil til alle Tider erkjendes, at Grundtvig er en af Nordens mærkeligste og mest storartet anlagte Aander. De Fortjenester, som han i sine bedste Aar erhvervede sig, i det han kraftigere end de fleste Andre har bidraget til at gjenoplive saavel kristelig Tro som national Bevidsthed hos Danske og Norske, ville aldrig glemmes selv ikke af dem, som ikke overalt have kunnet yde ham Følgeskab. Hans geniale Blik saa klart i Tingenes dybeste Grunde og deres sidste Konsekventser, medens det undertiden mistydede de mellemliggende Stadier. — —

15.

(Det norske: Morgenbladet den 8de September.)

— En Korrespondance fra Kjøbenhavn. —

Som Theolog var han den, der genialt undfangede og bar frem en afvigende kirkelig Anskuelse og paa Basis af denne stiftede en nu over hele Norden vidt forgrenet kristelig Gruppe; som Taler og Folkeskribent var han den første, der knæsatte Tanken om Folkehøiskolen, og det skyldes væsentlig hans Impuls, at denne Tanke førtes ud i Livet og blev til den rige, velsignelsesrige Virkelighed, den nu er; som Politiker

var han iblandt de første, der udtalte „Nordens Enhed“, og han kjæmpede i forreste Række for Danskheden i Sønderjylland; som Digter eller rettere som inspireret Skjald stod han jevnbyrdig med Oehlenschläger som dennes „yngre Broder“, og som Salmedigter maaske som den kristne Kirkes ypperste; som historisk Forsker og Fortæller, hvor forunderlig og barok, ja end ofte plat, hans Form kunde være, var han dog altid genial og fængslende, og der var altid en Fylde af nye og originale Ideer og glimrende Storsyner hos ham, som hos ingen anden — og overalt var han den vækkende, den befrugtende, den manende Aand, en Heimdal og en Profet paa samme Tid, en af disse saare faa lykkelige Aander, hvem det, om ellers nogen, er givet at kunne skabe en hel Tids Kulturbevidsthed, og hvis Indflydelse paa deres Folk vil vare ved og kunne spores i Aarhundreder. Er der noget Navn i Aandens Verden, vi Danske bør være stolte af og holde høit i Ære, saa er det Grundtvigs, thi vi skylde ham maaske mere, end noget andet Folk skylder nogen enkelt Stormand paa det aandelige Omraade; han var et Menneske og kunde som saadant feile, men et er vist, og det bør siges til hans uvisnelige Hæder: hans Hensigter vare de reneste og ædleste, noget Menneske kan nære, og det Maal, han stilede efter, stort og ophøiet som faa. Velsignet være derfor hans Minde!

Om Grundtvigs sære Indfald.

Et Gjensvar

til Biskop Martensens Selvforsvar.

Af

L. Helveg.

Ordets Tjener.

Odense.

Forlagt af den Miloske Boghandel.

Trykt i Chr. Milos Officin.

1864.

Hvad kan det hjælpe at tage til Gjenmæle mod Biskop Martensen, især paa en Tid som denne, hvor det hele Folks Tanker ere hendragne til en ganske anden Side, hvor vi alle holdes i ængstelig Spænding, hvert Øieblik ventende Budskabet, at den overmægtige og overmodige Fjende vil vælte sig ind over os; hvad kan det hjælpe under saadanne Forhold, og selv afseet derfra, selv om de rolige Tider ikke vare blevne saa pludselig afbrudte ved vor kjære hedengangne Konges bratte Bortgang, hvad kunde det alligevel hjælpe, da det jo var aabenbart nok, at den hele Læseverden paa en paafaldende Maade allerede havde tilkjendt Biskop Martensen og Prof. Clausen Kampprisen? Dertil vil jeg svare, at er Øieblikket end ikke det gunstigste til Forhandling af slige Sager, saa faaer det være som det kan, thi saavist som den Sag, der her forhandles, ikke er Øieblikkets, behøve vi heller ikke at frygte for, at den vel hvirvles hen med Skummet paa Tidens Strøm. Og naar man viser hen til det udeelte Bifald, der af Læsekredsen er ydet Modstanderne, saa

skal jeg ikke negte, at det viser sig for mig paa en noget anden Maade. Det er dog et mærkeligt Tidens Tegn, at selv Sjællands Bisskop kan finde det fornødent at værge sig mod den saakaldte Grundtvigianisme, og ikke mindre mærkeligt, at Prof. Clausen nu saa heftigt blæser til Angreb, især naar man veed, at det igjennem mange Aar gjaldt som den klogeste Fremgangsmaade, slet ikke at omtale Grundtvigs urimelige Paastand, forsaaledes at tie den til døde. Hvad der nemlig nu med saa stor Heftighed bekjæmpes er jo ikke fra igaar, og den Mand, til hvis Navn den aandelige Bevægelse er knyttet, er jo nu allerede en høitbedaget Olding, og derfor naar Modstanden viser sig nu, saa er det dog et Vidnesbyrd om, at Bevægelsen er bleven en aandelig Magt i Folket, der ikke mere kan lades uændset, men som selv de Vrangvillige maa skjænke nogen Opmærksomhed. Og naar vi nu see det, der tidligere kun forhandledes i en lille, af det store Publikum lidet ændset Kreds, blive grebet med saa stor Begjærlighed af Alle, at Alle gjerne ville vide nogen Besked derom, om ogsaa kun for at modsige det, saa er det dog et uimodsigeligt Vidnesbyrd om, at der er Væxt og Grøde i det, man bekjæmper. Imidlertid trøster jeg mig derfor dog ikke til, at den samme Interesse vilde sikkre disse Linier en ligesaa stor Udbredelse som der er bleven Modskrifterne til Deel, da jeg meget vel veed, at de allerfleste heller ville see den Aandsretning, der knytter sig til Grundtvigs Navn, bekjæmpet end forsvaret, saa at disse for deres Vedkommende ville finde sig fuldkommen tilfredsstillede, naar de blot kunne faae kraftige

Vaaben i Hænde til at værge sig imod den. Men der er dog ogsaa Mange, som, uden endnu at have taget bestemt Parti, kunne have Lyst til at gaae nærmere ind paa Sagen, og netop med dem for Øie, vil jeg helst knytte mine Bemærkninger til Bisskop Martensens Skrift. Vistnok nyder Prof. Clausen ogsaa navnlig i Hovedstaden overordentlig stor Anseelse, men det skylder han fornemmelig sin Optræden i de politiske Forhold, og i den Henseende vil jeg ogsaa gjerne bringe Prof. Clausen min Hyldest og Tak for alle de djærve og varme Ord han har talt for Frihed og Folkelighed; men anderledes stiller Sagen sig, naar han tager til Orde i kirkelige Spørgsmaal, og det er neppe for meget sagt, at han der finder stærkest Medhold hos dem, der uden at være enig med ham, dog mene at kunne bruge ham som en Medstrider ikke mod Grundtvig personlig men mod al levende Christendom, saa at Prof. Clausen selv vistnok paa ingen Maade vil kjendes ved sine ivrigste Beundrere. Anderledes er derimod Bisskop Martensen stillet; det er kun som Theolog, vel nok som spekulativ men dog som spekulativ orthodox Theolog han har vundet sit Navn og sin Anseelse, og derfor vil hans Mening i en Sag som denne ogsaa have stor Vægt for Mange, især naar han som Tilfældet er her, skjuler Angrebets skarpe Vaaben bag ved Forsvarets fredelige og forsonlige Stilling. Han træder ikke op som en skarp og afgjort Modstander; han vil ingenlunde bryde Staven over Grundtvig og hans Venner; tvertimod han seer paa disses praktiske Virksomhed med smigrende Anerkjendelse, han maler et

Billede af den gamle Aandens Kjæmpe, der vidner om at han ogsaa paa sin Maade kan see paa ham — ja man kunde vel næsten sige, med Beundring og Kjærlighed, og dog bag dette brogede Blomstertæppe af Ord er Braadden skjult, Ironiens Spottens og Uvilliens Braad, for at saare des dybere. Det er bleven sagt af Prof. Clausens Beundrere, at hans Tanker vare saa sikkre og klare, som vare de udhugne i Marmor; skulde man anvende et lignende Billede paa Biskoppen, maatte det vel være, at han er en Maler, thi han er en Mester i at give Ordene en riig og blændende Farvepragt; men det hændes jo ikke sjælden en Konstner, der øsler med stærke brogede Farver, at Farvepragten skal skjule, at Tegningen, den simple Tegning af Omridsene, er unøiagtig og mangelfuld; skulde det ikke ogsaa være hændet Maleren Martensen?

Det vil sikkert ikke undre Biskoppen, at en „af den strænge Observants" finder hans Tegning af Grundtvigs aandelige Personlighed ucorrekt og mangelfuld, uagtet al det Berømmelsens Rosenrødt, der er anvendt; men jeg paastaaer end ogsaa, at den passer ikke til det Indtryk, Grundtvigs offentlige Færd har gjort paa Samtiden blandt alle dem, der have taget Sigte paa ham og fulgt ham med nogen Opmærksomhed. Der var nok en Tid, hvor det var almindeligt at henføre Grundtvig til de vilde Kraftgeniers Klasse, der var uberegnelig i al sin Færd og i alle sine Paastande, som den ene Dag kunde paastaae Noget med overstrømmende Iver, som han den næste Dag med den samme Iver forkastede og fordømte; men den Tid ligger nu langt

tilbage; den hører til Grundtvigs gjærende Ungdomstid, og selv da kunde den kun passe for en meget overfladisk Betragtning, medens for den nulevende Slægt vil sikkert end ikke Bisskop Martensens blændende Pensel faae et saadant Billede til at ligne. Samtiden har snarere det modsatte Indtryk af Grundtvig, at hans Særkjende er en urimelig hensynsløs Seighed, der gjør, at han ikke lader sig rokke, men bliver ved Sit trods alle de slaaende Modbemærkninger fra alle Sider. Selv naar man mener, at nu er han da fuldstændig gjendreven og slaaet af Marken, saa staaer han dog, og staaer ganske paa det samme Sted, hvor han stod før. Ligner det en Mand, der er saa „uudtømmelig riig paa nye Begyndelser," at „naar man mener at følge ham, finder man sig pludselig hentryllet i en ny Morgendæmring med nye Hanegal, nye Bebudelser." For at give denne sin Betragtning noget Hold henviser Bisskoppen til tvende Exempler fra den senere Tid: Striden om Alterbogsdaaben, hvor han maatte anvende al sin Myndighed for at holde Grundtvig borte fra Donatismens Hængedynd, og om Skriftens Inspiration, hvor han paa samme Maade maatte afbøde for andre farlige Kjætterier; men som Exempler paa Grundtvigs Omskiftelighed ere de unegtelig mindre heldigt valgte, da han i den første Sag, saavidt mig bekjendt, aldrig har tilbagekaldt, hvad han dengang skrev, medens han i den sidste Sag, saavidt mig bekjendt, aldrig har skrevet noget. Men hvorfor er det, Bisskoppen vil have denne Betragtning gjort gjældende? Jo han kan med Beundring see paa Grundtvig som en af Oldtidens store

Seere og Skjalde, der have de store Fremtids-Syner, men som ogsaa kun egentlig have hjemme i den graa Oldtid, saa det er en stor Feiltagelse, naar han netop har seet Lyset i dette ingenlunde stærkt poetiske, men overmaade jævnt forstandigt reflekterende Aarhundrede. Ganske vist er det en Forstandens Tid, hvori vi leve, det har heller ingen gjort stærkere gjældende end Grundtvig, men skal Forstandstidens forskende og undersøgende Flid ikke tabe sig aldeles i det Golde og i det Tørre, saa trænger den til at fornyes og oplives ved en Drik af Aandens rige og dybe Væld, og det turde særligt gjælde vort Aarhundrede, hvor netop det Gamle, som man meente forlængesiden glemt, dækket af de mellemliggende Aarhundreders Støv, dukker frem paany, hvad vi klarligt see, fornemmelig i hele vor Tids saa stærkt prægede nationale Bevægelse. Der er en Dobbelthed i Tiden, som Grundtvig ogsaa finder hos sig selv, hvorfor han kalder sig „Hælvten Skjald og Hælvten Bogorm." Det er denne Dobbelthed, Biskoppen ikke kan erkjende, han har kun den ene, han har kun Skjaldens Part, og man skal da ikke i den Henseende beskylde Biskoppen for at skifte partisk. Hvad han savner hos Grundtvig, er det samme som Dr. Zeuthen i sin Tid udtrykte ved at „Grundtvig kunde ikke tænke i snæver Forstand." men det var nu et mindre heldigt Udtryk, og Biskoppen forstaaer derfor at udtrykke det bedre, mere maleriskt, naar han siger: han mangler Mellemtonerne; han har de dybe og de høie Toner, men mangler ganske Overgangene, og derfor kommer naturligviis en saadan

Sang til at skurre slemt i alle dannede Øren. Bisko-pen veed nok, at Grundtvig paa ingen Maade vil finde sig tilfreds med en saadan Kjendelse, fordi det gjerne gaaer saaledes med de aandelige som med de kjødelige Fædre, at de kjæle mest for deres vantrevne Børn, og derfor finder han selv altid sine Reflexioner saa „soleklare" — „soleklart" og „mageløst," skal jo være den Gamles Mundheld — medens Biskoppen og mange med ham finde dem yderst taagede og forvirrede. Skulde det virkelig være saa, at Grundtvig mangler Syn for Overgangene, for den rolige stille Udvikling? Det er dog forunderligt, at han altid med ganske sær-deles Forkjærlighed har syslet med Verdenshistorien, for der gjennem at faae ret Syn for Menneskelivet i dets Udvikling og gradevise Overgang; men deraf er det ganske vist paa den anden Side en Følge, forbi han fæster sit Blik paa de store verdenshistoriske Syner, kommer Øieblikket og dets Krav til at vise sig for ham i en ganske anden Belysning end den al-mindelige, og da nu alle hans Raad og Forslag, alle hans Reflexioner og Overveielser ere knyttede til disse hans store Syner, der for ham angive Maalet, det gjælder om at stræbe efter og at kjæmpe for, saa kunde det gjerne være, at disse Reflexioner og Betragtninger, disse Raad og Forslag, der støtte sig til hiin Forud-sætning, i sig selv ere „soleklare" og i god indre Sammenhæng, medens de vise sig taagede, uklare og forvirrede, hvor disse Forudsætninger mangle. Skulde ikke det samme være Tilfældet med Biskop Martensen? Saalænge han seer paa Grundtvigs store Syner og

dybsindige Tanker — i en vis Afstand, og i al den dæmrende Usikkerhed, som Afstanden giver, kan han see paa dem med Kjærlighed, ja med Beundring, men naar de rykke ham nær, ganske haandgribeligt nær som Øieblikkets Krav og Gjerning, saa kjender han dem ikke igjen, at det er de samme Syner og Tanker, han paa Afstand beundrede, og vender sig fra dem, ja man maa vel sige, med haanlig Uvillie. Feilen ligger da ikke i selve Reflexionerne, at de ikke ere saa soleklare som de udgives for, forudsat at man seer dem i det samme Sollys, hvori de ere udsprungne, men den ligger dybere. Ja, havde Grundtvig levet i de gamle Seeres og Skjaldes Tid, havde man fundet hans Syner og Kvad hensmuldrede i et gammelt Bibliothek, Ingen vilde bedre end Martensen med sit umiskjendelige Talent til en glimrende Fremstilling, have forstaaet at drage dem frem til almindelig Beundring, forudsat han maatte have givet dem den Anvendelse og den Udtydning, der passede efter hans Tankegang, hvad naturligviis stod ham frit, da død Mand maa tie; men da det nu er uimodsigeligt, at han lever, det være nu en Feiltagelse eller ikke, virkelig lever i dette Aarhundrede, saa falder det noget dristigt at negte ham Raadighed over Anvendelsen af hvad der dog uomtvisteligt er hans aandelige Eiendom. Eller skulde der virkelig være Grund til her at skride ind? Har han saaledes ødslet med Aandens rige Skatte, har han holdt saa daarligt Huus med, hvad der aandelig er ham betroet, at han, medens Aanden sov, har brugt dens Guld som tom Flitter til at udsmykke sine løse

Indfald og urimelige Paastande? Jeg drister mig dertil at svare, at det har allerede beviist sig, og det paa Livets Vei, at Grundtvigs Reflexioner ikke ere sære Indfald og lustige Tankespring, men at der er en forunderlig Eenhed i hans hele Betragtning af Menneskelivet, og Beviset ligger i den talrige Kreds af ældre og yngre Mænd, af Lærde og Læge, der igjennem den lange Række af Aar have sluttet sig til ham, af fri aandelig Kjærlighed. Jeg veed nok, at man gjerne løst hen uden videre vil stemple dem som blinde Eftersnakkere, og skulde da virkelig disse alle være saa stedmoderlig udstyrede af Naturen, at man vil frakjende dem al Beføielse til at tale med om aandelige Ting? Skulde de virkelig alle være saa fortryllede og bedaarede, at de blindt lade sig lede som Dukker, medens det man ellers sædvanlig forkaster dem er en vis Ustyrlighed og Ubændighed, der gjør at Enhver hensynsløst vil følge i sit eget Sind. Og i denne Kreds har det viist sig og viser det sig daglig, ingenlunde at de alle strax ere enige, heller ikke at de alle strax sige Ja til hvad den Gamle siger, tværtimod er han gjerne den, der seer videst og udtaler sig dristigst, men efterhaanden groer det ved Aandens indre drivende Magt, at er man først i eet Punkt ret blevet enig med Grundtvig, saa føres man uvilkaarlig altid videre og videre. Bevægelsen gaaer ikke som i Mathematiken, hvor man ved Bevisets tvingende Magt ledes fra den ene Sætning til den anden, thi Talen er her ikke om det blot Tænkte, men om det Oplevede, saa at man ledes frem saa at sige ved Livets og Aandens indre Logik fra det ene

til det andet, og der udvikler sig hos Alle, snart langsommere, snart hurtigere, en forunderlig Samstemning, ikke blot i Betragtningen af Christendom og Kirkevæsen, men af Menneskelivet i det Hele. Vil man nu forklare sig dette Særsyn af, at de alle ere Fortryllede og Bedaarede, hvor den Ene i godt Kammeratskab river den Anden med sig, saa faaer man gjøre det; men indtil videre maa det dog vel gjælde som et mærkeligt Vidnesbyrd om, at der er Eenhed, Vært og Sammenhæng i den hele Betragtning, eller at der er een Aand, som bærer og gjennemtrænger det Hele. Det kan nu Biskoppen paa ingen Maade finde; for ham falder det ud fra hinanden, jeg vil ikke sige, i Tankebrokker, men i blussende Glimt og Lyn, der lysne et Øieblik eller et enkelt Sted, men kun for atter igjen forsvinde, men skulde da Grunden hertil ikke være den, at Biskoppen aldrig har faaet ret fat, saa at selv hvor han beundrer, er han i Grunden ikke enig med Grundtvig; men er det Tilfældet, saa følger atter deraf, at han som Modstander aldrig kan tage skarpt Sigte, hvorfor hans Pile, skjøndt de ere slebne med Omhu, og ikke sjælden forsynede med Ironiens æggende Brodd, sædvanlig skyde forbi uden at ramme.

Efter disse korte Bemærkninger ville vi strax gaae ind paa Hovedspørgsmaalet. Jeg skal derfor slet ikke videre indlade mig paa det Lessingske Forspil, endskjøndt jeg villig indrømmer, at Martensen har udført det med stort Talent, og at det derfor gjør sin sceniske

Virkning til at afdrage Opmærksomheden fra hvad det kommer an paa, og faae det Hele stillet hen i de litterære Kuriositeters Kabinet. Det er ikke her første Gang, at han tager Grundtvig og hans historiske Oplysning om det lille Ord af Herrens Mund ved Daaben og ved Nadveren, under sin kritiske Behandling. Han har allerede eengang gjort det i sin over hele Tydskland saa berømte Dogmatik, og han udtaler sig der omtrent paa samme Maade som her, uden dog der at betjene sig af det omtalte Forspil, som han jo idet Hele her gaaer udførligere ind paa Sagen end hist, hvor det kun i Forbigaaende tages med i en Anmærkning. Dog er Udførligheden ikke den eneste Forskjel paa hans Udtalelse her og hist, der er ogsaa en kjendelig Forskjel i Tonen hvori han taler; ikke just i den Forstand at Tonen jo nok røber den samme ophøiede Overlegenhed hist som her, men den er her blandet med en større Bitterhed, hvad der vel tildels har sin Grund i at han her træder, om ikke aabenlyst saa dog forblommet, skarp polemisk op, men ogsaa for en stor Deel ligger i, at Tiden er skreden videre, saa at det, der tidligere kunde affærdiges i en Anmærkning, som en Randglose, nu truer med at anfægte selve det dogmatiske System. Rigtignok erkjender Biskoppen, hvad han ogsaa udtaler i sit Slutningsord, at vi ere enige in principiis principiorum — i de Grundsætninger, der ligge bagved de udtalte Grundsætninger, og det er meget muligt, thi i de luftige Egne, der ligge bagved, hvad der virkelig udtales, er det vanskeligt at følge en saa sindrig Tænker som vor berømte Dogmatiker, men

i de Grundsætninger, der virkelig udtales, er der dog en stor kjendelig Forskjel. Vistnok har han ogsaa en stor Færdighed i at spille med Ordene, saa at det ofte er vanskeligt at afgjøre hvad der egentlig siges og hvad der ikke siges, men netop naar man har med en saa-overlegen Modstander at gjøre, maa man gaae forsigtig frem og tage Sagen fra Grunden af. Og vil man det, saa mener jeg, at Forskjellen mellem Grundtvig og Martensen allerede træder stærkt frem i den Maade, hvorpaa de tale om Ordets Forhold til Aand i Almindelighed, hvad der naturligviis maa være af gjennemgribende Betydning her, hvor der skal forhandles om det Guds Ord, hvorom vi sige, at det er Aand og Liv. Dette kommer egentlig slet ikke frem i Biskoppens Udvikling; han vil jo kun forsvare sig imod alle ubeføiede Sigtelser, men forstaaer dog med stor taktisk Færdighed at benytte denne sin Forsvarsstilling saaledes at han derfra kan gjøre sine Angreb og dog selv være dækket, uden paa nogen Maade at blotte sine egne svage Sider. Han indlader sig derfor slet ikke paa at udvikle sin Betragtning af Forholdet mellem Ord og Aand, men fører det frem som en Sag, alle maa være enige i, at Ordet altid kun er en ufuldkommen, mangelfuld Aabenbaring af Aanden, der nok maa betjene sig af Ordet for derigjennem at gjøre sig forstaaelig, men dog ikke anderledes, end at det kun er Aandens timelige og tilfældige Form og Hylster, dens omskiftelige Klædebon. Derfor om Ordet snart lyder saaledes, snart noget anderledes, om det er en længere eller kortere Udtalelse, det er i sig selv uden al Betyd-

ning, naar dog Aanden væsentlig er den samme. Aand er for ham ikke andet end Grundtanken, det gjælder om at udtrykke, længere eller kortere, tydeligere eller mere antydningsviis, alt som Forholdene udkræve. Derfor er Ordet for ham i Grunden altid kun en Formular, der ikke saameget har sin Betydning ved hvad det ligefrem udsiger, som ved hvad det antyder, dunkelt peger hen paa, nemlig den Grundtanke, det gjælder om at faae frem, og som kan udtrykkes kortere eller udførligere, alt eftersom den er udsat for at blive mistydet og misforstaaet. Aanden maa nødvendigviis betjene sig af Ordet som Middel, men vil man holde sig til det som om deri alt var givet, saa er det at gribe Skallen for Kjernen, saa har man kun Formularen, medens Aanden er borte. Derfor kan han ikke see det anderledes end som en ubegribelig borneret Misforstaaelse, naar man vil binde Troen til et bestemt Ord; man bryster sig da med Aandens aflagte Klæder, medens Aanden selv er borte; man favner en Sky istedenfor Himmeldronningen; man mener ret haandgribeligt at have grebet Aanden, og har istedetfor den kun en Formular, kun døde Bogstaver. Thi hvad er Ord dog i Grunden andet end døde Bogstaver? — det er den bittre Kjerne i Martensens brogede Tankeblomster, og seer man det, maa dog vel de Fleste kunne smage, at den Frugt ikke er groet paa Livets Træ. Skulde det virkelig forholde sig saa, at Ord ikke er andet end døde Bogstaver? Naar en paalidelig og vederhæftig Mand giver mig en Forsikkring om 1000 Rdl., skulde jeg saa, selv om jeg kun har hans Ord for det, ikke have

andet end nogle Bogstaver! Jeg skulde dog mene, at jeg har noget mere, thi hans blotte Ord, forudsat at Manden er paalidelig, maatte vel allerede forlods skaffe mig et klækkeligt Laan. Hvad der saaledes gjælder mellem Mand og Mand i de daglige Livsforhold, skulde det ikke ogsaa finde Anvendelse i det aandelige? Naar Herren i Daaben tilsiger mig sin „Fred," skulde jeg saa ikke have andet deri end de fire Bogstaver F—r—e—d, eller skulde her ikke det samme gjælde, at om det end er et Tilsagn, Evigheden først tilfulde kan indfrie, saa kan jeg dog allerede her i Livet forskudsviis faae paa dette Ord, hvad jeg daglig behøver og daglig kan leve af? Eller hvad vilde man kalde den Mand, der, naar han høitidelig havde givet mig en eller anden Tilsikkring, siden efter vilde smutte fra den ved at sige: det var kun en Formular, en conventionel Form, der paa ingen Maade maatte tages efter Bogstaven? Ak ja, især i det fiintdannede Omgangsliv har vi saa meget af Formularer og conventionelle Former, at det falder dem, der leve i det, saa let at forstaae, at det samme gjælder vort hele Kirkevæsen, saa meget mere som det er uimodsigeligt, at det for saare Mange ikke er andet end Floskler og Formularer, men derfor bliver det ligefuldt vist, at Grundpillerne for alt mennskellgt Samfundsliv vilde rokkes, dersom man vilde sige, at al vor Tale, selv den oprigtigste og ærligste Hjerteudgydelse, kun var Floskler og Formularer, thi det skulde jo dog gjælde, hvad Ordsproget siger: et Ord er et Ord, en Mand en Mand. Og især skulde det vel gjælde i Guds Forhold til os

Menneskebørn, thi om, ogsaa vi mangen Gang uklare med os selv famlende lede efter Ordet, saa kjender Alskaberen dog ikke denne famlende Uklarhed over sig selv, saavist som han har Ordet i Begyndelsen.

Det er i Tydskland, at denne løse Tale om Ord og Aand i deres indbyrdes Forhold egentlig har hjemme, og der er den fuldstændig bragt i System, og der har Systemet baaret sine Frugter, at al deres Tale let opløser sig i Floskler og Talemaader. For at nævne en berømt Hjemmel, der er alle mine belæste Læsere bekjendt, vil jeg henholde mig til Göthes Faust, hvor Digteren lader sin Helt give sig ifærd med at oversætte Begyndelsen af Johannes-Evangeliet:

Geschrieben steht: „Im Anfang war das Wort,"
Hier stock ich schon, wer hilft mir weiter fort?
Ich kann das Wort so hoch unmöglich schätzen,
Ich muß es anders übersetzen,
Wenn ich vom Geiste recht erleüchtet bin.
Geschrieben steht: „Im Anfang war der Sinn."
Bedenke wohl die erste Zeile,
Daß deine Feder nicht sich übereile!
Ist es der Sinn, der alles wirkt und schafft?
Es sollte stehn: „Im Anfang war die Kraft."
Doch, auch indem ich dieses niederschreibe,
Schon warnt mich was, daß ich dabei nicht bleibe.
Mir hilft der Geist! Auf einmahl seh ich Rath,
Und schreibe getrost: „Im Anfang war die That."

Man lægge Mærke til Trinfølgen. „Ordet" kan ikke være det første, thi Ord er i sig selv kun en Lyd, en Floskel, en Talemaade; det kommer an paa „Meningen" den fornuftige Tanke, der maa være forud og

som kun betjener sig af Ordet som sit tilfældige Hylster. Og dog Fornuften, den fornuftige Plan, kan heller ikke være det første; der maa mere til, for at den skabende Virksomhed kan begynde. Jeg maa derved minde om Grundtvigs Ord, hvor han spørger:

Vandred I ud eller sank i Muld,
Alle, som glødede for Oldtids Guld,
Ahned i Odin meer end Luft,
Andet i Aand end tydsk Fornuft?

Thi det er Sagen, at Aand er noget andet end Fornuft, den fornuftige Mening; Aand er Kraft og denne Guds Aands Kraft er det, der virker i og med Guds Ordet, for at udrette den skabende og levendegjørende Gjerning. Men det er ikke efter den tydske Hexemesters Tankegang; for ham er Kraften det første, der nok betjener sig af Ordet og dets fornuftige Mening som sit Redskab, men den har ogsaa andre Redskaber for sin Virksomhed. Og dog Kraft er jo kun Kraft, idet den er i Virksomhed; en uvirksom Kraft kan altsaa ikke være det første, men den virkende, altsaa Gjerningen er det, en Gjerning, som ikke er Ordets og Aandens, en Gjerning af den blinde Kraft, altsaa Haandens Gjerning. Man mærker det nok, at dermed ere vi ret kommet ind i den tydske Tankegang, at Næveretten er som i første saaledes ogsaa i sidste Instants det egentlige Kraftbeviis. Digteren antyder det ogsaa, at hans Helt dermed er kommen ind paa en djævelsk Afvei, thi da den Onde kort efter lader sig til Syne for ham, og Faust spørger ham om hans Navn, svarer denne:

Die Frage scheint mir klein
Für Einen, der das Wort so sehr verachtet,
Der, weit entfernt von allem Schein,
Nur in der Wesen Tiefe trachtet —

men han antyder det kun, uden videre at holde Tanken fast, og saavidt jeg forstaaer Faust, beholder han dog i Digtet tilsidst Ret, at hvad der forløser Mennesket er Gjerningen, Haandens Gjerning i Aandens Tjeneste, ved at bekjæmpe og beseire alle de vilde Elementer, altsaa ved at beherske og cultivere alt, hvad der efter Tydskernes Mening er raat og udannet. Hvad enten det er Digtets Mening eller ikke, saa er det vist, at det er Veien, Hexemesteren siden i Virkeligheden er slaaet ind paa, og den, der bragte det i System, er den nyere tydske Videnskabeligheds Heros, Schleiermacher, hvis aandelige Gjerning har været, hvad ogsaa hans Navn tyder paa, at væve Slør, fine kostelige Slør for at tilhylle Sais-Billedet. I denne Skole har man fortsat Doctor Faustus grublende Tanker, og har altid haft ondt ved at komme ud af det med hvad skrevet staaer: „I Begyndelsen var Ordet, og Ordet var hos Gud, og Ordet var Gud." Skulde Gud i Begyndelsen være den sig selv klare, der kan udtale sit Væsens Fylde i et Ord? Skulde Ordet have en saadan Aandens Kraft at det kan skabe og levendegjøre? Nei den guddommelige Sandhed yttrer sig som en skjult Magt i Hjertets dybe Rørelser, og den higer efter at komme til Klarhed over sig selv; derfor er Ordet ikke Begyndelsen, men det er Enden, Afslutningen, naar Sandheden har vundet Klarheden og er kommen til Orde, og Ordet er

saalangt fra at være skabende, at naar Ordet først er fundet, er al skabende Virksomhed sluttet, saa er Enden. Aanden virker frit som Vinden, ingen veed hvorfra den kommer eller hvor den farer hen; den betjener sig nok af Ord og Skrift som Middel, men er hverken bunden til Ord eller Skrift; den er derfor ukjendelig og ufattelig i alle sine Veie. Derfor har ogsaa den tydske exegetiske Videnskabelighed i vore Dage opbudt al sin Lærdom og al sin Skarpsindighed — og sandelig den er i begge Henseender i Besiddelse af et stort Pund, — for at faae det læst ud af Bibelen, hvad skrevet staaer: „I Begyndelsen var Ordet," og den er nu fuldstændig kommen paa det Rene med, at det er en indsmuglet Tanke, der kun vanskelig lader sig bringe i Overeensstemmelse med Bibelens Aand. Det er en Tanke, der er groet i de alexandrinske Jøders Urtegaard; der skal man lære den at kjende i dens naturlige Væxt, og der har Johannes plukket den, for at pynte sin Evangeliebog med denne afrevne Blomst, som derved kom til at staae der som en uforklarlig Gaade, indtil man nu heldigviis har fundet dens Løsning. Stakkels Johannes! Du, som dog ellers saa huldsaligt forstaaer at anslaae Kjærlighedens rene aandelige Strænge, som hørte man Sphærernes Harmoni, hvor kunde du dog saaledes lade dig blænde af den alexandrinske Viisdom, og virkelig mene, at det lydelige Ord, det fattige, det sandselige Ord skulde være alle Tings Begyndelse! Hvilken utrolig Møie har Du ikke derved beredet Dine Fortolkere, hvad der har kostet dem mange og lange Excurser. Og dog, Johannes fortjener ingen

Bebreidelser, ikke blot fordi han dog virkelig dermed har givet sine Fortolkere en kjærkommen Leilighed til at udfolde mange dybsindige Tanker; nei ikke af den Grund, men fordi det vil vise sig, at den vidunderligt klart tænkende Alexandriner, der rager frem som en sand Prophet mellem Philosopherne, ingenlunde tænker paa det fremførte, lydelige og sandselige Ord, men paa det tause, der lyder indvendig, de ufødte Tankefostre, der røre sig i Aandens Dyb, higende efter Tilværelse. Og sandelig! heller ikke nogen anden er Apostlen Johannes's Mening; det Udtryk han bruger maa da ingenlunde gjengives ved „Ordet," thi det kunde altfor let misforstaaes, snarere ved Fornuften, den slumrende Fornuft, eller rettere det er et uoversætteligt Udtryk, en ufødt Tanke, der endnu ikke har udfoldet sig.

Saaledes arbeider man i Doctor Faustus store Værksted, som er den tydske Videnskabelighed, og Biskop Martensen har jo vundet et stort Navn som udmærket Arbeider i denne Skole. I sit Forsvarsskrift indlader han sig som sagt slet ikke paa dette almindelige Spørgsmaal om Forholdet mellem Ord og Aand, og vinder unegtelig derved den Fordeel, at hans Opfattelse kommer frem med et „naturligviis" som noget alle maa indrømme, og dog var det netop her, han maatte møde Grundtvig, dersom hans Forsvarsstilling skulde være sikkert befæstet; thi skulde man betegne Grundtvigs Tankegang med et videnskabeligt Kunstudtryk, maatte man sige, at hans System netop er Ordets Philosophi. Medens den tydske Philosophi altid spalter Tilværelsen i Idealitet og Realitet, Tæn-

ken og Væren, uden nogensteds at kunne øine Broen, der fører over denne Kløft, hævder Grundtvig Ordet som det hvori Idealitet og Realitet er sammensmæltet. Ordet paa Menneskelæber er hørligt og dermed sandseligt, og dog er det kun Ord, idet udtaler det Aandelige, saa at Aand derigjennem kan gjøre sig gjældende som en Magt i Sandseverdenen. Det er derfor Ordets Gaade, som alene kan forklare Tilværelsen, og Ordet paa Menneskelæber er jo kun en svag Efterklang af Guds-Ordet, der i sig er Aand og Liv, saa det er ved Guds-Ordet Alt er blevet til, ligesom det er ved Guds-Ordet, der knyttes et Baand mellem Gud og Mennesker. Denne Betragtning af Ordets Betydning har Grundtvig saa mange Gange gjort gjældende, og det er den, der gjennemtrænger hans hele Betragtning af Menneskelivet. Derved er han bleven en saa varm og utrættelig Talsmand for Modersmaalets Ret, i Modsætning til alle fremmede tillærte Tungemaal, som det naturlige Udtryk for Folkets Aands- og Hjerteliv; derfor har han stærkere end nogen anden gjort Forskjellen gjældende mellem Tale og Skrift, ikke blot i christelig Henseende, mellem Guds levende Ord og den guddommlige Skrift, men ogsaa i de menneskelige og folkelige Forhold. Denne saa gjennemgribende Betragtning burde dog neppe lades uændset som var det ingenting, naar Biskop Martensen for at forsvare sig selv, drager til Felts mod hvad han kalder Grundtvigianisme. Ved at gaae løst hen over den, vinder han imidlertid som sagt den altid for ham meget fordeelagtige Stilling at komme til at staae som Forkjæmper for det Gamle, det

almindeligt Vedtagne mod Grundtvigs Nyheder, medens det ved nærmere Omtale vanskeligt kunde have undgaaet Opmærksomhed, at den Maade, han taler om Aandens Forhold til Ordet paa, langtfra er hvad den ældre theologiske Betragtning vilde have kjendt for gyldig. Det kommer ogsaa frem, naar han gjentagende forsikkrer, at Grundtvig fegter i Luften, naar han bekjæmper den Mening, at Skriften i sig selv skulde være det gjenfødende det levendegjørende Ord, hvad efter hans Forsikkring ingen af Nutidens dannede Theologer vil vedkjende sig; thi deri skjuler sig jo den Indrømmelse, at hverken han eller hans Meningsfæller tale om Skriften som Guds Ord paa den Maade de ældre orthodoxe Theologer gjorde det, saa det er kun Dienforblændelse, naar han alligevel giver sig Mine af som talte han den gamle orthodoxe Theologies Sag, hvad ogsaa nylig skal være bleven bemærket, ikke af hans Modstandere, men af hans norske Medstridere mod Grundtvigianismen. De gamle Theologer blandede Ord og Skrift sammen som var det eet, men de vilde aldrig drage i Tvivl at det kun er i Ordet vi har Aanden. Naar derfor Grundtvig, dengang han først fik Synet for Daabspagtens christelige Betydning, „ledte efter et Ord," der var hele Menighedens Fælles-Eie, saa havde han deri den gamle theologiske Betragtning paa sin Side, forsaavidt den heller aldrig vilde drage det i Tvivl, at det ene er Guds Ord, som kan udrette Saliggjørelsens Gjerning. Biskop Martensen leder ogsaa paa sin Maade efter et Ord, men for ham staaer det saaledes som om det egentlig var Udviklin-

gens Maal at finde Ordet, og det er en Tale som for den ældre Tids Theologer sikkert vilde være uforstaaelig eller forargerlig. Vistnok kunde man i ældre Tid nok skrive Troesbekjendelser og Lærdomsforskrifter, men det var ikke for at formulere Menighedens Bevidsthedsliv paa et givet Standpunkt, men for at slaae det fast, hvad man ansaae for den rette skriftmæssige Lære i Modsætning til Vranglæren. Man støttede sig til Skrift og Tradition, og hvad man gav var Læresætninger, ikke tidssvarende Formularer, der altid paany skulde i Menigheds-Bevidsthedens Smeltedigel for at komme frem til en anden Tid som nye Formularer. For dem stod det altid fast, at den Gud, der har aabenbaret sig i Jesus Christus, fra først af er klar over sig selv, og at han i ham har talt Ordet, som er Lys og Liv, saa hans Ord til os vækker Gudslivet af Døde, tænder Guds Lyset i Sjælemørket, og derfor har vi hans Ord at holde os til, for at Guds Aand ogsaa i os kan udrette sin Gjerning. — Den modsatte Betragtning har vistnok ogsaa gammel Hjemmel, men skulde vi efterspore den, saa førtes vi nok ud i det gnostiske Vilderede, velkjendt fra de første christelige Aarhundreder. Da gjaldt det jo for høi Viisdom, at Guddommen er det unævnelige grændseløse Dyb ($\beta\upsilon\vartheta o\varsigma$), om hvilket derfor intet kan udsiges, fordi ethvert Udsagn vilde være en Begrændsning; medens den moderne Gnosticisme giver det den Vending, at Formaalet for Livets Udvikling er, at Guddomsdybet kan vinde Klarhed over sig selv, kan komme til at føre Ordet. Det er derfor Grundspørgsmaalet, om Guddommen er den evige Taushed,

der først skal føde Ordet, eller om han har Ordet i Begyndelsen.

Disse almindelige Betragtninger vare nødvendige for at slaae det fast som vort Udgangspunkt, at Guds Ord er ikke Formularer, ikke Formuleringer af Bevidsthedslivet i Menigheden, men er netop det, uden hvilket der intet Menighedsliv kan være, da Menighedsliv kun er et Liv i og ved Guds Ord. Vi hævde altsaa Guds Ord som Kilde til Lyset og Livet i den christne Menighed og jeg vil ikke sige, at Biskop Martensen vil stemple det som en Vildfarelse, tværtimod kunde han vel endog berømme det som en af Grundtvigs lyse Tanker, der fører udover den tørre Skriftttheologi, men rigtignok kun under den Forudsætning at han istedetfor Guds Ord heller vilde nævne Guds Aand. Der er altsaa deri strax en Forskjellighed, men stærkere træder den frem, naar vi nu gaae videre. Det Ord, sige vi fremdeles, som saaledes er Menighedens Lys og Liv, maa altid være i Menigheden, og maa naturlig søges ved de Handlinger, hvor til han, som er Ordet fra Begyndelsen, og som blev Kjød i Tidens Fylde, for at boe iblandt os, har knyttet sin Velsignelse, altsaa til Daaben og Nadveren. Men i denne Slutning hvor simpel og uimodsigelig den end synes, da en Menighed uden christeligt Lys og Liv jo ikke er nogen Menighed, deri ligge i Grunden alle de store Vildfarelser, som Bispen af al Magt vil værge sig imod. Der udsiges dermed en historisk Paastand, at Sacramentordene altid have lydt eens, og naar de altsaa have forplantet sig fra Slægt til Slægt, saa forvilde vi os dermed ind

paa den mundtlige Traditions usikkre Enemærker, hvad der jo maa være alle protestantiske Theologer en Gru. Egentlig kan Biskop Martensen ikke dele denne Forargelse, da han jo ogsaa vil tale om Christendommens levende Fortsættelse, men vel at mærke ikke som et bestemt Ord, men kun som Aand, der paa forskjellig Maade giver sig tilkjende til de forskjellige Tider, og derved bliver Sagen noget anderledes, medens Fordringen paa det historiske Beviis efter hans Mening derimod gjælder, naar Christendommens levende Fortsættelse knyttes til et bestemt Ord. Er Christendom væsentlig kun en Aand, en aandelig Bevægelse, en aandelig Tankegang, uden nøiere at lade sig bestemme, ja saa skulde der jo nok føres Beviis for at en saadan christelig Aand har været altid, men med en saadan Beviisførelse tager man sig det let, og kommer man da til Tider hvor en aabenbar uchristelig Aand har gjort sig gjældende, hvad enten denne nu har yttret sig i en slavisk Symboltvang, hvor man blindt hævdede Symbolernes Bogstav, eller i en fuldkommen Fornegtelse af alt christeligt, saa trøster man sig med, at den sande Aand dog maa have rørt sig i det Skjulte uden bestemt at kunne paavises, fordi den rører sig forskjelligt til de forskjellige Tider. Medens man saaledes tager sig det meget let med det historiske Beviis for sit eget Vedkommende, saa kræver man det dog bestemt af Modstanderne, og det paa en Maade med Føie, forsaavidt her Christendommen væsentlig knyttes til et bestemt Ord, der altid og allevegne har vakt Livet i den christne Menighed. Denne Fordring gjøres naturligviis under

den Forudsætning, at et saadant Beviis er det umuligt at bringe tilveie, men afseet derfra, saa er Sagen, som her forhandles, ikke blot historisk. Spørgsmaalet er ikke blot om, hvormeget eller hvorlidet af de Ord, der lyde ved Daaben eller ved Nadveren, der historisk lader sig godtgjøre virkelig at hidrøre fra Herren selv. Det er ikke blot en historisk Vildfarelse, Biskop Martensen bekjæmper, men egentlig ligger Vildfarelsen dybere, thi hvad der paastaaes, er, for at holde os til Daaben, ikke blot at disse Ord altid have lydt ved Daaben, men at det er derigjennem Daaben først bliver et naaderigt Livets Bad i den Helligaand. Dersom det nu blot var en historisk Vildfarelse, saa kunde man endda bære over med en saadan Uvidenhed, endskjøndt det er haardt nok at døie hos Præster, da Skylden for deres Uvidenhed let kunde lægges de akademiske Lærere til Last, og disse dog med god Samvittighed kunne sige, aldrig at have forsømt nogen Leilighed til at oplyse Studenterne om, at det saakaldte apostoliske Symbolum slet ikke har nogen videre Værd og Betydning. Men som sagt, det er ikke blot en historisk, der skjuler sig i denne endog en dogmatisk Vildfarelse, at nemlig Daaben i Jesu Navn er uadskillelig knyttet til denne Daabspagt, saa at kun en saadan Daab har fuld christelig Gyldighed, og her, hvor Talen er om en dogmatisk Vildfarelse, hæver Dogmatikeren Martensen truende Tonen, idet han spørger, om der virkelig er Nogen, som vil vedkjende sig hiin Paastand. Man bliver lidt overrasket ved hiint Spørgsmaal, thi hvad er det da egentlig Biskop Martensen vil bekjæmpe, eller rettere forsvare sig

imod, naar det ikke netop er denne Paastand, og naar han nu midt i sin knusende Beviisførelse paa eengang tvivlende spørger, om Nogen virkelig tør vedkjende sig den, skulde man mene, at han havde forvisset sig derom iforveien, førend han gjorde sig den Uleilighed at bekjæmpe den.

Imidlertid ville vi først holde os til den historiske Side af Sagen, men førend vi gaae nærmere ind paa den, maa vi søge at klare Stillingen. Naar nemlig Biskop Martensen fremhæver det som Grundtvigianismens Særkjende, at den dristig slutter fra Nødvendighed til Virkelighed, saa kunde man mene, at Grundtvig og hans Venner havde sammenstympret sig nogle Ord, en Formular, som de udgav for Christendommens væsentlige Kjerne og dermed for nødvendig til Salighed, og nu af al Magt arbeidede paa at faae denne Formular bragt i uadskillelig Forbindelse med Daaben. Man kunde mene det, men som bekjendt er lige det Omvendte Tilfældet. Vi gaae netop ud fra Virkeligheden; vi holde os netop til den Daab og den Christendom, der virkelig er kommen til os, og som vi derfor daglig skulle give vort præstelige Vidnesbyrd. Biskop Martensen har aldrig været Præst; han har gjort sin Karriere i de høiere Regioner som Professor, Hofprædikant og Biskop; han har derfor aldrig haft sit Liv i den daglige jævne Præstegjerning som Ordets Tjener; havde han det, ja jeg veed ikke om det havde gjort nogen Forskjel, men jeg tvivler dog paa, om han

da skulde blive saa let færdig som nu med den Pagt, hvortil Daaben med al sin Velsignelse er knyttet, som var det en blot menneskelig Overeenskomst, mellem Præsten og den Paagjældende, uden videre Betydning i Saliggjørelsens Sag. Jeg veed det nok, at han vil gjøre Indsigelser imod, at omgaaes letsindig eller letfærdig med Pagten, da han nok vil berømme den som et kosteligt Klenodie, et uskatteerligt Arvegods fra fromme Fædre, men den er dog for ham kun et Menneskeværk, en Formular, hvortil vi ikke i sig selv tør knytte vort Salighedshaab. Er det da nu os, der har bragt Daabspagten med Troesbekjendelsen i denne uadskillelige Forbindelse med Daabshandlingen? Hvorledes er det, at Pagten føres frem her i vor Menighed? Som bekjendt med Spørgsmaalet: „Vil Du paa denne Tro være døbt?“ Ligger der da ikke i dette Spørgsmaal efter almindelig menneskelige Begreber, at denne Daab med al dens Velsignelse knytter sig paa det nøieste til denne Tro, og dog drister Martensen sig til at sige, at denne Tro er kun en Formular, denne Pagt er kun en menneskelig Overeenskomst mellem Mennesker. Ja dersom han vil sige, at selve Daabshandlingen, den Daab, der kun er knyttet til en Formular, er selv en Formalitet, en billedlig Handling, igjennem hvilken der nok suser som et Aandepust, men ikke saaledes at Aandens indvortes Gjerning er knyttet til denne plumpe haandgribelige Bestænkelse med Vand — saa vilde der være Sammenhæng i Biskoppens Tale, men det oprører sig hans christelige, hans luthersk-christelige Følelse imod; han vil hævde Daaben

som et naaderigt Livets Bad ved den Helligaand, men vil alligevel betragte den Pagt, der stiller Vilkaaret for Daabens Velsignelse, som en løs Formular, der gjerne kan lyde snart paa een, snart paa en anden Maade. Daaben er en Gave, men idet den er en Gave er den tillige en Opgave, er et af de Tankespil, Dogmatikeren Martensen tidligere meget yndede, og dog ligeoverfor den virkelige Daab vil han paastaae, at Gaven er alene det guddommelig visse, medens Opgaven, som Pagten nævner, den kunne Mennesker frit stille efter deres eget Skjøn. Altsaa de har Nøglen, og kunne, naar dem behager, gjøre Laas og Nøgle om, men Gud har eengang ladet sig fange i Daaben, saa han er nødt til at give sine Gaver; er det ikke at betragte Daaben som et Hexeri, saa veed jeg ikke hvad man mener med Sacramenternes magiske Virkning; medens alt er i sin rette aandelige Orden, naar den samme, der i Daaben giver sin Gave, ogsaa stiller Opgaven, idet han nævner Betingelserne for Daabens Velsignelse. Det er i denne sin levende Sammenhæng med Daaben, Troen maa sees, for at sees i sin rette Betydning, og denne Sammenhæng har vi som sagt ikke bragt den ind i, men saaledes er den kommen til os, ganske i Overeensstemmelse med Jesu Ord: Hvo som troer og bliver døbt skal blive salig, hvo som ikke troer skal fordømmes — hvor altsaa Troen og Daaben nævnes jævnsides som Salighedsvilkaar, og det saa stærkt, at skiller man dem ad, saaledes at Daaben nok er der, men Troen ikke, saa har dermed Daaben mistet sin Velsignelse. Kjender man derimod kun

Troen, som sædvanlig er Tilfældet med de lærde Herrer, som det første Blad i en vidtløftig Bog betitlet Libri symbolici, hvor det fattige Symbolum apostolicum tager sig heelt simpelt ud ved Siden af de langt interessantere vidtløftige Symbola, saa kjender man den i Grunden slet ikke, thi det gjælder netop om den, at den hører Livet til, og forstaaes kun ret, naar den bruges i Livet, i Menighedslivet som i Enkeltmands Aands og Hjerteliv. Det er ikke Grundtvig, der har bragt Troen ind i denne Forbindelse, men det er ham, der har nedlagt kraftig Indsigelse imod en theologisk Skolelærdom, der vil fornemt hæve sig over Menighedstroen og Menighedslivet, og drømme sig beføiet og fuldt berettiget til at skjære alting til efter sit dogmatiske System. Han har med Kraft gjort det gjældende, at den Skolelærdom, der skal være til gavnlig Oplysning for Menigheden, langtfra at ville herske over Menighedens Tro, netop maa bøie sig for den. Derfor er det ogsaa saa langt fra, at vi tale efter et selvlavet System, at tvertimod hvad der anbefaler vor Prædiken, naar vi altid vise hen til Pagten som Vilkaaret for Tilegnelsen af Daabens Velsignelse, netop er, at enhver alvorlig Christen, der med sund Sands og oprigtig Eenfoldighed har tænkt over Salighedens Sag, maa finde, at det er i Grunden ikke andet end hvad han selv har tænkt, at saaledes maatte det være, om han end ikke havde Klarhed og Kraft nok til med Sikkerhed at gjøre det gjældende. Hvad vi har at sige er ikke andet, end tro det fuldt og fast, hvad vi ved Daaben bekjende, saa har Du deri hvad der lukker

op ikke blot til Kirkehuset, men til Guds Faderhjerte, saa Du kan faae Deel i al hans faderlige Velsignelse; og hvad vi har at oplyse om er ikke andet, end saaledes tro fuldt og fast, kan og skal vi ikke noget Menneskeord, men kun Guds Ord, saa naar vi prise Pagten som Nøglen, der lukker op, saa maa vi tage den ikke som et Menneskeord men som et Ord af vor Herres Jesu egen Mund.

Men Beviset, siger man, Beviis er det vi kræver, et bestemt historisk Beviis for at det virkelig forholder sig saa, at Daabspagten Ord til andet virkelig hidrører fra Jesus af Nazareth, ellers er Paastanden kun en Indbildning, et Æventyr. Saaledes har man ofte sagt, og naar nu Martensen gjentager det samme saa vil han slet ikke indlade sig paa Svaret, der er givet mange Gange, at nemlig Menigheden, den levende Menighed er et fuldgyldigt Vidne om sin Troes christelige Ægthed — saa urimeligt, saa meningsløst forekommer det ham. Altsaa hvad der virkelig er til, skulde ikke ved selve sin Tilværelse kunne afgive et Vidnesbyrd om sin Tilblivelse, altsaa om Fortiden. Det skulde være en saa urimelig Tanke, og dog er det en Fremgangsmaade, der anvendes i mangfoldige Forhold. Jeg vil her ikke tage Exemplet af Geologien, der ved nøiagtigt at undersøge de forskjellige Jordlags indbyrdes Forhold til hinanden, deraf søger at drage en Slutning om selve Jorddannelsen og dens Omskiftelser, fordi Undersøgelser af den Art saa godt som ganske ligger udenfor al historisk Control. Men lad mig tage Exemplet af hvad der ligger nærmere; lad

os tænke os en af vore gamle gothiske Domkirker, der i Tidernes Løb er bleven udvidet, ombygget, omkalfatret, paa mangehaande Maader, og naar vi nu ville søge Oplysning om dens Fortid og om dens oprindelige Skikkelse, ja saa maa vi samle alle de historiske Notitser, der ere at opdrive, men væsentlig maa vi holde os til Bygningen selv, for at lade dens stumme Mure fortælle os dens Historie. Der hører et øvet Øie til at tyde dette Sprog; der hører en udviklet Kunstsands, der er fortrolig med de forskjellige Tiders Frembringelser og Bygningsmaade, for at kunne tyde Forskjellighederne, hvad der for den Uerfarne ofte viser sig altsammen som Eet, især naar det er overkalket og udpyntet med en moderne Fernis. Naar da den Kunsterfarne tager til Orde, forbauses man tidt; meget af det, man selv efter sin ringe Forstand ansaae for det smukkeste og betydningsfuldeste, ofte fordi det var det nyeste det bedst afpudsede, viser sig da at være fuldkommen betydningsløse Tilsætninger. For hans Øine stiller alt sig ganske anderledes, og ofte peger han da paa Enkeltheder, man tidligere kun flygtig har lagt Mærke til eller vel endogsaa ganske har overseet, et eller andet Bueslag, en eller anden Forziring som mærkelige Rester af den oprindelige gamle Bygning; men har han først peget derpaa, og har han faaet Tid og Leilighed til at udtale sig om, hvad han da seer i disse gamle Rester, hvorledes de kjendelig adskille sig fra alle øvrige prunkende Tilbygninger, hvorledes de netop findes anbragte der, hvor man maa vente at finde Levningerne af den gamle oprindelige Bygning, — saa kan han ved

sin Tale øve og skjærpe vort Øie, at ogsaa vi kunne see det. Saaledes er Grundtvigs Stilling i det store Kirkehuus, som er bygget af levende Stene; han har med sit under Aandens indre Kampe øvede og skjærpede Syn gjennemsøgt Kirkehuset, for at vise os hvad der er det Oprindelige i den gamle i Tidernes Løb med mange Tilbygninger og Ombygninger og Forziringer omkalfatrede Bygning; og naar han nu peger paa Ordene ved Badet og ved Bordet, som de oprindelige Grundpiller, hvorpaa den hele Bygning hviler, og som i deres menneskelige Simpelhed og i deres guddommelige Høihed dog bærer Præget af den oprindelige Bygmesters skabende Aand, saa ville sikkert de Fleste strax forbauses, fordi det havde de mindst tænkt, dem havde de mindst agtet paa. Hvorfor peger han da ikke heller paa de kneisende Pave-Spiir, der synes først at give Bygningen sin rette Himmelflugt, eller vel endog paa de protestantiske Skriftpulpiturer, der hænge som hyggeligt indrettede Fuglebure under Pavekirkens Hvælvinger? O nei, altsammen Ombygninger og Tilsætninger! Det er ikke i det meest iøinefaldende, det Oprindelige skal søges, men netop i det Overbyggede, der beskedent skjuler sig, men er dog Grundvolden, hvorpaa det hele hviler. Og Grundvolden for vor Herres Kirkehuus, det er jo Daaben og Nadveren. Lad os da følge hans Anviisning og lægge Mærke til Ordene, hvorledes de lyde; lad os lægge Mærke til Daabspagten, som den lyder med sit: Forsager Du? Troer Du? saa menneskeligt simpelt og dog saa guddommeligt sikkert. Her er ikke

noget af de moderne Theologers famlende og usikkre „saa omtrent" eller „i det Væsentlige," nei ganske uforbeholdent: forsager Du? troer Du? Her er ikke nogen luthersk orthodox Henviisning til den hellige Skrift, som skjød Ordet sig ind under dens Myndighed med et „som den hellige Skrift klarligt lærer og stadfæster!" Her er ikke, for at gaae tilbage til de ældre Tider, nogen Henviisning til en pavelig Bulles Stadfæstelse eller til noget kirkeligt Conciliums Myndighed; her er kort sagt intet af hvad vi ellers kirkehistorisk kjende som lovlig kirkelig Myndighed. Ordene have som de lyde deres Vægt og deres Myndighed i sig selv, og lyde netop ved den for alle Christne vigtigste, meest afgjørende Stund, hvor det gjælder Deelagtighed i al Menighedens aandelige Velsignelse. Sandelig Enhver, selv den som ikke er Christen, men som betragter Bygningen nøie med historisk Sands og lægger nøie Mærke til Forbindelser og Sammenføininger, maa erkjende, at her har vi noget, som hører med til Grundlaget for den oprindelige Bygning, og som udentvivl maa hidrøre fra Bygmesteren selv. Og dette den levende Menigheds Vidnesbyrd om sin Troes Ægthed afkræftes ingenlunde ved, at der er Menigheder, der komme frem med andre Bekjendelser ved Daaben, tværtimod gjælder det her at Undtagelserne stadfæste Reglen, thi alle disse efterdannede Symboler, hvad enten de fremkom under de gamle Læretvistigheder eller i Reformationstiden, bære alle deres Fødselsmærker, og de udgives heller ikke af Menighederne selv for oprindelige. Om dem alle vide vi, hvorfra de ere, men om denne vide vi det

ikke; saa det gjælder om den, hvad Jøderne i deres Harme sagde om Jesus til den Blindfødte: „om denne vide vi ikke, hvorfra han er.“ Ja, de vidste det nok, men fordi de ikke vilde tro paa ham, derfor skjød de sig ind under det, at de vidste ikke hvorfra han var. Vi vide ikke af nogetsomhelst paalideligt skriftligt Vidnesbyrd hvorfra Bekjendelsen er, men dens virkelige Brug i Menigheden, den Myndighed den har i Menigheden som Daabsbekjendelse, afgiver et saa stærkt historisk Vidnesbyrd, som noget historisk Vidnesbyrd kan være, at den er bleven til med selve Menigheden, at den er den ægte christne Tro. At nu denne ægte christne Tro er evig Sandhed til Salighed, det kan intet historisk Vidnesbyrd godtgjøre; det kan kun Sandhedens Aand bevidne for alle dem, der ville give Ordet Magt i deres Hjerter.

Dog hvad siger jeg? Veed vi slet ikke, hvorfra Bekjendelsen er? Er der slet ingen paalidelige skriftlige Vidnesbyrd, der give Oplysning om dens Tilblivelse? Biskop Martensen veed jo dog saa simpel og klar Besked derom; den har dannet sig omkring det korte og syndige Daabsord: „jeg døber Dig i Navnet Faderens og Sønnens og den Helligaands,“ og efterhaanden har man da efter Tid og Leilighed, især foranlediget ved opstaaede Partier og Vranglærdomme, indflettet i disse en Udtalelse om Aabenbaringens store Kjendsgjerninger, indtil Formularen hen i det tredie Aarhundrede kom frem i den Recension, hvori vi alle kjende den. Saaledes omtrent lyder Forklaringen, men vel at mærke, det er blot og bar Frihaandstegning,

en Formodning, som man nutildags finder saare rimelig, men som man dog ikke veed at støtte til en eneste Kjendsgjerning; det er ingen original Digtning af Martensen, men meget almindelig hos alle protestantiske Theologer af alle Nationer, og gjentaget saa ofte, hvad der ikke sjælden hændes med slige Historier, at de gjælde for uimodsigelige. Nei, Kjendsgjerningen er, at vi aldeles intet vide om Bekjendelsens Tilblivelse, men derimod nok endeel om dens Omændringer, og disse Udsagn har man ofte med stor Flid veiet og prøvet, men derved sædvanlig glemt, at alle Omændringer dog forudsætte det, som ændres, og aflægge derved selv et uvilligt Vidnesbyrd om den apostoliske Troes Almeengyldighed. Det eneste vi læse om dens Tilblivelse er Sagnet fra det 4. Aarh., at den hidrører fra Apostlerne, at alle tolv Apostler dengang de vare samlede i Jerusalem, hver have givet sit Bidrag til Troen, føiet sit Led i Kjæden; og skjøndt alle ere enige i at stemple det som et uhjemlet Sagn, saa vidner det dog om hvilken Vægt og Betydning, man dengang tillagde Bekjendelsen. Biskop Martensen indlader sig ikke paa denne historiske Undersøgelse men henviser i den Henseende med stor Tillidsfuldhed til den norske Prof. Caspari, der i en Afhandling i „Norsk theol. Tidsk." til Overflod giver hvad man i den Henseende kan forlange, og kan ved den Leilighed ikke tilbageholde et Smil, over somme Folk, der ville gjælde for historiske, og dog lade haant om en Beviisførelse, der støtter sig til gamle Papirsstumper, dragne frem af Archivernes Gjemme. Hvad er da Historien andet end en Fremstilling af Fortiden,

støttet til skriftlige Papirsdokumenter? Jo, Historien bevares ikke blot i de gamle Papirer; den har i Nutiden vundet sit Resultat, og dette Virkelighedens tause men uomtvistelige Vidnesbyrd om Fortiden, gaaer det dog vel ikke an at tabe af Sigte. Vi føres derved atter tilbage til hvad der nys blev fremhævet, og tænke vi os altsaa en af vore gamle Kirkebygninger, hvis Historie skulde skrives, saa bliver det dog uimodsigeligt, at selv om jeg slet ikke skulde finde det mindste skriftlig om at Grundstenen er bleven lagt, saa er det dog en utvivlsom Kjendsgjerning — fordi den ligger. Det vilde dog være noget dristigt, det vilde dog røbe en temmelig stærk Tro paa Protokoller og Skemaer, om jeg, naar en Mand ikke havde sine Papirer i Orden, vilde sige til ham: det er en Feiltagelse, kjære Ven, De er ikke født, jeg kan ingensteds finde nogen Fødselsattest. I Almindelighed vilde man dog vist finde, at Feilen maatte stikke i Papirerne, men hvad der gjælder Papirerne gjælder naturligviis i endnu høiere Grad alle de Slutninger jeg bygger paa dem, saa holder jeg mig ene og udelukkende til dem i min Skildring af Fortiden, uden paa ethvert Punkt at lade Nutiden, det virkelige Liv i Nutiden, holde Lyset for mig, saa bliver mit Maleri dog forfeilet, især naar Papirerne ikke ere i den bedste Orden. Det er netop Tilfældet med det christne Kirkehuus i den fjerneste Oldtid, thi den kirkelige Organisation lod jo dengang meget tilbage at ønske, og det var vist meget lidt man i den Tid havde af autoriserede Bøger og Indberetninger; men hertil kommer endnu den forunderlige Omstændighed, at de ligesom

med Flid har skjult Grundvolden, at de slet ikke vilde have at Daabsbekjendelsen maatte opskrives. Dette finde vi, som bekjendt, meget stærkt udtalt af udmærkede Kirkelærere i det fjerde Aarh. af Cyril i Jerusalem og Ambrosius i Mailand, altsaa baade i Øst og Vest; da de begge ved de Foredrag, de holdt for de Unge der forberededes til Daaben, for Katechumenerne, lægge deres Tilhørere meget indtrængende paa Sinde, at Daabsbekjendelsen maa ikke opskrives paa Papir men indskrives i Hjerterne. Sligt ændse vore lærde Forskere naturligviis meget lidt, ventelig fordi det forekommer dem at være en urimelig Særhed. Det turde dog ikke være saa vanskeligt at forstaae, hvad de meente dermed, ikke alene for de Vantroes Skyld, men ogsaa netop for Katechumenernes, at nemlig Daabsbekjendelsen ikke skulde være en Lectie, der læres udenad, men den skulde under den forberedende Tale om Guds Naades Huusholdning paa Jorden, ligesom groe frem af de Unges Sjæle, og altsaa være ikke hvad man begyndte, men snarere hvad man endte med, at alt kunde samle og afslutte sig i den Bekjendelse, der kan frelse vore Sjæle. Saameget er imidlertid vist, at de dengang ved saaledes at holde tilbage med den, ingenlunde vilde nedsætte den, men netop holde den i Ære som „Gudfrygtighedens Hemmelighed,“ der paa ingen Maade maatte afjadskes eller vrænges efter. Disse Formaninger hindre imidlertid heller ikke Prof. Caspari i, at han jo til Punkt og Prikke kan læse den hele Hemmelighed ud af deres egne Skrifter med en Sikkerhed, der er hævet over al Tvivl, og tillader man sig

alligevel nogen Tvivl om hans Ufejlbarhed, vil han strax, som han pleier at gjøre, naar han er bragt i Harnisk, nævne ti for een tydske Theologer, der alle sige det samme som han, og hvad vil man saa mere? Vil man indvende, at de gamle Bisper dog paa den Maade havde baaret sig meget enfoldigt ad, at de dog muligviis havde indrettet deres Skrifter saaledes, at de Uindviede kom til at løbe med Liimstangen — ja netop med Liimstangen for at fange de Fugle, der gjerne ville lade sig fange, — saa ligger Svaret nær, at de skrev eller lod deres Bøger skrive med deres Tid, deres eenfoldige og udannede Samtid for Øie, og drømte mindst om, at de i vore Dage skulde faae saa klartskuende Læsere, der kunde see dem lige ind i Hjertet, baade i Christiania og ved alle tydske Universiteter. For Professoren er det som sagt en let Sag, naar han faaer sine kritiske Briller paa, og forunderligt, hvor alt forandrer sig, naar man seer igjennem de Briller, ikke nok at man seer de gamle Bisper og Præster lige ind i Hjertet, men de tale og tænke ganske som ud af Prof. Casparis eget Hjerte. Der tales løst hen om den jerusalemske, om den antiochenske Daabsbekjendelse foruden mange andre, omtrent saa mange som Prof. Caspari har læst Bøger; der formuleres og floskuleres saa man drømmer sig hensat i vore Dage, og turde sværge paa, at de gamle ærværdige Bisper, baade Cyril og Ambrosius maa, hvor urimeligt det end synes, have hørt Forelæsninger hos Schleiermacher eller idetmindste hospiteret ved et eller andet tydsk Universitet. Hvad forklarer denne gaadefulde Hemmelighed? Professoren har

ganske naivt røbet det, ved foreløbig i Indledningen, naturligviis med Forsikkring om sin uhildede, upartiske, reent objektive Forskning, at give i korte og syndige Ord Resultatet af sin vidtløftige Undersøgelse; han har altsaa ventelig selv havt Resultatet færdigt, dengang han ledebes ind i den vidtløftige Undersøgelse, og har nu læst og bliver nu ved at læse de gamle Bøger saalænge, til han faaer det læst ud af dem, hvad han nu engang vil skal lægges i dem. Og hvad er det da han faaer læst ud af de gamle Bøger? Selv om det var beviist, at man i Oldkirkerne især i Østerleden var saa ligegyldig ved Daabsbekjendelsens Ordlyd som det udgives for, med jo stærkere Farver man saaledes udmaler Forvirringen, des vanskeligere bliver Forklaringen, hvorledes da den Bekjendelse, vi endnu har, kunde vinde en saadan Almeengyldighed som den senere hen, og det allerede tidlig, uimodsigelig besad? Kan der opvises nogen retsgyldig kirkelig Akt, hvorved det er skeet, og mindre kunde jo ikke gjøre det, naar der pludselig skulde gjøres Ende paa den tidligere Forvirring for at skaffe Eensformigheden tilveie? Var det overhoved tænkeligt, at en større eller mindre Kirkeforsamling i den Tid kunde give sig af med at skrive Ritnal for Daab og Nadver? O ja, efter vor Tids Tankegang ligger det Alle saa nær, men det er det store Selvbedrag, naar man vil lade hiin Tids Bisper og Præster tænke og tale som vor Tids Theologer. Det har dog end ikke nogen Pave, da han stod i sin Magts høieste Glands, dristet sig til at gjøre; man holdt sig til nedarvet Skik, som nok enkelte

Biskopper for at forøge Handlingens Høitidelighed eller for at afværge Misforstaaelser og Vranglærdomme kunde udsmykke, men ingenlunde saaledes at Nogen af dem eller de alle tilhobe vilde befatte sig med paa fri Haand at skrive Daabs= og Nadverritualer. Var der virkelig en saadan Grøde i Bekjendelsen, at den groede yppig af sig selv i den første Tid, hvorfor tabte den da med Et sin Spirekraft, saa at vi med det fjerde Aarhundrede, som er den Tid, hvor vi først begynde at faae en nogenlunde sikker og fuldstændig Oplysning om Menighedens indre Tilstand, finde den eenslydende og almindeligt hævdet i Vesten, medens Vestens fromme Biskopper med Suk beklage, at i Østen selv orthodoxe Biskopper handle letsindigt med den apostoliske Overlevering? Det er nemlig Spørgsmaal, der kræve Svar, og det er Kjendsgjerningen, det gjælder om at forklare og som den levende Menighed stiller os for Øie. Det behøver ingen Forklaring, hvorledes vore Theologer nutildags kunne tænke, at man sad og formulerede Bekjendelser, og gjorde Udkast til Ritualer; det vide vi kun altfor godt; men hvad der aldrig forklares er, hvorledes denne hist og her fra sammenflikkede Bekjendelse kunde indgaae en saadan Forbindelse med Daaben i Jesu Navn, som vi vel maa kalde et *helligt Egteskab*, hvorom det gjælder: hvad Gud har sammenføiet kan intet Menneske adskille.

Det er ikke her Stedet at gaae ind paa en egentlig kirkehistorisk Undersøgelse, hvad Biskop Martensen heller ikke opfordrer til, da han selv kun leilighedsviis og i Forbigaaende streifer ind paa den. Det er Dogmatikeren meest om den dogmatiske Side af Sagen at gjøre, og det er fortrinsviis den han behandler, hvorfor vi ogsaa beredvillig ville følge ham ind paa den, men førend vi gjøre det, maa vi forsøge at klare Forholdet mellem det historiske og det dogmatiske, hvad ikke er saa ganske let, hverken i dette Tilfælde eller ved christelige Undersøgelser overhovedet, fordi det netop er Frelsens Hemmelighed, at Sandheden er bleven Historie, og at denne enkelte historiske Begivenhed er for Troen den saliggjørende Sandhed. Eet er det historisk at vide, at der engang har levet en jødisk Viismand, som har samlet Mennesker omkring sig, der efter ham kaldes Christne, og som for dette sit Religionssamfund har anordnet visse Handlinger, der have deres mystiske Betydning ved nogle Ord, han skal have talt og som fremdeles skulde tales over dem. Et andet er det derimod at tro, at denne Jesus af Nazareth er Guds eenbaarne Søn, som har ved sit Liv og sin Død vakt et nyt Aandens Liv og Lys i den syndige Slægt, og som nu lever evig hos sin Fader i Himlen, for paa Jorden at fortsætte det Aandens Lys og Liv, han har vakt, gjennem de Ord, han taler over sine Indstiftelser. Denne Troens Interesse for det blot Historiske, gjør at denne faaer en ganske anden Betydning og derved en ganske anden Vished for os end den blot historiske, idet det faaer hvad vi christeligt kalde Aandens

Besegling. Lad os klare dette nøiere, ved endnu at see tilbage paa det Historiske og ligesom samle dets Resultat. Det er altsaa vor Paastand, at alle de Ord, der lyde ved Daaben og ved Nadveren, maa betragtes som oprindelige, altsaa hidrørende fra selve Stifteren, naar de ikke bestemt og utvetydigt kunne bevises at være senere indskudte eller tilføiede. Jeg siger udtrykkelig alle de Ord, thi det er en Misforstaaelse, naar man vilde mene, at det udelukkende skulde gjælde Troes-Bekjendelsen eller Daabspagten, og naar under Forhandlingerne om denne Sag Vægten fortrinsviis er lagt paa denne, ligger Grunden ene deri, at disse Ord med ganske særegen Vægt lyde ved selve Daabshandlingen, og have en ganske særlig vægtig Betydning for det hele christelige Liv. Biskop Martensen vil rigtignok have dette betragtet som et senere Omslag i Grundtvigs Tankegang, som om Grundtvig selv havde erkjendt, at hans Traditionsbegreb, indskrænket til Troesbekjendelsen alene, var altfor magert, og at han derfor har søgt at skaffe det større Fylde ved at udstrække det ogsaa til Daabsvelsignelsen; men Sagen er nok snarere den, at det er Biskoppens Kjendskab til Grundtvigs virkelige Mening, der tidligere var altfor mager, og skjøndt den nu har faaet større Fylde, saa er den dog ingenlunde endnu fuldstændig. Grundtvig taler altid i Almindelighed om Ordene ved Badet og ved Bordet, og Paastanden er altsaa denne, at det er ikke os der skulle bevise, at de Ord der lyde, ere oprindelige, hidrørende fra Stifteren selv, forbi de ved at de lyde i Menigheden ved disse Handlinger have

det historiske Vidnesbyrd for sig, medens det Modsatte skal bevises; det skal bevises hvad der er uægte og indskudt. Biskoppen vil heller ikke ubetinget negte, at der jo er noget Oprindeligt i Daabsordene, da vi jo alle veed af vor Katechismus, at „uden Guds Ord er Vandet blot Vand"; men naar han nu nærmere skal angive, hvad det er for Ord, saa er det hans Paastand, at dette Guds Ord i Daaben er kun selve Døbeordene: „Jeg døber Dig i Navnet Faderens og Sønnens og den Helligaands." Med hvilken Føie indskyder han nu dette „kun"? Han siger nok løst hen, at saaledes har man altid meent, men en saadan løs Afviisning er dog neppe tilfredsstillende især paa et Punkt, der netop er Hovedsagen i det, der her forhandles. Eller er Meningen den, at disse Ord ere Jesu Ord, fordi vi læser dem i Skriften, eller fordi man dog mener at læse dem i Skriften — thi som bekjendt er Sagen ikke ganske afgjort, om det virkelig er de samme Ord vi læse Matth. 28, 19 — men i saa Fald have Ordene ikke deres Gyldighed, fordi de lyde ved Daaben, men fordi de ere skrevne i Bibelen. Paa den Maade er Forholdet vendt om, Sacramentordene have ikke deres Gyldighed, fordi de lyde i Sacramenterne, men fordi de ere skrevne i Bibelen, saa at jeg altsaa først ved den skal bevise, hvad der skal siges ved Daab og Nadver. Dersom nu denne Slutningsmaade skulde gjælde, saa er det i Grunden vilkaarligt at nævne disse Døbeord som oprindelige og nødvendige, thi som bekjendt tales der i Apostelsagaen ofte om Daab „i Jesu Navn;" man maatte da sige, at efter Skriften kunde Daaben lige-

saa godt udføres paa den Maade, og det har man da ikke sjælden paastaaet, men gjør man det, saa maatte man med samme Føie sige om Nadveren, da denne ofte i Skriften betegnes ved Udtrykket „Brødets Brydelse," at „de brød Brødet," at Papisterne i Grunden havde Ret, efter Skriften er det tilstrækkeligt, naar Nadveren forvaltes under een Skikkelse. Denne Slutning ere de Fleste, der saa løst hen gjøre hiin, dog meget betænkelige ved; men deri ligger, at Skriftens flygtige Antydninger af Sacramenterne ikke kan tjene som Regel for deres Forvaltning. Men med hvilken Føie indskyder Martensen da dette kun? Vi indrømmer altsaa ogsaa, at der er, for at holde os til Daaben, i Tidens Løb gjort Udsmykninger og Tilføininger — vi indrømme dette villig om den hele nubrugelige Indledning til Daabshandlingen, da den beviislig ikke er ældre end fra 1783 — men vilde man deraf drage den Slutning, at alle Ordene af den Grund maatte betragtes som menneskelige Udsmykkelser, maaskee, som Biskoppen siger, med Undtagelse af selve Døbeordene, saa er denne Slutning ligesaa dumdristig som hiin Begrændsning er vilkaarlig. Den er dumdristig, thi fandt man Guldstøv blandet med andre Bestanddele, vilde Enhver nok forstaae, det vilde være urimeligt at kaste det bort altsammen, forbi Guld forstaaer Enhver at skatte, og man vilde nok finde paa Midler til at smelte det ud. Her er Veien anviist saaledes, at alt hvad der er Tilsætning skal uimodsigeligt og klart bevises at være det, og vil man sige, at paa den Maade lades der altid dog en Mulighed aaben for, at fremtidige Forskninger maaskee

kunde fremdrage nye Beviser for, at meget var tilføiet, der nu skal gjælde for oprindeligt, at man endog maaskee kunde finde i et eller andet Bibliothek en Papiirsstump om, at Troen selv var uægte — vil man sige det, saa ville vi svare — Fjenderne: søg kun efter om I kunne finde flere Beviser, men I maa dog selv kunne indsee, at da de Christne altid have lagt en urimelig Vægt paa Troen og Daaben, saa er det kun lidet rimeligt at noget saadant skulde findes! — og Vennerne: frygt kun ikke, thi jo inderligere vi selv føle Daabspagtens Velsignelse, des vissere kunne vi være paa, at Herrens Aand vil have vogtet over, at hans Ord er bevaret reent og uforfalsket, gjennem alle Tider. Svaret lyder forskjelligt, og det maa saa være, thi har Troesordet for mig ingen dybere aandelig og hjertelig Betydning, saa kan jeg lade det hele Spørgsmaal staa hen som uafgjort, men dermed sige vi ikke at den historiske Vished er ligegyldig; den er tilstede, men historisk Vished er aldrig mere end Sandsynlighed, og hvad der giver det Sandsynlige sin indre Sikkerhed og Vished er ene og alene Aandens Vidnesbyrd.

Dermed ere vi altsaa komne ind paa den dogmatiske Undersøgelse, hvad Biskop Martensen betegner som den dogmatiske Vildfarelse, at altsaa Daabsordene betragtes som uadskillelige fra Daaben i Jesu Navn, fordi det er gjennem det levende Ord, Herren fortsætter sin Nærværelse i sin Menighed. Ordene ved Daaben og ved Nadveren ere for os nemlig ikke blot en uantastelig Overlevering, en gammel Tradition, endskjøndt det er den sædvanlige Indvending, at vi forvirre

os i den mundtlige Traditions usikkre Enemærker, thi var det blot det, saa var det væsentlig et historisk Spørgsmaal, og saa kunde vi gaae ind paa det Forlig Biskoppen halvt paa Skrømt tilbyder, at Bekjendelsen hidrørte fra Apostlerne; men det er netop hvad vi sige at her ved Daaben og ved Nadveren taler Herren selv, den Korsfæstede men Igjenopstandne til Enhver af os.

„Kun ved Badet og ved Bordet,
Hører vi Guds Ord til os."

Det er den Paastand, Biskoppen særlig tager Forargelse af, eller rettere han vil gjerne lade den gjælde, naar vi ville finde os i at udelade det lille Ord „kun." Forunderligt, nylig satte Biskop Martensen et „kun," som vi paa ingen Maade kunde lade gjælde, og her er det atter et „kun" fra vor Side, som særlig forarger Biskoppen. Lad os nøie lægge Mærke til Ordene: der siges ikke, at det kun er ved Badet og Bordet Gud har talt sit Ord til Verden, men at det ene er der, vi kunne høre hans Ord henvendt til Enhver af os. Biskoppen vil ikke i Modsætning hertil ligefrem hævde den hellige Skrift som Guds Ord til den christne Menighed, thi dersom han vilde det, laae Svaret nær, at her tales om at „høre" ikke om „at læse," men han vil hævde den christelige Prædiken, der støtter sig til den hellige Skrift, der bruger Guds Ord, saaledes som det er nedskrevet af de hellige Guds Mænd, for at gjøre det levende og indtrængende for Menigheden. Ville vi da negte det, at det er den christelige Prædikens Opgave at gjøre det, der er skrevet i de apostoliske

og prophetiske Skrifter levende for Menigheden, saavidt Gud vil give Naade dertil, saavidt Aanden har gjort det levende for os selv? Nei paa ingen Maade! Det har aldrig besværet os, at vore Prædikener altid ere knyttede og støttede til en bibelsk Text, og det ingenlunde fordi vi praktisk fornegte de Grundsætninger, vi ville hævde, thi det er netop hvad vi altid have sagt som vi ogsaa selv have erfaret det, at den hellige Skrift er nyttig til Lærdom til Overbeviisning til Optugtelse, at det Guds Menneske kan vorde fuldkommen dygtiggjort til al god Gjerning; men hvad vi negte, er, at den hellige Skrift, selv naar den levende forkyndes af Præstelæber, formaaer at føde Gudsmennesket i os. Det er kun det Ord, Herren selv taler, der har Kraft til at gjøre Gjerningen, og det er en Gjerning, der maa gjøres, om vi ellers skulle faae Deel i Herrens Velsignelse. Det er netop Forskjellen mellem Herrens egen Tale, hans levende Røst, og al vor Præstetale, hvorved vi søge at give det aandelig Anvendelse, hvad Jesus har sagt. Kjendeligst viser det sig, naar vi prædike over Jesu Mirakler; hvor levende det end bliver for mig, hvor indtrængende jeg end kan tale om Jesu Ord til de Syge: „stat op og gaae," saa faaer det paa mine Læber aldrig den Kraft, det havde i Jesu Mund, saa skjøndt det er et Guds Ord, jeg taler, og skjøndt jeg ved Guds Aands Kraft kan gjøre en levende og opbyggelig Anvendelse deraf, saa er det dog ikke hvad Herren selv taler. Disse legemlige Helbredelser og Opvækkelser ere kun Tegn, men Tegn ere de dog paa hvad Herren aandelig vil fuld-

bringe, og derfor maa ogsaa hvad der gjælder disse Undre være et Tegn paa hvorledes han vil fuldbringe sin aandelige Gjerning, at der maa han selv tale, saaledes som kun han kan tale, der er levende tilstede i sin Menighed alle Dage. Det er Præstens Gjerning ved sin Tale med Aandens Kraft lyslevende at afmale Herren, som han færdedes, som han talte til Menneskens Børn i sit Kjøds Dage, men hvor levende end Billedet bliver, skulle vi dog aldrig glemme, at det er et Billede, der skal vise hen til ham, hvor han selv er tilstede i sine Indstiftelser, i Daaben og i Nadveren. Det er kun Herrens eget Ord, der kan gjøre Brødet og Vinen i Nadveren til hans Legem og Blod; det er kun Herrens eget Ord, der kan gjøre Daabens Vand til et Igjenfødelsens Bad, og vor Prædiken har da gjort sin bedste Gjerning, naar den kan lede de Hørende hen til at gribe Herren der, hvor han vil lade sig finde. Det vil Biskop Martensen heller ikke negte, at det er i Daaben Gjenfødelsens Gjerning skeer, han vil heller ikke negte, at det er Ordet, som giver Daaben sin Kraft, men hvor kan han da negte, at det Ord, der forbunden med Vandet, ene har Kraft til at gjøre Gjerningen, ogsaa maa være Vorherres Røst, der her virkelig lyder? Hvor kan han da forarges over at vi synge:

Kun i Badet og ved Bordet,
Hører vi Guds Ord til os!

Vi nægte dermed ikke, at det jo virkelig er Guds Ord for os, hvad vi læse i Skrifterne Jesus har talt, eller hvad hans Apostler som hans bemyndigede Sendebud have skrevet, men hvad der blot er nedskrevet, det er dødt,

og selv om det bliver levende for os, saa vi levende kunne tale derom, det er dog ikke Herren, der selv taler, medens Ordene ved Badet og ved Bordet derved bevise sig som Herrens levende Røst, at de har Kraften til at gjøre Gjerningen.

Jeg veed nok, at det har stødt og vil endnu støde Mange, naar vi sige at Skriften er en død Bog, medens Ordene i Herrens Indstiftelser ere levende, og jeg tvivler slet ikke paa, at Mange ville give Biskop Martensen Ret, naar han bemærker, at Ordene ved Daaben og Nadveren jo ogsaa ere skrevne og trykte, og at de derfor ligesaa fuldt maa kaldes døde som hvad der staaer skrevet i Bibelen, ja endog i langt høiere Grad, fordi dog unegtelig enhver Læser langt lettere kan føle sig tiltalt og grebet ved at læse Bibelens Ord, end ved at læse Formularerne ved Daab og Nadver. Biskop Martensen siger dette ikke udtrykkelig, men mange af hans Yttringer pege dog hen paa denne Tankegang, og som sagt, jeg tvivler ikke paa, at mange ville finde den høist rimelig, fordi man har saa forunderlig tungt ved at forstaae hvad et levende Ord vil sige, og heller søger Forklaringen langt borte end i det, som ligger lige for Haanden. Et levende Ord er da simpelthen et Ord, som virkelig siges, thi Talen er Ordets Liv; Herrens levende Ord er altsaa et Ord, Herren virkelig taler, om ogsaa gjennem sin Tjeners Mund, og det er forskjelligt fra Tjenerens Tale om, hvad Herren engang har sagt, om ogsaa denne hans Tale falder, hvad man i en anden Forstand kalder nokſaa levende og indtrængende. At nu Ordene

lyde eens, at altsaa Herren altid siger det samme, det modsiger dog ikke i og for sig, at de jo kunne være Herrens egne Ord, naar han, som ved Daaben, taler til dem, der komme til ham med den samme Trang og med den samme Begjæring. At ogsaa Daabsordene gjennem mange Tider have lydt dødt, visfent og koldt, saavel fra Tjenernes Side som fra de Hørendes, det er en uimodsigelig Sandhed, som vi ingenlunde negte, hvor meget vi end beklage, at det har været saa, og desværre er saa endnu de fleste Steder. Men desuagtet er det dog uimodsigeligt, at trods vor Kulde og Uforstand have Ordene dog lydt, og de have gjort deres Gjerning, skjøndt Velsignelsen har været derefter, thi i hans Rige gjælder altid: Dig times som Du troer. Ja vi prise det netop som den store underlige Gjerning, Gud har gjort i vore Dage, at det Ord, man igjennem mange Tider kun agtede saa lidet paa, nu er levet op for os, eller som det hedder i Psalmen:

Blegt som et Liig var Livets Ord,
Dødt det os laae paa Tunge;
Aand dog fra Herren i det foer,
Engle derom skal sjunge.

Derved maa det altsaa dog ingenlunde oversees, at Ordets Død, som ligger os paa Tunge, er noget andet end hvad er skrevet i en Bog; thi det lyder dog; om det ogsaa er dødt for den, der siger det, og maaskee ogsaa for den, der hører det; det lyder dog og har dog deri sit Liv, ligesom Solen lyser og varmer lige stærkt altid, om det ogsaa er vinterkoldt og mørkt hos os. Eller have vi ikke Ret til at lægge en saa afgjø-

rende Vægt paa, at netop disse Ord skulle siges? Det er dog en Sønderlighed ved den Maade, hvorpaa Vorherre har indrettet sin Kirke, at han har bundet den til sine Indstiftelser, og de Ord, som der tales, thi deri ligger jo dog et Vink om, han lægger særlig Vægt paa, hvad der bliver mundtlig sagt. Man har nu igjennem saa mange Tider anprist Læsningens Fortrinlighed, som om al Christendom i Grunden kun er en Bog, en hellig Skrift, som det gjælder om rigtig at kunne læse; og under saadanne Forhold maatte det Spørgsmaal ligge nær, om man dog ikke engang kunde komme saavidt, at man kunde undvære de mange Præster og de forskrækkelig mange Prædikener, naar først alle Folk selv havde lært ordentlig at læse, saa at de selv kunde læse den hellige Skrift. Det vilde unegtelig i økonomisk Henseende vise sig som en overmaade stor og tidssvarende Besparelse, naar man kunde inddrage det hele vidtløftige Præste- og Kirkevæsen. Dog maaskee vil man indvende, at det er ikke tidssvarende, saavidt er Almeenoplysningen endnu ikke kommen, at alle Folk uden videre selv kunne læse — Bibelen; men er det alligevel Maalet, vi have at stile efter, saa at altsaa alle, der have opnaaet den fornødne Indsigt og Færdighed, ikke trænge til at høre nogen Prædiken, ikke trænge til at tage Deel i Menighedens Forsamling, fordi de kunne faae det altsammen meget nemmere og meget bedre ved at læse en god gudelig Bog hjemme i deres Stue, saa kunde der dog alligevel allerede nu gjøres betydelige Skridt hen mod det, ved nemlig at indskrænke Præsternes Virksomhed til dem, der ikke selv

kunne læse. Man kunde da anvende en ringe Deel af den paa den Maade indvundne Sum til at faae gode Bibelforklaringer trykte, indtil efterhaanden ogsaa de Penge kunde spares, naar nemlig Folk vare komne saavidt, at de ikke mere behøvede nogen Forklaring, thi da vilde der jo være gjort tilstrækkeligt, naar der blev sørget for, at Folk kunde faae Bibelen godt trykt for godt Kjøb eller maaskee for slet ingen Ting. Saaledes vilde altsaa en oplyst Regjering bedst sørge for Folkets christelige Tarv, naar den lukkede efterhaanden Kirkerne og aabnede Bogladerne, hvor Enhver for Spotpriis kunde kjøbe al den aandelige Trøst og christelige Oplysning, han behøvede. Ingen vil kunne negte, at jo denne Tankegang har ligget og endnu ligger vor Tid meget nær; det er i Grunden den, der har været og er den bevægende Kraft i de store Bibelselskaber og i de mangfoldige smaa Traktatselskaber, hvor gudelige Kolportører skulle træde i Forkyndelsens Sted, endskjøndt man naturligviis, om denne Indsigelse blev reist imod dem, vilde svare, at Biblerne og Traktaterne ingenlunde skulde træde i Forkyndelsens Sted, men kun tjene denne, gjøre den fastere og derved mere frugtbringende. Og hvorfor kan man christeligt aldrig sige det reent ud, at det er i Grunden Bøgerne og Læsningen, som gjør det, uden forbi Vorherre nu engang har paa denne sønderlige Maade knyttet sin Menighed til tvende Handlinger, som paa ingen tænkelig Maade kunne afgjøres skriftlig, men hvor Ordene nødvendigviis maa tales, dersom de skulle have nogen Betydning. Dermed har han ikke blot værnet om det mundtlige Ords Betydning ved

disse Handlinger, men dermed tillige paanødt alle, der paa nogen Maade vilde kalde sig efter hans Navn, den ofte halvt ubevidste Erkjendelse, at Christendom maa være mundtlig Forkyndelse, dersom den ellers skal kjendes som en aandelig Magt. Derfor var det selv i de dødeste og aandløseste Tider en Tanke, man aldrig kunde slippe, at der maatte tales og prædikes, og derfor blev Kirkehusene dog det Sted, hvor der blev talt offentlig om aandelige Ting, selv paa Tider, hvor al anden mundtlig Forhandling ellers var forstummet. Der maatte dengang som altid tales ved Daaben og ved Nadveren, og igjennem den levende, den mundtlige Tale kunde Herren gjøre sin Gjerning, hvorhos det ikke maa glemmes, at der i Menigheden var den Tro, at disse Handlinger hørte med til Saliggjørelsens Orden i Jesu Navn, og at det var Ordet, Guds-Ordet, der gav Handlingerne deres Velsignelse, endskjøndt de forunderligt nok i de Ord, som talte s, kun hørte Formularer. Gud være lovet, at denne Taage har løftet sig for Mange, og det maa være en væsentlig Opgave for vor aandelige Tale, at det kan klare sig for alle oprigtige Hjerter, der søge Frelsen i Jesu Navn, for at det Ord, der er talt til dem, ogsaa kan blive levende for dem, og Menigheden derved komme til at hvile i sin Bekjendelse som et Ord af Herrens Mund, der er mægtigt til at frelse vore Sjæle. Det er jo dog Bekjendere, Jesus søger paa Jorden, saa „hvo der bekjender ham for Mennesker, dem vil han bekjende for sin himmelske Fader,“ og vistnok skal det ikke glemmes, at en blot Bekjendelse med Munden, naar Hjertet ikke

er med, er uden Værd i hans Øine, der prøver Hjerter og Nyrer, men derfor bliver det ligefuldt vist, at det er Ordet, der frelser os, naar det virkelig lever i os, og er os nær i vort Hjerte som i vor Mund.

Men, vil man ventelig spørge, hvad skal dette her? Biskop Martensen overseer jo ingenlunde det mundtlige Ords store Fortrin og Forret fremfor det skrevne; han indrømmer, at Ordet som skrevet paa en Maade kan siges at være dødt, som nedfaren i de Dødes Rige, da det ved at nedskrives er bragt ud af den umiddelbare Livsstrømning, hvori det er blevet til, og bestemmer nøiere Forholdet saaledes, at Skrift er Ordets yngre Broder, begge Børn af den samme Aand, men dog indbyrdes forskjellige, saaledes at det mundtlige Ord har en større Livlighed og Friskhed frem for det skrevne, medens dette atter paa sin Side har en større Paalidelighed og Sikkerhed. — Førend vi imidlertid gaae ind paa nøiere at prøve disse Bestemmelser, lad os da stille os det klart hvad det her gjælder om at oplyse, at det er Forholdet mellem Herrens levende Ord og den apostoliske Skrift. I dette Forhold ligger Modsætningen mellem det levende, det mundtlige Ord og det døde, det blot skrevne, men der ligger deri tillige — om ikke Modsætningen saa dog — Forskjellen mellem Herrens egne Ord og Apostlernes Tale, og det er en Forskjel, som her ikke maa oversees, ja det er egentlig den, hvorpaa det her væsentlig kommer an. Vistnok er det saa, at Herren paa en Maade har gjort sig til Eet med sine Tjenere og Sendebud, saa hvo der hører dem, hører ham, men

dog ikke anderledes, end at det alligevel er Herren selv, som ene har gjort og ene kan gjøre Frelsens Gjerning, medens Tjenernes Opgave er det, at tale derom, ja tale derom i den samme Aand, hvori Gjerningen er gjort, men saaledes at al deres Tale og al deres Gjerning kun skal vise hen til ham, der ene er Herren og Mesteren. — Denne dobbelte Betragtning maa vi holde ud fra hinanden, naar ikke det Hele skal løbe sur for os, og vi ville da først dvæle ved Modsætningen mellem det levende, det mundtlige Ord og den døde Skrift. Ja er det ogsaa en Modsætning? Martensen finder jo, at de ere jævnbyrdige Brødre, om ogsaa af nogen forskjellig Alder og udstyrede med forskjellige Anlæg — men forholder det sig ogsaa rigtigt med dette Slægtskab? Det er jo dog uimodsigeligt, at Skrift og Skrivning er en Kunst, der hører til Menneskeaandens Opfindelser; det er en Kunst, som med al sin tilsyneladende Simpelhed dog hører til de allerforunderligste, denne Kunst at kunne fængsle Talens Lyd til synlige Tegn, og den hører til Menneskeaandens allertidligste Opfindelser, saa at den allerede meget tidlig viser sig forunderlig sammenvoxet med al menneskelig Aandsudvikling; men alligevel er det en Kunst, noget opfundet og noget tillært, der paa ingen Maade maa stilles ved Siden af den medfødte Tale, der er Guds Gjerning, og som derfor stadig i sig selv bærer Vidnesbyrd om sin guddommelige Herkomst. Vistnok ere vi altid tilbøielige til at skatte vort eget Værk høiest, at sætte Kunst over Natur, thi Kunstværket kunne vi lettere bedømme; vi kunne lettere finde Maalestokken

for at erkjende dets Sindrighed og Kløgt, medens vi saa let tabe denne ved Bedømmelsen af hvad der er det Naturlige, det Medfødte, det, som er Guds Gjerning. Men derfor gjælder det dog om at see Forskjellen, klart og bestemt.

Gik alle Konger frem paa Rad,
I deres Magt og Vælde,
De mægted ei det mindste Blad
At sætte paa en Nælde!

saaledes hedder det jo i Brorsens bekjendte, simple men tankerige Vers, og hvad der her siges om den menneskelige Kraft i dens høieste Aabenbarelse, gjælder ogsaa den menneskelige Kunst. Ja, menneskelig Kunst formaaede vel nok paa den Maade at sætte et Blad paa en Nælde, at det i Afstand saae ud som var det et virkeligt naturligt Blad, at der skulde skarpe Øine til at see at det kun var en Skuffelse, men en Skuffelse var det dog, thi hvad menneskelig Kraft eller Konst ikke formaaer, er, at frembringe noget, som virkelig kan gro som virkelig har Liv. Skrift er nu vistnok ingen skuffende Efterligning af den menneskelige Tale, thi Skrift er en ædel Kunst, der ikke vil blænde, men derfor skal den heller ikke af misforstaaet Beundring bringes ind i en Sammenstilling, hvor den nødvendig maa blive til Skamme, som den bliver, naar man vil kalde den Ordets jævnbyrdige Broder, kun lidt senere født. Skrift er en menneskelig Kunst, og den har meer end nogen anden, end den tegnende, malende eller formende Kunst, stor Betydning for den menneskelige Aandsudvikling, men dog kun som et tjenende H j æ l p e m i d d e l;

den er et Hjælpemiddel, som vi vanskelig kunne undvære, men som det gjælder om at bruge paa den rette Maade. Dens store Værd og Betydning for Menneskeaandens Udvikling har ogsaa stadfæstet sig derved, at Gud saa tidlig har taget den i Tjeneste ved sin Aabenbaring; han har taget den i Brug i den gamle Pagts Dage og det saa tidlig, at den gamle Pagts Bøger, navnlig Moselov, hører til de ældste skriftlige Mindesmærker, Menneskeheden har at opvise; han har taget den i Brug ved den nye Pagts Aabenbarelse, og skjøndt her kjendelig kun som et underordnet Hjælpemiddel, — da Guds Eenbaarne Vorherre Jesus Christus ikke var kommen for at skrive men for at tale, og den Aand, han efterlod sine Disciple gav dem ikke Pennen i Haanden, men lagde Ordet paa deres Tunge, saa det gløbede og smeltede de haarde Hjerter — skjøndt altsaa kun som et underordnet Hjælpemiddel, saa har dog apostolisk Skrift været af uskateerligt Værd for Samtiden som for Eftertiden. Ja for Samtiden, thi det var dog for den og til den den nærmest er skrevet, medens der i Skriften selv er forunderligt lidt, ja egentlig slet intet der tyder paa, at de Skrivende have haft de kommende Slægter for Øie; man mærker saa lidt til, at Evangelister og Apostler havde noget Syn for, hvilken Betydning deres Skrifter vilde faae gjennem Aarhundrede, saa ganske bære de Øieblikkets og Tilfældighedens Præg. Det kan altsaa derfor paa ingen Maade falde hine hellige Guds Mænd til Last, al den Misforstand deres velsignede Bøger have maattet friste under Efterslægtens aandløse Forgudelse, som om det var

Apostlernes væsentligste Gjerning at frembringe en Bog, det Nye Testamente, hvori Herren og al hans Velsignelse kunde gjemmes, og paa den Maade hermetisk tillukket sikkert og paalideligt bringes til de seneste Slægter. De have ingen Skyld deri, thi anderledes end som et brugbart Hjælpemiddel ved given Leilighed brugte de ikke Pennen i deres levende Live, og anderledes end som et Hjælpemiddel, et nyttigt, et uundværligt, et velsignet Hjælpemiddel skal den apostoliske Skrift heller ikke bruges i den christne Menighed, — og anderledes har den trods al theoretisk Uforstand aldrig i Gjerningen været brugt. Hvorledes har man nemlig brugt den? Hvad er det at prædike, er det blot at læse Bibelen op? Saaledes maatte det jo være, dersom Bibelen virkelig var Guds levende Ord, der kun trængte til en Menneskerøst for at udsiges, men saaledes har man aldrig meent, og saaledes har man aldrig brugt Bibelen. Selv om man siger, at Præstens mundtlige Forkyndelse i Menigheden skal være Bibelforklaring, saa maa man dog føie til, at gjennem Forklaringen skal der tillige gjøres en Anvendelse paa vore Forhold, men derved bliver dog Anvendelsen Hovedsagen, og Bibelen bliver saaledes dog kun det Middel, der skal støtte og hjælpe den mundtlige Forkyndelse. Ja man har nok til sine Tider meent, at jo mere man kunde indvæve sin Tale i lutter Bibelsprog, des vissere var man paa, at hvad vi talte ikke var vort eget men virkelig var Guds rene Ord; men det maatte dog ved nærmere Overveielse vise sig at være en grov Misforstand, da det jo dog er den Forbindelse, hvori Ordene

komme frem, der giver dem deres Betydning, hvad Fristelsens Historie øiensynlig viser, at endog Djævelen selv kan tale i Bibelsprog. Det samme gjælder Psalmerne; ogsaa her er den samme Misforstaaelse kommen frem for at være vis paa, at ogsaa i Sangen Guds rene levende Ord kunde lyde, idet man enten holdt sig til Davids Psalmer, hvad iøvrigt selv den romersk-katholske Kirke fra gammel Tid af var og endnu er tilbøielig til — trods den idelig gjentagne Beskyldning for at den var saa grændseløs bibelsky — eller man forsøgte, til visse Tider ogsaa i den lutherske Kirke, at lave Psalmer sammen ligesom Prædikener af lutter Bibelsprog. Det er Forsøg, der ere blevne gjort paa at binde den mundtlige Tale og Sang til Bibelen, for tilnærmelsesviis at gjennemføre det, at det var Bibelen selv der talte og sang; men netop disse Forsøg vise, at hvor stærkt man end var kommen ind paa Afveien, saa var det dog en Afvei, naar man saaledes vilde lænkebinde Aandens fri Rørelse igjennem den levende Menneskerøst, og derfor kunne vi dristig sige det, at praktisk har det altid været anerkjendt, at Bibelbogen visselig er nødvendig til Øvelse og Prøvelse, men hvad der skal gjøre Aandens Gjerning til Menighedens Opbyggelse er den levende Røst. Men vil og kan Apostelskriften paa ingen Maade gjøre denne overflødig, end mindre vil den da kunne erstatte Herrens levende Røst ved Badet og ved Bordet, hvad end ikke Apostelrøsten, den mundtlige apostoliske Prædiken, kunde paa nogen Maade træde istedenfor. Nei, ingen Apostel, saalidt som noget andet Menneske kan gjøre Daabens

Vand til et evigt Livs Bad, eller Brødet og Vinen ved Nadverbordet til Jesu Legeme og Blod; Ingen uden Herren selv og hans egen levende Røst. Apostlerne vare, som vi, den nye Pagts Tjenere, og kun Herren kan skrive Pagten saaledes som den er skreven, ikke i Steentavler men i Hjertets Kjødtavler, med den levende Guds Aand. Vi læse kun eengang i Evangelierne, at Jesus sad og skrev, det var da de førte en Synderinde frem for ham for at æske hans Dom; han sad og skrev, men han skrev dengang i Sandet, og naar vi nu sige, at han har skrevet og alle Dage vil skrive sin Pagt i Menighedens Hjerter, saa ville vel de Fleste mene, at det var atter kun at skrive i Sandet, men vi svare trøstig, at den Skrift skal nok staae sin Prøve; saavist som han lever, den Korsfæstede men Igjenopstandne, saavist skal ogsaa det Ord leve, han har skrevet i sin Menigheds Hjerte. Vi negte dermed ingenlunde, at Apostlerne talte drevne af den Helligaand, vi ville gjerne anvende paa deres Skrift, hvad de selv sige om den gamle Pagts Bøger, at den er indblæst af Gud; men kun det er dermed bestemt sagt, at alt hvad Herrens Sendebud og Tjenere havde at tale og skrive, drevne af Guds Aand, skulde tjene til at forklare og forherlige det Ord, som er talt til os i Daaben og i Nadveren.

Hvad har nu Biskop Martensen at sige om dette Forhold? „Ikke paastaae vi, at Herren ingen anden Nærværelse har for os end i Skriften, eller at Sacramentordene laane deres Kraft af Skriften; thi ethvert Guds Ord, som virkelig er det, har sin Kraft i sig selv.“ Saaledes lyde hans Ord (S. 58)

og han beder nøie at veie dem, dersom man ikke vil fegte med Veirmøller; og hvad er da dermed sagt? Det synes altsaa som om han ogsaa bestemt vil hævde Sacramentordenes selvstændige Gyldighed, „thi, siger han, ethvert Guds Ord, som virkelig er det, har sin Kraft i sig selv" — men den lille forblommede Tilsætning „som virkelig er det" lader os aldeles i det Uvisse, hvad der egentlig er meent. Uimodsigeligt er det, at ethvert Guds Ord, som virkeligt er det, har sin Kraft i sig selv, men det er netop Spørgsmaalet, om Ordene ved Daaben og ved Nadveren, naar de ikke bestemt og utvetydigt kunne bevises at være Tilsætninger, ere Guds Ord, fordi de lyde ved disse Handlinger, hvad vi paastaae — eller de ere det kun forsaavidt de lade sig afhjemle ved den hellige Skrift — og derom er der intet sagt. Vi ere altsaa kommen ind paa det samme slibrige Sted, som der ovenfor blev peget paa, og det maa vel efter den hele Udvikling ansees for utvivlsomt, at han vil vedkjende sig det sidste Led af det opstillede Enten-Eller. Men er det Meningen, hvad bliver der saa tilbage i hiin Paastand uden dette, at Herren har ingen anden Nærværelse for os end i Skriften; der kunne vi høre ham tale, der kunne vi see ham øve sine Gjerninger; derfra kunne vi føre ham til Daaben og til Nadveren ved Sprog, laante af Bibelen, — men i Bogen har han sin egentlige Bolig. Giver da Bibelen selv paa nogen Maade Anledning til en saadan Misforstaaelse? Er det da uden al Betydning, at den Aand, der kom over Apostlerne, ikke kom med en dyppet Pen men med glødende Tunger? At

Herren vil bo i sin Menighed, den Levende blandt de Levende, i Huset af levende Stene, at han vil være os nær i vor Mund og i vort Hjerte med Troens Ord, som vi bekjende — det er forunderligt, men ethvert Menneske med Aand og Hjerte maa dog see og føle, at det kan der være Sandhed i, medens den Paastand, at han for os har gjort Bibelen til sin jordiske Bolig, er mildest dømt en saa vissen Tale, saa vissen at den neppe er overgaaet af det syttende Aarhundredes tørreste Skrifttheologi, end ikke af Lessings i disse Dage saa stærkt udpegede Modstander, Goetze i Hamborg. Men skulde virkelig Sjællands aandrige Biskop i Grunden ikke have andet at sige om den Sag end den gamle hamborgske Hauptpastor? Er det ikke en Misforstaaelse? Han siger jo udtrykkelig, at Sacramentordene ikke laane deres Kraft af Skriften? Ja vist, han vil jo ikke negte, at Daab og Nadver har der været i Menigheden førend Skriften blev skreven, men derfor gjælder det dog, at for os, os Sildefødte er det ene Skriftens Vidnesbyrd, der kan give Sacramentordene deres guddommelige Gyldighed. Er det en Misforstaaelse, maa man vente, at Biskoppen ved given Leilighed vil opklare den, men saaledes som hans Udtalelse foreligger, synes Tankebevægelsen i den ikke uliig Ikarus' berømte Flugt. Han begynder med at svinge sig høit op i de aandige Regioner, hvor han seer haanligt ned paa Ordet som Aandens blot timelige tilfældige Klædebon, men Voxet smelter under den dristige Flugt, og han ender med at anbefale Skrift, Skrift, som Christendommens for os eneste sikkre og paalidelige Kilde. Hans Tankegang

kommer saaledes til at halte mellem Aand og Skrift, mellem det Ideelle og det Reelle, fordi han ikke vil indrømme Ordets Betydning som Broen mellem Idealitet og Realitet.

Indtil videre er jeg altsaa færdig med Biskop Martensens polemiske Udvikling, og jeg troer med disse korte Bemærkninger at have godtgjort, der skal noget mere til at afvise, hvad man kalder Grundtvigs sære Indfald end flagrende Udtryk og snilde Vendinger, hvorved man dreier af netop der, hvor det gjælder om at udtale sig om Hovedsagen. Jeg har søgt efter Evne at stille denne simpelt og klart frem, seet fra dens tvende forskjellige Sider, der her efter Martensen ere betegnede som dens historiske og dens dogmatiske Side, og jeg lægger særlig Vægt paa dem begge, fordi Modstanderne sædvanlig i den Henseende have befundet sig i et forunderligt Virvar. Snart lyder Beskyldningen, som hos Prof. Clausen, at Grundtvigianismen indeholder stærke katholske Tendenser; snart lyder den i en ganske anden, ja den modsatte Tone, at dens Særkjende er en Stræben henimod Independenters og Donatisters Enkeltmands-Christendom, der vrager og spotter enhver kirkelig Myndighed i tillidsfuld Fortrøstning til sit eget indre Lys. Hvor forunderligt det end synes, Modstanderne have paa en Maade ligemegen Ret, hvor selvmodsigende deres Beskyldninger end ere, men derfor i Grunden ogsaa begge Uret. Det er virkelig saa, at vi ville hævde det fra Herren Overleverede (traditio dominica), hvorfor man

ikke kan undre sig over, at de, i Ordets fulde Betydning protestantiske, Theologer deri see en katholiserende Retning, der vil gjøre Traditionen gjældende; men dog hævde vi dette ikke blot som en gammel Overlevering, nei netop som det evig Friske, som Herrens levende Ord, hvad ingen kirkelig Myndighed tør antaste, og hvad Herren nok vil vide at bevare og gjemme i troende Hjerter selv uden al kirkelig Myndighed. Dette forarger især de stive Kirkemænd, der arbeide ufortrødent paa Kirkens Organisation, naar vi saaledes villig overlade Kirkeordningen til den „bekjendelsesløse" Rigsdag, og trøste os med, at Guds Aand dog er Gudsfolkets rette Kirkeværge. Vil man nu kalde dette vel luftigt og phantastisk, saa vil jeg minde om, at netop den modsatte Beskyldning ogsaa lyder, nemlig at den hele Betragtningsmaade i Grunden er rationalistisk tør, ja tømmermandsmæssig, fordi vi sige med Apostlen: troer ikke enhver Aand, men kun den Aand, der bekjender Jesus Christus kommen i Kjødet, altsaa den Aand, der giver Bekjendelsen Vidnesbyrd.

Fra meget forskjellige Sider har man altsaa angrebet Hovedstillingen, og Biskop Martensen undlader desuden heller ikke som i en spredt Fægtning at bringe mangehaande andre Spørgsmaal frem; men hvor fristende det end kunde være at følge ham paa alle disse Sideveie, da Indvendinger og Angreb gjorte med Talent og Dygtighed frembyde Stof til mangehaande Betragtninger, saa skal jeg dog her ikke indlade mig derpaa, da det let kunde tjene til at stille det i Skygge, som ene og alene er Hovedsagen. Naar nemlig Biskoppen forekaster

os, at vi eensidig lægge Vægt paa Troens Hvad og derover glemme dens Hvorledes, naar han fremledes for sit Vedkommende erklærer sig temmelig utilfreds med dette Troens Hvad, fordi det efter hans Mening siger baade for meget og for lidt — saa skal jeg slet ikke videre indlade mig herpaa, thi staaer det fast, at dette Troens Hvad er sat af Herren, saa kunne vi dog vel ikke godt lægge for megen Vægt derpaa, og i saa Fald faaer Biskoppen vel at finde sig tilrette med det. Finder han da, at der her er sagt baade for meget og for lidt, saa faaer man dog nok indrømme, at Feilen vel maa ligge i hans Dogmatik og ikke i Herrens Anordning. Iøvrigt har Biskoppen endnu mange andre Indvendinger at gjøre, og fornemmelig den, at den hele Betragtning i Grunden er ufrugtbar og fører ikke til noget. At den er ufrugtbar for Livet og i Livet, vil han dog vel ikke kunne paastaae, thi det er et Spørgsmaal som Erfaringen kun kan afgjøre, men at den er ufrugtbar for Videnskaben, at vi ikke derigjennem have vundet noget nyt Lys til Skrifternes Forstaaelse, at vi ikke derigjennem vinde noget Syn for Kirkens Historie, men kun kunne betragte den hele foregaaende Udvikling som en stor Feiltagelse, at vi endelig heller ikke derigjennem vinde nogen ny Betragtning af den christelige Lære i sin Heelhed, eller af den christelige Dogmatik. Paa den Maade forekommer det mig nemlig, at Biskoppens spredte Indvendinger bedst kunne sammenfattes, men som sagt, jeg skal slet ikke videre indlade mig herpaa, fordi det er hvad først Fremtidens Erfaring kan vise, og selv om vi ikke kunde gjøre det,

saa beviste det kun vor Udygtighed til at løse Opgaven, men heller intet videre. Selv om f. Ex. jeg ikke ud af den Betragtning af Sacramentordene som Herrens egne Ord kunde fortolke Skriften, kunde skrive en Kirkehistorie paa en forsvarlig Maade, selv om jeg ikke formaaede at skrive en Dogmatik, der paa nogen Maade kunde taale Sammenligning med Martensens berømte Værk, saa beviste det kun min Udygtighed, men beviste intet med Hensyn til selve Betragtningsmaaden. Den hører Livet til, og det skal nok vise sig, at den ogsaa kan gjøre sig gjældende i Kirkeskolen, men derom er det unyttigt at tvistes nu.

Det er af Vigtighed at holde Hovedsagen reen og klar og ikke forvirre den ved at blande den sammen med allehaande Sidebetragtninger. Vore Dages sørgelige Erfaring har jo viist os, at det er en farlig Taktik fra Angribernes Side, naar de finde Hovedstillingen for stærk, da at omgaae den for at bryde ind ad Sideveie. Det lykkedes kun altfor godt for vore overmodige Fjender ved Dannevirke, især da de kom herind i Pagt med Frostjetterne og havde Kulden til deres Hjælper, der kunde slaae Bro over Vandene. Vore Modstandere i denne Pennenes Skyggefægtning kunne vel ogsaa glæde sig ved, at Ligegyldighedens Kulde ved alle saadanne Forhandlinger lægger saa stærk Iis over Vandene, at det slet ikke mærkes, naar de omgaae den egentlige Hovedstilling, fordi den er dem for stærk; men vi ville dog ikke lade os blænde af en saadan Krigslist, men efter Evne trolig hævde vort Christenvirke.

Til

Grundtvigs Venner.

Rimbrev

fra

F. L. Grundtvig.

Tredje Oplag.

Kjøbenhavn.

Karl Schønbergs Forlag.

1875.

Formen i dette Rimbrev bærer Mærker af, at det først var bestemt til at udgives uden Forfatternavn.

Bianco Lunos Bogtrykkeri.

Afsted de korte Øjeblikke fare,
Og der er stadig Travlhed rundt omkring,
Mod Livets Tomhed vil man sig forsvare
Med tomme Glæder over ingen Ting.

Skjønt nødig jeg den store Hob vil more,
Som jager efter hvert enfoldigt Ord,
En indre Trang mig søger frem at spore,
Og derfor skyr jeg ej dens Latterkor.

Jeg mangler Nattergalens bløde Stemme,
Jeg kan ej trylle Hjærterne med Sang;
Jeg skuer ej den lyse Dag her hjemme,
Om end jeg tror, den kommer nok en Gang.

Jeg ser kun Skyerne paa Himlens Bue,
Men ej bag dem mit svage Øje naar,
Og derfor tier jeg om Solens Lue
Og Nordens mageløse Gyldenaar.

Lad andre synge om de store Minder
Og skabe Syner om en Fremtidsglans,
I deres Rækker ej min Plads jeg finder
Og bejler ej til Mængdens Lavrbærkrans.

Naar Stormen nærmer sig paa rappe Vinger,
Da skriger højt en lille Terne graa,
Skraal-Terne kaldes den —, ej smukt det klinger,
Men Kjælenavn ej den Slags Fugle faa.

Kald mig kun det, ja kald mig, hvad I lyster!
Men lad mit Skrig ej fare jer forbi!
Og drøm ej blot om Dans paa Aandens Kyster
Til Folkehjærtets muntre Melodi!

O, syng ej længer: «Vi har ingen Pligter,
Kvivit, kvivit, vi føler os saa fri;
I Jordens Dale ej vort Kald vi svigter,
Thi Sangens Bane er vor Himmelsti.»

Lad Skriget kalde jer fra Drømmens Lande,
Hvis der I søgte Livets bedste Skat!
Den vindes kun i Kampen for det sande,
Og tabes let i skjønne Drømmes Nat. — —

Saa mange vort Aarhundreds Gry fremstilled,
Og maled det med Morgenrødens Kridt;

Jeg vil ej dvæle ved det lyse Billed,
Forfængelig man tog det alt for tit.

Man slog det fast, det var en Morgenrøde,
Og snart man holdt det for en afgjort Sag,
At Solen maatte ogsaa give Møde
Og skabe Nordens lange Sommerdag.

Jeg tror det og, det var en Morgenrøde,
Da Ølenslæger Brages Harpe fandt;
Men skal en Gang vi skue Solen gløde,
Vi maa ej tabe os i, hvad der svandt.

Naturen følger sine store Love,
Om Dagen spaar det klare Morgenskjær,
Og synker Solen i den blanke Vove,
Vi véd for vist, den vil ej blive der.

Men skal der for vort Folk en Dag oprinde,
Det er ej nok, at vi har set den gry,
Thi selv maa Folket Lys og Klarhed vinde,
Og kalde Solen frem bag mørke Sky.

Hvis ej det ser, at Hvilens Tid er omme,
Naar Hanen galer: «Dagen gryr i Øst»,
Men mumler: «Det er godt, lad Dagen komme!
Til at staa op endnu jeg ej har Lyst.

«Det er saa koldt, og det er bedst du tier,
Nu véd jeg jo, at Natten er forbi;
Jeg vil indlulle mig i Drømmerier,
Om Dagen, som jeg snart skal straale i.»

Da aldrig Dagen komme vil til Skue,
At skabe den ej Hanerne formaar,
Men Mørket skjuler atter Himlens Bue,
Og som et Nordlys Dagens Gry forgaar. — — —

Jeg dvæle vil ved én af Aandens Helte,
Der rejste sig, da Morgenhanen gol,
Og som ej spændte blot sit Sværd ved Bælte,
Men kæmped tro, som Folkets Aand befol. —

Det er til dem, der fulgte ham i Striden,
At Skriget lyder gjennem Tidens Nat;
Se ej paa Fuglen, den er svag og liden,
Men hør dens Skrig, om end det lyder mat! —

Man trode kun, han vilde Ufred volde,
Man ej forstod, hvi Kæmpen var saa varm,
Og derfor man ham klemte mellem Skjolde,
Men lammede dog ej hans stærke Arm.

Det selsomt var at se ham, graa af Ælde,
Men ung endnu, i Aandens Rustning staa,

Som trofast Vidne om Gudsordets Vælde,
Og om det Lys, som han i Mørket saa'.

Før vort Aarhundreds Morgen stod hans Vugge,
Blandt lyse Bøge i den grønne Vang,
Han hørte tidlig Nattergalen klukke,
Men lytted helst til Kirkeklokkens Klang.

Han voksed op, da Verdens Bølger bruste,
Og Mængdens Hav opslugte stort og smaat,
Da vilde Aander gjennem Luften suste
Og vakte Gnisten, hvor den ulmed blot.

Han hørte ofte Kampens Lure tone,
Men kæmped ej om Døgnets Sejerskrans,
Han kæmped for at vinde Livets Krone,
Og fandt vor Frelser selv i al sin Glans.

Da slog han Davidsharpens gyldne Strænge,
Og sang sin store Juleglæde ud;
For Hverdagsøren toned Salmen længe,
Før sig en Flok iklædte Søndagsskrud.

Men da gjenlød den og paa Mark og Hede,
Ja, steg mod Skyerne til Herrens Pris,
Og lærte fattig Fugl i snævre Rede
At høre Toner selv fra Paradis. —

I Nordens Oldtid havde Kæmpen vanket,
Og store Syner Skjaldens Øje saa',
Hans Stemme bæved, og hans Hjærte banked,
Men Livets Kamp han kunde ej forstaa.

Først da Guds Fred han vandt ved Herrens Naade,
Og fik sin Lampe tændt ved Himlens Ild,
Opløste sig for ham den store Gaade,
Saa Vej han fandt i Verdens Ørken vild.

Han saa', at hvor man Folkelivet savned,
Og lytted ej til Folkeaandens Røst,
Der kun som Skygger bar man Kristennavnet
Og gik til Graven, for at finde Trøst.

Men hvor man ej for Herren dybt sig bøjed,
Og hvor hans Kirke tom og øde stod,
Der fór kun Folket vild og fæsted Øjet
Paa Blændværk, der sin Tomhed efterlod. —

Saa løfted Kæmpen frejdig Danebroge
Og søgte Skatten, gjemt i Fædres Høj,
Men naar han trykket blev af Døgnets Taage,
Med Barnetro hans Sjæl mod Himlen fløj.

Der lærte den at synge i det lave,
Om, hvad den over Stjærnehimlen saa';

Og vandred Kæmpen end imellem Grave,
Han havde lært: selv døde kan opstaa.

Det var hans Tro, at Nordens Folkestammer
Primsignede i Kampen skulde gaa,
Og naa en Gang ved Aandens Nordlysflammer
Et Maal saa stort og herligt, som kun faa. —

Med Smerte saa' han, at den store Skare
I Døgnets Glæder glemte Livets Krav;
Han raabte højt, at Danmark var i Fare,
Men Latter kun hos Mængden Gjenlyd gav.

Da Frihedsraabet rejste sig her hjemme,
Med Tanken om at dele Kongens Magt,
Han blanded ej deri sin dybe Stemme,
Men gik som før mod Strømmen uforsagt.

Han havde set, at Frihed kunde dræbe
Det Folk, der ej sit høje Kald forstod,
Det Folk, der glemte rent mod Sky at stræbe
Og ofred kun for Støvet Liv og Blod.

Men Kongen selv sin Eneret lod fare
Og delte Magten med en lille Flok,
Som skulde vælges af den store Skare,
Der mangled hver forstandig Maalestok.

Nu gjaldt det om at lære Folkestrømmen,
At sætte Sluser for sig selv med Flid,
At ej den skulde frækt i Frihedsdrømmen
Bortskylle Borgen, bygt ved Fædres Id.

Da traadte Kæmpen frem i første Række,
Og Folkeskoler ved hans Ord fik Liv;
De skulde søge Folkets Trang at vække
Til mandig Gjerning, ej til Tidsfordriv.

De skulde frede Kjærlighed til Livet,
Med Kjærlighed til Sprog og Fædreland,
Og paa det Kald, som Gud hvert Folk har givet,
De skulde give Folket selv Forstand.

Men hævde skulde de, at Sang og Tale,
Der trindt omkring til Folkets Ungdom lød,
Vel kunde vække Folket af sin Dvale,
Men aldrig frelse det fra Folkedød. —

Vi maa ej føre Livet som i Drømme,
Og synge os fra hver en Kæmpestrid;
Kun den, der Livets bitre Kalk vil tømme,
Skal smage Glædens Vin til evig Tid. —

Nu hviler Kæmpen efter Kampens Møje,
Hans Navn af Døgnets Skare bruges frit;

Men det forvilder dog ei Sagas Øje,
Hun sér paa Maalet for hans Kæmpeskridt.

Hun Kæmpens Liv for Efterslægten maler,
Og lægger paa hans Grav en Palmegren,
Hun rister Runen, der om Kampen taler
Til den, der søger Kæmpens Bavtasten.

For mange er hans Liv en dunkel Gaade,
Og af hans Venner faa ham kun forstod,
Den store Flok har ej i mindste Maade
Tilegnet sig den Arv, han efterlod.

Nej, frem den farer over Mark og Hede,
Og træder ned hver Spire paa sin Vej;
Om Hjemmet selv den tænker ej at frede,
Det har den glemt i Fartens Hurlumhej.

Den grumme Tiger, der kun længes efter
At suge Danmarks Hjærteblod en Gang,
Den ser man vel, men sparer Folkets Kræfter
Og hylder Ugleskrig som Skjaldesang. —

Men I, der vakte Flokken af sin Dvale,
Hvad har I lært den, før den fór afsted?
Hvad godt har I vel gjort med Sang og Tale,
Naar ej den fik en bedre Lærdom med!

Det nytter ej, vi Synderne fortier:
Vor Bondestand I dyrked som en Gud,
Skjønt Aanden sjælden blandt dens Arbejdsbier
Har kaaret én til Kubens Dronning ud.

Den gamle Dannelse I rask fordømte,
Den sorte Skole eders Kjephest var;
Men ak, I red paa den, saa I forsømte
At fylde Kundskab i det tomme Kar.

En ægte Dannelse paa Folkesproget
I vilde sætte i den gamles Sted;
Men tit I snakked om den ny saa taaget,
At Mængden trode, den var født dermed.

Kun Digtning I som Aandens Værk betragted,
Hver anden Kunst var jer en Luksus blot,
Og skjønt I Ølenslæger ej foragted,
I lod dog haant om Melpomenes Slot.

Vel Videnskaben kunde jer fornøje,
Men var for jer dog Legetøj paa Jord,
Og aldrig stod det klart for eders Øje,
At den er Folkelivets Blomsterflor.

Naar Folkets Levnedsløb en Gang faar Ende,
Er Eftermælet: Kunst og Videnskab,

Som fjærne Slægter give skal til Kjende,
At ej dets Kræfter sank i Døgnets Gab. —

I gaar omkring i lyse Folkedrømme,
Maaske har derved eders Tid I tabt; —
Jeg eders Gjerning vover ej at dømme
Af vilde Frugter, som den alt har skabt.

Men naar en Bonde uden Kundskabspletter,
For Dannelse i hver en Retning fri,
Med Selvtilfredshed sig paa Tinge sætter,
Da maa I sige: «Vi har Skyld deri.»

Naar «Fyllas» faste Stok, og mange andre,
I Prosa kvæler Kæmpens Poesi
Og trøstig frem med tomme Fraser vandre,
Da maa I sige: «Vi har Skyld deri.»

Naar den, der søger med et vaagent Øje
Om Smykker kun til Folkets Kroningsdragt,
Og bringer Guldet for en Dag med Møje,
Af Mængden bliver lønnet med Foragt;

Ja, naar Vandalerne med Træskohæle,
Der for Kulturen ej har Sympati,
Vil søge Kunst og Videnskab at kvæle,
Da maa I sige: «Vi har Skyld deri.»

Jeg véd det, I har villet Folkets bedste,
Men mindre er jert Ansvar derfor ej,
Og lige tungt det er, sit Blik at fæste
Paa eders krogede Oplysningsvej. —

Kun Kristendommen kunde Haabet nære
Om Folkelivets sunde Vækst i Nord;
Vi véd, at den formaar et Folk at lære
At vandre fremad i det rette Spor.

Men ak, hvor er nu Korsets Mærke henne?
Mon ej man ofrer uden Sky til Bål,
Og gaar, som Flertalsmajestætens Svende,
I Kamp om Gjøglespil paa Døgnets Val?

Jo, Eders Flok for Mængden sank i Støvet,
Og jubled: «Overtal er Overmagt»;
En Kristen maa vel se derpaa bedrøvet,
En ædel Hedning vise sin Foragt.

Hvor vandt sit Adelsbrev den store Mængde,
Undtagen i de ædles Hjærteblod? —
Hvor saa' man vel, i hele Tidens Længde,
At Hoben fast paa Sandheds Side stod?

Var det ej den, der Frelseren korsfæsted,
Der smykked Kongen med en Tornekrans,

Og håvde, da Jerusalem han gjæsted,
Dog dybt sig bøjet for Messias Glans?

Er Hellig-Olavs Blod et Hædersminde,
Der sletter Mængdens andre Synder ud?
Vil ej man som en Plet hos Saga finde
Den vilde Skares Mord paa Hellig-Knud? —

O, Hjærtet bløder ved at se de mange,
Der vaktes til at fylke Aandens Hær,
For Øjeblikkets Overmagt at fange,
Afsværge Tro paa Aandens Kæmpesværd.

O, hvem kan fatte, det er dog de samme,
Der stadig lyttede til Kæmpens Ord,
Og hørte Dommen, der dem selv maa ramme,
Da nu med Strømmen rask afsted de fór!

Han raabte: «I vil aldrig naa til Maalet,
Om I slaar Følge med den vantro Flok;
Kun hvis mod den I frejdig løfter Staalet,
Med Hjælp fra Himlens Gud I naar det nok.»

Hvor man sig selv med Krybets Yngel blander,
Og hvor man gaar med Verden paa Akkord,
Der følger ej man Korsets store Banner,
Og Herren vender sig fra Folket bort. —

Men I, der høre vil til Korsets Skare,
Og gaa for Sandheds Skyld i Herrefærd,
O, søg ej, hvad I ser, at bortforklare,
Og lad ei Venskab døve eders Sværd!

Jeg tror, at I har store Kræfter inde,
Saa brug dem dog, mens der er Tid dertil!
Da vil ej Mørkets Magter Sejer vinde,
Med Herrens Hjælp de taber deres Spil. —

Se ej paa Fuglen, som I hører skrige,
Men lad ej Skriget fare jer forbi!
Thi lyder det kun mat i Aandens Rige,
I véd dog, der er meget sandt deri. —

I kan ej rolig lade Tiden svinde,
Om Dagen over Folket lyse skal,
Og det maa altid falde tungt paa Sinde:
«Guds eget Folk ej fulgte Herrens Kald.»

This book should be returned to the Library on or before the last date stamped below.

A fine is incurred by retaining it beyond the specified time.

Please return promptly.